

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MEHMED TEVFİK: MEVLİD-İ ŞERİF
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Bilecik, 2018

10126362

T.C.

**BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MEHMED TEVFİK: MEVLİD-İ ŞERÎF
(İNCELEME-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur YILDIZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Bilecik, 2018

10126362

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: İlknur YILDIR

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Programı : Yüksek Lisans

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Tezin Özgün Adı : Mehmed Tefrik-i Mevlid-i Şerif (İnceleme-Metin)

Tezin İngilizce Adı : Mehmed Tefrik-i Mevlid-i Şerif (Text-Textual Study)

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 27 / 06 / 2018

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ /OY ÇOKLUĞU ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Üye : Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Benyamin AYGİÇEĞİ

Üye :

Üye :

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“*Mehmed Tevfik: Mevlid-i Şerîf (İnceleme-Metin)*” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlâk kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyân ederim.

İlknur YILDIZ

27.06.2018

ÖN SÖZ

Hazreti Muhammed Mustafâ'ya (a.s.v.) duyulan derin sevgi ve saygının tezâhuru olarak edebiyatımızda na't, sîre, hilye, Mi'râciyye, kırk hadîs, mu'cizât gibi birçok edebî tür teşekkül etmiştir. Mevlid-i Şerîfler de bu türden müstakil eserlerdir. XV. asırda Süleyman Çelebi tarafından telîf edilen *Vesiletü'n-Necât* ise Türk edebiyatındaki mevlid metinleri arasında mustesnâ bir yere sahip zirve eserlerdendir.

Resûlullah'ın şöyle buyurdıkları rivâyet edilmiştir: “Sizden biriniz, beni anne-babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (tam anlamıyla) iman etmiş olmaz” (B15 Buhârî, İmân, 8).

Türk edebiyatında sehl-i mumteni' şâheseri olarak tavsîf edilen *Vesiletü'n-Necât* müellifi Süleyman Çelebi tarafından, işâret edilen hadîs-i şerîf mûcibince, muhabbetle kaleme alınmış olmalıdır ki, asırlardır okunan ve dinlenen bir “mevlid” yazmak ve bu vâdide yazılacak eserlerin ekseriyetinde hissedilecek kuvvetli bir nefes olmak kendisine nasîp olmuştur. Muallim Mehmed Tevfik Efendi'nin *Mevlid-i Şerîf*¹ isimli eseri de bu kâbildendir. Türk edebiyatında sayıları iki yüze yaklaştığı zikredilen mevlid müellifi diğer şâirler gibi Mehmed Tevfik de bu türde eser vermiş ve hayırla yâd edilmeyi temenni etmiştir.

Mevlid-i Şerîf üzerine yaptığımız bu çalışma, eseri çeşitli yönlerden incelemek, müellifini tanıtmak ve nihâ'î olarak araştırmacıların istifâdesine sunmak gâyelerine mâtûftur.

Mevlid-i Şerîf'in “Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin fî 26 Safer sene 314 ve fî 25 Temmuz sene 312 târîhli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba'ası'nda tab' olunan” neşri üzerinden gerçekleştirdiğimiz bu çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde “mevlid” mefhûmu üzerinde durulmuş, İslâmî edebiyatta mevlid türü ile ilgili bilgi verilmiştir.

¹ Eserin ismi gerek matbû nüshada, gerekse arşiv belgelerinde “*Mevlûd-i Şerîf*” şeklinde imlâ edilmiştir ancak; “mevlûd” kelimesi yeni doğmuş çocuk (el-Vânî, 2013: 1641; Sâmî, 1317: 1433; Nâcî, 2009: 419; Devellioğlu, 2005: 636; Yeğin, 2003: 424) anlamına geldiği için eserin ismi “*Mevlid-i Şerîf*” olarak zikredilecektir.

Birinci bölümde, arşiv belgeleri hâricindeki diğer kaynaklarda şahsına dâir ma'lûmâta ulaşamadığımız Mehmed Tevfik Efendi'nin hayatı, arşiv kayıtlarında yer alan belgeler delâleti ma'rifetiyle anlatılmıştır.

İkinci bölümde Muallim Mehmed Tevfik Efendi'nin *Mevlid-i Şerîf* isimli eseri, yazılış süreci, yazılış sebebi, bölümleri, takdîm edildiği kişi gibi özellikleri yönünden değerlendirilmiştir. Eserin ritim ve âhenk husûsiyetleri tedkîk edilmiş; eser, dil ve ifâde özellikleri vechesinden ele alınmış; eserin kaynakları ve eserde yer alan deyimler tespit edilmeye çalışılarak, muhtevâ üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde *Mevlid-i Şerîf*'in transkripsiyonlu metni sunulmuştur.

Tezin yazılması aşamasındaki değerli katkıları için danışman hocam Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK'a; üzerinde çalışılacak metin ve arşiv araştırmaları husûsunda yol gösteren Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ÖZKAT'a; Hadîs-i Şerîf metinleri ve araştırma yöntemleri konusunda değerli bilgilerini paylaşan Prof Dr. Ali İhsan KARATAŞ'a teşekkür ederim. Bu vesileyle tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yalnızca bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde değil hayâtım boyunca ilgi ve desteklerini üzerimden eksik etmeyen, emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme, babama ve ağabeyime şukrânlarımı sunarım.

İlknur YILDIZ

Hudâvendigar, 2018

ÖZET

Mevlid-i Şerîf, XIX. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış bir eserdir. Eserin yazarı Mehmed Tevfik Efendi, Osmanlı arşiv belgelerinden edindiğimiz bilgilere göre, Osmanlı'nın son döneminde yaşamış ve Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerinde muallim olarak görev yapmıştır. Bilinen tek eseri *Mevlid-i Şerîf*'i Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde muallim-i evvel olarak vazîfe yaptığı sıralarda telîf etmiştir.

Türk edebiyatında, Resûlullah'a (a.s.v.) duyulan muhabbet ve hürmet hislerini ifâde etmek maksadıyla mevlid yazan pek çok şâirden biri olan Mehmed Tevfik'in eserini inceleyerek eseri ve müellifi tanıtmayı amaçladık.

Çalışmada *Mevlid-i Şerîf* ritim ve âhenk, dil ve ifâde özellikleri gibi pek çok yönden tedkîk edilmiş; eserin muhtevâsı ve kaynakları üzerinde durulmuş, *Mevlid-i Şerîf*'in transkripsiyon alfabesiyle yazılmış metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Muhammed (a.s.v.), Mehmed Tevfik, Edebiyat.

ABSTRACT

Mevlid-i Sherif, the subject of this study, is a poetical work written in late 19th century. According to information we get from Ottoman archives, Mehmed Tevfik Efendi, the author of the book, lived in the last period of Ottoman Empire and worked as a teacher in various parts of Anatolia. He wrote *Mevlid-i Sherif*, the only book known to have been written by him, in Kozan Secondary School, while working there as an intern teacher.

In this study we aim to examine this work of Mehmed Tevfik, one of the many poets in Turkish Literature who wrote mawlid [long poetical works praising Prophet Muhammed (pbuh) sometimes giving details from parts of his life] in order to express their feelings of love and reverence for Prophet Muhammed (pbuh).

In the study, *Mevlid-i Sherif* is examined in many aspects such as rhythm, harmony and linguistic and semantic qualities, the content and resources of the work is described and the script of *Mevlid-i Sherif* written in transcription alphabet is presented.

Key words: Mevlid, Muhammed (pbuh), Mehmed Tevfik, Literature.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	x
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED TEVFİK EFENDİ

1.1. MEHMED TEVFİK EFENDİ’NİN HAYATI.....	8
1.1.1. Doğum Yeri.....	8
1.1.2. Doğum Yılı	11
1.1.3. Âilesi	12
1.1.4. Tahsili	13
1.1.5. Çalışma Hayatı	15

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF’İN İNCELENMESİ

2.1. MEVLİD-İ ŞERİF.....	26
2.1.1. Eserin Yazılış Süreci	26
2.1.2. Eserin Adı	29
2.1.3. Eserin Yazılış Tarihi.....	30
2.1.4. Mevlid-i Şerîf’in Yazılış Sebebi	31
2.1.5. Beyit Sayısı	32

2.1.6. <i>Mevlid-i Şerîf</i> 'in Bölümleri	33
2.1.7. <i>Mevlid-i Şerîf</i> 'in Sunulduğu Kişi.....	36
2.2. RİTİM VE ÂHENK	38
2.2.1. Vezin	38
2.2.1.1. İmâle (İmâle-i Maksûre).....	39
2.2.1.2. Medd (İmâle-i Memdûde)	40
2.2.1.3. Zihâf.....	41
2.2.1.4. Vasl (Ulama)	42
2.2.1.6. Vezin Gereği Ünlü Düşmesi	44
2.2.1.7. Vezin Gereği Hece Düşmesi.....	45
2.2.1.8. Vezin Gereği Ünlü Türemesi.....	45
2.2.1.9. Tahfif.....	46
2.3. KAFİYE VE REDİF	48
2.3.1. Kafiye.....	48
2.3.1.1. Mısrâda İç Kafiye	49
2.3.1.2. Beyitte İç Kafiye	49
2.3.1.3. Kafiye'nin Beyitte Tekrarı	50
2.3.2. Redif.....	51
2.3.2.1. Ek Hâlindeki Redifler	51
2.3.2.2. Kelime Hâlindeki Redifler.....	51
2.3.2.3. İki Kelimeden Oluşan Redifler	52
2.3.2.4. Ek ve Bir Kelimeden Oluşan Redifler	52
2.3.2.5. Ek ve İki Kelimeden Oluşan Redifler	53
2.3.2.6. Üç Kelimeden Oluşan Redifler.....	53
Üç kelimeden oluşan redifler.....	53
2.4. SES VE SÖZ TEKRARLARI.....	54
2.4.1. Ses Tekrarları	54

2.4.1.1. Aliterasyon	54
2.4.1.2. Asonans	54
2.4.1.3. Ses Öbeklerinin Tekrarları.....	55
2.4.2. Söz Tekrarları.....	55
2.4.2.1. Birli Söz Tekrarları.....	55
2.4.2.2. İkili Söz Tekrarları	57
2.4.2.3. Üçlü Söz Tekrarları	58
2.4.2.4. Dörtlü Söz Tekrarları.....	58
2.5. ÂHENKLE İLGİLİ SAN‘ATLAR.....	59
2.5.1. Cinas	59
2.5.1.1. Cinas-ı Muharref	59
2.5.1.2. Cinas-ı Mutarraf	59
2.5.1.3. Cinas-ı Lâhık.....	60
2.5.2. İştikak.....	60
2.5.3. Reddü’l- Acz Ale’s-Sadr	61
2.5.4. Tarsi	61
2.6. DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ	63
2.6.1. İyelik Ekleri.....	66
2.6.2. Bildirme Eki	68
2.6.3. Fiilimsiler	68
2.6.3.1. İsim-fiil ekleri.....	68
2.6.3.2. Sıfat-fiil ekleri	69
2.6.3.3. Zarf-fiil ekleri	69
2.6.4. Zamir kökenli şahıs ekleri	70
2.6.5. Görülen Geçmiş Zaman.....	71
2.6.6. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	72
2.6.7. Gelecek Zaman Eki	73

2.6.8. Emir Ekleri	73
2.6.9. İlgi Eki	74
2.6.10. Belirtme Hâl Eki	74
2.7. ESERİN KAYNAKLARI	76
2.7.1. Âyetlerden İktibaslar	76
2.7.1.1. Âyetlere Telmihler	83
2.7.2. Hadîslerden İktibaslar	92
2.7.2.1. Hadîslere Telmihler	94
2.7.3. Duâlardan İktibaslar	108
2.7.4. Diğer Kaynaklardan İktibaslar	109
2.7.4.1. <i>Vesiletü'n-Necât</i>	109
2.7.4.2. <i>Şemseddîn Sivasî Mevlidi (Mevlidi'n-Nebî)</i>	114
2.7.4.3. Ebu'l-Feth el-Bustî'nin (<i>Vefeyâtü'l-A'yân</i> 'daki) Şiiri	119
2.8. DEYİMLER	122
2.9. ESERİN MUHTEVÂSİ	127
2.9.1. Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf	127
2.9.2. Kasîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf	127
2.9.3. Na't-ı Şerîf	128
2.9.4. Mukaddime-i Şerîf	128
2.9.5. Tevhîd	129
2.9.6. Münâcât	129
2.9.7. Faslun fî Evsâfı Resûllullâh ve Hilkati Âdem 'Aleyhi's-Selâm ve İntikâli Nûrı Muhammed Sallallâhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh	129
2.9.8. Faslun	130
2.9.9. Faslun fî Velâdeti Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	130
2.9.10. Faslun fî 'Arzı Du'â Resûlullâhi Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem 'İnde Velâdetihu.	131
2.9.11. Faslun fî Zuhûrî 'Alâmâtî'n 'İnde Velâdeti Şefî'ü'l-Müznibîn	132

2.9.12. Faslun fî Irzâ'ı Nûru'l-Hüdâ Muhammed Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem.	133
2.9.13. Faslun fî Şakkı Sadrı'n-Nebiyyî Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Ve Tezvîcihi	133
2.9.14. Faslun fî Nüzûli'l-Vahyi 'Alâ Muhammedin Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	134
2.9.15. Faslun fî Mu'cizâti'n-Nebiyyî Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem.....	134
2.9.16. Faslun fî Mi'râcı Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem.....	135
2.9.17. Münâcât ve Du'â	137
2.9.18. Faslun fî Ba'zı Sîreti Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	137
2.9.19. Faslun fî Zikri Ba'zı Evsâf ve Hasâ'isi Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem	138
2.9.20. Mev'iza, Nedâmet ve Nasîhat	138
2.9.21. Faslun fî Zevcât-ı Mutahharât-ı Ümmü'l-Mü'minîn Radiyallâhü Te'âlâ 'An-Hünne	139
2.9.22. Faslun	139
2.9.23. Faslun fî Nâmı Gâzî Sultân 'Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi'd-Devrân.....	140
2.9.24. Faslun fî 'Arzı Hâlâti'n İlâ Şeh-i Kevneyn ve Resûlü's-Sakaleyn Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem ve Târîhi Te'lîfi Risâle	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF

3.1. METİN	142
------------------	-----

SONUÇ	212
--------------------	------------

KAYNAKÇA.....	216
----------------------	------------

EKLER	226
--------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ	249
-----------------------	------------

KISALTMALAR

a.mk./md.	: Aynı makale, aynı madde
age.	: Adı geçen eser
as	: Aleyhi's-selâm
a.s.v.	: 'Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm
b.	: Bin
bk.	: Bakınız.
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bt.	: Binti
Buhârî	: B
C.	: Cilt
CC.	: Celle Celâlehu
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Ebû Dâvûd	: D
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hicrî	: H
H.	: Hazreti
İbn Mâce	: İM
MF.	: Ma'ârif Nezâreti
MKT.	: Mektûbî Kalemi
msl.	: Misal
Muvatta'	: MU
Müslim	: M
Müsned	: HM
Nesâî'	: N
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
sy.	: Sayı

t.y.	: Tarih yok
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
Thk.	: Tahkîk eden
Tirmizî	: T
Trc.	: Tercüme, tercüme eden
v.	: Vefatı
vb.	: Ve benzeri
ve dğr.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl
yyy.	: Yayın yeri yok

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

(ā) ا a, ā

(ā) ا a, e, ı, i, u, ü

ء ’

ب b, p

پ p

ت t

ث s

ج c, ç

چ ç

ح ḥ

خ ḥ

د d

ذ z, d

ر r

ز z

ژ j

س s

ش ş

ص ş

ض ž, ḍ

ط ṭ

ظ ṣ

ع ‘

غ ğ

ف f

ق k

ك k, g

ك ñ

ل l

م m

ن n

و v, ū, u, ü, o, ö

ه h, a, e

ی y, ı, i, ī

GİRİŞ

İSLÂMÎ EDEBİYATTA MEVLİD

MEVLİD KAVRAMI

Mânâ İtibariyle Mevlid

Arapça “vld” kökünden geldiği ifade olunan (İbn Manzur, 1374, III: 467-469) mevlid (cem‘i mevâlid ve mevâlîd) kelimesi “doğma, velâdet”; “bir zâtın doğduğu zaman”; “Fahr-i Kâinât (s.a.v.) Efendimiz’in velâdet-i şerîfeleri menkabesi” (Sâmî, 1317: 1433); “bir kimsenin doğduğu yer” (el-Vânî, 2014, I: 641) mânâlarına hâvîdir. Ayrıca kelimenin “mevlûd” şeklindeki telaffuzu “yeni doğmuş çocuk” (Yeğîn, 2003: 424) ve “galat olarak mevlid” (Devellioğlu, 2005: 636) anlamlarına gelir.

“ ‘Mevlid’ kelimesi ism-i zemân olarak lisanımızda yalnız zamân-ı vilâdet-i Hazreti Peygamberî’de kullanılır. Zaten bu kelime ‘örf-i İslâm’da vilâdet-i seniyye-i risâlet-penâhî zamân-ı mes’ûduna denir” (Nâcî, 2009: 418-419).

“İslâm anânesinde mevlid tâbiri ile Hazreti Muhammed’in doğum günü (Mevlidü’n-Nebîyy Aleyhi’s-Selâm) kastedilmektedir” (Okıç, 1975: 19). Mevlid lafzı, zamân-ı vilâdet-i Mustafâ ‘Aleyhi’s-Salâtu ve’s-Selâm için örf-i İslâm’da muhassas olmuştur” (Âsım, 2013, II: 1642).

Hârûnû’r-Reşîd’in annesi Hayzuran (v. 789), Hazreti Muhammed’in (s.a.v.) doğduğu evi mescid durumuna getirmiş, bu ev Hazreti Peygamber’in kabri gibi bir ziyâretgâh olmuş ve burası ‘Mevlid’ olarak anılmaya başlanılmış, böylelikle ‘mevlid’ kelimesi Hazreti Muhammed’in doğduğu yeri de tek başına ifade eder olmuştur (Pekolcay, 2010: 1-2).

Zaman içinde ıstılâhî anlam kazanarak özellikle Hazreti Peygamber’in doğduğu zaman ve yeri ifade eden “mevlid”, edebî bir terim olarak Peygamber Efendimiz’in kısaca hayatını, mu‘cizelerini, vefâtını ve bilhâssa doğumunu anlatan ve ekseriyetle manzûm olarak kaleme alınan eserler için kullanılmakta (Aksoy, 2007: 323), Hazreti Muhammed’in doğumu menkabesi mânâsını da ifade etmektedir (Pekolcay, 2010: 2).

Allah Resûlü'nün dünyaya gelişi bir ferahlık, kurtuluş ve müjde olduğundan doğumu da bir bayram telakki edilmiş (Aksoy, 2007: 323), mevlid, “Hazreti Peygamber’le ilgili asıl kullanımı yanında zamanla tasavvuf çevrelerinde Mısır başta olmak üzere Arap dünyasında velîlerin doğum yıl dönümlerini de kapsayacak şekilde geniş bir anlam kazanmıştır” (Özel, 2004: 475).

Mevlid, Arapça’da doğum veya ölüm yıldönümü, bir hastalıktan kurtulma, bir seyahâttan dönüş vb. gibi, herhangi bir vesile ile yapılan toplantılar anlamında da kullanılmıştır. Türkçe’de ise, bugün “şu yerde şu munâsebetle mevlid okunacak” denildiği zaman, Allah Resûlü'nün doğumunu anlatan manzûm bir eserin, husûsiyle Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı meşhûr eserinin okunacağı bir toplantı kastedilmiş olur ki, böyle toplantılarda çalgı âletleri bulunmaz ve mevlid vecdli bir vakârla dinlenir (Ateş, 1954: 2).

İSLÂMÎ EDEBİYATTA MEVLİD

Mevlid'in “Hazreti Muhammed'in (a.s.v.) doğumu bayramı” ve “Hazreti Muhammed'in doğumu menkabesi” mânâlarında Mekke, Kuzey Afrika sâhili boyunca Septe, Tlemsen, Fas ve İspanya’da, Hindistan’da kullanılageldiği (Pekolcay, 2010: 2) ve İslâm toplumunun Peygamber Efendimiz’e sevgilerinin tezâhuru olan ve bilhâssa “Hazreti Muhammed’i medh ve Onun üstün vasıflarını tebcîl eden şiirler”i (Okıç, 1975: 19) ifâde ettiğini söylemek mümkündür.

Klâsik Arap Edebiyatında Mevlid

Arap edebiyatında mevlid, Hazreti Peygamber için yazılan medih türündeki şiirleri ifâde ettiği gibi onun doğumu, hayatı, isimleri, hasâis ve şemâ’ili, fazîletleri, mu’cizeleri ve gazveleri gibi konuları kapsayan sîret türü eserler için de kullanılmaktadır (Durmuş, 2004: 480).

Peygamber Efendimiz'in üstün vasıfları, zât-ı pâkleri henüz hayatta iken Hassân ibn Sâbit, ‘Abdullâh ibn Ravâha ve Ka’b ibn Zuhayr’ın yanısıra nice sahâbî ve sahâbiyelerin şiirleriyle medhedilmiştir (Okıç, 1975: 21).

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm’ı övgü husûsunda ilk ürünler olan bu medhiyyeler, mustakbel mevlid eserlerine birer ilhâm kaynağı olarak telakkî

edilebilirler, fakat mevzû olarak, mevlidlerin asıl kaynaklarını Hazreti Peygamber'in eski "sîre"lerini, şemâ'il ve megâzî'lerini işleyen önemli eserler oluşturur (Okiç, 1975: 21).

Muhaddis ve tarihçi Ebu'l-Hâfız Hattâb b. Dihye el-Endülüsî (v. 1235), Erbil'e geldiğinde Mevlidü'n-Nebî merâsimlerine ne derece önem verildiğini görerek *Kitâbü't-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr* isimli eserini yazarak Muzafferrüddin Kökbörü'ye takdîm ettiği (İbn Hallikân, III: 448-450; IV: 118) eser, şöhretinden dolayı ilk mevlid kitâbı olarak kabûl edilmişse de ondan çok önce de bu türde eserler kaleme alınmıştır. "Ali b. Hamza el-Kisâi'ye (v. 189/805) nispet edilen sîret formunda bir eserle Vâkıdî'ye² (v. 207/823) âit *Mevlidü'l-Vâkıdî ma'a's-şerh 'ale't-temâm* adlı manzûmenin yazmaları Berlin Kraliyet Kütüphânesi'nde bulunmaktadır" (Durmuş, 2004: 480). Muhammed ibn İshâk el-Müseyyebî'nin (v. 236/850) bir mevlid yazdığı, Ebu'l Kâsım Abdülvâhid b. Muhammed el-Mutarriz'in (v. 439/1047) bir kasîde kaleme aldığı belirtilmektedir. Aynı şekilde Gazâlî'ye bir mevlid kitâbı nispet edilmektedir (Durmuş, 2004: 480). İbnü'l-Cevzî'nin (v. 597/1201) *Mevlidü'n-Nebî*, Ebu'l-Kâsım es-Sebtî'nin (v. 600/1203) iki ciltlik meşhûr *ed-Dürrü'l-Munazzam fî Mevlidi'n-Nebîyyi'l-Mu'azzam*, İbnü'l-Arabî'nin (v. 638/1240) *Menkabetü Mevlidi'n-Nebî* ve *el-Mevlidü'l-cismânî ve'r-rûhânî*, İbn Tuğrul Bek et-Türkî'nin *ed-Dürrü'n-nazîm fî Mevlidi'n-Nebîyyi'l-kerîm* eseri mevcûttur (Okiç, 1975: 22; Durmuş, 2004: 480).

Arapça mevlidlerin muhtevâsını Resûl-i Ekrem'in (nurunun yaratılışı, nurun diğer peygamberlerden intikâl ederek Hazreti Peygamber'e ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefâtı, doğumu sırasında veya öncesinde ve sonrasında meydana gelen hârikulâde olaylar, süt annesi Halîme Hatun'un yanına verilmesi ve sütannenin şahit olduğu olağanüstü hâdiseler, Allah Resûlü'nün vasıfları, şemâ'ili, ahlâkı, nübüvveti ve nübüvvet alâmetleri, mu'cizeleri, isrâ ve mi'râc, İslâmiyyet'i tebliği, gazveleri, evlenmesi, çocukları, vefâtı teşkîl eder (Durmuş, 2004: 481).

² Tayyib Okiç, el-Vâkıdî'ye mevlid nispeti hususunun şüphe ile karşılanması gerektiğini belirtmektedir (Okiç, 1975: 22).

Klâsik İran Edebiyatında Mevlid

Hazreti Peygamber'in hayatına ve vasıflarına dair İran edebiyatının ilk devirlerinde, doğrudan doğruya Farsça olarak kaleme alınmış eserlere rastlanılmaz. İbnü Hişâm'ın *Sîre*'si, El-Vâkidî'nin (v. 823/1420) *Kitâbü'l-megâzî*'si, âlim muhaddis Muhammed b. İsmâ'il-Tirmîzî'nin (v. 893) Resûlullah'ın maddî ve manevî özelliklerinden bahseden *Kitâbü's-şemâ'ili'n-Nebî*'si gibi konu bakımından mevlidlere yakın eserler Farsçaya tercüme edilmiş olsa da bunların hiçbirisi mevlid değildir (Ateş, 1954: 14)

İran edebiyatında mevlid, yani Hazreti Peygamber'in doğuşunu nazım veya nesir ile anlatan ve topluluklarda okunmak üzere kaleme alınan eserler yoktur. Büyük sûfî Ebû 'Aliyyini'd-Dekkâk neslinden geldiği öne sürülen Sa'îdü'd-Dîn Muhammed b. Mes'ûdini'l-Kazârûnî'nin *Mevlidü'n-Nebî* veya *Mevlidü'l-Mustafâ* adı ile daha çok bilinen *El-Muhtakâ fî siyeri'l-mevlidi'n-Nebîyyi'l-Mustafâ* adlı eserinin tercümesi, Siyer-i 'Afîfî veya Siyeri Kâzerûnî adını taşır ve bir mevlid kitâbı değildir (Ateş, 1954: 14-15).

Ateş, İran edebiyatında mevlid tarzında bir eser bulunmadığını ifade etmişse de Köksal (2011: 23), "Süleymaniye Kütüphânesi'nde Kâşifî'ye (Kemâleddin Hüseyin b. Alî el-Vâiz el-Herevî el-Kâşifî) âit *Arfû't-tarîf fî'l-Mevlidi-ş-şerîf* adlı 71 varaklık, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphânesin'de Hâce adlı bir müellife âit 8 varaklık" bir mevlid bulunduğunu tespit etmiştir.

Klâsik Türk Edebiyatında Mevlid

Türkçe mevlidler umûmiyetle tevhîd, münâcât ve na't ile (bazılarında ashâb-ı kirama, çehâr-yâr-ı güzîne methiye ile) başlamakta, kâ'inâtın zuhûr kaynağı olan nûr-ı Muhammedî'den bahsedilerek Peygamber Efendimiz'in doğumuna geçilmekte, Hazreti Peygamber'in mi'râcî ve diğer mu'cizeleri anlatılmakta, ardından vefâtı konusuna yer verilmekte, en sonunda Resûl-i Ekrem ve ashâb-ı kirâm başta olmak üzere eseri yazan, okuyan ve dinleyenler için duâ ile nihâyete ermektedir. Hemen her faslın bitiminde içinde Hazreti Peygamber'e salâtın da bulunduğu, [salât beyti olarak da isimlendirilen], tekrar beyitleri yer almaktadır (Aksoy, 2004: 483).

Türkçe mevlid metinleri çoğunlukla manzum olup mesnevî tarzında yazılmışlardır. Bu eserlere “manzum siyer” de denilebilir. Mevlid manzûmelerinde vilâdet, risâlet, mi‘râc ve rihlet bölümleri umûmiyetle ortaktır. Didaktik-lirik bir anlatımın hâkim olduğu mevlidler, halka yönelik dinî eserler olmaları nedeniyle yalın bir dille kaleme alınmışlardır. Canlı bir dinî hayatın içinden gelen şâirlerin çok zaman bu şiir denemeleri ile halkı aydınlatılma ve hayırla anılma arzusunda oldukları görülür (Özkat, 2011: 88-89).

Edebiyatımızda en meşhûr mevlid manzûmesinin Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ı olduğu gerçeği ittifâkla kabûl görmüşken “ilk mevlid manzûmesi” hakkında henüz tam bir görüş birliği mevcûd değildir.

Banarlı (1963: 14), mevcûd bilgilere göre “... ilk Türkçe Mevlid XIV. asır Âzerî Türkçesi şâiri, Erzurumlu Kadı Darîr’in 1388’de tamamladığı *Siyer-i Nebvî* tercümesidir” görüşündedir.

Ahmedî *Mevlid*’inin “... Türk Edebiyatı’nda nev‘inin Süleyman Çelebi’den önce ilk örneğini teşkil ettiği söylenebilir” (Çelebioğlu, 1999: 117). Mevlidnâme yazarı Köksal (2011: 31) da bu görüştedir; Ahmedî’nin *İskender-nâme*’sinin bir nüshasında yer alan *Mevlid*’inin müstakil bir eser ve -mevcûd bilgilere nazaran- “Türk Edebiyatı’nda kaleme alınmış ilk mevlid” olduğunu dile getirir. Aynı şekilde Ünver’in de (1977: 367) Ahmedî’nin *Mevlid*’inin Süleyman Çelebi’den iki yıl önce yazıldığını belirtmesi Türk Edebiyatı’nda mevlidin başlangıcıyla ilgili bu fikri destekler mâhiyyettedir.

Her ne kadar ilk mevlid manzûmesi hakkında net bir bilgiye sahip değilsek de Türk Edebiyatı’nda mevlid türüne örneklik teşkil eden manzûmelerin Ahmed Fakîh’in (v. 650/1252) *Çarhnâme*’sinde, Erzurumlu Mustâfa Darîr’in *Tercüme-i Siyer-i Nebî*’sinde, Âşık Paşa’nın (v. 733/1332) *Garibnâme*’sinde ve Ahmedî’nin (v. 815/1412) *İskender-nâme*’sinde yer aldığı söylenebilir. Nitekim Süleyman Çelebi’nin, mevlid denilince akla ilk gelen eser olan, *Vesiletü’n-Necât*’ı yazarken bilhâssa *Tercüme-i Siyer-i Nebî*’den (Ateş, 1958: 12-13; Banarlı, 1963: 20; Yavuz, 2016: 71) ve *Garibnâme*’den (Yavuz, 2016: 65, 71) etkilenmiş olabileceğinden bahs edilmekte, Süleyman Çelebi’nin Hazreti Peygamber’e karşı duyduğu derin sevgiyi, Darîr’in mıs râlarını taze bir iç hararetiyle alevlendirerek, daha yeni bir istifle seslendirmeye muvaffak olduğu (Banarlı, 1963: 20) ifâde edilmektedir.

“Sehl-i mumteni” (Ziya Paşa, 1311: 73) ‘addedilen *Vesiletü’n-Necât*’ın “... kabûl-i ammeye mazhar olan ârif-i billah ve âşık-ı Resûlullâh” bir eser olduğu (Tahir, 1333: II, 222, not 1), edebiyatımızda hiçbir eserin Süleyman Çelebi’nin bu şâheseri kadar millete mâl olmadığı (Timurtaş, 1972: 1) bir hakîkattir. *Vesiletü’n-Necât*’a halk tarafında gösterilen bu teveccühe mevlid yazan şâirler de kayıtsız kalamamışlardır. Süleyman Çelebi’nin ve eserinin tesiriyle pek çok mevlid müellifi, onun eserinden nazım şekli, vezin, anlatım biçimi ve muhtevayı almakla kalmamış, eserlerine ondan aynen alınmış beyitleri de aktarmışlardır (Köksal, 2011: 44).

Mevlid (*Vesiletü’n-Necât*), asırlar boyu yaşanan ma‘şerî tecrübelerden süzülerek üzerinde ma‘şerî mutâbakat teessüs eden bu eser, bir medeniyet beyânâmesidir (Ökten, 2010: 32) denilerek mükemmel bir îzâhât yapılmış; kadîm medeniyetimizin esâs mâhiyyeti ve üzerinde teşekkül ettiği değerler, bize, bir kere daha hatırlatılmıştır.

Bu cümleden olmak üzere bir “vakıf medeniyeti” olan Osmanlı Devleti’nde “mevlid vakıfları” ayrıca dikkate şâyân bir husûstur. Hazreti Peygamber’e duyulan muhabbetin izhârı olan bu vakıfların varlığını (Karataş, 2016: 36) şerfiyye sicilleri ve vakıf muhasebe defterlerinden öğrenmekteyiz. Süleyman Çelebi’nin 1422’de vefâtından sonra 1427’de Hacı İvaz Paşa Vakfiyyesi düzenlenirken dikkat edilen husûslar *Vesiletü’n-Necât*’ın yazıldığı ilk yıllarda Mevlid kıraâtinin vakıflar eliyle gerçekleştirildiğini göstermektedir (Hızlı, 2016: 44).

Nitekim Mevlid vakfiyyeleri sonraki asırlarda medeniyetimizin farklı coğrafyalarında yaşamaya devam etmiştir.

Saraybosna’daki Gazi Hüsrev Bey Camii’nin 938 (1531) tarihli vakfiyyesinde Mevlid için yılda 300 dirhemin tahsis edildiği görülmektedir (Baki, 2010: 446).³

³ Mevlidler dönemi geleneksel olarak 12 Rebi’ül Evvel tarihinde Saray Bosna’da Gazi Hüsrev Bey Camii’nde öğle namazını müteakip beş ‘gür sesli hafız tarafından’ okunmasıyla başlayıp, aynı gün yatsı namazından sonra Hacı Sinan Tekkesi’nde devam ediyordu. Seyid Hoca’dan öğrendiğimize göre eskiden bu Gazi Hüsrev Bey Camii’nde okunan Mevlidler halk arasında o kadar popülerdi ki Bosna’nın her tarafından gelenler için Saraybosnaya gelen trenlere yedek vagonlar ekleniyordu. Meslek arkadaşım uzman Fazileta Hafızoviç bu Mevlidleri hatırlayarak, şehrin dışından gelenlerin yerli cemaatin evlerinde misafir edildiğini belirtiyor. ‘Her sene annem rahmetli dışardan gelenlerden birer ikişer misafir konaklamaya getiriyordu ve sadece annem değil, çevremizden herkes bu dışardan gelenleri evlerinde ağırlıyordu’ (Yesenkoviç, 2010: 463-464). Bu makale, yüzyıllar öncesinde vakıflar eliyle toplumun geniş kesimlerine ulaştırılan ve teveccüh-i nâsa mazhar olan “mevlid”in asırlar sonra yine insanları aynı ruh ikliminde buluşturmaya vesile

Şeyhülislâm Hoca Saadeddîn Efendi 1568’de Bursa’da vakfettiği evinin gelirinin bir kısmıyla Mevlid Kandili’nde mevlid okutulmasını ve yemek pişirilip fukaraya dağıtılmasını istemiştir (Altınsu, 1972: 49). “B208 ve B240 nolu vakıf muhasebe defterlerine göre [Bursa’da] 1775 ve 1790-91 yıllarında toplam 43 adet mevlid vakfı kurulmuştur” (Karataş, 2016: 38). Mevlid okutulması amacıyla vakıflar kurulmuştur; böylelikle Peygamberimizin şefaatine nail olunması, sevgisi etrafında cemaatin toplanması, İslâmî değerlerin diri tutulması amaçlanmıştır (Akkuş, 2016: 23).

Bu bağlamda *Mevlid (Vesiletü’n-Necât)*, medeniyet coğrafyamızın gönül iklimlerinde de yüreklere dokunan tatlı bir söyleyişle asırlarca terennum edilmiş, çeşitli dillere çevrilmiştir. Mevlid’in Arapça, Farsça, Arnavutça, Kürtçe, Rumca (Pekolcay, 1954: 64) nüshalarının bulunduğu; Çerkesçe ve Boşnakça (Tahir, 1333: II, 222, not 1) metinlerinin mevcûd olduğu; Tatar dili ve Sevâhili dilinde de varolduğu ve ayrıca Almanca ve İngilizce’ye terceme edildiği (Okıç, 1975: 27-35) bilinmektedir.

Mevlid bu coğrafyalarda Müslüman kimliğini korumak mânâsında önemli bir görev îfâ etmiştir (Ahmed, 2016: 377; Gafarov, 2016: 388; Ateşoğlu, 2016: 392). “... bazı yerlerde dinî gelenek ve kültür (müslümanlık) anlamında sadece mevlid geleneği yaşatılmaktadır” (Baki, 2010: 452). “...bazı dönem ve yerlerde mevlid, insanların Müslümanlığa açılan yegâne kapısıdır (Ahmed, 2010: 442).

Mevlid okundukça Resûllullah’a duyulan sevginin tezâhuru olan samîmî gözyaşları ve salât-u selâmlarla arınan mü’min gönüller, aynı ruh ikliminin feyzinden istifâdeyle huzûr bulmuştur.

İnsanların çeşitli gâilelerle bunaldığı günümüz dünyasında ise mevlid, hâlâ taze râyihalarıyla kalplere inşirâh verecek, yaralı gönüllere şifâ olacak sâlât-u selâmların okunmasına vesile olmaktadır.

olduğunu; hâlâ yazıldığı zamanki gibi sevgiyle, vecd ve hürmet hisleri içinde, okunmaya ve dinlenmeye devam ettiğini göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED TEVFİK EFENDİ

1.1. MEHMED TEVFİK EFENDİ’NİN HAYATI

Şâirin hayatı hakkında yaptığımız araştırmalar neticesinde -arşiv belgeleri mustesnâ tutulacak olursa- ansiklopedi ve sâ’ir kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Dâire Başkanlığı’nda bulunan mevcûd arşiv belgelerinin delâletiyle, *Mevlid-i Şerîf* müellifi Mehmed Tevfik Efendi’nin hayatı hakkında vârid olan bilgileri anlatmaya gayret göstereceğiz.

1.1.1. Doğum Yeri

Şâirin doğum yeri “Trabzon Vilâyeti mülhikatından Samsun Sancağı’na tâbî‘ Çarşamba Kazâsı”dır.

Şâir Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi’nde muallim-i evvel olarak vazîfe yaparken pîşegâh-ı sâmi-i cenâb-ı nezâretpenâhîye kılınan rapor-ı resmiyeninin de delâletiyle Kozan’ın âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden, âilesinin de perîşâniyetinden ve hastalıklarının günden güne arttığından bahisle doğduğu yer olan Çarşamba’ya tayînini talep eder. Arşivden me’âlen aktardığımız bu belgeyi önemine istinâden bütünüyle alıntılıyoruz:

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâretpenâhî’ye

Devletlü Efendim Hazretleri

Bulunduğum mahall-i Rüşdiyye mu’allim-i evvelliğinde matlûb-ı ‘âlî vechile ifâ’-yı hüsn-i hizmet-i ‘âcizâne tebdîl-i mikdârât etmiş olup bu yüzden her bâr kesb etmiş olduğum ef’âl-i memdûha ile ilm ve mesârif hakkındaki ibrâz-ı âsâr mesâ’î ve gayretten herkes ve bâhusûs hükûmet-i mahalliyyenin müşâhede-i ‘ayn-ı iftihârî iken ne çâre ki merbuta-i takdîm-i pîşegâh-ı sâmi-i cenâb-ı nezâretpenâhîleri kılınan rapor-ı resmiyenin me’âlinden anlaşılacağı vechile bu defa Kozan’ın âb u havâsıyla imtizâc edilemediğinden nâşî bir seneden beri ‘â’ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi dâ’î-i kemînelerimüptela dahi müddet-i medîdeden beri mübtelâ olduğum nâmizâcılık ve beden za’fiyyeti vesâ’ir iç illetleri günden güne tezâhur idüp buraca mümkün mertebe her ne kadar tedâvî-i lâzimesinin icrâsında kusur ve noksan edilmemekte ise de mevki’ hasebiyle mübtelâ olduğum şu illet ve hastalık esbâbı devâm ettikçe olunan tedâvîden dahi bir fâide görülmediğinden bu bâbda nâçar ve büsbütün ‘âciz kalup abd-i memlûklarına şu hâl-i zucret-i iştîmâline merhameten

müvellidim Trabzon Vilâyeti mülhikatından Samsun Sancağı'na tâbi' Çarşamba Kazâsı olmağla o civarlardan ve Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle yahut o havâlîde veyahud Aydın Burusa Vilâyetleri dahilinden ma'âşım nisbetinde iâde-i âfiyetim için âb ve havâsı latîf bir mahalle mu'allim-i evvelîğine veya hâlîme çespân dersler i'tâ' edilmeyerek i'dâdiyye mektebinden birisine tahvîl-i me'mûriyet-i 'âcizânemde bir an evvel icrâsı husûsuna lutf ve inâyet buyrulmasını istid'â' eylerim. Ol bâbda ve her hâlde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Şâirin bu havâlîye mensûbiyeti, Ünye Rüşdiyyesi Mektebi mualliminin Terme Rüşdiyyesi muallimiyle becâyîşlerini konu alan diğer bir yazışmada “*Terme mu'alliminin ahâlî-i mahalliyyeden olması*” (Tarih: 11/Mart/316, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Serî'an Meclis'e) şeklindeki 'ibâreden de anlaşılmaktadır.

Bir diğer arşiv belgesinde “*muvaakkaten ve misâfîreten Ünye Kazâsı'nda bulunduğu*”nu (Tarih: 9/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.) belirten ve “*hakikat mührüyle irsâl kılınmış mühr-i mezkûrun*” (Tarih: 31/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.) sahibi olan kişi şikâyet maksadıyla kaleme aldığı dilekçede Mehmed Tevfik'i “*Termeli Mehmed Tevfik*” olarak tanıtır.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan ve araştırmacılar açısından mühim bir kaynak olarak vasıflandırabileceğimiz *Osmanlı Yer Adları* isimli eserde Terme için şunlar kaydedilmiştir:

TERME (Tirmedos) maa Akça ve Cevizderesi maa Akçay
Kazâ (1514) Canik → Erzincan eyâleti
Kazâ (1515-1530) Canik → Rum eyâleti
Kazâ (17.yy.) Canik → Sivas eyâleti
Kazâ (1855-1861) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)
Kazâ (1861-1867) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)
Kazâ (1867-1868) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Nâhiye (1869) Çarşamba → Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Kazâ (1872-1908) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)
Kazâ (1911-1923) Canik Müstakil Sancak (salnâme)
Kazâ (1924) Samsun (Sezen, 2017: 751).

Yine aynı kaynakta muallimin müvellidi olarak adı geçen Trabzon Vilâyeti Çarşamba Kazâsı için şu bilgilere yer verilmiştir:

ÇARŞAMBA maa Arım

Kazâ (16.yy.) Canik → Sivas eyâleti

Kazâ (1855-1860) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)

Kazâ (1861-1867) Canik → Trabzon eyâleti (salnâme)

Kazâ (1868-1876) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)

Kazâ (1877-1880) Canik Müstakil Sancak (salnâme)

Kazâ (1881-1910) Canik → Trabzon vilâyeti (salnâme)

Kazâ (1911-1923) Canik Müstakil Sancak (salnâme)

Kazâ (1924) Samsun (Sezen, 2017: 173).

Bu bilgilerden hareketle, “Çarşamba” ve “Terme” için aynı yerin farklı isimlerle anılmasından mütevellit bir durum söz konusudur, diyebiliriz.

Müellifin doğum yeri ile alâkalı olarak ifâde edilmesi gereken bir diğer konu ise şudur: Mehmed Tevfik Çarşamba’da dünyaya gelmiştir ancak; memleketi Çarşamba değildir.

Mehmed Tevfik’in “*eyyâm-ı ta’tîliyyede*” akrabâlarının yanına gitmek için izin isteği üzerine yapılan resmî yazışmalardan “*Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdîriyyeti Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi’ne*” şeklinde başlayarak

Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ’ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şaban Kazâsı Nâ’ibi amucazâdesi Şükri Efendilerle meyânelerinde olan bazı hesâbât ve husûsâtın rüyeti ve tesviyesi zımında eyyâm-ı ta’tîliyyede mezkûr kazâlara ‘azîmetine musâ’ade olunması Ünye Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu’allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından istid’â’ olunmuş ve sûret-i ma’rûzaya nazaran mûmâileyhin ol vechile terhisi menût-ı rey-i sâmi-i cenâb-ı dâverâneleri bulunmuş olmağın ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu’l-emrindir (Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma’ârif Müdîri Mehmed Tevfik).

şeklinde devâm eden, akabinde hemen hemen aynı ifâdelerin tekrarlandığı ve izin talebine musâ’ade olunmadığı beyân edilen belgeler Mehmed Tevfik’in aslen “Selanikli” olduğunu düşündürmektedir.

Nitekim, “Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT.” numaralı belgelerin en sonuncusunda geçen “*memleketi*” kelimesi şâirin Selanik asıllı olduğunu şüpheye mahall bırakmayacak şekilde îzah etmektedir:

Ma’ârif-i ‘Umûmiyye Nezâreti Mektûbî Kalemi Müdîriyyeti’ne Mahsûs Varaktır.

Vürûdu 1/Temmuz/316 Arabî [Hicrî] 26/Rebiülevvel/318 Rûmî 23/Temmuz/316

Fî 19/Nisan/316 tarih ve otuz iki numaralı ...-i şerîfe cevâbtur. Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfîk istid'â'sı ta'ûliyyede memleketine girmek üzere terhis için esbâb-ı ahyâra ittihâz edilen usûl mûcibince ma'zeretin i'tâ'sı için muayyen olan esbâb-ı kaviyye ve ma'zeret-i makhbûleden olmadığı cihetle terhisi câ'iz olmadığının şerîfelerine izbârı bi'l-havâle muhasebeden ifâde kılınmış olmağla ifâ'-yı muktezâsı siyâkında... terkîm olundu.

Ayrıca, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. nolu yukarıda ilk olarak aktardığımız belgede yer alan bir cümle bizce dikkate mûciptir: “... Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle ...” Demek ki, şâirin Kal'a-i Sultânîyye, günümüzdeki ismiyle Çanakkale (Sezen, 2017: 405) ile de sıhriyyet yoluyla ünsiyyeti mevcûttur.

1.1.2. Doğum Yılı

Şâirin doğum yılı ise yine arşiv belgelerinden hareketle tahmînî olarak bulunabilir. Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretimin ilk basamağı olan ve “dârü't-ta'lim, dârü'l-ilm, muallimhâne, mahalle mektebi, taş mektep, mekteb-i ibtidâiyye” (Baltacı, 2004: 6) gibi adlarla da anılan sıbyan mekteplerine Anadolu'da umûmiyetle dört yaşında başlandığı; (erkek çocuklar için mektebe devâm mecbûriyyetnin yedi yaş) tahsîl süresinin dört yıl olduğu (Baltacı, 2004: 7); rüşdiyyelerin ilk olarak 1847'de açıldığı, 1880'li yıllarda ise ilki 1874'te açılan mülkî i'dâdîlerin birinci kademesi olarak rüşdiyyelerin kurulduğu; buna göre vilâyet merkezlerinde rüşdiyye ile birlikte yedi, sancak merkezlerinde ise rüşdiyye ile birlikte beş yıllık iki tür i'dâdînin ortaya çıktığı” (Öztürk, 2008: 301-302) ve (Öztürk, 2000: 465); dârülmua'llimînin eğitim süresinin 1848'de açıldığında üç yıl olduğu (Öztürk, 1993: 551) bilgisine nazaran şâirin on sekiz yaşında eğitimini tamamlamış olması gerektiği sonucuna varılabilir.

Bu itibârla elimizde bulunan “Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfîk Efendi'nin ifâ-yı vezâif husûsunda müşâhede olan hüsn-i hidmet ve ehliyetine mükâfâten bir kat'-ı ru'ûs-i hümâyûnla taltîfi”nin istendiği (Tarih: Fî 14/Temmuz /310 Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdür-i Ma'ârif ...) arşiv belgesine cevâben henüz bu taltîf için gerekli addedilen beş yıllık süreyi tamamlamadığı kaydedilmiş “Mu'allim-i mûmâileyh Dârülmua'llimîn'den üç yüz beş senesinde doksan iki numarayı hâvî şehadetnâme ile hurûc idüp üç yüz yedi senesinde mekteb-i mezkûre ta'yîn kılındığı kuyuddan anlaşılmış ... ” (Tarih: Fî 13/Ağustos/310 Dosya No: 225,

Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma‘ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye) denilmiştir.

Netice olarak Mehmed Tevfik yaklaşık olarak on sekiz yaşında Dârülmualîmîn’den me’zûn olmuş olmalıdır ki bu me’zûniyet de üç yüz beş senesinde vâki‘ olmuştur. O hâlde Mehmed Tevfik Hicrî 1287, Mîlâdî 1870’e tekâbül eden yıl/ lar/ da dünyaya gelmiştir, denilebilir.

1.1.3. Âilesi

Şâirin hangi âileye mensûp bulunduğu husûsuna ilişkin değerlendirmelerimizi bazı akrabâları hakkında sahip olduğumuz bilgiler üzerinden yapacağız:

Mehmed Tevfik Efendi’nin Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi’nde görev yaptığı sırada ta‘tîlini Selânik’te geçirmek üzere izin talebinde bulunduğu bir arşiv kaydından dayısının oğlu ile amcasının oğlunun nâ’iblik vazîfesini îfâ’ ettiklerini öğreniyoruz:

“.... Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ’ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şaban Kazâsı Nâ’ibi amucazâdesi Şükri Efendiler ...”
(Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma‘ârif Müdîri Mehmed Tevfik).

Nâ’ibler, medrese eğitimi alarak özellikle fıkıh alanında kendi kazâ dâ’iresinde ihtilâfları çözebilecek bir seviyede tahsîl görmüş ‘ilmiyye mesleği mensûbu kimselerdi. Osmanlı adlî teşkilâtında kadı yardımcısı ve vekîli olan nâ’ib kadı tarafından belirlenir, Anadolu veya Rumeli kazaskeri tarafından tasdik edilirdi (İpşirli, 2006: 312).

Nâ’iblerin ‘ilmiyye mesleğinden kimseler oldukları göz önünde tutulacak olursa Mehmed Tevfik’in, eğitim seviyesi yüksek bir âileye mensûp olduğu düşünülebilir. Bizi bu düşünceye sevkeden bir diğer sâ’ik ise Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgelerden öğrendiğimiz şu bilgidir: Tevfik Efendi Çarşamba’da dünyaya gelmiş olduğu hâlde memleketi Selânik’tir. Bu durumda Mehmed Tevfik’in babasının Selanik’ten Çarşamba’ya bir me’mûriyet vazîfesi ile geldiği ihtimâl dâhilindedir.

Ayrıca, şâirin âile hayatı hakkında belgeler vasıtasıyla öğrendiğimiz bazı bilgiler de şu şekildedir:

Şâirin, Kal'a-i Sultânîyye, günümüzdeki ismiyle Çanakkale'ye (Sezen, 2017: 405), sıhriyyet (damatlık) yoluyla ünsiyeti mevcûttur:

“... *Kal'a-i Sultânîyye'den dahi müteehhil bulunduğum hasebiyle ...*” (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Yanısıra, aynı belgeden şâirin evlâd ü ıyâl'i olduğunu da öğreniyoruz:

“... *Kozan'ın âb u havâsıyla imtizâc edilemediğinden nâşî bir seneden beri 'a'ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi ...*” (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik). Aynı şekilde, şâirin Terme'den Ünye'ye tayîn olduğu vakitki belge de, bu durumu teyîd eder mâhiyyettedir:

Ve rusl iden emrlerde muvakkat sözü olduğundan merci'imîn ısrârına karşı durmaktan bi't-tahaşi bir şey dimeyüp hemân 'a'ilem takımını Terme'de perîşân bir hâlde bırakarak zarûrî Ünye'ye gitmiştim. ... 'a'ilem takımı dahi birkaç esbâba mebnî Ünye'ye gitmeyüp ... (Tarih: Fî 27/Mayıs/316, Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT. , Ünye'de Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evvel Mehmed Tevfik).

Tabip raporundan öğrendiğimiz şu husûsu da belirtmek gerektir ki şâir ve âilesi çeşitli hastalıklardan mustariptir:

“... bi'l-müşâvere icrâ kılınan mu'âyene-i tabîbiyede mûmâileyh Mehmed Tevfik Efendi[nin] müddet-i medideden beri düçâr olduğu tesemmüm-i merzagî mâ dahâme-i tihâl ve bunların neticesi olarak fakru'd-dem-i 'amîk ve za'fiyyet-i 'umûmiyyeye ve 'a'ilesinde dahi sû-i hazm-ı mide-i müzmin hebût-ı hevaya yakın derecede za'fiyyet-i 'umûmiyyeye düçâr oldukları tesbit etmiş ...”(Tarih: Fî 2/Teşrin-i sâni/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Askerî Tabîb Kolağası Bende Nikola Andon, Kozan Sancağı Belediye Tabîbi Ali Nazif).

1.1.4. Tahsîli

Mehmed Tevfik'in eğitim sürecininin bizce bilinen halkasını teşkil eden bölüm ise Dârülmualimîn'dir.⁴ Yukarıda zikrettiğimiz Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon

⁴ Dârülmualimîn Osmanlı Devleti'nde 1848-1924 yılları arasında faaliyet gösteren erkek öğretmen okullarıdır (Öztürk, 1993: 551).

Kodu: MF. MKT. nolu belgeden üç yüz beş senesinde Dârümuallimîn'den hurûc ettiğini öğreniyoruz. Buna göre Milâdî 1887'de me'zûn olmuş olmalıdır.

Arşiv kayıtlarında yer alan diğer bir belgede, şâirin kısa bir müddet görev yapacağı, Bursa'ya bağlı Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye Mektebi'nde vazîfe alacak muallimin vasıfları sıralanırken Dârümuallimiye me'zûnu olmasının gerekliliği vurgulanarak, Hudâvendigar Vilâyeti Pazarköy Kazâsı dâhilinde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye Mektebi Muallimi Halil Efendi'nin *"azlile yerine muktedir bir mu'allimin ta'yîni"* isteniyor ve bu muallimin *"Dârümu'allimiye me'zûnlarından muktedir bir mu'allim-i evvel ..."* (Tarih: Fi 21/Teşrîn-i evvel/311, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. , Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi, Ma'ârif-i Nezâret-i Celîle, Muhasebeye tevdî'si) olması arzû ediliyor.

Nitekim müellifin bizzât kendisi Kozan'ın âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde bulunan Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi munhall kadrosuna tayînini istirhâm ettiği belgede Dârümuallimîn'in Rüşdiyye Şu'besi'nden me'zûn olduğunu söylüyor: *"Abd-i kemîneleri Dârümu'allimîn Rüşdiyye kısmından bâşehâdetnâme mahrec olup..."* (Tarih: Fi 29/Temmuz/312, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan, Mehmed Tevfik).

Ayrıca Mehmed Tevfik Selöz Rüşdiyyesi muallim-i evveliğinden istifâ ettikten sonra *"Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi Huzûr-ı Âlîsi'ne"* Selöz'de iken kendisine yanlışlıkla şehâdetnâmesiz denildiği ve aylık mesâ'î ma'âşından kesinti yapıldığını söylediği belgede *"... yedimde bir kat'î şehâdetnâmem olduğu hâlde şehâdetnâmesi olmayan mu'alliminler gibi dâ'îlerine dahi her nasılsa sehven şehâdetnâmesiz denilerek..."* (Tarih: 17/Temmuz/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Kozan Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik) yanlışlığın düzeltilmesini talep ediyor. Mehmed Tevfik'in şehâdetnâmeye hâiz olduğu 13/Ağustos/310 tarihli Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgede açıkça ifâde edilmiştir. Önemine binâen tekrar etmeyi uygun bulduğumuz Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye mühürlü belgede *"Mu'allim-i mûmâileyh Dârümu'allimîn'den üç yüz beş senesinde doksan iki numarayı"*

hâvî şehadetnâme ile hurûc idüp üç yüz yedi senesinde mekteb-i mezkûra ta'yîn kılındığı kuyûddan anlaşılmış” ifâdesi, meseleyi açıklığa kavuşturmaktadır.

1.1.5. Çalışma Hayatı

Müellifin çalışma hayatının bizce mâlûm kısmı şu şekildedir:

13/Ağustos/310 tarihli Dosya No: 225, Gömlek No: 8, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgeden anlaşıldığı vechile Mehmed Tevfik üç yüz yedi senesinde “*mekteb-i mezkûra*” Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi’ne tayîn edilmiştir.

Bin üç yüz sekiz senesinde Kozan Rüşdiyyesi muallim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin Tarsus Rüşdiyyesi muallim-i evveli Ahmed Hilmi Efendi ile becâyişleri sözkonusu olur ancak; becâyişin “*cerhen*” icrâ olunduğundan bahisle “*icrâsı usûlen tarafının istihsâli hüsn-i rızâlar mütevakkıf idüğüne*” (Fî 22/Recep/310 Fî 28/Kânûn-ı sâni/308, Dosya No: 160, Gömlek No: 118, Rüşdiyye Muâmelât-ı ...) ifâdesiyle bu becâyişin tarafların rızâsı ile mümkün olacağı belirtilir.

Adana Vilâyeti Ma’ârif-i Umûmiyye Müdiriyyeti’nin Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi Pîşegâh-ı Sâmiyyin’e gönderdiği yazıda, Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin “*îfâ-yı vezâif husûsunda müşâhede olan hüsn-i hizmet ve ehliyetine mükâfâten bir kıt’a ru’ûs-i humâyûnla taltîfine delâlet ve gâyet-i celîle-i cenâb-ı nezâretpenâhîleri şâyân ve sezâvâr buyrulamak bâbında*” (Tarih: Fî 14/Temmuz/310 Dosya No:225, Gömlek No:8, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdîr-i Ma’ârif ...) denilmektedir. “Rüşdiyye İdâresi’ne 8/Ağustos/310 ve “Adana Vilâyeti Ma’ârif Müdîrligi’ne” 16/Ağustos/310 tarihli cevâbî yazılarda ise

... Mekâtib-i Rüşdiyye mu’allim-i evvellerinden hüsn-i hizmetleri müşâhede olanların ru’ûs-i humâyûnla taltîfi lâefl beş sene istihdâm edilmelerine mütevakkıf olup mûmâileyh ise hizmet-i mezkûra üç yüz yedi senesinde ta’yîn olunmuş ve mekteb-i mezkûrın geçen sene gelen imtihân cedveline nazaran mevcûd altmış altı şâkirdten altısına şehâdetnâme verildiği anlaşılmış olduğundan şimdilik terdi’i iş’âr... (Vürûdu 16/Ağustos/310, Dosya No: 225, Gömlek No:8, Fon Kodu: MF. MKT.)

ile Mehmed Tevfik Efendi’nin ru’ûs-i humâyûnla taltifinin şimdilik mümkün olamayacağı söylenmiştir.

Ayrıca Dosya No: 162, Gömlek No: 20, Fon Kodu: MF. MKT. nolu Hicrî 18/08/1310 tarihli Sis Rüşdiyye Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin boş me'mûriyet olmadığından başka mahalle naklinin şimdilik mümkün olamayacağını ifâde eden belgeden Tevfik Efendi'nin "hâfızlık" pâyesine hâiz bulunduğunu öğreniyoruz.

Yukarıda zikredilen belgeler kılavuzluğundaki çalışmamızda ilk olarak değinmemiz gereken nokta bu belgelerde yer alan "Sis" ve "Kozan" isimlerinin hangi mahalli ifâde ettikleridir. *Osmanlı Yer Adları* kitabında Sis için "*Bkz. Kozan*" (Sezen, 2017: 689) ifâdesi mevcuttur.

Sis ve Kozan'ın aynı yeri ifâde eden farklı isimler olduğunu bu şekilde teyit etmiş bulunuyoruz.

Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdürlüğü'nün, Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'ne gönderdiği Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT numaralı ve 4/Cemâziyelevvel/313 11/Teşrîn-i evvel/311 tarihli belgede Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Pazarköy Kazâsı dâhilinde bulunan Selöz Müslim Karyesi'nde ibtidâ'î mektepte doksandan fazla öğrenci bulunurken Rüşdiyye mektebinde yedi öğrencinin bulunmasının "*şâyân-ı nazar-ı dikkat*" olduğu ve bu durumun Rüşdiyye muallimi Halil Efendi ile alâkası bulunduğu vurgulanarak bu muallimin azli ve yerine muktedir bir muallimin tayîni istenmiştir.

Yine aynı numaralı belgelerin 26/Teşrîn-i evvel/311, 30/Kanun-ı evvel/311 tarihli olanlarında da muallim tayîni bahis konusudur. 3/Kânûn-ı sâni/311 tarihli belgede ise "*Tensikat-ı cedîde nazar ve dikkate alınarak bir mu'allim ta'yîni zımında Meclis-i Ma'ârif'e takdîm kılındı*" denilmektedir. Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. kodlu arşiv belgelerinin bundan sonraki kısmı Selöz Müslim Rüşdiyyesi muallimi Halil Efendi hakkında tedkikat şeklinde cereyân ettiği için tezimize herhangi bir katkısı olmayacak bu belgeleri geçerek, arşiv belgelerinin, yazarımız Mehmed Tevfik Efendi ile ilgili bulunan kısmıyla devâm etmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde belirttiğimiz minvâl üzere bir durum söz konusu iken Adana Vilâyeti'nde bulunan Kozan Rüşdiyye Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik şöyle bir yazı kaleme alır:

Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Nezâret Penâhîleri

Devletlü Efendim Hazretleri,

Abd-i kemîneleri Dârülmü'allimîn Rüşdiyye kısmından bâşehâdetnâme mahrec olup beş seneden beri Adana Vilâyeti dâhilinde Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveliğinde hüsn-i ifâ'-yı hizmet etmekte isem de mahall-i mezkûrun âb ve havâsıyla imtizâc edemediğimden bu kerre Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi munhall olup hüsn-i hat mu'allimliği dahi zımm ve ilâve edilerek mekteb-i mezbûrun mu'allim-i evveline tahvîl me'mûriyetim husûsuna musâ'ade buyurulmasını istirhâm eylerim. Ol bâbda ve her hâlde emr ve fermân men lehu'l-emrindir (Tarih: Fi 29/ Temmuz/312, Dosya No:333, Gömlek No:31, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Tevfik).

Mehmed Tevfik'in bu talebi Rüşdiyye İdâresi'ne bildirilir. Bu sırada yukarıda bahsedilen muallimin tahkîkâtı neticelenerek, Selöz Müslim Rüşdiyyesi Muallim-i Sâni'si Halil Efendi'nin yerine muktedir bir muallimin tayîni kararı alınır.

Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi ve Meclis-i Ma'ârif gibi kurumlarca yapılan yazışmaların akabinde Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdürlüğü'ne gönderilen, Dosya No: 333, Gömlek No: 31, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Arabî [Hicrî] 7/Rebî'ü'l-âhir/314, Rûmî 2/Eylül/312 tarihli yazıda, “Pazarköy Kazâsı dâhilinde kameten Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi mu'allimi Halil Efendi'nin azlile yerine dört yüz seksen beş gurusu ma'âşla sâbık Kozan mu'allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin ta'yîni Meclisce bi't-tensîb...” ifâdeleriyle bu göreve tâlip olan Mehmed Tevfik Efendi'nin tayîn talebinin uygun bulunduğu ayrıca, ma'âş ile ilgili konular belirtilmiştir.

Mehmed Tevfik Efendi'ye dâir Dosya No: 339, Gömlek No: 29, Fon Kodu: MF. MKT. kimlikli ve Hicrî 08/05/314 tarihli belgede Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evveli iken Selöz Müslim Mektebi muallim-i evvelliğine nakledilen Mehmed Tevfik Efendi'nin matbûatının ödenmesi konu edilmiştir.

Şâir Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi'nde muallimlikten sonra bu defâ tekrar, nâmizâc olduğundan bahisle, Kozan'a dönmek ister:

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâret Penâhîlerine arz-ı abd-i nâmemdir

Devletlü Efendim Hazretleri

Dâ'î-i kemîneleri sâye-i 'âliyye-i âsîfânelerinde sene-i hâliye eylülünün on üçünden berü Hudâvendigar Vilâyeti dâhilinde Pazarköy Kazâsı'na tâbi' Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyye mu'allim-i evveliğinde istihdâm olunmakta isem de her nasılsa oraya gideli vücûdca bâmuzdarîb olup dūcâr olduğum za'fiyyet ve sıkıntı günden

güne tezâyüd etmekte olduğu cihetle arz ve iş'ârına cur'et eylediğim şu perîşâniyet ve nâmizâc hâlîme henüz munhall olup beş altı seneden berü mu'allimi bulunduğum Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveligine veyahûd o havâliyyinde âb ve havâsıyla alışmış olduğumuz Kozan mülhak Zülkadriye Mekteb-i Rüşdiyyesi hüsn-i hat ile berâber mu'allim-i evveligine buradaki tahvîl me'mûriyetinde icrâsı husûsuna musâ'ade-i celîle-i hazret-i nezâret penâhîleri bi-dirîğ erzân buyrulmak üzre emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 25/Teşrin-i sâni/312, Dosya No:349, Gömlek No:25, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel-i Mekteb-i Rüşdiyye-i Karye-i Selöz-i Müslim Mehmed Tevfik).

Talep, 26/Kanun-ı evvel/312 tarihli yazıyla Rüşdiyye İdâresi'ne iletilir; gelen cevâbî yazıda isteğin bi't-tabiî garip karşılandığı görülür:

Mûmâileyh Mehmed Tevfik Efendi'nin evvelce vukû' bulan talebi üzerine Kozan Rüşdiyyesi'nden Selöz Müslim Rüşdiyyesi mu'allimliğine nakl olunduğu hâlde gûya âb ve havâsıyla imtizâcına mebnî bu kere de yine Kozan'ı istemesi hakikât-ı ma'zûrunun resmen subûtuna luzûm gösterdiğinden mûmâileyh Selöz'den bu defâ sebep-i infikâkının bi't-tahkîk iş'ârına Hudâvendigar Ma'ârif Müdüriyyeti'ne emr ve izbâr buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 16/Şabân /314 ve Fî 7/Kânûn-ı sâni/312, Dosya No: 349, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT. , Meclis-i Ma'ârif , Mektûbî Kalemî'ne, Vürûdî 8/Kânûn-ı sâni, Zarîf Beg).

Belgeden anlaşıldığı vechile konunun tahkîk edilmesi istenir. Dosya No: 349, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Vürûdî 9/Kânûn-ı sâni/312 Arabî [Hicrî] 2/Ramazan/314, Rûmî 23/Kânûn-ı sâni/312 tarihli belgeyle “mûmâ-ileyhin Selöz'den infikâk etmek arzûsunda bulunması sebebinin bi't-tahkîk iş'ârı husûsu” Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyyeti'ne iletilir.

Adana Vilâyeti Mektûbî Kalemî'nden Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilen evrâkta

Me'zûnen Dersââdet'e 'azîmet eden Sis Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin Burusa dâhilinde diğer bir mahalle tahvîl-i me'mûriyet eylediği tahkîk kılındığından etvâl-i mevcûdenin tedrisi zımnında münâsîp bir zâtın terbî-i celbi ... (Tarih: 20/Cemâziyelâhir/314 ve Fî 13/Teşrin-i sâni/312, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. Tali.. Vekili Defterdar)

denilerek Sis'e muallim tayîni istirhâm edilir. Dosya No: 354, Gömlek No: 5, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı ve Hicrî 28/10/1314 tarihli arşiv belgesinde Sis Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallim-i Evvelliği'ne tayin olunan Ma'muratu'l'azîz Vilâyeti dahilindeki Siloz Mektebi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi gelene kadar bu görevin vekâletle yürütülmesi istenir.

Belgelerin devâmında Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti Ma‘ârif Müdürlüğü’nden,
Ma‘ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi’ne hitâben

Pazarköy Kazâsı Kâ'im-makâmılığından vârid olan Fî 21/Mayıs/313 tarihli tahrîrâtta Selöz Müslim Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allimi Mehmed Tevfik Efendi istifa ederek mekteb-i mezbûrede mevcûd bulunan temurbaş eşya vesâ'ireyi bevvâb Mehmed Ağa'ya devr-i teslim ile mektebi terk ettiginden mektebin tavil-i mart ta'tiline meydan verilmemek üzere diğer mu'allimin ta'yîn[i] ... (Tarih: Fî 21/Muharrem/315 ve Fî 9/Haziran/313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdürü Vekili Muhasebe Memuru Mehmed Şükrü)

husûsundan bahsedilerek, Selöz'e muallim tayîni için istirhâmda bulunulur.

Selöz'e "... Mehmed Said Efendi vekaleten ta'yîn ... " (Tarih: Fî 17/Haziran/313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT. , İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye) olunurken,

Mezkûr Sis Rüşdiyyesi mu'allim-i evveliğine sene-i hâliye bûdcesinde merkûm beş yüz gurus ma'âsla Selöz Müslim Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli olup istifâ eden Mehmed Tevfik Efendi'nin ta'yîni münâsib görülmüş ... (Tarih: 11/Safer/315 ve Fî30/Haziran/313, Dosya No: 364, Gömlek No: 21, Fon Kodu: MF. MKT.)

olduğu ifâde edilir ve devâmındaki belgelerde tayîn için gerekli mu'âmelelerin yapıldığı kaydedilir.

Mehmed Tevfik, Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi’ne, Dârümuallimiye Rüşdiyye kısmı şehâdetnâmelilerinden olup, Selöz Müslim Karyesi Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evvelliğinde bulunduğu sırada elinde kat’i şehâdetnâmesi olduğu hâlde sehven şehâdetnâmesiz denilerek Bursa Ma‘ârif Müdürlüğü’ne yazılan tahrirât üzerine aylık mesâ’îsinden kesinti yapıldığını ifâde eder ve bu kesintinin tarafına iâde edilmesini talep eder (Tarih: 17/Temmuz/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Kozan Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik). Konu hakkında yapılan tahkîkâtta "... mu'allim-i mûmâileyh de oraya vusûlü tarihinden berü tedrisiye devâm etmeyüp ancak ayda birkaç gün mektebin açıldığı ve mezkûr mayıs mâhı tarafında dahî mektebin kemâfî el-sâbık on beş gün küşâd olduğu lede'l-tahkîk anlaşıldığı..." (Tarih: Fî 25/Cemaziyelahir/315 ve Fî 9/Teşrin-i sâni/313, Dosya No: 367, Gömlek No: 65, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdürü Nâmına Muhasebe Memuru Mehmed Şükrü) beyân edilerek netîcenin Mehmed Tevfik'e iletilmesi istenir.

Trabzon Vâlisi'nin, Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'nden Terme ve diğer bazı kazâlar için mektep ve muallim talebinde bulunması, bu talebin Rüşdiyye İdâresi'ne bildirilmesi ve meclise havâlesi Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. numaralı belgelerde yer almakta iken; diğer bir belgede muallim Mehmed Teyfik'in dalak büyümesi, kansızlık vesâ'ir gibi hastalıklara dâ'ir olduğu, âilesinde de çeşitli hastalıklar görüldüğü, bu sebeple başka bir mahalle tayîn edilmesinin luzûmu, resmî bir rapor ile ilgili makâma bildirilir:

Âb ve havâsıyla imtizâc edemediğinden nâşî tahvîl me'mûriyeti zımında lâzım gelen rapor-ı resmîyede i'tâ'sı istirhâmı hâvî olup makâm-ı mutasarrıf-ı ekremce takdîm ve evrâdında mu'âyesinde icrâsıyla dâ'ir olduğu emrâzı mübeyyin raporun i'tâ'sı bâbında mahall-i askerî ve belediye tabâbetlerine havâle buyrulan Fî 31/Teşrin-i evvel/314 tarihli ve mu'allim-i mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Teyfik mühr ve imzâsıyla memhûr ve mûmzî olan istid'â' mûcibnce bi'l-müşâvere icrâ kılınan mu'âyene-i tabîbiyyede mûmâileyh Mehmed Teyfik Efendi'nin müddet-i medîdeden beri dâ'ir olduğu tesemmüm-i merzagî mâ dahâme-i tihâl ve bunların neticesi olarak fakru'd-dem-i 'amîk ve za'fiyyet-i 'umûmiyyeye ve 'a'ilesinde dahi sû-i hazm-ı mide-i müzmin hebût-ı hevaya yakın derecede za'fiyyet-i 'umûmiyyeye dâ'ir oldukları tesbit etmiş ve her ne kadar buraca mümkün olan tedâvî-i lâzım icrâ eylemiş ise de esbâbında devâm hasebiyle bir semere görülemediğinden mûmâileyhin iâde-i âfiyeti için âb ve havâsı latîf ve maraz-ı gamdan berî bir mahalle tahvîl me'mûriyetine tibben luzûm-u kat'î görülmesine mebnî işbu rapor bi't-tanzîm makâm-ı âidîne takdîm kılındı (Tarih: Fî 2/Teşrin-i sâni/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Askerî Tabîb Kolağası Bende Nikola Andon, Kozan Sancağı Belediye Tabibi Ali Nazif).

Raporun doğruluğunun pek çok a'zâ tarafından onaylandığı bir başka belgenin ardından bizzât şâir tarafından kaleme alınan yazıda "... 'a'ilem takımı perîşân ve mağdûr bir hâlde oldukları gibi dâ'î-i kemîneleri dahî müddet-i medîdeden beri mübtelâ olduğum nâmizâclık ve beden za'fiyyeti vesâ'ir iç illetleri gündengüne tezâyüd idüp..." denilerek gerekli tedâvîlerin yapıldığı ancak; buna rağmen hastalığının devâm ettiği bu sebeple "... müvellidim Trabzon Vilâyeti mülhikâtından Samsun Sancağı'na tâbi' Çarşamba Kazası olmağla o civârlardan ve Kal'a-i Sultânîyye'den dahî müteehhil bulunduğum hasebiyle yahut o havâliden veyahûd Aydın Burusa Vilâyetleri dâhilinden ..." (Tarih: Fî 5/Teşrin-i sâni /312, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Ed-dâ'î Mu'allim-i Evvel Mekteb-i Rüşdiyye Livâ-yı Kozan Mehmed Teyfik) bir yere tayînini istirhâm ettiği görülür.

Trabzon Vilâyeti'nde merbût 23/Teşrin-i evvel/314 tarihli tahrîrâtı üzerine Terme'de bir bâb Rüşdiyye mektebi küşâdıyla mu'allimligine şehri dörtyüz ve hat mu'allimligine seksen beş ve dîvânîye altmış beş gurus ma'âş ve senevî dört yüz gurus mesârif-i mütefâriki tahsîs edilmiş ve mu'allimligine işbu istid'â'-i tâmmeye tahvîl me'mûriyeti istirhâm eden Kozan Rüşdiyyesi mu'allimi Mehmed Teyfik Efendi

ta'yîn kılınmış olduğunun ... (Tarih: Fî 15/Şubat/314, Dosya No: 441, Gömlek No: 40, Fon Kodu: MF. MKT. , Muhasebe-i Ma'ârif-i ..)

Trabzon ve Adana Ma'ârif İdâreleri'ne bildirilmesi istenir, gerekli mu'âmelât ilgili makâmlarca yapılır ve böylelikle Mehmed Tevfik'in Terme'deki muallimlik sürecinin ilk adımı atılmış olur.

Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti'nden Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilen yazıda, talebi üzerine, Tevfik Efendi'nin yol masraflarını karşılayacak ödemenin lâzım gelip gelmeyeceği husûsu yazılıdır (Tarih: Fî 28/Safer/317 ve Fî 24/Haziran/315, Dosya No: 461, Gömlek No: 57, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdîri Mehmed Tevfik).

Şâir, Terme Rüşdiyye Mektebi'nde muallim-i evvelîğin yanısıra hat muallimliği vazîfesini de îfâ' edebilmek için imtihâna tâbî tutularak (Tarih: Fî 11/Kânûn-ı sâni/315, Dosya No: 478, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Terme Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik) Mehmed Tevfik'in sülûs ve rik'a numûne hattı ilgili makâma gönderilir. İlgili makâmlarca, hat numûnesi, muallimlik için uygun görülür ve Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti'ne Vürûdu 11/Mart/316, Arabî [Hicrî] Fî 30/Zilka'de/317, Rûmî Fî 18/Mart/316 tarihinde gönderilen yazıyla *“Terme Mekteb-i Rüşdiyye Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin mesel-i numûne yazısı matlûba muvâfık görüldüğünden hat mu'allimliğinin dahî mahsûsı olan ma'âşla...”* (Dosya No: 478, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT.) kendisine tevdi' edilmesi uygun görülür.

Tevfik Efendi'nin çalışma hayatıyla ilgili olarak tedkîk ettiğimiz belgelerin Dosya: 505 Gömlek: 10 numaralı olanlarının ekseriyetinde Ünye Rüşdiyyesi Muallim-i Evveli Hakkı Efendi 'aleyhine suçlamalar yer aldığından ve bunların konumuzla hiçbir alâkası bulunmadığından, yazıların bu içeriğe hâvî olanlarına yer verilmeyecektir. Ayrıca Terme Rüşdiyye Mektebi muallim-i evveli Mehmed Tevfik'in, Terme müderrisinin kendisi 'aleyhine konuştuğunu ileri sürdüğü ve müderris 'aleyhine bir takım sözler sarfettiği belgeyi de bu kısma dâhil etmiyoruz ancak; hâdiseleri özet niteliğinde olan aşağıdaki belgeyi takdîmin uygun olacağı kanaâtini taşıyoruz:

Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdüriyeti

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Canik Sancağına mülhik Terme Kazâsı öteden beri sekenesinin tezvîratı ve müfsidât ve i'tiyâd-ı karanesi ile ma'rûf bir kazâdır. Geçenlerde Adana Vilâyeti'nden oraya nakl-i me'mûriyet eden ve ahâlî-i mahalliyyeden bulunan Rüşdiyye mu'allim-i evveli Tevfik Efendi beyne'l-ahâlî yekdiglerine zıd olan fırkalara karşı hasbe'l-mesâlik bîtaraf kalmak icâb eder iken o da kasabadaki medresenin müderrisi 'aleyhindeki fırkaya iltihak idüp bir takım bîasl ve esâsı istinâd ile müderrisi hükûmete karşı lekedâr eylemek maksadıyla makâm-ı mutasarrıfiyete bizzât vermiş ve bimüivvassıt verdirmiş olduğu ihbarnâmeler üzerine makâm-ı muşârun-ileyhce tahkikat icrâ' olunarak fazl ve 'irfânı umûmen musaddık ve sırf kendi vazîfesiyle meşgul bulunan müderris efendinin isnâdat-ı vâki'den beri olduğu anlaşılmış ve fakat mu'allim-i mûmâ-ileyh hasım ittihâz eylediği müderris hakkında ilkâat ve tazyikatından gerü durmamağda bulunmuş olduğundan ve Terme gibi fırkalara münkasım bir mahalde Rüşdiyye mu'alliminin her halde yerliden olmaması müktezî bulunduğundan bahisle mümkün olduğu hâlde mu'allim-i mûmâ-ileyhin diğer bir mahalle tahvili münâsib olacağı bu kere Samsun'a 'azîmet-i çâkeranemde atûfetlû mutasarrıf beg hazretleri cânibinden beyân ve ihtârı ve evvel isnâda mu'allim mûmâ-ileyh tarafından muşârun-ileyhe gönderilüb leffen Huzûr-ı Sâmi-i âsafanelerine takdim kılınan varaka-i çâkerlerine tevdi' ve i'tâ' olundu. Devren Terme'ye muvâsalatımda çâkerleri dahi varaka-i mezkûre münderecâtı hakkında icrâ' eyledigim tahkikat neticesinde mu'allim efendinin mâruzatı mugayyir-i hakikat olduğu bilaksi mûmâ-ileyhin vazîfesi hâricinde bir takım mu'allimâta tasaddî ile medresenin hukûkuna tecavüz ve ta'ârruzda bulunduğu ve kendisi orada kaldıkça bu gibi ahbarâtın arkası kesilemeyeceği ve bununla berâber mahallince ma'ârif'e müte'allik her gûne teşebbüsâtın 'akîm kalacağı tezâhur eyledi. Ünye Mu'allim-i Evveli Hakkı Efendi'ye mu'allak evrâk tahkiki de muharriir Fî 20/Şubat/315 tarihli derkenâr-ı çâkeranemde arz olduğu üzre Ünye'den kaldırılması i'câb eden mûmâ-ileyh Hakkı Efendi şeref-sâdır olacak emr-i resm-i âsafanelerine intizâren Terme'ye gönderilmiş ve Terme Mu'allimi mûmâ-ileyh Tevfik Efendi'nin muvakkaten Ünye'ye 'azîmeti kendisine tebliğ kılınmış olduğundan şayed Hakkı Efendi'nin Ünye'de ibkâsı Nezâret-i Celile-i fehimânelerince karargîr olduğu hâlde Tevfik Efendi'nin esbâb-ı mâ'ruzâya mebnî Terme'den diğer bir mahalle tahvil me'mûriyeti mertebe-i vucûtta bulunduğu muhât-ı ilm-i sâmi cenâb-ı fehimâneleri buyruldukda bu bâbda ve her halde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 9/Zilka'de/317 ve Fî 26/Şubat/315, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif Müdiri Tevfik).

Bundan sonraki belgelerde Ünye Muallim-i Evveli Hakkı Efendi hakkındaki suçlamalar asılsız olsa da bir başka mahalle, Terme'ye tayini uygun bulunurken; ahâlî ile imtizâc edemeyen Mehmed Tevfik'in de Ünye'ye becâyışı istenmektedir: "...mu'allim-i mûmâ-ileyh [Hakkı Efendi] muvakkaten Ünye'ye beş saat mesâfede bulunan Terme Rüşdiyyesi'ne gönderildiği gibi Terme Mu'allimi dahi Ünye'ye istihdâm olunmuştur..." (Tarih: Fî 20/Şubat/315, Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT. , Trabzon Vilâyeti Ma'ârif).

İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye ve Ma'ârif-i Umûmiyye gibi resmî kurumların yazışmalarının nihâyetinde Trabzon Vilâyeti Ma'ârif Müdiriyyeti'ne gönderilen "Vürûdu 29/Nisan/316 Arabî [Hicrî] 22/Muharrem/318 Rûmî 8/Mayıs/316" tarihli yazıda

... Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Hakkı Efendi 'aleyhindeki isnâdâtın gayr-i vâkî olduğu anlaşılmış ise de mûmâ-ileyhin orada ibkâsı câ'iz olamayacağından ma'âş-ı hâliyesiyle Terme Rüşdiyyesi mu'allimliğine ve ahâlî ile imtizâc edemeyen Terme Rüşdiyyesi Mu'allimi Tevfik Efendi'nin dahi kezâlik Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evvelîğine nuzûlleri Meclis-i Ma'ârifce bi't-tensib buyurulmasına mu'âmele-i kaydiyye îfâ' kılınmış... (Dosya No: 505, Gömlek No: 10, Fon Kodu: MF. MKT.)

olduğu bildirilir.

Bunun üzerine Mehmed Tevfik, muallim Hakkı Efendi ile Kolağası İrfan Beg arasındaki münâkaşa sonucunda Hakkı Efendi'nin hakkındaki suçlamalar asılsız olsa da Terme'ye gönderilmesine karar verildiğini ve bu olayın kendisinin Terme'den ayrılmasıyla neticelendiğini; sözkonusu becâyişi hakedecek bir kabâhâtı olmadığını, kimsenin 'aleyhinde bulunmadığını ve vazîfesini îfâ' eden bir kimse, emektâr bir muallim olduğunu aktaran bir yazı kaleme alır:

Ma'ârif-i Nezâret-i Celîlesine Mâ'ruzât-ı Bendekârımdır.

Devletlü Efendim Hazretleri,

Dâ'î-i kemîneleri Terme Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Mu'allim-i Evveli iken Fî 12 ve 21/Şubat /315 tarihli emr telgrafnâmeyle merci'imiz bulunan Trabzon Vilâyeti Celîlesi Ma'ârif Müdürü olan muvakkat sözüyle bendelerini me'mûriyetim başından kaldırıp Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi'ne gönderilmiştir. Vürûd iden emrlerde muvakkat sözü olduğundan merci'imîn isrârına karşı durmaktan bi't-tahaşi bir şey dimeyüp hemân 'a'ilem takımı Terme'de perîşân bir hâlde bırakarak zarûrî Ünye'ye gitmiştim. Şimdi ise Müdür mûmâ-ileyh becâyişleri iltizâm ederek ol vechile Nezâret-i Celîle'ye icrâ' ettirmiş olduğu anlaşılmışla bu emr-i becâyişe husûsan hiçbir sûretle ilmim ve haberim ve zerre kadar muvâfakatım ve rızâm olmadığı hâlde cânib-i müdürîyetten ahkarların perîşâniyet ve mağdûriyetimi ve 'a'ilem takımı dahi birkaç esbâba mebnî Ünye'ye gitmeyüp bu husûsda bendelerine mutaba'ât etmediklerinden meyânımızda 'a'ilece her hâlde iftirâkımızı mu'cib bu gibi bir mu'âmele-i garaziye-i gayr-i marziyyeye giriftar edilişi mücerred yerime gönderilen mu'allim Hakkı Efendi ile Kolağası İrfan Beg'in Nezâretce ma'lûm olan müsaalelerinden dolayı olup ise kullarına asla şumullî ve bir yüzden taallük ve münasebeti olmadığından bendeleri gibi bigünah bir fakîr ve hakîrin sâbıkasının cürm ve kabâhâtıyla aralıkta mahv edilmesinin muvâfık-ı adâlet olmadığına ve kulları ise Termece hükûmet ve ahâlî ve sâ'ir gûnâ kimsenin 'aleyhinde bulunmayup âdat ve âdâba ve rızâ-yı 'âlîye muhâlif ve mugayyir hâlen ve kâlen bir şey vâkî' olmadığı gibi vezâif-i mevdûamda dahi bir vechle ve tekâsul ibrâz etmeyüp ta'lîmât ve evâmîr-i mevrûde dâîresinde vezâifime cidden devâm ve ihtimâm ederek medh kılınan zarâfette Terme'de bu yüzden 'umûm ahâlî-i kazânın hoşnûdiyetini kazanmış bir emektâr mu'allimin-i bendegânlarından olduğum dahi muhât-ı ilm-i 'âlî cenâb-ı destur-i a'zamiyeleri bulundukda şu mâruzat-ı bendegânemi bilâhare Terme Hükûmeti'nden dahi isti'lâm edilmesi istihâm olunup iâde-i me'mûriyetimin icrâsıyla Terme'de ibkâmı istid'â' ve hakîkten merhamet-i nezâretpenâhîlerine şâyân olan bendeleri gibi bir emektâr mu'allimin bu derecelerdeki perîşâniyetinden ve tavk-i beşer hâricinde olarak dücâr olduğum şu müşkilât-ı 'azîmiyeden pâdişâh başı için halas buyurulmasını adâlet-i celîle-i mâ-lâ-nihâyelerinden son derece olarak ümide şitâb ile keyfiyyet-i vak'anın arz ve beyânına mübâseret eylerim. Ol bâbda ve her halde emr ve ferman hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî

27/Mayıs/316, Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT. , Ünye’de Mekteb-i Rüşdiyye Mu’allim-i Evveli Mehmed Tevfik).

Şâirin yukarıda verilen yazısı üzerine sonuç Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdîriyyeti’ne “Vürûdu 17/Haziran/316, Arabî [Hicrî] 19/Rebiül-evvel/318, Rûmî 2/Temmuz/316” tarihli yazıyla

Terme Rüşdiyyesi mu’allim-i evvelîğinden Ünye Rüşdiyyesi mu’allim-i evvelîğine nakl ve becâyış edilmiş olan Mehmed Tevfik Efendi tarafından irsâl edilen istid’â’tnâme rızası isti’sâl edilmediğinden bilâsebeb Ünye’ye nakl olunmağdan bahisle şikâyet eylemesi üzerine Mekâtib-i Rüşdiyye İdâresi’ne keyfiyyet-i mûmâ-ileyh Terme’de ahâlî ile hüsn-i mu’âşeret edememesi hasebiyle başka mahalle nakline luzûm görülmüş ve o aralık Ünye mu’alliminin de başka mahalle kaldırılması icâb edilmiş olmağla becâyışleri icrâ’ kılınan ve böyle ilcâ’-yı maslahatla icrâ’ edilen becâyışlerde rızâ-yı tarafeynin istihsâli lâzım gelmeyeceği... (Dosya No: 515, Gömlek No: 41, Fon Kodu: MF. MKT).

Tevfik Efendi’nin Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi’nde görev yaptığı esnada ta’tîl günlerini Selanik’te geçirmek, dayısının oğlu yanısıra, amcasının oğlu ile bazı husûsları görüşmek maksadına mebnî izin isteği Trabzon Vilâyeti Ma’ârif Müdîriyyeti tarafından Ma’ârif Nezâret-i Celîlesi’ne iletilir:

Selanik Vilâyeti dâhilinde İstirumca Kazâsı Nâ’ibi dayızâdesi Hilmi ve Drama Sancağı dâhilinde Sarı Şabân Kazâsı Nâ’ibi amucazâdesi Şükri Efendilerle miyânelerinde olan bazı hesâbât ve husûsâtın rü’yeti ve tesviyesi zımında eyyâm-ı ta’tîliyede mezkûr kazâlara azimetine musâ’ade olunması Ünye Kazâsı Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu’allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından istid’â’ olunmuş... (Tarih: Fî 3/Muharrem/318 19/Nisan/316, Dosya No: 517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma’ârif Müdîri Mehmed Tevfik).

Muallimin izin isteği kabûl görmez ve ayrıca eğer mektepte isbat-ı vucût edemez ise istifâ etmiş addedileceği; yerine diğeri bir muallimin tayîni yönünde karar alınacağı ve ancak bu şekilde iznine musâ’ade olunabileceği belirtilir (Tarih: Fî 4/Mayıs/316, Dosya No:517, Gömlek No: 17, Fon Kodu: MF. MKT. , İdâre-i Mekâtib-i Rüşdiyye).

Konu hakkındaki Arabî [Hicrî] 26/Rebiülevvel/318 Rûmî 23/Temmuz/316 tarihli son evrakta ise,

... memleketine gitmek üzere terhis için dermeyân olan esbâb-ı ahîren ittihâz edilen usul mucibince me’zûniyet i tâsî için mu’ayyen olan esbâb-ı kavîyye ma’zeret-i makhbûleden olmadığı cihetle terhisi câ’iz olmadığı... ifâdeleri mevcûttur.

Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallimi Termeli Mehmed Tevfik Efendi hakkında yapılan şikâyetin tahkik edilerek, neticesinin bildirilmesine dâir olan belgelerin içeriğinde muvakkaten ve misâfireten Ünye’de bulunduğunu belirterek hakikat mührü ile mühürlü şikâyetnâmeyle kaleme alan şahıs şunları yazar:

... Mehmed Tevfik Efendi bendeleri hakikaten müstedât-ı ma‘ârifpervêrandan ise de mücerreden bir hafîlik eseri olarak göstermekte olduğu bazı hâllerin lâıyk ve müstehâk olduğu hürmet-i mahallîye mazhâriyetine mâni’ oluyor. Kendisine hüsnü’l-hukûk tasrihen ve telmihen tebdîl-i meslek husûsu ne kadar teveccüh olunursa da sâye-i şâhânedede hürriyet sözüinden başka ma’kûl bir cevâb alınamıyor. “Şöhret-i’ ilmiyye ve tabiât-ı şî’riye” ashâbından olduğunu vilâyete kadar inşâ’ eden bu sâdedil mu‘allim asr-ı hâzırın terakkiyât-ı medeniyye-i ‘acîbe ve bedî‘âsından pek gâfildir. Cidden âbid ve cilden bârid olan bu mu‘allim efendinin bir müddetcik de mekteb-i âdâb-ı taht-ı nezâret ve terbiyesinin bulunması lâbüd lâzımdır ve “ah yakdık şu mübârek vatanın her yerini” gibi vaktiyle söylenmiş ve fakat telaffuzdan bile men’ edilmiş olan bâzı eş‘âr-ı muzırreyi kim okur kim dinler... (Tarih: 9/Temmuz/316, Dosya No: 520, Gömlek No: 25, Fon Kodu: MF. MKT.)

Bu şikâyet sebebiyle Mektûbî Kalemi’ne mahsûs evrâkta Trabzon Ma‘ârif Müdiriyyeti’ne gönderilen Arabî [Hicrî] 17/Rebûlevvel/318 ve Rûmî 21/Temmuz/316 tarihli belgede konu hakkında tahkîkât yapılması istenir. ⁵

⁵ Tüm araştırmalarımıza rağmen, şâirin bundan sonraki hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF'İN İNCELENMESİ

2.1. MEVLİD-İ ŞERİF

2.1.1. Eserin Yazılış Süreci

Resûlullah Efendimiz'e duyulan sevgi ve hayırla yâd edilmek arzûsu ile Mehmed Tevfik tarafından yazılan *Mevlid-i Şerîf*, pek çok tashîhten geçmiştir.

Mehmed Tevfik Efendi Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi muallim-i evveli iken *Mevlid-i Şerîf*'i kaleme almış ve eserin yayınlanması için Adana Ma'ârif-i Umûmiyye Müdîriyyeti'ne takdîm etmiştir. Adana Vilâyeti Ma'ârif-i Umûmiyye Müdîriyyeti de Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne bu isteği iletmiştir. Cevâbî yazıda eserin reddedildiği yazılıdır:

Tab' ve neşrine ruhsat taleb olunan işbu Mevlid-i Şerîf-i manzûm dikkatle mutâla'a olundu. Nazm ve ifâdesinde bir hayli hatası bulunduğu üzere sahibine reddi muvâfık-ı maslahat görüldüğü arz olunur (Tarih: 27/Mayıs/311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT.).

7/Mayıs/311/ Encümen'e

Metn-i tahrîrâtta tab' ve neşrine ruhsat i'tâsı zımnında gönderildiği beyân olunan 'Mevlid-i Şerîf' manzûmesinin nazm ve ifâdesindeki kesret-i hatasına mebnî tab'ı munâsib olmadığı lede'l-mu'âyene anlaşılmış olmağla ba'de't-tashîh yeniden irâde etmek üzere reddiyle müsted'i tefhîmi husûsunun cevâben iş'âr ve mezkûr kitâbın iâde ve tesyar buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 29/Mayıs/311, Fî 17/Zilhicce/312, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Ma'ârif-i Celîle Nezâreti)

Şa'îr bu cevâp üzerine eserdeki hataları tashîh ettiğini söyleyerek izin talebini yineler:

Adana Vilâyeti Ma'ârif-i 'Umûmiyye Müdîriyyeti

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi Pişegâh-ı Sâmiyesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Teyfik Efendi tarafından tertîb ve te'lîf olunup ikdâmca takdîm kılınan 'Mevlûd-ı Şerîf'in nazm ve ifâdesinde bir hayli hata bulunduğu cihetle tab'ı munâsib olamayacağından ba'de't-tashîh irâde etmek üzere reddile müsted'a-i mûmâ-ileyh tefhîmine dâ'ir leffen berây-ı ibcal olunan kırk sekiz numara ve 19/Haziran/311 tarihli emr-i nâme-i 'âlî-i cenâb-ı nezâretpenâhîlerinde irâde ve fermân buyurulmuş ve keyfiyyet mûmâ-ileyh tefhîm olunmuş ise de bu kere kitâb-ı mezkûredeki hatayı tashîh etdiğinden tab'ına istihsal olunması luzûmı der-meyân olunmuş ve zikr olunan kitâb iki nüsha olarak leffen

takdîm kılınmış olmağla icrâsı icâbına musâ'ade-i celîle-i dâver-i efhamiyeleri şâyân ve sezâvâr buyurulmak bâbında ve her halde emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: 19/Rebûilevvel/313 ve 27/Ağustos/311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Müdür-i Ma'ârif 'Ârif ...).

Eser incelenmek üzere Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşihat-ı İslâmiyye'ye gönderilir ancak; cevâp yine pek çok hatası bulunan kitâbın tab'ının câ'iz olmadığı yönündedir:

Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşihat-ı İslâmiyye

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi Mu'allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından makdema tab'ına ruhsat istenilüp görülen hitâbet-i... dolayı reddedilmiş olan Mevlûd-ı Şerîf kitâbının lâzım gelen mahalleri mûmâ-ileyh cânibinden tashîh olunmuş idiğünden bahisle tekrar tedkik olunmak üzere leffen isbal kılındığına dâ'ir vürûd iden 9/Cemâziyelevvel/313 tarihli ve kırk üç numaralı tezkire-i desturiyeleri mezkûr kitâb ile tedkik-i mü'ellifât lede'l-mutâla'a sâlefü'z-zikr kitâbın yine nazm ve ifâdesinde pek çok hata görüldüğünden tab'ı câ'iz olmadığıнын cevâben .. 'âliyelerine izbârı ifâde olunarak zikr olunan kitâb mutâviye-i iâde kılınmış olduğu bâbında tezkire-i cevâbiye-i ... terkîm kılındı efendim (Tarih: Fî 20/Cemâziyelaahir/313 ve Fî 25/ /311, Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Şeyhü'l-İslâm Muhammed Hulusi).

12/Kanun-ı evvel/311 tarihli yazıyla durumun şâire iletilerek eserin tab' edilemeyeceğinin bildirilmesi istenir (Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT.).

Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın ilk sayfasında yer alan “Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin fî 26 Safer sene 314 ve fî 25 Temmuz sene 312 târîhli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba'ası'nda tab' olunmuştur” ‘ibâresinin mevcûdiyetine istinâden yaptığımız araştırmalar nihâyetinde Osmanlı Arşivi'nde Ma'ârif Nezâreti Mektûbî Kalemî Dosya No: 378 Gömlek No: 55 numarada kayıtlı belgeye ulaşabildik. Hicrî 05/07/1315 tarihli bu belgenin özet kısmında “Bayezid'de Matba'acı 'Arif Efendi'nin tab' ve neşretmek istediği Mevlûd-i Şerîf kitabına ruhsat verilmesinin uygun bulunduğu” ifâdesi -her ne kadar tarih bir sonraki seneye âit olsa dahi- kitâp ismi, kitâbın basıldığı yer ve Matba'acı birebir aynı olduğu vechile bu eserin üzerinde çalıştığımız kitâp olabileceği kanaâtini hâsıl etti. Eser tekrar basılmış olabileceği gibi, Meşihat-ı İslâmiyye'den de izin talebi yinelenmiş olabilir.

Emsile kitâbının tab'ında be'is yoksa da Mevlidi'n-Nebevi'nin te'lifî cihetiyle Bâb-ı Meşîhatpenâhî'ye havâle olunması

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâreti Mektûbî Kalemi Müdiriyyeti'ne Mahsus Varaktır.

Arabî[Hicrî] 5/Ramazan /315 Rûmî 18/Teşrin-i sâni /313

Huzûr-ı 'Âlî-i Cenâb-ı Meşîhatpenâhî'ye

Tab' ve neşrine ruhsat i'tâsı istid'â' olunan Matba'acı 'Arif imzasıyla verilen arzuhâlde Mevlid-i Şerîf Kitâbı lece'l-tedkik encümen ifâdesiyle huzûr-ı hâl-i fetvâpenâhîlerine takdîm kılınmış olmağla icâbda...

Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i Celîlesi'ne

Mevlûd-ı Şerîf

Emsile

Devletlü Efendim Hazretleri,

İkişer nüshaları melfûfen takdîm-i huzûr-ı 'âlî-i cenâb-ı asıfâneleri kılınmasına ve bâlâda esâmesi.. muharrer Mevlûd-ı Şerîf ile Emsile'nin Matba'a-i 'Arifânemde tab' edeceğimden emsâli misullu müsâa'de-i 'âlîyye-i cenâb-ı nezâretpenâhîleri şâyân buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 1/Teşrin-i sâni /313, Sultân Bayezid Cami-i ' Şerîfi tahtunda vâki' Matba'acı 'Arif...).

3/ Teşrin-i sâni /313 Encümene

5/ Teşrin-i sâni /313 Faziletlü Es'ad...

Müstedi'nin tab' ve neşrine ruhsat taleb eylediği Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın ta'alluku.. sûretiyle bâb-ı vâlâ-yı fetvâpenâhîye irsâline ve Emsile Risâlesi ile zaten keteb-i müdevvenden olup tekrar tab'ında beis olmadığından ruhsat-ı matlûbunun i'tâsına karar verildi. Ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Tarih: Fî 24/Cemâziye'l-âhire/315 ve Fî 8/ Teşrin-i sâni /313 Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi).

Bâb-ı Fetvâ Dârü'l-Meşîhat-ı İslâmiyye

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Bir ay 5/Receb/1315 tarihli ve seksen bir adedli tezkire-i 'aliyyeleriyle gönderilen Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın tab' ve neşri câ'iz olduğu tedkîk-i mü'ellifât ... ifâde olunarak mezkur kitâb matbû-u savb olur. Yerine i'âde kılındı efendim (Tarih: Fî 2/Şâban/1315 ve Fî 14/ Kanun-ı evvel /1313 Şeyhü'l-İslâm Muhammed Hulusi).

17/ Kanun-ı evvel /313 Encümene

İşbu tezkire-i cevaben fetvâpenâhîde tab' ve neşri câ'iz olduğu beyânıyla i'âde kılınan Mevlid-i Şerîf Kitâbı'nın encümence dahi tab'ı câ'iz görüldüğünden tab'ı için iktizâ eden ruhsatnâmenin i'tâsına karar verildi. Ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehu'l-emrindir (Fî 6/Şâban/315 ve Fî 18/ Kanun-ı evvel /313 Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi).

2.1.2. Eserin Adı

Eserin matbû olarak neşredilen nüshasının başlığında *Mevlûd-ı Şerîf*⁶ ‘ibâresi görüldüğü gibi, arşiv kayıtlarında yer alan Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. künyeli yazışmalarda da kitâbın isminin bu şekilde zikrolunduğu müşâhede edilmektedir:

Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi mu‘allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi tarafından tertip ve te‘lif kılınan ‘Mevlûd-ı Şerîf’ nâm kitâbın tab‘ına ruhsat i‘tâsı bâ-istid‘â’ talep olunmuş ve zikr olunan kitâp leffên takdîm kılınmış olduğundan mahzûru olmadığı hâlde tab‘ı için icâb ruhsatnâmenin i‘tâ ve ihsânına müsa‘ade-i celîle-i cenâb-ı nezâretpenâhileri şayân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ve fermân hazret-i men lehu‘l-emrindir (Tarih: Fi 17/Nisan/311 ve Fi 4/Zilka‘de/312 Dosya No: 271, Gömlek No: 44, Fon Kodu: MF. MKT. , Vekil Müdîr-i Ma‘ârif-i Adana Abdülkadir).

Ancak *mevlûd* “yeni doğmuş çocuk” (Yeğin, 2003: 424) ve “galat olarak mevlid” (Devellioğlu, 2005: 636) anlamlarına geldiği⁷; kitapta ise Peygamber Efendimiz’in kısaca hayatını, mu‘cizelerini, vefâtını ve bilhâssa doğumunu anlatan ve ekseriyetle manzûm olarak kaleme alınan eser (Aksoy, 2007: 323) mânâsı kastedildiği için kitâbın ismi *Mevlûd-ı Şerîf* olarak değil, *Mevlid-i Şerîf* olarak zikredilmiştir.

⁶ ... konuya metinlerin diliyle baktığımızda ‘mevlûd’ imlâsının istisnâi olarak kullanılmadığını hatta tam tersine ‘mevlûd’un ‘mevlid’e göre daha çok tercih edildiğini görüyoruz. Nüshasına ulaştığımız yüzden ziyade el yazma mevlid metni arasında ‘Mevlid’ başlığını taşıyanla çok az karşılaştığımızı, kahir ekseriyetin ‘Mevlûd’ imlâsıyla yazıldığını belitmemiz gerekir. Keza matbu mevlidlerde de durum bundan farklı değildi. Nitekim metnini hazırladığımız 12 mevlid metninden sadece Ziyâi Mevlidi ‘mevlid’ başlığını (Mevlidu’n-nebî) taşımaktadır.

‘Mevlid-mevlûd’ meselesine yine bu 12 eserin müelliflerinin metin içindeki tercihlerinin nasıl olduğuna baktığımızda ‘mevlid’ imlâsının 30, ‘mevlûd’ imlâsının ise 67 yerde kullanıldığını görmekteyiz. Süleyman Çelebi mevlidinin gerek yazma, gerekse basma nüshalarının başlıklarında ise kahir ekseriyetle ‘Mevlûd-i Şerîf’ veya ‘Mevlûdu’n-Nebî’ imlâlarını görürüz (Köksal, 2011: 21).

⁷ Türkçe mevlid kaynaklarının bir kısmının ‘mevlûd’ imlâsıyla yazılması; Redhouse’un (1992: 2036) ‘mevlûd’ kelimesine ‘çocuk’ (a child, a young best) anlamı verildikten sonra bu sözcüğün, ‘doğum yeri ve zamanı’ anlamındaki ‘mevlid’ sözcüğünün halk söyleyişindeki karşılığı olduğunun belirtilmesi ve Lûgat-i Osmâniyye’nin ‘mevlûd’ maddesinde kelimeye, ‘çocuk, yavru, veled, beççe’ karşılığı verildikten hemen sonra ‘... ve birinin doğması ve doğduğu gün ...’ (Karahisari Ali Efendi, H.1281: 2/193) kaydının düşülmesi, Köksal (2011: 21) ve Top (2017: 350) tarafından mevlid gibi ‘mevlûd’ kelimesinin de kullanılabileceği anlamını ifâde etmekle birlikte; ‘Mevlûd’ (el-Vânî, 2013: 1641; Sâmî, 1317: 1433; Nâcî, 2009: 419; Devellioğlu, 2005: 636; Yeğin, 2003: 424) gibi pek çok kaynaktaki ‘yeni doğmuş çocuk’ mânâlarına geldiği cihetle esere isim olarak verilmesinin hatalı olduğu görüşü de (Akdağ, 2008: 85) mevcuttur.

2.1.3. Eserin Yazılış Tarihi

Mevlid-i Şerîf’in son beytinin ikinci mısırâsında “Hamd bâyed bu eṣer oldu tamām” şeklinde ifâde olunarak ebcedle düşülen tarih 1310/1892’dir. Ayrıca bu beytin sağ tarafına da “sene 1310” kaydı düşülmüştür.

Eserin “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı” ve “İslâm Araştırmaları Merkezi”nde bulunan matbû‘ nüshasında “Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi’nin fî 26 Safer sene 314 ve fî 25 Temmuz sene 312 târîhli ve 279 numaralı ruhsatnâmesiyle Sultân Bayezîd Kütüphânesi tahtında Ârif Efendi Matba‘ası’nda tab‘ olunmuştur” ifâdesi mevcûttur.

Eserin yazılış sürecine ilişkin bilgilere telif sebebinin anlatıldığı bölümde yer verilmiştir. Aşk derdine tutulmuş kimselerin elemelerden uzak kalamayacağı (017), gözlerindeki hastalıktan dolayı çâresizlik ve tahammülsüzlüğünün yanı sıra uykusuz ve huzûrsuz olduğu (018), zayıflamasına da sebebiyet veren bu hastalıktan şifâ bulmak için duâ ettiği (019), her iki gözünden de sel gibi kanlı [yaşlar] aktığı, bu hâlden şifâ bulana kadar nice günlerinin bu şekilde [derdine şifâ aramak maksadıyla] gezerek geçtiği (020), kısacası Allahu Teâlâ tarafından seçilmiş ve muhabbet olunmuş Resûlullah’ın mevlidinin epey bir kısmını gözünde toz-toprak olmadan [hastalıktan evvel] yazdığı (021), eğer yazmasına mâni olan bu ağrılardan ve üzüntüden kurtulacak olursa eserini tamamlamak üzere söz verdiği ve yemin ettiği (022), Cenâb-ı Kibriyâ’nın lutuf ve fazl denizinden kendisine şifâ verdiği ve Cenâb-ı Allah’a dâimâ şükr ve hamdettiği (023), yeminini yerine getirmek amacıyla sınırsız bir gayretle yazmaya başladığı, Cenâb-ı Hakk’ın işini kolay kıldığı ve eserini tamamlamayı nasîp ettiği (024) beyân edilmiştir.

Bârekallâh târîhi yazdı kalem

Hamd bâyed bu eṣer oldu tamām

(771)

(حمد باید بو اثر اولدی تمام)

Sene 1310/1892

2.1.4. *Mevlid-i Şerîf*'in Yazılış Sebebi

Eserin yazılış sebebi “*Mevlid-i Şerîf Sebeb-i Te’lîf*” bölümünde dile getirilmiştir.

Allah Resûlü’nün gâyet-i büşrâ ve âyet-i kübrâ gibi vasıflara hâiz olduğu (001), Allahu Teâlâ’nın yüce hitâbına mazhar olarak medh edilen Resûlallah’a bu övgünün [üstünde bir övgünün imkân hâricinde bulunması dolayısıyla] kâfi geleceği (002), şu halde [bu mazhariyeti düşününce] gönlünden geçen hayâlin kendisinde uyku ve rahattan iz bırakmadığı (003), gece-gündüz gönül aynasında görünen bu hâlin gayr-i ihtiyârî [kendisine] hitâp ederek (004), Resûl’ün mevlidini çok kimsenin nazmettiğini (005), bu sebeple açılan kapıdan aşk ehline cânânın kokusundan çeşit çeşit koku geleceğini söylediği (006), [hakir] bir kul olarak böylesine yüce bir işi [mevlid yazmayı] nasıl hayâl edebildiği (007), Yüce Allah tarafından muhabbet olunmuş, sevilmiş Hazreti Muhammed’i övmekte ‘âciz kalacağı ve îzahta yetersiz olacağı (008), Yüce Allah’ın Mennân ve Hannân ism-i şerîflerine mazhar olan Peygamber Efendimiz Aleyhisselâm’ı övmeye nasıl cur’et edebildiği (009), zayıf, suçlu ve günahkâr bir kimse olarak her zaman hayâ etmesi gerektiği çünkü; Allah’ın mahbûbunun gül bahçesine yakın bulunduğu (010), gönlün arzu ettiği yolun [mevlid yazmanın] yüce bir iş olduğu, kendisini bu şekilde zorlayarak, kınayarak ve azarlayarak [bu istekten] kurtulmasının zor gözüktüğü (011), Resûlullah’ın sevgisinin şâiri kendi hâline bırakmadığı, bu sevgiyle (bu sevginin yardımıyla), yüzü ay gibi parlayan Allah Resûlü’nün mevlidini sevinçle, aşkla ve benzersiz şekilde yazdığı (012), [müjdeleyici vasfına hâiz] Hazreti Peygamber’in tabîatının iyilik olduğu, hayırlı işlere “hayır” demeyeceği, [bu sebeple] kabâhâtinin az şey olarak görüleceğini umut ettiği (013), hidâyet güneşi olan Peygamber Aleyhisselâm’ın çâresizlerin sığınanağı olduğu, her zaman affedici ve cömert bir [karaktere sahip bulunduğu] (014), ayak izi temiz ve “yüce bir ahlâk üzere” olan Hazreti Peygamber’in ruh asâletinin gereği olarak günahkâr ve yaralı gönüllere lutufta bulunduğu (015), her şeyin sahibi olan, her sözü duyan, her sesi işiten Allahu Teâlâ’nın “âlemlere rahmet olarak” gönderdiği Resûlullah Aleyhisselâm’ın mahşer gününde ümmetinin günahkârlarına şefâat edeceği (016) anlatılmıştır.

“*Sebeb-i Te’lîf*”in 17 ilâ 24. beyitlerinde müellifin eserini inkitâyâ uğratan bir göz hastalığına yakalandığı, bunun üzerine, bu kederden kurtulacak olursa mevlidi

hitâma erdireceğine dâir yemin ettiği ve Cenâb-ı Kibriyâ'nın lutfuyla şifâ bularak eserini tamamlamasının, Cenâb-ı Hakk'ın kolaylaştırmasıyla mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Mehmed Tevfik; aslında her birinde ayrı tatlar olan sayısız güzel kitâp yazıldığı (025), enbiyâ ve asfiyâya serdâr-ı ekrem olan Muhammed Aleyhisselâm'ın kıyamet gününde şefaât salâhiyetine hâiz olduğu [gibi özellikleri vurgulayarak] (026), Cenâb-ı Hakk'ın makâmını yüce kıldığı Peygamber Efendimiz'in, bu eser vesilesiyle, yaralı gönlüne tabîp olmasını niyâz etmiştir:

Ol sipeh-sâlâr-i fahr-i enbiyâ vü aşfiyâ
Müstegâsü'l-mürselîn ü şâfi'-i rûz-ı cezâ (026)

Hak anıñ rütbesini a'lâ idüp kıldı Hâbîb
Bu vesîleyle dil-i mecrûhıma ola tabîb (027)

Müellif, aşağıdaki beyitte hayırla anılmayı ve “ihlâs” ile şâd edilmeyi arzular:

Belki hayr ile beni yâd ideler ihvân-ı dîn
Rûhımı şâd ideler *ihlâs* ile her kâri'n (028)

Şâir, eserinin sebâtla ve kararlılıkla yazıldığını ve amacının ortaya konulduğunu [belirtmiş], Peygamber Efendimiz'in temiz ruhlarına salavat getirilmesini istemiş (029), Cenâb-ı Allah'a hamd ü senâda bulunmuş, şükrünü beyân etmiştir:

Çün 'azîmetle yazıldı maşad oldu âşikâr
Rûh-ı pāk-i Muştafâ'ya vir şalavât bî-şümâr (029)

Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim hamd ü senâ
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] 'alâ-ğayrû'l-verâ (030)

2.1.5. Beyit Sayısı

Eserde beyit sayısı lafzen ifade edilmemiştir. Elimizde bulunan matbû nüsha “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı” ve “İslâm Araştırmaları Merkezi”nde yer alan tek nüshadır (eserin yazma nüshasına rastlanmamıştır). Buna göre *Mevlid-i Şerîf*'in beyit sayısı yedi yüz yetmiş birdir. Yalnız “İslâm Araştırmaları

Merkezi”ndeki nüshada eserin ilk sayfası (12 beyit) ile 36. sayfası (19 beyit) ve 37. Sayfası (19 beyit) olmak üzere toplam 50 beyit eksiktir.

2.1.6. *Mevlid-i Şerîf*’in Bölümleri

Mehmed Tevfik Efendi, eserini kaleme alırken mesnevide bulunması gereken bölümlerin tümüne yer vermeye gayret etmiştir diyebiliriz. Müellif bölüm içeriklerini okuyucunun bölüm hakkında fikir sahibi olacağı şekildeki Arabî başlıklar vasıtasıyla ifâde etmiştir.

İlk bölüm

Eserin yazılış sebebi “Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te’lîf” (1-30. beyitler);

İkinci bölüm

Mevlid cemiyetlerinin vazgeçilmez ritüellerinden şerbet ve gül suyu takdîmi ile mevlid okutmanın faziletleri “Kâşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf” (31-46. beyitler);

Üçüncü bölüm

Resûlullah ‘Aleyhisselâm’ın medhi “Na‘t-ı Şerîf” (47-62. beyitler);

Dördüncü bölüm

Evvelâ “Besmele-i Şerîf” ile “Allah” lafzının zikredilmesi gerektiğini beyân eden önsöz “Muḳaddime-i Şerîf” (63-87. beyitler);

Beşinci bölüm

Allahu Teâlâ’nın birliği ve büyüklüğü “Tevhîd” (88-109. beyitler);

Altıncı bölüm

Acziyetini anlayan kulun Rabbine yakarışı “Münâcât” (110-130. beyitler);

Yedinci bölüm

Kâinâtın ve Hazreti Âdem’in (as) yaratılışı, Muhammedî nûrun Hz. Adem’den (as) Hazreti Muhammed ‘Aleyhiselâm’ın alınlarına intikâli ve Resûllullah’ın vasıfları

“Faşlun fî Evşâfî Resûlullâh ve Hilâti Âdem ‘Aleyhi’s-selâm ve İntikâli Nûrî Muhammed Şallallâhu ‘Aleyhi ve Selleme İleyh” (131-177. beyitler);

Sekizinci bölüm

Kâ’inâtın Muhammedî nûrla aydınlatılması hikmetine mebnî hâdiseler “Faşlun” (178-191. beyitler);

Dokuzuncu bölüm

Hazreti Peygamber’in dünyaya teşrifleri “Faşlun fî Velâdeti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem” (192-238. beyitler);

Onuncu bölüm

Peygamber Efendimiz ‘Aleyhisselâm’ın dünyayı şereflendirdikleri zaman arzettikleri duâ “Faşlun fî ‘Arzî Du‘â Resûlullâhi Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘İnde Velâdetihu” (239-266. beyitler);

On birinci bölüm

Günahkâr kullara şefâat etme yetkisine hâiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm’ın cihâna teşrifleri zamanında meydana çıkan işâretler “Faşlun fî Zuhûrî ‘Alâmâtın ‘İnde Velâdeti Şefî‘ü’l-müznibîn” (267-290. beyitler);

On ikinci bölüm

Doğru yolu gösteren hidâyet nuru Hazreti Muhammed Mustafâ’nın sûtanneye emânet edilişleri “Faşlun fî Irzâ‘ı Nûru’l-Hüdâ Muhammed Muştafâ Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem” (291-308. beyitler);

On üçüncü bölüm

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm’ın sînelerinin yarılması “Faşlun fî Şakḳ-ı Şadrî’n-Nebiyyi Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem Ve tezvîcihi (309-346. beyitler)”;

On dördüncü bölüm

Hazreti Peygamber ‘Aleyhisselâm’a Kur’ân-ı Kerîm’in vahyedimesi “Faşlun fî Nüzûli’l-Vahyi ‘Alâ Muhammedin Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem (347-370. beyitler)”;

On beşinci bölüm

Resûllullah Aleyhisselâm'a ihsân edilen mu'cizeler “Faşlun fî Mu'cizâti'n-Nebiiyî Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (371-401. beyitler);

On altıncı bölüm

Mi'râc hâdisesi “Faşlun fî Mi'râcî Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (402-534. beyitler);

On yedinci bölüm

Yakariş ve duâ “Münâcât ve Du'â” (535-548. beyitler);

On sekizinci bölüm

Allah Resûlü'nün yüce ahlâkları “Faşlun fî Ba'zî Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (549-591. beyitler);

On dokuzuncu bölüm

Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın bazı vasıfları ve nitelikleri “Faşlun fî Zîkri Ba'zî Evşâf ve Haşâ'îşi Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem” (592-631. beyitler);

Yirminci bölüm

Günâhlardan ötürü duyulan pişmanlık ve öğüt “Mev'îza, Nedâmet ve Naşîhat” (632-655. beyitler);

Yirmi birinci bölüm

Resûllullah Efendimiz'in temiz ve mübârek hanımları olan mü'minlerin annelerinin anlatılması “Faşlun fî Zevcâtı Muṭahharâtı Ümmü'l-mü'minîn Raḍiyallâhu Te'âlâ 'An-Hünne” (656-698. beyitler);

Yirmi ikinci bölüm

Peygamber Efendimiz'in en yakınında bulunan mübârek kimseler, çâr-ı yâr-ı güzîn, ehl-i beyt, ashâb-ı kiram ve ictihâd sahibi mezheb imâmları gibi bâzı mümtâz kullar “Faşlun” (699-719. beyitler);

Yirmi üçüncü bölüm

Eserin kendisine takdîm olunduğu, devrin padişâhı Sultân ‘Abdülhamîd Hân’a medhiyye “Faşlun fî Nâmı Gâzî Sultân ‘Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi’d-Devrân” (720-751. beyitler);

Yirmi dördüncü bölüm

Resûlullah Efendimiz’e hâlin arzedilmesi ve eserin yazılış tarihi “Faşlun fî ‘Arzı Hâlâtin İlâ Şehi Kevneyn ve Resûlü’ş-şakaleyn Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ve Târîhi Te’lîfi Risâle (752-771. beyitler)”.

2.1.7. *Mevlid-i Şerîf*’in Sunulduğu Kişi

Eserin “Faşlun fî Nâmı Gâzî Sultân ‘Abdülhamîd Hân Eyyedallâhu Saltanatehu İlâ İntihâi’d-Devrân” isimli bölümünde devrin hükümdârı Sultân Abdülhamîd Hân’ın methedilmesi, *Mevlid-i Şerîf*’in Abdülhamîd Hân’a sunulmuş olacağını göstermektedir, denilebilir.

Eserin 720 ilâ 751. beyitlerini kapsayan otuz bir beyitlik bölümünde; kudret ve celâl sâhibi Cenâb-ı Hakk’ın, ‘Âlî Âl-i Osman’a mensûp Sultân Abdülhamîd’e saltanat bahşettiği; sultanın, ilimlerin ihyâsı için çalıştığı; düşmanlarını bozguna uğrattığı; eserlerinin gıpta hissi uyandırdığı; ‘âlicenâb ve gayretli bir kimse olduğu; ‘âcizlerin elinden tuttuğu; adâletle hükmettiği gibi husûslara değinen Mehmed Tevfik, Sultân Abdülhamîd Hân’ın saltanatının devâmı için duâ etmiş ve sultânın iki cihân sa’âdetine erişmesi niyâzında bulunarak bu bölümü nihâyete erdirmiştir. Şâirin duâ muhtevâlî beyitlerinden bazıları şunlardır:

Rûh-ı pāk-i seyyid ü hayrû’l-enām
Her zamân olsun mu‘în efkârına (735)

Dest-gîr-i ‘âcizân her dem o şâh
Yüsr ü sühlet vire Hâk her emrine (741)

Nuşret-i Yezdân ile ol kâmkâr
Düşmenin kılsun harâb u tārūmār (746)

Dü-cihānda eyle mesrūr yā ilāh
Eylerim ‘arz-ı niyāz dergāhıña

(751)

2.2. RİTİM VE ÂHENK

2.2.1. Vezin

Edebiyat terminolojisinde âhenk, üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, âdeta bir mûsikî te'sîr yapacak şekilde ard arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur (Macit, 1996: 15). Âhenk, sözün te'sîrni arttırır; şiiri mûsikîye yaklaştırır; ifâde edilmek istenilen duyguyu etkileyici bir tarzda okuyucunun hissetmesine vesile olur; şâir veya nâsirin, muhayyilesindeki duygu veya düşüncüyü kelimeler arasındaki uyuma riâyet ederek güzel bir biçimde ifâde etmesini sağlar. Âhenge vezin, kafiye, redif, söz ve ses tekrarları ile söz san'atları kaynaklık etmektedir. Üzerinde çalıştığımız eserde de tabî'î olarak âhenk unsurlarına yer verilmiştir.

Vezin, nazım âhenginin ölçüsüdür (Banarlı, 1971: I, 482). “Klâsik şiirimizin hâkim vezni arûz, ritmik yapısıyla şiir âhengini temin eden önemli bir unsurdur. Mûsikîdeki usûlün yerini şiirde vezin almaktadır” (Eroğlu, 2016: 220).

Eserin yazılış sebebinin anlatıldığı “Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf” bölümü remel bahri (bahr-i remel) kalıbı olan *fâ'ilâtün/ fâi'lâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* ile nazmedilmiştir.

Mevlid-i Şerîf'in şerbeti için yazılmış kasîdenin bulunduğu ikinci bölüm “Kâşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf” ve Peygamber Aleyhisselâm'ın medhedildiği üçüncü bölüm olan “Na't-ı Şerîf” hezec bahri (bahr-i hezec) kalıbı olan *mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün* ile kaleme alınmıştır.

Zikredilen bu ilk üç bölümün hâricinde eser arûzun remel bahri (bahr-i remel) kalıbı olan *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* ile yazılmıştır.

Şâirin, eserin hemen tüm beyitlerinde imâle kullanmış olduğu, zihâfi kullanmaktan da imtinâ etmediği ve eserin % 13,76'lık kısmına bu arûz kusurunun yansıdığı göz önüne alındığında, şâirin vezin konusunda başarılı olduğunu söylemek pek de mümkün değildir, denilebilir.

Eserde veznin aksadığı beyitler şunlardır:

[Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün]

Yağ ey 'ilm-i ledünnî şâhına ikrâmla sen 'anber
Dağı müşğ ü 'üdi⁸ tîz tîz bu cā olsun şafâ-hâne (043)

[Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün]

Gördiler seyyîd başında bir şehâb
Sâye ider görmez⁹ harr-ı âfitâb (310)

Altı yaşında iken baħr-ı kerem
Vâlidesine mevt başdı kadem¹⁰ (323)

Orta boylu ne beyâz ne esmerî
Ne kıvrıcık ne uzundu eş'ârı¹¹ (595)

2.2.1.1. İmâle (İmâle-i Maksûre)

“İmâle çekme demektir. Ölçüde kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır” (Dilçin, 2005: 13).

Mehmed Tevfik Efendi, imâleyi eserinin hemen tüm beyitlerinde kullanmıştır, diyebiliriz; hatta bunu o kadar sık ve tabîî bir sûrette yapmıştır ki eserde imâlesiz bir beyte rast gelmek istisnâî bir durum olarak görülebilecek düzeydedir.¹² Aynı zamanda imâlenin bir mısırâda birden fazla kullanımına çokça yer verildiği de belirtilmesi gereken bir diğer husûstur:

⁸ Bu kelime, *mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün* vezninin ikinci tef'ilesinde, veznin aksamasına sebep olmuştur.

⁹ Bu kelime, *fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün* vezninin ikinci tef'ilesinde, veznin aksamasına sebebiyet vermiştir.

¹⁰ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹¹ Bu kelime metinde “eş'ar” şeklinde, yanlış olarak yazılmıştır ancak; kelimenin “eş'âr” şeklindeki doğru kullanımı, üçüncü tef'ilede veznin aksamasına yol açmaktadır.

¹² Eserde imâlenin kullanılmadığı istisnâî beyitler için bk. 92, 134, 216, 219, 244, 250, 404, 580, 581, 588, 703, 727, 752, 754.

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Koymadı hālime sevdā-yı Resūl-i zī-naşīr
Mevlidin yazdırdı meh-rū şevk u 'ışk u bī-naẓīr (012)

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Hak anıñ rütbesini a'lā idüp kıldı Habīb
Bu vesīleyle dil-i mecrūhıma ola tabīb (027)

[Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün]

Şifadır şerbet-i mevlūd-ı pāk-i seyyid-i 'ālem
İçelim kana kana gel ferah-nāk ü faḥūr-āne (031)

[Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün]

Necātdır dü-cihānda yolına cānlar fidā itmek
Bu kemter ki diler Hak'dan gide rāh-ı rızāsına (039)

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilün]

Bir nefesde Kuds'e ol başdı kadem
Yolda gördi pek çok eşyā vü hikem (451)

Ümmettini diledi anda daḥi
Virdi aña ümmettini ol Ğanī (514)

2.2.1.2. Medd (İmâle-i Memdûde)

Medd, uzatma demektir. Yani iki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imâleden biraz daha uzun okumaktır (Dilçin, 2005: 14).

Eserde med kullanımı hiç de azımsanmayacak ölçüde bir seyir takip ederek, eserin ilk bölümünden son bölümüne değin değişik fâsılalarla kullanılmıştır.¹³

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Lîk luṭfundan ümîd-vārım olur cürmüm yesîr

'Ādeti eylik olup ḥayra dimez lâ ol beşîr (013)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Dürr-i meknûn bedr-i mâh-ı şu'le-dâr

Zîb-i 'âlem nûr-ı şems-i tâb-dâr (084)

Sen buyurdıñ kullara lâ-takneṭû

Bir ümîdimiz hemân yâ Râb[bi] bu (117)

İt müyesser rü'yet-i dîdârıñı

Keşf kıl ol vech-i pür-envârıñı (543)

Dest-gîr üftâdeye ancak odur

Hem penâh u melce' her yerde odur (585)

Bârekallâh târiḫi yazdı qalem

Hamd bâyed bu eṣer oldı tamâm (771)

Müellif, Türkçe kelimeler ile med yapmaktan kaçınmıştır.

2.2.1.3. Zihâf

Aslından uzak tutmak mânâsına gelen zihâf, imâlenin tersidir. Uzun okunması gereken bir heceyi arûz kalıbı gereği kısa okumaya zihâf denir (Pala, 2005: 493).

Mehmed Tevfik Efendi, 771 beyitlik eserinin 56 beyitlik kısmına tekâbul edecek miktarda zihâf yapmıştır.¹⁴ Sayıları az olmakla birlikte bazı beyitlerde birden fazla zihâfın görülebilmesi şeklinde de tezâhur etmektedir:

¹³ Eserde yer alan ancak yukarıya alınmayan diğer misâller için bk. 20, 33, 135, 157, 171, 172, 180, 199, 203, 212, 217, 224, 300, 303, 321, 414, 433, 439, 471, 490, 493, 496, 599, 609, 615, 622, 643, 653, 684, 691, 709, 728, 740, 741, 746, 753.

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Yā nī maḥbūb-ı Hudā'yı kim olam medḥ eyleyem

Nūr-ı pāk-i Muṣṭafā'yı ben nice şerḥ eyleyem (008)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Göñline düşdi Cenāb-ı Kibriyā

Āşk-ı Hāk kendisin itdi istīlā (350)

Bākī aṣḥāb-ı güzinden her biri

Taşdīk idüp didi dīde rūṣenī (531)

Olmayalım raġbet-i nefse dūcār

Ḳalmayalım Hāk ḥuzūrında nā-cār (642)

2.2.1.4. Vasl (Ulama)

Vasl, sessiz harfle biten bir sözden sonra sesli harfle başlayan bir söz gelmesi hâlinde, sondaki sessiz harfin, ikinci kelimenin seslisine bağlanarak birlikte okunmasıdır (İpekten, 1994: 126).

Şiirin akıcılığına katkı sağlayan unsurlardan olan vasl, Mehmed Tevfik Efendi tarafından sıklıkla kullanılmıştır.¹⁵

¹⁴ Eserde bulunan zihâf örnekleri için bk. 8, 14, 21, 22, 40, 42, 43, 52, 60, 63, 67, 72, 73, 102, 137, 149, 151, 197, 204, 242, 322, 325, 332, 350, 353, 359, 368, 398, 399, 441, 477, 505, 531, 550, 553, 579, 583, 595, 642, 644, 649, 656, 660, 668, 671, 677, 693, 705, 712, 720, 721, 725, 736, 744, 745, 767.

¹⁵ *Mevlid-i Şerif*'te geçen vasl örnekleri için bk. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 99, 100, 104, 106, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 172, 175, 176, 177, 179, 183, 185, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 211, 213, 214, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 231, 233, 234, 237, 238, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 252, 256, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 270, 271, 274, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 299, 300, 302, 303, 305, 306, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 317, 318, 321, 322, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 354, 357, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 376, 377, 379, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 394, 396, 398, 400, 401, 402, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 412, 413, 414, 415, 417, 420, 422, 424, 428, 429, 430, 434, 435, 437, 438, 440, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 456, 458, 461, 462, 464, 468, 469, 470, 471, 474, 476, 480, 481, 482, 483, 484, 485,

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Vaşfu medhitmiş anı çün hazret-i Bārī Hudā
Aña kāfīdir hiṭāb-ı zi'l-Celāl-i kul kefā (002)

[Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün]

Daḥi hep sā'ir aşhābı çerāğ-ı mescid ü minber
Mürebbi ' ālem m olmışlar bu merdān-ı ḥulūş-āne (061)

[Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün]

Ḳul olan Mevlāsın m evvel yād ide
Dā'imā dil ḥānesin ābād ide (091)

Cümleten tesbīh ü tehlīl itdiler
Şānına tekrīm ü tebcīl itdiler (464)

Şoñ dem m ikrām eyle ḥüsn-i ḥātime
Ḳıl refīk imān u Ḳur'ān'ı bize (542)

Fitnedir dünyāya meftūn olmağıl
Aldanup rengine mağbūn olmağıl (654)

2.2.1.5. Vezin Gereği Ünlü Birleşmesi

“Ve” bağlacının kendisinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan kelimeyle birleştirilerek okunması sonucunda bağlaçtaki “e” ünlüsünün düştüğü görülür:¹⁶

486, 488, 489, 493, 495, 497, 499, 500, 501, 502, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 512, 513, 516, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 525, 528, 529, 530, 531, 533, 538, 540, 541, 542, 545, 548, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 565, 566, 567, 569, 570, 571, 572, 574, 576, 577, 578, 582, 583, 585, 586, 588, 589, 591, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 603, 604, 605, 606, 611, 614, 615, 616, 617, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 629, 630, 631, 632, 634, 635, 636, 637, 638, 640, 643, 644, 645, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 654, 655, 661, 662, 664, 666, 670, 675, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 687, 689, 690, 693, 695, 697, 698, 699, 700, 704, 712, 717, 718, 719, 720, 721, 724, 725, 731, 732, 733, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 743, 744, 746, 747, 748, 749, 752, 753, 754, 755, 759, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 769, 770.

¹⁶ Yukarıda yer verilmeyen diğer örnekler için ayrıca bk. 123, 189, 257, 544, 545.

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Ey Cenāb-ı pāk-i Yezdān **v’ey** Raḥīm

Ey Hudā-yı lā-yezāl-i **v’ey** Kerīm (066)

Āsitānıñda kılıñdır bu ḥaķır

Ey şerīf-i **v’ey** laṭīf-i **v’ey** beşīr (756)

“Ne” soru kelimesinin kendisinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan kelimeyle birleştirilerek okunması sonucu soru kelimesindeki “e” ünlüsünün düştüğü durumlar:

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Nā-gehān bir ün işitdi kulağım

Gitdi ‘aqlım **n’oldıgım** bilmedim (436)

Ṭākatım yokdur ki ben de gideyim

Bundan öte gidemem ben **n’iydeyim** (482)

2.2.1.6.Vezin Gereği Ünlü Düşmesi

Sözcükleri vezne uydurmak maksadıyla kelimelerdeki ünlülerin düşmesidir:

ziyâde > ziyâd¹⁷

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Mekke’niñ ḥatunları ey ḥōş nihād

Evlād emzirmezdi üç günden **ziyâd** (292)

Te‘âlâ > Te‘âl

Kıldı serdār-ı mu‘azzez Ḥaķ **Te‘âl**

Rehber oldı ‘āleme ol ḥūb-cemāl (722)

¹⁷ Ziyâd kelimesi “fazlalık, bolluk” anlamına geldiği ve beyitte de ziyâde sözcüğünün “fazla” mânâsı kastedildiği için burada ünlü düşmesi vardır denilmiştir.

sühûlet > sühlet

Dest-gîr-i ‘âcizân her dem o şâh
Yüsr ü sühlet vire Hâk her emrine (741)

2.2.1.7. Vezin Gereği Hece Düşmesi

eyleyeyim > eyleyim

[Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün]
Ola fermânında hep ins ü perî
Saña tefvîz eyleyim baħr u beri (507)

Hâk buyurdi ey Resûl-i a‘zamım
Tağ u taş saña altun eyleyim (555)

2.2.1.8. Vezin Gereği Ünlü Türemesi

Kelimede aslî olarak bulunmadığı hâlde, vezin gereği, bir ünlünün belirmesi durumudur.¹⁸

nevm > nevim

[Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün]
Şiddet-i âlâm ile pek ağrıyordu gözlerim
İzтіrâr u nâ-taħammülden ne râħat ne nevm (018)

şükr > şükür

[Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün]
Bî-kıyâs ħamd ü şükür maħşûş saña
Ey Hâkîm ü Qâdir ü Rabb-i bînâ (067)

¹⁸ Diğerleri için bk. 51, 155, 663.

‘aşr > ‘aşır

Buldı bu devr ü ‘aşır her hōşlığı
Gıbta-fermā dem anıñ āşārına (733)

Çoğunlukla, Türkçeye yabancı dillerden giren sözcüklerde karşılaştığımız vezin gereği bir ünlünün belirmesi durumu dikkate değer bir şekilde -kelimenin fiil olması hasebiyle tabîi olarak akla ilk gelen kâide olan küçültme ve pekiştirme gâyesi olmaksızın- sadece vezne uydurmak maksadıyla Türkçe bir kelimedede de kullanılmıştır:

iste > isite

Didi Mevlā her ne kāmıñ var ise
Hāşıl idem ey habībim isite (506)

2.2.1.9. Tahfif

Tahfif, vezin gereği şeddeli bir harfi şeddesiz okumak demektir (Saraç, 2007: 219).

Mehmed Tevfik şeddeli bazı kelimeleri vezne uydurmak maksadıyla şeddesiz okumak tasarrufunda bulunmuştur:¹⁹

Hakk > Hak

[Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün]

Hak gelüp bāṭıl kılındı maḥv ü şarf
Dehr ü hengām haḳḳile buldı şeref (289)

asamm > asam

Oldılar kör ü aşam bilmediler
Şanki aḥbār-ı Resūl ṭuymadılar (397)

¹⁹ Tahfifle ilgili misaller için bk. 24, 27, 45, 160, 175,193, 212, 248, 289, 397, 423, 462, 496, 513, 528, 603, 635.

saff > saf

Var bu şeb cümle sürüşân-ı semâ

Eylesün saf-beste ta'zîmiñ edâ (423)

tayy > tay

Müddet-i Mî'râc o şebden cüz hemân

Aña tay oldu mekân u hem zamân (528)

2.3. KAFİYE VE REDİF

2.3.1. Kafiye

Kafiye ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır (Macit, 1996: 83).

Üzerinde çalışılan eserin 1 ilâ 30. beyitleri mesnevi, 31 ilâ 46. ve 47 ilâ 62. beyitleri kasîde, 63 ilâ 719. beyitleri mesnevi, 720-751. ve 752-761. beyitleri murabba, 762-768. beyitleri kıt'a ve 769-771. beyitleri mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Dolayısıyla mesnevi nazım şeklini ihtivâ eden bölümlerin kafiye şeması “aa, bb, cc, dd, ee” biçiminde; kasîde nazım şekli ile yazılmış kısımların kafiye sistemi “aa, xa, xa, xa” şeklinde; murabbanın kafiye düzeni “aaaa, bbba, ccca, ddda” ve kıt'anın kafiyelenişi “xa, xa” tarzındadır. Ayrıca kafiye düzeninin bozulduğu bazı beyitler de mevcuttur:

Şifâdır şerbet-i mevlûd-ı pâk-i seyyid-i 'âlem
İçelim kana kana gel ferah-nâk ü faḥûr-âne (31)²⁰
Dîne sulṭân eyledi maḥbûbını
Virdi nuşret o dîniñ sulṭânına (721)²¹

Eserde en çok tercih edilen kafiye çeşidi mürdef, ardından mücerred kafiye; en az yer verilen kafiye ise mukayyedir. Cinâs kullanılarak yapılan kafiye sayısı azımsanamayacak boyuttadır.²² Mehmed Tevfik'in hiç kafiye kullanmayarak âhengi sadece redifle sağladığı beyit sayısı ise bir hayli fazladır.²³

²⁰ Bu beyit, kasîdenin ilk beyti olması hasebiyle “aa” şeklinde kafiye düzenine sahip olmalıyken “xa” şeklinde bir kafiyelenişe sahiptir.

²¹ 720. beyit ile birlikte şâir nazım şeklini “murabba”ya tevcih ettiğinden bu beytin bir önceki beyitle berâber “aaab” kafiye düzeninde olması gerekirken, 721. beytin birinci mısrası bu düzeni bozmuş ve karşımıza “aaxb” şeklinde bir kafiyeleniş tarzı çıkmıştır. Bu beyitte görülen kafiye şemasının düzensizliği durumu 725. beytin ilk mısrası, 751. beytin ilk mısrası ve 753. beytin ilk mısrası için de geçerlidir ve bu mısralar x'e tekâbul etmektedir. Zikrolunan beyitlerde de kafiye şeması tıpkı örnekteki beyitte olduğu gibi “aaxb” şeklinde bir kafiye sistemine sahiptir.

²² Konuyla ilgili olarak çalışmanın “Cinas” bölümüne bakılabilir.

²³ Âhengin redifle sağlanmaya çalışıldığı örnekler için bk. 14, 24, 64, 68, 110, 118, 131, 136, 140, 150, 160, 167, 186, 192, 196, 197, 208, 219, 224, 225, 240, 256, 263, 276, 277, 286, 297, 298, 339, 374, 397, 407, 411, 424, 426, 430, 441, 444, 452, 454, 463, 474, 482, 489, 501, 522, 535, 536, 537, 538, 539, 549, 551, 566, 579, 582, 585, 596, 598, 601, 605, 608, 640, 641, 647, 659, 663, 666, 667, 668, 670, 678, 680, 684, 687, 691, 692, 707, 711, 770.

Ey Hudā çokdur günāhı bendeniñ	
Luţf idüp erzāni kıl sen Raḥmanıñ	(110)
Hep melā'ik kıldılar ta'zīmini	
İtdi tebrīk rütbe-i iclālini	(463)
Ol Hudā'nıñ emrini şınmayalım	
Tā aña her dem 'ibādet idelim	(641)

2.3.1.1. Mısrâda İç Kafiye

Şiirde beytin esâs kafiyesi hâricinde mısra içi kafiyeler de âhengi sağlamak amacıyla kullanılır:²⁴

Sirâc-ı nūr-ı envār hem hidāyet bî-nihāyetdir	
Şalât ile selām itmek ki ol Şultân-ı kevneyne	(046)
İstimā'ında telezzüz olunur	
Hem tilāvetde ḥalāvet bulunur	(380)
Her biri ta'zīm ü tekrīm eyledi	
Ġāyet-i tevķir ü tebşir eyledi	(474)
Gördi Allah'ı bilā-keyfin ve eyn	
Şāh-ı 'ālem faḥr-i ādem nūr-ı 'ayn	(503)

2.3.1.2. Beyitte İç Kafiye

Mehmed Tevfik'in eserinde kimi beyitlerde, âhengi kuvvetlendirecek şekilde ayrıca bir iç kafiyeleşme görülmektedir:²⁵

²⁴ Mısrâda iç kafiye örnekleri için bk. 30, 32, 37, 39, 42, 46, 54, 56, 58, 60, 65, 94, 96, 99, 106, 107, 113, 133, 136, 153, 155, 159, 162, 166, 169, 173, 178, 180, 183, 187, 203, 226, 231, 241, 250, 259, 275, 283, 285, 298, 299, 306, 320, 322, 348, 360, 365, 369, 375, 377, 378, 380, 396, 398, 399, 410, 412, 424, 433, 435, 446, 449, 451, 455, 456, 459, 473, 474, 479, 481, 483, 496, 500, 503, 507, 513, 529, 538, 542, 545, 551, 552, 566, 582, 584, 587, 593, 594, 596, 613, 616, 621, 624, 630, 634, 640, 647, 648, 657, 666, 671, 684, 696, 700, 701, 707, 710, 716, 717, 720, 730, 736, 738, 744, 749, 750, 753, 755, 756, 761, 763, 769, 770, 771.

Ni‘**meti**ñ şofrası ki berr-i basit
Hik**meti**ñ bir kaç**res**i bahr-ı muhit (103)

Ā**dem**i halk itdi toprakdan Hudā
İtdi tezyin ‘ā**lem**i ol Kibriyā (153)

Her zam**ān** bir ebr-i ebyaz üstüme
Sāye-b**ān** olurdu harr-ı hürşide (197)

Dir idi el-fakr**ı** fahr**ı** ol Habīb
O merāhim-kār o deryā-yı edīb (554)

Çār-ı yār-ı pür kerā**met** bā-huşuş
Çekdiler envā‘-ı zah**met** bā-huluş (701)

2.3.1.3. Kafiyein Beyitte Tekrarı

Eserde kimi yerlerde beytin esās kafiyesinin beyit içerisinde tekrarlandığı görülür.²⁶

Maḥz-ı rahmet ḡayet-i büşrā Resul-i Kibriyā
Feyz-i hikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muşṭafā (001)

Anlara olsun şalāt-ı nāmīyāt
Hem hezārān-ı taḥiyyāt Fātihāt (073)

Kim gide bu rāh-ı şāha bī-gümān
Dü-cihānda bula ol emn ü emān (594)

²⁵ Konuyla alakalı örnekler için bk. 1, 6, 9, 10, 14, 15, 17, 23, 24, 28, 30, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 48, 52, 64, 67, 83, 84, 86, 87, 88, 97, 103, 119, 123, 142, 144, 153, 161, 180, 181, 189, 190, 195, 196, 197, 198, 227, 228, 239, 240, 244, 246, 247, 253, 265, 268, 270, 293, 302, 310, 324, 342, 343, 344, 347, 351, 354, 359, 363, 374, 385, 390, 397, 398, 404, 405, 407, 421, 425, 426, 437, 439, 440, 441, 463, 467, 468, 470, 472, 478, 483, 485, 495, 498, 501, 513, 515, 516, 518, 520, 523, 524, 525, 535, 536, 539, 543, 544, 554, 556, 563, 564, 576, 578, 579, 580, 586, 590, 599, 602, 607, 614, 618, 628, 631, 639, 641, 646, 650, 652, 656, 658, 666, 667, 668, 669, 672, 676, 685, 691, 693, 697, 699, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 708, 711, 712, 713, 722, 727, 728, 729, 732, 733, 734, 737, 741, 744, 753, 754, 760, 763, 764, 768, 769.

²⁶ Diğer örnekler için ayrıca bk. 21, 22, 26, 30, 65, 112, 120, 170, 176, 195, 214, 229, 245, 248, 257, 260, 269, 274, 292, 299, 319, 331, 351, 357, 389, 402, 414, 427, 428, 434, 438, 470, 479, 480, 490, 510, 512, 515, 526, 528, 531, 546, 553, 558, 559, 560, 561, 562, 567, 578, 581, 583, 603, 606, 616, 629, 653, 664, 665, 673, 674, 679, 685, 715, 717, 728, 736, 742, 760, 766.

Dīn için ey şālih-i merd-i Hudā
Kālā-yı dünyā idilmezse fidā

(644)

2.3.2. Redif

Eserde âhenk unsuru olarak kullanılan redifin, sadece ekle yapılan redifler çoğunlukta olmak üzere, kelime halindeki redifler; ek ve bir kelimeden oluşan redifler; iki kelimeden müteşekkil redifler; ek ve iki kelimeden oluşan redifler ile üç kelimeden müteşekkil redifler şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

2.3.2.1. Ek Hâlindeki Redifler

Eserde tespit edebildiğimiz ek hâlindeki rediflerden bazıları şunlardır:²⁷

Sa'y-i nā-mahdūd ile işbu nezir icrāsına
Bed' idüp kıldı müyesser Hāk beni itmāmına (024)

Dāver-i dīn cümlelîñ serdārıdır
Enbiyā hep ol güneş pervārıdır (375)

Rāh-ı dīnîñ muḳtedāsı şu'lesi
Evc-i 'irfānîñ hümāsı cümlesi (702)

2.3.2.2. Kelime Hâlindeki Redifler

Mehmed Tevfik'in eserinde, ek hâlindeki rediflerin ardından, en sık görülen rediflerdir:²⁸

²⁷ Diğer örnekler için bk. 14, 64, 68, 71, 110, 114, 115, 118, 119, 126, 127, 131, 140, 157, 167, 170, 176, 179, 187, 190, 197, 201, 208, 209, 216, 224, 225, 229, 230, 233, 240, 243, 250, 255, 256, 257, 258, 260, 276, 277, 281, 286, 291, 298, 302, 307, 316, 335, 339, 343, 380, 393, 395, 397, 403, 411, 425, 426, 438, 440, 441, 444, 452, 455, 457, 463, 467, 468, 482, 490, 491, 493, 497, 501, 502, 506, 508, 509, 512, 513, 518, 522, 523, 524, 527, 540, 541, 543, 549, 550, 551, 558, 559, 560, 561, 566, 582, 595, 597, 598, 606, 625, 641, 659, 663, 667, 672, 678, 684, 691, 692, 693, 696, 697, 711, 712, 752, 770.

²⁸ Konuyla alakalı diğer misâller için bk. 9, 87, 120, 125, 132, 134, 136, 150, 160, 192, 196, 213, 245, 287, 300, 318, 326, 331, 365, 374, 386, 392, 407, 424, 430, 454, 464, 469, 474, 488, 489, 533, 535, 536, 537, 538, 539, 562, 581, 585, 596, 599, 601, 603, 605, 640, 666, 668, 680, 687.

�ul olan Mevl�sın evvel y�d <i>ide</i> D�'im� dil h�nesin �b�d <i>ide</i>	(092)
Pek m�kemm�l nakl � i�b�r <i>eyledi</i> R�tbe-i 'uly�sın i�h�r <i>eyledi</i>	(456)
Anı d�l �a'r�f � takr�r <i>idemez</i> Her �alem bu sırrı ta�r�r <i>idemez</i>	(488)

2.3.2.3. İki Kelimeden Olu an Redifler (kelime+kelime)

İki kelimeden olu an rediflere eserde  ok az yer verilmi tir:

Mer�ab� ma�l�b-ı '<i>�lem mer�ab�</i> Mer�ab� ma���d-ı '<i>�lem mer�ab�</i>	(219)
All�h adın z�kr <i>iderdi d�'im�</i> Hem H�d�'ya ��kr <i>iderdi d�'im�</i>	(571)
Ümmet ise�n sünneti <i>eyle ed�</i> T� hez�r u �ad-hez�r <i>eyle ed�</i>	(647)
Mu�tafa' dan evvel <i>itdiler vef�t</i> D�ger�nı �o�ra <i>itdiler vef�t</i>	(670)

2.3.2.4. Ek ve Bir Kelimeden Oluşan Redifler (ek+kelime)

Mehmed T vf k bu tür redifleri az sayıda kullanmıştır:²⁹

��n �ar�b oldu geliser y�r-ı <i>d�n</i> <i>Ra�meten li'l-'�lem�n</i> mi'm�r-ı <i>d�n</i>	(231)
Çünki a�a var idi bir va�t-ı <i>h��</i> Ne melek ���ar a�a ne z�t-ı <i>h��</i>	(419)

²⁹ D  er  rnekler için bk. 8, 580, 608, 713.

Meclisinde ref'-i şavt ol**maz idi**
Şoḥbetine hîç toyul**maz idi**

(599)

2.3.2.5. Ek ve İki Kelimeden Oluşan Redifler (ek+kelime+kelime)

Metinde sadece bir beyitte bu şekilde bir redif kullanımı söz kusudur:

Aḥmed'in yār-ı şadīḳı **bu zevāt**
Dīn-i Ḥaqq'ın ḳahramānı **bu zevāt**

(707)

2.3.2.6. Üç Kelimeden Oluşan Redifler (kelime+kelime+kelime)

Üç kelimeden oluşan redifler, üzerinde çalışma yapılan eserin tek bir beytinde tespit edilebilmiştir:

Yüri kim meydān **seniñdir bu gice**
Şoḥbet-i Yezdān **seniñdir bu gice**

(466)

2.4. SES VE SÖZ TEKRARLARI

2.4.1. Ses Tekrarları

Nesir de dâhil olmak üzere, birçok san‘at eserinde ses unsuru dikkat çekmekte ve estetik etkinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Wellek ve Warren, 1983: 208).

2.4.1.1. Aliterasyon

Âheng-i taklidî olarak isimlendirilen aliterasyon (Okay, 2009: 359) bir ‘ibârede, beyitte veya mısırâda aynı ünsüzlerin tekrarlanması ile meydana gelir. Eserde yer verilen bazı örnekler şunlardır:

Dîl ü dilde olsa zıkr-i zü’l-Celāl	
Her iki dārda görölmez hîç melāl	(094)
Anı dîl ta‘rîf ü taḫrîr idemez	
Her kalem bu sırrı taḫrîr idemez	(488)
Bākî aşḫāb-ı güzînden her biri	
Taşdîk idüp didi dîde rüşenî	(531)

2.4.1.2. Asonans

Aynı mısırâlarda şuûrlu olarak ünlülerin arka arkaya kullanılması sûretiyle âhengın sağlanmasıdır (Okay, 1994: 399). Bu sûretteki ünlü tekrarları aynı mısırâda olabileceği gibi önceki ya da sonraki mısırâların hecelerinde âhenk oluşturacak biçimde de olabilir (Kocakaplan 1992: 19; Macit 1996: 73). Eserde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

Şükr idüp yā Rabbi her ān iderim ḥamd ü senā	
Şalli yā Rabbi ve bārik [ve] ‘alā-ḥayrū’l-verā	(030)
Hem bu cāyı yā İlāh-i yā Ḥudā	
Ser-te-ser eyle meṣā’ibden rehā	(546)

Evvelîniñ âhîrîniñ 'ilmini
Bâtîniñ zâhîrîniñ 'ilmini (580)

2.4.1.3. Ses Öbeklerinin Tekrarları

Ses tekrarına dayalı âhenk unsurlarından bir diğeri, mısırâda veya beyitte bazı ses öbeklerinin tekrarlanması yoluyla yapılır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Bir zamāndan soñra Şît toğdı hemān (165)

Göçdi nūr Havvā'dan aña bil 'ayān

Ümmetin dilerdi dirdi ümmetī

Bağ ne 'ālīdir o şāhıñ himmeti (260)

İşleri her dem anıñ cūd u seḥā

Sözleri her derde Kānūnū'ş-Şifā (565)

2.4.2. Söz Tekrarları

Bazı söz ve söz gruplarının belirli aralıklarla tekrarından doğan âhenk, anlamla bütünleştiği zaman poetik bir fonksiyon icrâ eder ve merâmın etkili bir biçimde sunulmasını sağlar (Macit, 1996: 20).

2.4.2.1. Birli Söz Tekrarları

Mısırâda Birli Söz Tekrarları

Mevlid-i Şerîf'te mısırâ içinde bir kelimenin aynen yahut çeşitli ekler alarak tekrar ettiği görülmektedir:³⁰

Muḥammed cānlarıñ cānı aña hürmetle ol Bārī

İdüp mesrūr hep ervāhı Muḥammed toğdığı gice (53)

³⁰ Diğer misâller için bk. 18, 25, 30, 31, 43, 51, 55, 72, 120, 141, 157, 193, 199, 208, 212, 213, 226, 234, 236, 257, 260, 274, 288, 298, 320, 355, 362, 366, 376, 411, 419, 476, 525, 544, 545, 546, 561, 562, 572, 577, 583, 605, 606, 612, 623, 647, 725, 742, 750, 754, 764.

Bu ne kudret bu cihān ma‘dūm iken Anı halk itdi Hudā-yı zi’l-Minen	(139)
Bildi odur şāh-ı ‘ālem faḥr-i nās Gevheri ñ kadrin bilür gevher -şinās	(342)
Her ne şorıldıysa bir bir anları Hīç kuşūrsız ism ü resm ü vaşfını	(455)

Beyitte Birli Söz Tekrarları

Eser, beyitte birli söz tekrarları açısından zengindir, şiirde en çok bu tür tekrarlar tespit edilmiştir:³¹

Besmele gülzār-ı ‘ ilmiñ miftahı Şehr-i ‘ ilmiñ hem revāc u revnaķı	(064)
‘Afv idüp kılma bizi ḥōr u zelīl Hem hidāyet eyleyüp kılma rezīl	(124)
İtdi Allāh’ıñ bir oldıñın beyān Hem peyember oldıñın halka ‘ayān	(364)
Yā ilāhī nūr-ı Aḥmed ḥürmeti Hem cemī‘-i enbiyānıñ ḥürmeti	(535)

³¹ Konuyla ilgili örnekler için ayrıca bk. 2, 7, 8, 13, 17, 19, 22, 35, 38, 40, 41, 53, 64, 74, 90, 92, 98, 104, 112, 120, 121, 123, 131, 132, 134, 136, 150, 153, 155, 156, 158, 160, 171, 179, 186, 189, 192, 196, 198, 199, 202, 204, 207, 209, 213, 215, 217, 218, 231, 234, 242, 245, 256, 270, 274, 277, 283, 284, 287, 289, 295, 296, 310, 311, 318, 327, 334, 338, 342, 348, 352, 357, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 384, 388, 407, 409, 412, 417, 424, 429, 430, 432, 441, 450, 452, 454, 456, 464, 467, 469, 470, 473, 474, 487, 488, 489, 491, 493, 500, 501, 514, 522, 533, 535, 536, 537, 538, 539, 550, 554, 560, 563, 565, 579, 580, 581, 585, 588, 595, 602, 603, 605, 606, 609, 612, 622, 624, 629, 639, 640, 643, 654, 666, 667, 680, 685, 687, 713, 728, 732, 741, 744, 751, 754.

2.4.2.2. İkili Söz Tekrarları

Mısrâda İkili Söz Tekrarı

Mısrâda ikili söz tekrarı, aynı mısrâda iki farklı kelimenin tekrar edilmesidir. Mısrâda ikili söz tekrarının, eserde sınırlı sayıda kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir. Tekrar edilen kelimelerden biri *italik* diğeri **koyu** yazılmıştır:

Ne heybet <i>bu</i> ne devletdir ne pāye <i>bu</i> ne ‘izzetdir	
Dikildi üç ‘alem birden Muḥammed toğdığı gice	(54)
Dir idi <i>vā</i> Aḥmedā <i>vā</i> Aḥmedā	
Mā-meḳālī ‘inde aṣḥābı gedā	(319)
Āsitānında ḳulıñdır bu ḥaḳīr	
Ey ṣerīf-i <i>v’ey</i> laṭīf-i <i>v’ey</i> beṣīr	(756)

Beyitte İkili Söz Tekrarları

Üzerinde çalışılan eser hiç de azımsanmayacak sayıda beyitte iki kelime tekrarı, içermektedir.³² Tekrar edilen kelimelerden biri *italik* diğeri **koyu** yazılmıştır:

Şükr idüp <i>yā</i> Rabbi her ān iderim ḥamd ü <i>ṣenā</i>	
Şalli <i>yā</i> Rabbi ve bārik [ve] ‘alā-ḥayrū’l-verā	(030)
Oḳutdı Mevlid-i <i>zīṣān</i> ferāḥ <i>oldı</i> dil-i <i>vīrān</i>	
Yine tekrār oḳut <i>ey</i> cān <i>oluñ</i> her dem ‘arīf-āne	(044)
<i>Zīver-efzā</i> <i>oldı</i> ‘ālem pek ḳarīb	
Cennet-āsā <i>oldı</i> dünyā pek ‘acīb	(244)
Çünkü <i>aña</i> var idi bir vaḳt-i ḥāṣ	
Ne melek şıḡar <i>aña</i> ne <i>zāt-ı</i> ḥāṣ	(419)

³² Ayrıca bk. 28, 44, 66, 101, 125, 150, 216, 220, 229, 244, 331, 333, 337, 392, 419, 482, 498, 553, 571, 606, 608, 625, 626, 647, 670, 707, 721, 757, 759.

Allāh adın zikr **iderdi** *dā'imā*
Hem Hudā'ya şükr **iderdi** *dā'imā*

(517)

2.4.2.3. Üçlü Söz Tekrarları

Beyitte Üçlü Söz Tekrarları

Farklı üç sözcüğün beyitte tekrarı eserde pek az mevcûttur. Tekrar edilen kelimeler, *italik*, **koyu** ve altı çizili olarak dizilmiştir:

Yüri kim meydān *seniñdir* **bu** gice

Şoĥbet-i Yezdān *seniñdir* **bu** gice

(466)

Hāk buyurdi **secde** *itdi* bir daĥi

Bir de şükründen üç *itdi* **secdeyi**

(502)

2.4.2.4. Dörtlü Söz Tekrarları

Beyitte Dörtlü Söz Tekrarı

Bu çeşit bir kullanım eserin sadece bir tek beytinde tespit edilmiştir. Tekrar edilen kelimeler *italik*, **koyu**, altı çizili, *koyu italik* olarak yazılmıştır:

Bu **ne** cür'et şāriĥ-i şadri anıñ Mennān *iken*

Bu **ne** midĥat rāfi'-i zikri anıñ Hānnān *iken*

(009)

2.5. ÂHENKLE İLGİLİ SAN‘ATLAR

2.5.1. Cinas

Cinas, söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcüğü bir arada kullanmaktır (Dilçin, 2005: 467).

2.5.1.1. Cinas-ı Muharref (Muharref Cinas)

Arap harflerine göre yazılışları aynı, harekeleri yani okunuşları ayrı olan sözcüklerle yapılan cinastır (Dilçin, 2005: 467).

Eserde, muharref cinas kullanımının sadece bir tek beyitte tercih edildiği tespit edilebilmiştir:

Şāhib-i dīn enbiyānın *ḥātīmī*
Vardı bağrında risālet *ḥātemī* (597)

2.5.1.2. Cinas-ı Mutarraf (Cinas-ı Nakıs)

Cinaslı kelimelerin birinin başında fazla harfin bulunmasıdır (Külekçi, 2011: 230).

Çalışmaya konu olan eserde, cinas-ı lâhıkın ardından, en çok cinas-ı mutarraf örneklerini görmek mümkündür:³³

Pes o maḳṣūd-ı Ḥakīm-i Lā-*yenām*
Āṣikār ola gele ṣāhū’l-*enām* (152)

Hem sekiz cennet ḳapusın *açalar*
‘Ālemiñ üstüne rahmet *şaçalar* (425)

Hem Ḥadīce ile Reyḥāne *daḥi*
Zeyneb-i bint-i Ḥuzeyme ey *aḥi* (669)

³³ Diğer örnekler için bk. 15, 25, 93, 112, 157, 193, 321, 342, 359, 364, 395, 462, 485, 492, 499, 553, 563, 580, 645, 650, 669, 718.

2.5.1.3. Cinas-ı Lâhık

Cinas-ı lâhık, kelimelerde sadece bir harf bakımından uyumsuzluk bulunan cinastır (Kocakaplan, 1992: 26). Buna cinas-ı mütekârib de denir. Değişik harf başta, ortada, sonda olur (Dilçin, 2005: 475).

Üzerinde çalışma yapılan eserde en sık karşılaşılan cinas türü, cinas-ı lâhıktır.³⁴

Koymadı hâlime sevdâ-yı Resûl-i zî-**naşîr**
Mevlidin yazdırdı meh-rû şevk u 'ışk u bî-**naẓîr** (12)

Didiler bu şeb toğar bir tıfl-ı **pāk**
Pâyine ruhsâr-ı şehler ola **hāk** (227)

Müstemir bir mu'cizedir bî-**hilāf**
Nice biñ huffāz aña olmuş **gîlāf** (379)

Olmuşuz baħr-i zünûba biz **ğarîk**
Olmuşuz nâr-ı cerā'imle **harîk** (639)

2.5.2. İştikak

İştikak, bir kök ile o kökten türemiş bir veya daha fazla kelimeyi aynı 'ibârede zikretmektir (Saraç, 2004: 229)

Mevlid-i Şerîf'te iştikak san'atının tespit edilen örneklerinden bazıları şunlardır:³⁵

Bu vakt ü sâ'at **aķdesdir** ki Mevlūd-ı **mukaddesdir**
Daħi hōş-büy-ı enfesdir viriñ şerbet dil-ārāna (42)

Biz günāh-kārāna **rahm** u şefkat it
Baħr-ı luṭfuñdan Hudāyā **rahmet** it (125)

³⁴ Ayrıca bk. 9, 12, 27, 91, 94, 104, 113, 175, 179, 181, 201, 203, 206, 227, 247, 265, 271, 300, 311, 316, 318, 379, 405, 409, 413, 453, 503, 508, 528, 545, 558, 564, 590, 614, 626, 630, 639, 701, 713, 754.

³⁵ Ayrıca bk. 42, 46, 125, 166, 296, 298, 393, 424, 441, 536, 576, 578, 581, 594, 597, 621, 662, 737, 744, 764.

Hâşılı çok *mu‘ciz*-i mümtâzını
Gördilerse de anıñ *i‘câz*ını (393)

Şāhid ü *meşhūd* u hādī hem beşīr
Şādık u *maşdūk* u muşlih u nezīr (621)

2.5.3. Reddū’l- Acz Ale’s- Sadr

Nesirde bir cümlelerin veya ‘ibârenin, şiirde ise bir beytin başında yahut ortasında söylenen sözün, o cümle yada beytin sonunda bir şekilde tekrar edilmesidir (Saraç, 2007: 263; Külekçi, 2011: 252).

Mehmed Tevfik’in eserinde bu san‘ata dair az sayıda örnek bulunmaktadır:

Merhabā muhtār-ı ferd-i kibriyā
Merhabā āyāt-ı kübrā *merhabā* (215)

Merhabā maṭlūb-ı ‘ālem merhabā
Merhabā maṣṣūd-ı ‘ālem *merhabā* (219)

Gölgesi olmazdı çünkü gövdesi
Nūr idi bu nūrın olmaz *gölgesi* (606)

2.5.4. Tarsi

Tarsi, beytin dizelerindeki sözcükleri sayı, vezin ve kafiye bakımından denk düşürme san‘atıdır (Eroğlu, 2016: 230). Buna tevâzün denir (Dilçin, 2005: 488). İki den fazla kelimenin denkliği tarsi için yeterlidir (Bilgegil, 1989: 340-341). Şâir böyle mısralar söyleyebilmek için bir hayli fikrî çaba sarfetmek zorundadır (Kocakaplan, 1992: 133).

Müşkil bir san‘at olarak nitelendirilen tarsinin eserde yer aldığı beyitler şöyledir:³⁶

³⁶ Eserde, san‘atın tüm özelliklerini taşıyacak biçimde denk getirilen tarsi 219. beyitte yapılmıştır; diğer beyitlerde ise, bu san‘atta ikiden fazla kelimenin denkliğinin yeterli olacağı fikri, esas alınmıştır.

Maḥẓ-ı raḥmet ġāyet-i büṣrā Resūl-i Kibriyā Feyẓ-i ḥikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muṣṭafā	(001)
Bu ne cür'et ṣāriḥ-i ṣadrı anıñ Mennān iken Bu ne midḥat rāfi'-i zikri anıñ Ḥānnān iken	(009)
Merḥabā ey kā'inātiñ mefḥari Merḥabā ey enbiyāniñ serveri	(216)
Merḥabā maṭlūb-ı 'ālem merḥabā Merḥabā maḳṣūd-ı 'ālem merḥabā	(219)
Zīver-efzā oldı 'ālem pek ḳarīb Cennet-āsā oldı dünyā pek 'acīb	(244)
Cümleten tesbīḥ ü tehlīl itdiler Şānına tekrīm ü tebcīl itdiler	(464)
Şāḥibü'l-ḥavz u nebiyyü't-tevbedir Şāḥibü't-tāc u nebiyyü'r-raḥmedir	(625)
Hem şekūr u hem nebiyyü'l-merḥame Hem ra'ūf u hem nebiyyü'l-melḥame	(626)

2.6. DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ

Manzûm olarak kaleme alınmış klâsik eserlerimiz dinî kavramların sıklıkla kullanıldığı eserlerdir ve bu husûsiyetlerinden dolayı Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar tabîî bir sûrette bu eserlerde yer almaktadır. Nitekim Klâsik edebiyatımızın dil anlayışı vechesinden değerlendirilen *Mevlid-i Şerîf* devrin insanının âşinâ olduğu kelimelerle teşkîl edilmiştir.

Mevlid-i Şerîf'in dili bilhâssa anlatıma dayalı kısımlarda nispeten sadelik arz ediyor görünse bile eserde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların mühim bir yer tuttuğunu ancak eserin dilinin külfetli olarak da değerlendirilemeyeceğini ifâde etmek gerekir.

Konuyla alâkalı olarak şu husûsu hatırlamak elzem olacaktır “... mevlid türünün Klâsik edebiyatımızın diğer türlerinden farklı olarak ‘hayatın içinde’ olmak, sadece yazılmak ve hatta okunmak değil ‘okutulmak’ ve yaygınlaşmak zorunda olmak gibi bir mecbûriyeti vardır” (Köksal, 2011: 272) ve işte bu sebeple dilin geniş kitlelere hitâp edebilecek tarzda olması gerekmektedir. Üzerinde çalışma yaptığımız eserin “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı”nda bulunan matbû nüshasının bazı bölümlerinde Osmanlı Türkçesi ile ve elle, yeşil mürekkep kullanılarak yazılmış bazı kısımları bulunmaktadır ki, bu da eserin yaşayan bir dile sahip, meclislerde okunan ve okutulan canlı bir metin olduğunu ispât etmektedir.

Bu yazılardan önemli gördüklerimiz şunlardır:

Eserin sekizinci sayfasında *Mevlûd-ı Şerîf* başlığını müteakiben çekilen Besmele-i Şerîf'in ardından “Allah adıyla idelim ibtidâ / Râh-ı maşşûdda bulalım intihâ” (088) beytinin sağ tarafında “*ibtidası*” şeklinde bir yazı mevcûttur.

Yine eserin yirmi altıncı sayfasında 6 beyitlik bir bölüm³⁷ için “*ebyat geçûlsün*” şeklinde bir yazı görülmektedir.

Otuz üçüncü sayfada “Mi‘râc” bahsinin ardından yapılan duânın³⁸ nihayetinde salât beytinin sol cihetinde “*hitâm*” şeklinde bir ‘ibâre mevcûttur.

³⁷ Bu kısımda, 407 ilâ 412. beyitlerde, ehl-i küfrün hezeyanlarını dillendirmeye cüret ettikleri görülmektedir.

Eserde bilhâssa kafiyelerde Arapça ve Farsça kelimelerin tercih edildiği, ancak bunun yanında ilginç bir şekilde Türkçe-Arapça yahut Türkçe-Farsça ifâdelerin kafiyeleştirilmeye çalışıldığı³⁹ çok sayıda örnek mevcuttur.⁴⁰ Bunlardan bazıları şöyledir:

Her işe ulaşıran Ma'būd-ı **Hak**
Başka hâlik var mıdır ey yüzi **ak** (93)

Luṭfuña ger nâ'il ola kara **taş**
Büse-gâh-ı halk olur bâ-sırr u **fâş** (104)

Ceddi 'Abdülmuṭṭalib oldu **kefil**
Hidmet itdi aña cāndan ay u **yıl** (328)

Ḳābe kavseyni ev ednā oldu **yol**
Rütbe-i 'ulyāya buldı çün **vuşul** (495)

Mevlid-i Şerif'in kafiyeleşmesinde çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelere yer verildiği de belirtilmesi gereken bir diğer husûstur. Bu konuya dâir, eserin Resûlullah Aleyhisselâm'ın vasıflarının ve niteliklerinin beyân edildiği bölümünden, yedi beyitlik bir örnek gösterilecektir:

Nûr u Hak u **rahmeten li'l-'âlemîn**
'Urvetü'l-vuşkā imāmü'l-**müttakîn** (620)

Şâhid ü meşhûd u hādî hem **beşir**
Şâdık u maşdûk u muşlih u **nezir** (621)

Ni'metullâh hem şirât-ı **müstakim**
V'**en-necmü's-şâkıb** u hem de **kerim** (622)

³⁸ Bu duâ 535 ilâ 547. beyitleri kapsamaktadır.

³⁹ Bu durum çoğu zaman sonda ses benzerliği olmaktan öteye gidememiş; ses benzerliğinde esâs olan âhengi tertip etmekte zorlanıldığı görülmüştür.

⁴⁰ Konuyla ilgili örnekler için bk. 14, 18, 67, 68, 93, 97, 104, 118, 129, 130, 140, 180, 186, 193, 197, 199, 200, 207, 222, 232, 243, 252, 257, 276, 277, 284, 288, 291, 293, 297, 298, 309, 328, 332, 339, 349, 352, 357, 360, 366, 374, 388, 398, 399, 408, 418, 420, 422, 426, 438, 444, 445, 449, 455, 461, 468, 471, 491, 493, 495, 502, 509, 513, 514, 518, 525, 527, 531, 541, 542, 555, 566, 567, 572, 573, 574, 575, 587, 596, 600, 601, 602, 606, 609, 610, 619, 629, 646, 649, 657, 658, 667, 669, 681, 684, 686, 688, 692, 706, 725, 726, 727, 732, 748, 752.

Daḥi sirāc-ı münīr u *Muṣṭafā*
Hem şehīd u hem emīn u *müctebā* (623)

Hem ḥabīr u zü-naṣīr u *ṭāhirā*
Hem ‘azīm u ḥātem ü hem *dā‘iyā* (624)

Şāhibü’l-ḥavz u nebiyyü’t-*tevbedir*
Şāhibü’t-tāc u nebiyyü’r-*rahmedir* (625)

Hem şekūr u hem nebiyyü’l-*merḥame*
Hem ra’ūf u hem nebiyyü’l-*melḥame* (626)

Eserde dikkat çekici bir diğer durum da klâsik edebiyat anlayışından farklı olarak anlamın bir beyitte tamamlanmamış olmasıdır.⁴¹ Bu beyitlerin bazıları şunlardır:⁴²

Nefsī nefsī diye cümle enbiyā
Ol zamān illā Muḥammed Muṣṭafā (583)

Diye yā Rab istemem ben nefsimi
Dilerim ancak ‘uşāt-ı ümmeti (584)

Şūrīde-kār u tehī-dest kimseye
Hem sebük-pāy meşreb-i āvāre (649)

Olma yār anlar cezāya müstaḥak
Şapdırırlar tā seni ez-rāh-ı Hāk (650)

Üzerinde çalışma yapılan eserde diğer edebî metinlerde pek fazla karşılaşılmayan bazı durumlar da mevcuttur.

İstisnaî durumların ilki, eserin altmışıncı beytinin ilk mısraısının son kelimesinin son hecesinin ikinci mısraının başında bulunuyor olmasıdır⁴³:

⁴¹ *Mevlid-i Şerîf*’te görülen Türkçe kelimelerle Arapça veya Farsça kelimelerin kafiyelenişi ile anlamın tek beyitte bitmeyişi gibi durumların *Muhyiddîn Mekkî Mevlidi* (yazılış tarihi, 9 Eylül 1915) için de söz konusu olduğu *Mevlid-nâme* kitabında belirtilmektedir (Köksal, 2011: 700).

⁴² Konuyla alâkalı diğer örnekler için bk. 393-394, 574- 575, 656-657, 676-677-678, 703-704-705, 706-707, 715-716, 724-725, 769-770.

⁴³ Arap edebiyatında “Bir beytin yarısına şatr denir. ... bir kasidenin ilk beytinde şatrlar mısra denen müstakil iki parça halindedir. Diğer beyitlerde ilk şatr kelime ortasında bitebilir” (Çetin, 1991: 427).

Şehīd-i Kerbelā ceddi ‘Aliyyü’l-Murtaẓā *dāmā*

Dı anlar sākī-i kevser teẓekkür kıl muhibb-āne

(060)

Ses hâdisesi bakımından dikkati calib bir başka örnek ise beşyüz altıncı beyitte görülen ses türemesidir; Türkçe bir fiilde, vezne uydurulmak gayesiyle, ses türemesi yapıldığı görülmektedir:

iste > isite

Didi Mevlā her ne kāmıñ var ise

Ḥāşıl idem ey ḥabībim isite

(506)

Eserde karşılaştığımız ve farklı diyebileceğimiz örneklerden biri de “Kudüs”ün “Kudse” olarak anılmasıdır:

Kudüs > Kudse

Çün Ḥabībullah irişdi Kudse’ye

Karşu geldi enbiyā ikrām ile

(458)

2.6.1. İyelik Ekleri

2.6.1.1. Teklik birinci şahıs iyelik eki ekseriyetle düz dar vokalle kullanılmasına rağmen az miktarda yuvarlak vokalli kullanımları da mevcuttur; yanısıra tek kelimedede hem yuvarlak hem de düz vokalli bir durum söz konusudur.

Düz dar vokalliler; *dil-i mecrūḥıma* (27), *sa’yimi* (80), *rūḥıma* (130), *gözime* (198), *gūşıma* (437), *Ḥabībim Aḥmedim* (509), *merāmım* (738).

Yuvarlak vokalliler; *cürmüm* (13), *üstüme* (197), *vücūdum* (234).

Hem düz hem yuvarlak vokalli olarak kullanım; *Göñlimiñ* (132), *göñlüm* (752). Kelime ilgi durumu ekinden önce iyelik eki aldığımda *göñlimiñ* şeklinde düz vokalle ifâde edilirken sadece sahiplik eki aldığı vakit *göñlüm* şeklinde yuvarlak vokalli olarak kullanılmıştır.

2.6.1.2. Teklik ikinci şahıs iyelik eki düz vokallidir ancak az da olsa yuvarlak vokalli kullanımları da görülmektedir.

Düz dar vokalliler; *faẓlñ* (105), *şun'ın* (107), *hükmiñe* (119), *mülkiñe* (144), *zaḥm-i hicrānıñ* (440), *Mi'rāc'ın* (523), *dergāhıñ* (751).

Yuvarlak vokalliler; *luṭfuñ* (104, 111, 125), *gözün* (187), *oğlun* (226).

2.6.1.3. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki istisnâ denilebilecek bir iki örnek hâricinde dâima dar ve düz vokallidir. Bununla birlikte aynı kelimenin iki farklı yazılışının olduğu da ayrıca belirtilmelidir.

Resûli (34), *Ḥabîbi* (34), *şoñu* (95), *işigi* (147), *sözi* (255), *şuyı* (282), *'ammûsı* (332), *şekl-i maḥşûşını* (476), *göñli* (572), *üçüncisi* (659), *sermāyesi* (761).

İstisnâ örnekler; *Ḳaddü* (223), *üstüne* (425, 492).

“Luṭf” kelimesinde ise hem düz hem yuvarlak vokalli bir kullanım görülür; *luṭfuna* (97), *luṭfını* (636).

2.6.1.4. Çokluk birinci şahıs iyelik eki istisna bir örnek dışında dar ve düz vokalli şekilde bir söylenişe sahiptir.

ümîdimiz (117), *ef'âlimiz* (122), *şefî'miz* (588), *vâlidemizden* (688), *Ḥudāmız* (695), *'aşrımız* (726), *recāmız* (757), *sa'yimiz* (767).

İstisna örnek; *yüzümüz* (115). Burada düz ünlüden sonra düz ünlü, yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak ünlü gelerek küçük ünlü uyumu teşkil edilmiştir.

2.6.1.5. Çokluk ikinci şahıs iyelik eki olarak tespit edebildiğimiz tek örnek dar ve düz ünlülüdür; *'irfānıñız* (587).

2.6.1.6. Çokluk üçüncü şahıs iyelik ekinin tamamı düz ve dar ünlülüdür.

yüzleri (223), bākīleri (224), ümmetleri (248), içlerinde (433), menzillerini (671) şānları (672), ‘ammīleri (706).

2.6.2. Bildirme Eki

2.6.2.1. Teklik birinci şahıs bildirme eki eserde hem dar ve düz hem de geniş ve düz biçimde yer almaktadır.

müştaşım (509), *mücrimem* (753), *miskinem* (761).

2.6.2.2. Teklik ikinci şahıs bildirme eki düz-dar ünlülerle teşkîl edilmiştir.

ferd-i ma'būdsiñ (100), *‘ālisiñ* (102), *hālīkisiñ* (106), *peygāmbersin* (408), *Raḥmeten li'l-‘ālemiñsin* (754), *şefi‘sin* (758), *faḥr-i nāssın* (760).

2.6.2.3. Teklik üçüncü şahıs bildirme eki yuvarlak vokalli olarak karşımıza çıkan birkaç kelime dışında düz vokallidir. Küçük ünlü uyumu mevcuttur.

tahūrdır 32, *aşfiyādır* 59, *şāyestedir* 119, *maḥz-ı nūrdır* (184), *kerīmdir* (563), *nebiyyü'r-raḥmedir* (625), *ālīdir* (712).

odur (38), *yokdur* (99), *çokdur* (110), *budur* (385).

2.6.3. Fiilimsiler

2.6.3.1. İsim-fiil ekleri

-mak/-mek

şalāt ile selām itmek (46), *yalvarmağa* (115), *vāşıl olmağı* (420), *şormak* (569) *nuş u pend itmek* (632) *sünnetin tutmak* (646).

2.6.3.2. Sıfat-fiil ekleri

-dik/-dik daima düz ve dar vokallidir.

itdigi (11), *toğdığı* (294).

-an/-en

olan (52), *ulaştırın* (93), *istenilen* (389).

2.6.3.3. Zarf-fiil ekleri

-alı/-eli

olalı (226).

-dikça/-dikçe

geçdikçe (489), *itdikçe* (615), *döndüğünce* (522)⁴⁴

-dikta/-dikte

aldıkda (304), *itdikde* (693).

-icek/-ıcağ

depredicek (609), *tokınıcağ* (611).

-ınca/-ince

idince (446), *gelince* (522).

-kan/-ken

seyr iderken (312), *olmuş iken* (551).

⁴⁴ -*Dikça/-DUkça* zarf-fiil ekinin +*çA* eşitlik durumundan önce, araya bir üçüncü şahıs iyelik eki alarak -*DIğInca/-DUğUncA* biçimiyle kullanıldığı yerler de vardır. Bu kullanılışta ek, zamandan çok “ -*dığı kadar*, -*dığı oranda*” anlamı veren ve derece, miktar bildiren bir tarz görevi yüklenmiştir (Korkmaz, 2014: 874).

-u/-ü

deyü (136).

-up/-üp; metinde daima yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır ve eserde en çok tercih edilen zarf-fiildir.

eyleyüp (3), *idüp* (30), *yalvarup* (126), *işidüp* (210) *çağrışup* (242), *tutup* (318), *alup* (430), *turup* (573), *atup* (764).

2.6.4. Zamir kökenli şahıs ekleri

2.6.4.1. Teklik birinci şahıs düz ve geniş olarak iki farklı şekilde olduğu gibi aynı kelimenin iki farklı biçimiyle de karşılaşılmaktadır.

kılarım (80), *iderim* (131), *eylerim* (751).

yanaram (483), *utanuram* (524), *rāziyam* (557), *katlanuram* (558), *sürem* (762).

Aynı kelimenin hem dar hem de geniş vokalli şekilde kullanımı; *dilerem* (111), *dilerim* (584, 767).

2.6.4.2. Teklik ikinci şahıs

bilürsin (111).

2.6.4.3. Teklik üçüncü şahıs

ider (35), *gelür* (174), *yalvarır* (256), *bilür* (342).

2.6.4.4. Çokluk birinci şahıs

ideriz (118), *isteriz* (727).

Çokluk birinci şahsın olumsuzu; *olmazız* (116) şeklindedir.

2.6.4.5. Çokluk ikinci şahıs eki eserde kullanılmamıştır.

2.6.4.6. Çokluk üçüncü şahıs

iderler (49), tutarlar (293).

Geniş zaman eki düzlük-yuvarlaklık uyumu (küçük ünlü uyumu) gözetilmeksizin gerek düz gerekse de yuvarlak olarak kullanılır.

kırtarır (247), yalvarır (256)

yaşıyor (126), gelir (174), urur (222), deprenür (254).

2.6.5. Görülen Geçmiş Zaman

2.6.5.1. Teklik birinci şahıs

yazdım (21), şuşadım (232), aıladım (255), eyledim (491).

gördüm (223), oldum (234), uydum (764)

2.6.5.2. Teklik ikinci şahıs

aldıñ (7), buyurdıñ (117) şaldıñ (257), geydiñ (465).

olduñ (10), bulduñ (211).

2.6.5.3. Teklik üçüncü şahıs eki daima dar ve düz ünlölüdür.

urdu (47), eytdi (160), buldı (170), şıgadı (235), kırdı (282), söyümdi (284), buyurdu (502), oldı (771).

2.6.5.4. Çokluk birinci şahıs eki düzlük-yuvarlaklık uyumuna tâbîdir.

geldik (118), yazdık (288), eyledik (638).

olduk (40), turduk (126).

2.6.5.5. Çokluk ikinci şahıs ekine eserde rastlanmamıştır.

2.6.5.6. Çokluk üçüncü şahıs eki her zaman dar ve düz vokallidir.

şundılar (45), *muştuladılar* (51), *gördiler* (310), *çekdiler* (701), *oldılar* (711).

2.6.6. Öğrenilen Geçmiş Zaman

2.6.6.1. Teklik birinci şahıs

getürmişem (445).

2.6.6.2. Teklik ikinci şahıs ekine eserde yer verilmemiştir.

2.6.6.3. Teklik üçüncü şahıs

varmış (253), *kılmış* (325), *görmüş iken* (394), *virmişdi* (692).

bulmuş (576).

Kimi yerlerde aynı fiilde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak hem yuvarlak hem düz ünlülü kullanım da görülür; *olmuş* (316), *olmuşdı* (358), *olmuşdı* (616), *olmuş idi* (664). Yalnız bu kelimedede hâkim olan yuvarlak ünlülü kullanımdır.

2.6.6.4. Çokluk birinci şahıs

talmışız (114).

Aynı fiilde düz ve yuvarlak vokalli kullanım; *olmuşız* (114), *olmuşuz* (639).

2.6.6.5. Çokluk ikinci şahıs eki kullanılmamıştır.

2.6.6.6. Çokluk üçüncü şahıs

virmişler (5), *olmuşlar* (61).

2.6.7. Gelecek Zaman Eki

Eserde gelecek zaman eki olarak Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit olan “-ısar/-iser” ekinin tercih edilmesi dikkat çekicidir.

toğısar (210), *geliser* (231), *kopısar* (582) *olısar* (582).

2.6.8. Emir Ekleri

2.6.8.1. Teklik birinci şahıs eki bulunamamıştır.

2.6.8.2. Teklik ikinci şahıs eksizdir ancak; aynı beyitte aynı fiil, “ol” fiili, kullanılarak yapılmış örneklerde Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit “-gıl/-gil” eki kullanılmıştır; bununla birlikte fiilin eksiz hâli de metinde yer almaktadır.

oğut (37), *kıl* (79), *eyle* (128), *diñle* 403, *yüri* (466), *bağışla* (560), *vir* (719).

olma (650), *ol* (653), *olmağıl* (654).

2.6.8.3. Teklik üçüncü şahıs eki dâima dar yuvarlak vokallidir.

iletsün (36), *yetişsün* (40), *eylesün* (136), *olsun* (422), *geydırsün* (426), *gelsün* (444) *görsün* (444), *virsün* (727), *konundurmasun* (748).

2.6.8.4. Çokluk birinci şahıs

içelim (31), *idelim* (192), *diyelim* (208).

2.6.8.5. Çokluk ikinci şahıs

biliñiz (587).

2.6.8.6. Çokluk üçüncü şahıs ekinin tespit edilebilen tek örneği de dar yuvarlak vokallidir.

itmesünler (137).

2.6.9. İlgi Eki

İlgi eki daima “-iñ/-iñ” “-niñ/niñ” şeklindedir.

Ḥaqq’ıñ (34), *cihānıñ* (47), *semāvātıñ* (48), *cānlarıñ* (53), *Ka’be’niñ* (209), *sa’diyyeniñ* (302), *anıñ* (562), *müslimānıñ* (672), *benātıñ* (688), *‘irfānıñ* (706).

2.6.10. Belirtme Hâl Eki

Belirtme hâl eki her zaman düz ve dar ünlüler “-ı/-i” ile ifâde edilir.

şerbeti (45), *göñli* (402), *libās-ı aḳdesi* (426), *secdeyi* (502), *‘ilmini* (515), *faḳrı* (552), *selā mı* (719), *tārīḫi* (771).

Üçüncü şahıs iyelik eklerinin ardından gelen belirtme hâl eki bazen düşer:

iḥsān ın (36), *rütbesin* (188), *şınesin* (313), *ḳadrin* (342), *gözin* (396), *derdin* (435), *sünnetin* (646).

Yukarıda yer alan örneklerde görüldüğü üzere bazı eklerin düz bazı eklerin yuvarlak şekilleri mevcûd olduğu gibi kimi eklerin de hem düz hem yuvarlak şekilleri mevcûttur. Bu durum, düzlük- yuvarlaklık üzerine teşkîl edilmiş uyuma aykırılık olarak değerlendirilmektedir.

Eserde köklerinde yuvarlaklaşma temayülü olan bazı kelimeler şunlardır; *ḳap u* (6, 48, 395, 399), *berü* (402, 491), *kendüsinde* (552, 573), *altun* (555).

Metinde bazı sözcüklerde ünsüz değişimleri görülür.

Câlib-i dikkat husûs, sözcüğün “k” ve “h”li kullanımının aynı beytin iki mısırâsında kullanılmış olmasıdır; *hani* (409), *kanı* (409). Bununla birlikte kelimenin “kangı” şeklinde kullanımı da bir başka beyitte geçmektedir; *kanğı* (168).

Eserde, genel itibariyle, bilhâssa isimlerde “d”li kullanım hâkimken, fiillerde “t”li kullanım hâkimdir:

dürlü (6, 25, 468), *dānesinde* (25), *dad* (25), *süd* (291), *deprenürdi* (609).

toğar (211), *turmaz* (399), *toyulmaz idi* (599), *tururdı* (608), *tolar idi* (611), *tokuzuncısıdır* (667).

Şahıs zamirlerinin teklik birinci ve ikinci şahısları ile çokluk birinci ve ikinci şahısları günümüzdeki söyleyişe yakın olmakla birlikte yönelme hâl eki alan teklik birinci ve ikinci şahısta nazallık söz konusu olmaktadır; *baña* (199), *saña* (555).

Teklik üçüncü şahsın farklılık arzeden durumları mevcuttur. Metinde, zamirin yalın hâli “o” (715) şeklinde görülebileceği gibi “ol” (349) şeklinde de görülebilmektedir. Zamir, hâl eklerini alması durumunda ise *aña* (129), *anı* (263), *anda* (306) *andan* (371) şeklini alır. Çokluk üçüncü şahıs ise *anlar* (558) şeklindedir ve hâl eklerini aldığı *anlara* (389) *anları* (695) biçimindedir.

İşaret zamirlerinden “bu” günümüzde olduğu gibi *bu* (386), “o” *ol* (499) biçimindedir. “Bu”nun ek almış hâli *bunlar* (163), *bular* (294), *bunlarıñ* (396), “ol”un ek almış hâli *anlar* (60) şeklindedir. “Şu” işaret zamirinin ise ekli ve eksiz kullanımı eserde mevcûd değildir.

İşaret sıfatlarından “bu” *bu* (755) şeklinde; “şu” hem *şu* (56) hem de *şol* (714) olarak; “o” ise *o* (404) ve *ol* (317) biçiminde kullanılmıştır.

2.7. ESERİN KAYNAKLARI

Mevlid-i Şerîf’te *Kur’ân-ı Kerim*, hadîs-i şerîfler ve duâlardan iktibas ve telmihlere yer verildiği gibi Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-Necât*’ı, Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî*’si gibi kaynaklardan da istifâde edilmiş ve ilhâm alınmıştır.

Eserde genellikle âyetlerden kısmî iktibaslar yapılmış yahut da sûre ismi zikredilmiş, bazen sûre ismi söylenerek âyetlerin nâzil olduğu vak‘anın evveliyâtı önceki beyitlerde anlatılarak, sûrenin son âyetlerinin kastedildiği vurgulanmıştır.⁴⁵ Bazı beyitlerde sûre ve duâ ismi zikredilmiş, bazı beyitlerde ise Hadîs-i Şerîflere yer verilmiş, bazen de Resûlullah Âleyhisselâm’a salâvat getirilmiştir. Kimi beyitler ise tamamen Arapça olarak nakledilmiştir.

2.7.1. Âyetlerden İktibaslar

Mevlid-i Şerîf’te ilk olarak aşağıdaki beyitte bulunan ve nâkıs olarak iktibas edilen âyet-i kerîme ile başlamaktadır. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿١٣﴾

“İnkâr edenler, ‘Sen peygamber değilsin’ diyorlar. **De ki:** ‘Benimle sizin aranızda şâhit olarak **Allah** ve bir de yanında kitap (*Kur’ân*) bilgisi bulunanlar **yeter**’” (Ra‘d, 13/43).

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٦﴾

“**De ki:** ‘Sizinle benim aramda şâhit olarak **Allah** yeter. Çünkü O kullarından hakkıyla haberdardır, onları hakkıyla görendir’ ” (İsrâ, 17/96).

⁴⁵ Burada 505. beyitte Mi‘râc‘da Bakara sûresinin âhir âyetlerinin inmesi kastedilmektedir.

قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ

الْخٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾

“De ki: ‘Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah’ı inkar edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır’ ” (Ankebût, 29/52).

Vaşf u medh itmiş anı çün hâzret-i Bârî Hudâ

Aña kâfidir hitâb-ı zi’l-Celâl-i *kul kefâ*

(002)

Aşağıya alınan diğer beyitteki ifâde Kalem sûresinin 4. âyetine telmih olarak vasıflandıracağımız şekilde metinde üç farklı beyitte yer almaktadır. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

“Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin” (Kalem, 68/4).

İsr-i pâk ü şâhib-i *hulk-i ‘azîm* bir pâdişâh

Müznib ü mecrûhlara lutf u kerem eyler o şâh

(015)

‘Unşur-ı pâk şâhib-i *hulk-i ‘azîm*

Ni‘met-i ‘uzmâ Ra’uf u hem Raḥîm

(085)

Şâhib-i *hulk-i ‘azîm* bir pâdişâh

Şâhib-i kavî-i kerîmdir hem o şâh

(563)

Eserde yer alan bir başka iktibas, Enbiyâ sûresi 107. âyettir. Bu âyet-i kerîme *Mevlid-i Şerîf*’te en sık tekrarlanan âyet-i kerîmedir. Âyetin aslı ve me’âli şöyledir:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

“(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik” (Enbiyâ, 21/107).

- Raḥmeten li'l-‘ālemīn* kıldı Hudāvend-i semī
Rūz-ı maḥşerde günehkār ümmetine hem şefī (016)
- Anı şüret ü ma‘nāda mükemmel eyledi Mevlā
O tā kim *Raḥmeten li'l-‘ālemīn*dir bil ḥaḳīḳ-āne (057)
- Çün ḳarīb oldı geliser yār-ı dīn
Raḥmeten li'l-‘ālemīn mi‘mār-ı dīn (231)
- Didi cümle enbiyā vü mürselīn
Merḥabā ey *raḥmeten li'l-‘ālemīn* (472)
- Nūr u Ḥaḳḳ u *raḥmeten li'l-‘ālemīn*
'Urvetü'l-vuşḳā imāmü'l-müttakīn (620)
- Çün sa‘ādetle o faḥrū'l-evvelīn
Şöyle didi *Raḥmeten li'l-‘ālemīn* (676)
- Raḥmeten li'l-‘ālemīn*sin ey Ḥabīb
Derdimiz çok derde dermān ey ṭabīb (754)
- Sen şefī'sin şānıña düşen ḳabūl
*Rāḥmeten li'l-‘ālemīn*sin yā Resūl (758)

Eserde ismi zikredilen sûrelerden ilki İhlâs sûresidir. Aşağıdaki beyitte şâir din kardeşlerinin hâlisane duygular içinde (ve) İhlâs sûresini okuyarak ruhunu şâd etmelerini ümit etmiştir. İhlâs sûresi ve me'âli şu şekildedir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur” (İhlâs, 112/1-4).

Belki hayr ile beni yâd ideler ihvân-ı dîn

Rûhımı şâd ideler *İhlâş* ile her kârî’nin

(028)

İktibaslardan bir diğeri Besmele-i Şerîf’tir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla” (Fâtiha, 1/1).

Miftah-ı Mevlûd-ı Maḥbûb-ı Kerîm

Oldı *Bismillâhirrahmânirrahîm*

(063)

Bismillâhirrahmânirrahîm

(8. sayfa)

Eserde ismi geçen sûrelerden Fâtiha sûresi ve me’âli şöyledir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

﴿٥﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

Bismillahirrahmânirrahîm (Fâtiha, 1/1).

Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah’a mahsûstur (Fâtiha, 1/2-4).

(Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz (Fâtiha, 1/5).

Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil (Fâtiha, 1/6-7).

Hem de her kim bu du‘âda bulına

Fâtiha ihsân ideler rûhıma

(130)

Âyet iktibaslarından bir diğeri Zümer sûresi 53. âyetten nakıs olarak yapılan iktibastır. Âyetin aslı ve me’âli şu şekildedir:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

﴿٥٣﴾

“De ki: ‘Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir” (Zümer, 39/53).

Sen buyurdıñ kullara *lā-takneṭū*

Bir ümîdimiz hemân yā Rāb[bi] bu

(117)

Eserde bulunan diğ bir kısmî iktibas Necm sûresinin 17. âyetidir. Âyet-i Kerîme’nin aslı ve me’âli şöyledir:

مَا رَأَى الْبَصَرُ وَمَا طَفَى ﴿١٧﴾

“Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı” (Necm, 53/ 17).

Gördüm anı çeşm-i *mā-zāğā’l-başar*

Sürmeli hem cebhesi şems ü kamer

(264)

Eserde yer alan “hamd” ifâdesi Fâtiha sûresinin 2. âyet-i kerîmesinden nakıs iktibastır. Âyetin aslı ve me’âli şu şekildedir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

“Hamd (övmeye ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah’a mahsûstur” (Fâtiha, 1/ 2).

İşbu devlet-kār bu hāletde iken
Hamdülillāh geldi Aḥmed şağ esen

(320)

Mevlid'de geçen diğ̃er âyet-i kerîme nakıs şekilde iktibas edilmiş olan ve Alak sûresinde yer alan 3. âyettir. Âyetin aslı ve me'âli şöyledir:

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı ‘alak’dan yarattı” (Alak, 96/1-2).

“Oku! Senin Rabbin en cömert olandır” (Alak, 96/ 3).

Sûre-i *İkrā*'la bildirdi nişān
Bildirdi elṭāf-ı Ḥudā'yı ‘ālī-şān

(359)

Metinde bulunan kısmî iktibaslardan biri de Hicr sûresinin 94. âyetidir. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

“Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah’a ortak koşanlara aldırış etme” (Hicr, 15/ 94).

Çün aña *Feşda*’ ḥiṭāb-ı Kibriyā
Nāzil oldu eyledi emri edā

(361)

Şâirin kısmî iktibasta bulunduğu âyetlerden bir diğ̃eri Necm sûresinin 9. âyetidir. Âyetin aslı ve me'âli şöyledir:

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴿٩﴾

“(Peygambere olan mesâfesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu” (Necm, 53/9).

Ḳābe kavseyni ev ednā oldu yol

Rütbe-i ‘ulyāya buldı çün vuşul

(495)

Şâir Bakara sûresinin ismini zikrederek Hazreti Peygamber’e Mi‘râc gecesi vahyolunan son âyetlere işâret etmiştir. Bu âyetler, Bakara sûresinin 285. ve 286. âyetleridir:

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

لَا يَكِلُفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ
مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü’minler de (iman ettiler). Her biri; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: ‘Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.’ Şöyle de dediler: ‘İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır” (Bakara, 2/285).

“Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek duâ ediniz): ‘Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et” (Bakara, 2/286).

Âhir âyât-ı kerîme *ez-Bağar*

Talât olundı anıñla hûş haber

(505)

Eserde tam lafız olarak yer alan tek âyet-i kerîme Târik sûresi 3. âyettir. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

النَّجْمُ الْقَائِمُ ﴿٣٠﴾

“O, (ışığıyla karanlığı) delen yıldızdır” (Târik, 86/3).

Ni'metullâh hem şîrât-ı müstakîm

V'*en-necmü's-sâkıb* u hem de kerîm

(622)

Eserde Haşr sûresinin 22. âyetinden kısmî iktibas yapılmıştır. Âyetin aslı ve me'âli şu şekildedir:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir” (Haşr, 59 /22).

Ancağ oldur ki Hudâ-yı müste'ân

'Âlimü'l-ğayb u *şehâdet* bî-gümân

(637)

2.7.1.1. Âyetlere Telmihler

Mevlid-i Şerîf'te, kulun evvelâ Allahu Teâlâ'nın adını anması gerektiği ve Allah Celle Celâlehu'yu zikretmenin kulu nimetlere eriştireceği mânâlarına gelen beyitler bize Bakara sûresi, A'raf sûresi, Ahzâb sûresi ve Müzzemmil sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeleri hatırlatmaktadır:

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

“Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin” (Bakara, 2/152).

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

“Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma” (A‘râf, 7/205).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾

“Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin” (Ahzâb, 33/ 41).

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨٨﴾

“Rabbinin adını an ve bütün benliğiyle O’na yönel” (Müzzemmil, 73/8).

Allah adıyla idelim ibtidâ

Râh-ı maşşûdda bulalım intihâ (088)

Allah adın idelim söze esâs

Öyledir ‘ādât-ı her ehl-i şinâs (089)

Allah adı rūḥ u cismi şād ider

Hem hidāyet yolların irşād ider (090)

Cân u dilden idelim Ḥaḳḳ’ı zikir

Mü’mine şāyeste tevḥīdi fikir (091)

Ḳul olan Mevlâsın evvel yād ide

Dā’imā dil ḥānesin ābād ide (092)

Dīl ü dilde olsa zikr-i zū’l-Celāl

Her iki dārda görölmez hīç melāl (094)

Diyelim Allah bu meclisde daḥi

Hergiz ebter olmasun anıñ şoñı (095)

Eserde Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin zikredildiği beyitler Haşr sûresinin şu âyetlerini hatırlatmaktadır:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah’tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân’dır, Rahîm’dir” (Haşr, 59/22).

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

﴿٢٣﴾

“O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah’tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah’tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır” (Haşr, 59/23).

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

“O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah’tır. Güzel isimler O’nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O’nu tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Haşr, 59/24).

Ey Cenâb-ı pāk-i Yezdān v’ey Raḥīm

Ey Ḥudā-yı lā-yezāl-i v’ey Kerīm (066)

Bī-kıyās ḥamd ü şükür maḥşûş saña

Ey Ḥakīm ü Qādir ü Rabb-i bīnā (067)

Ḳullarına feyz-i dādı çok İlāh

Ola kim raḥmet kıla ol pādişāh (096)

- Ey Hudā vü zü'l-Celāl-i Kirdigār
Ey Kerīm-i pādişāh Perverdigār (098)
- Saňa yokdur hîç şebîh ü hem nazîr
Ente Ferdûn Vâhidûn Hayyûn Qadîr (099)
- Ferd-i ma'bûdsîñ şerîkiñdir muhāl
Hîç taşavvur mı saňa zıdd ü mişāl (100)
- Hep naķāyişden Hudā sensin berî
Hep nu'ût-ı kāmîle saňa ħarî (101)
- Cümle 'ālem ħālikısıñ ey Kerīm
Menzile îşāl iden sensin Raĥîm (106)
- Qudretiñe yok nihā[ye]t zü'l-Celāl
Şun'ıñna irmez 'aķıl ey zü'l-Kemāl (107)
- Böyledir şān-ı Hudā-yı Lā-yezāl
Kılalım emrine biz de imtişāl (108)
- Pür-ĥaṭā ef'ālimiz yā zü'n-Ni'am
Şānıñna 'afv itme lāyık lā-cerem (122)
- Ey 'ināyet şāĥibi v'ey Rabbenā
Ey Kerīm ü Vāhib-i ħacātinā (123)

Mevlid-i Şerîf'te cihânın yaratılışından bahseden beyitler bize, A'raf sûresi ve Hadîd sûresinde geçen şu âyetleri hatırlatmaktadır:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

“Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve Arş’a kurulan, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan, güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tabi olarak yaratan Allah’tır. Dikkat edin, yaratmak da, emretmek de yalnız O’na mahsûstur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı yücedir” (A’râf, 7/54).

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤١﴾

“O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş’a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir” (Hadîd, 57/4).

Yaradıldı cümle ‘âlem bi’t-tamām
Zîr u bâlâ buldı eşyâ intizâm (133)

Tâ ki hikmet üzre tertîbât ile
Pek güzel tanzîm ü tensîkât ile (134)

Lîk altı günde Hâllâk-ı cihân
Kıldı mevcûd sırrını itdi ‘ayân (135)

Ol Hudâ-yı zî’l-Celâl bu ‘âlemi
Bî-meşakkât hâlk u îcâd eyledi (138)

Bu ne kudret bu cihân ma’dûm iken
Anı hâlk itdi Hudâ-yı zî’l-Minen (139)

Kıldı âbādân u ma’mûr mülkini
‘Arş u kürs levh ü qalem hep varını (140)

Eserde yer alan beyitlerin bazıları bize Sâd sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeleri hatırlatmaktadır:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّیْتُهُ وَنَفَخْتُ فِیْهِ مِنْ رُّوْحِیْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِیْنَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمَعُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا اِبْلِیْسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَٰفِرِیْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ یٰۤاِبْلِیْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِیَدَیْ اَسْتَکْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعٰلِیْنَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا خَیْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِیْ مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِیْنٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرِجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَچِیْمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَیْكَ لَعْنَتِیْ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ ﴿٧٨﴾

“Hani, Rabbin meleklerle şöyle demişti: ‘Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin.’ Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. Ancak İblis eğilmedi. O büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu. Allah, ‘Ey İblis! Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıyordu? Büyüklük mü tasladın, yoksa üstünlerden mi oldun?’ dedi. İblis, ‘Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın’ dedi. Allah şöyle dedi: ‘Öyle ise çık oradan (cennetten), çünkü sen kovuldun.’ ‘Şüphesiz benim lanetim hesap ve ceza gününe kadar senin üzerinedir’” (Sâd, 38/71-72-73-74-75-76-77-78).

Nūr-ı pāk-i Aḥmedi Ḥayyūn Qadīr

Cebhe-i Ādem’de kıldı müstenīr (154)

Anıñ alnında o nūr itdi qarār

Qaldı anıñ ile nīce rūzigār (155)

Hep melā’ik aña itdiler sücūd

Böyle fermān itdi Ḥallāk u Vedūd (156)

Kibr idüp İblīs secde itmedi

Rāh-ı fermān-ı Ḥudā’ya gitmedi (157)

Qayd-ı la’netde qalup ol ḥīledān

Düşmen oldu bize o maṭrūd hemān (158)

Ādem’iñ cennet iken hem meskeni

Oldı iḥrācına bādī bu denī (159)

Eserin şakk-ı kamer mu‘cizesini anlatan beyitlerinde Kamer sûresinde geçen şu âyet-i kerîmeye telmih yapıldığı görülmektedir:

اِفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾

“Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı” (Kamer, 54/1).

Hem daği şakḳ-ı kamer oldu ‘ayān

Cümlesi gördiler anı ol-zamān

(391)

Eserin en uzun bölümü olan Mi‘râc-ı Resûlullah’ı anlatan bölüm İsrâ sûresinin ilk âyetini hatıra getirmektedir:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ الْأَيْمَانِ إِنَّهُ هُوَ

السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

“Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir” (İsrâ, 17/1).

Diñle sen Peyğamber’iñ mi‘râcını

Tâ bilesin rütbe-i minhâcını

(403)

Cân u dilden hem işit ey ehl-i dîn

Kim ne gevherdir o faḥrû’l mürselîn

(404)

Bir nefesde Ẕuds’e ol başdı ḳadem

Yolda gördi pek çok eşyâ vü ḥikem

(451)

Dü-cihân sermāyesi şemsü’l Hudā

Şāḥibü’l-mi‘râc-ı muḥtâr-ı Hudā

(453)

İde Mi'râc'ın mübârek zü'l-Celâl
Bulmadı hiçbir nebî böyle kemâl

(532)

Mevlid-i Şerîf'te Resûlullah Efendimiz Aleyhisselâm'ın bazı vasıflarını anlatan beyitler Ahzâb sûresinde yer alan şu âyet-i kerîmeyi akla getirmektedir:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

“Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır” (Ahzâb, 33/21).

Allâh adın zıkr iderdi dâ'imâ

Hem Hudâ'ya şükr iderdi dâ'imâ

(571)

Göñli alçaq sözleri şîrîn idi

Hem tevâzu' hem kanâ'atdı işi

(572)

Zâtını mestûr idüp hilm ü hayâ

Bulmuş emn-i hem emânetde beķâ

(576)

Allah Resûlü'ne salavat getirmeyi telkin eden beyitlerde Ahzâb sûresinin 56. âyetine telmih vardır:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾

“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin” (Ahzâb, 33/56).

Şefî'-i rûz-ı mîzâna şalât ile selâm eyle

Dağı hep âl ü aşhâb-ı vefâ-dârân u yârâna

(060)

Çün şalâtın yine tekrâr eyle sen

Haķķ'ı tezkâra yeñiden başla sen

(087)

Ger dilerseñ bulasîñ fevz ü necât
Şubḥ u şâm ol Aḥmed’e eyle şalât

(109)

Eserin Peygamber Efendimiz’in sünnetine ittibâyı hatırlatan beyitlerinde Âl-i İmrân sûresinin 31. ve 32. âyetleri işâret edilmektedir:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾

“De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir’ ” (Âl-i İmrân, 3/31).

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

“De ki: ‘Allah’a ve Peygamber’e itaat edin.’ Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kafirleri sevmez” (Âl-i İmrân, 3/32).

Ümmetiñ şânına şâyeste olan

Ol Resûl’iñ sünnetin tutmak hemân

(646)

Ümmet iseñ sünneti eyle edâ

Tâ hezâr u şad-hezâr eyle edâ

(647)

Eserde Hazreti Peygamber’in vasıflarının ifâde edildiği aşağıdaki beyit, Ahzâb sûresinin 45. ve 46. âyetlerini hatırlamamıza vesile olmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيَا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾

“Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah’ın izniyle kendi yoluna çağırın bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik (Ahzâb, 33/ 45-46).

Şāhid ü meşhūd u hādī hem beşīr
Şādık u maşdūk u muşlih u nezīr

(621)

Mevlid-i Şerīf’te Hicret’e işâret eden beyitlerde geçen ifâdeler Tevbe sûresi 40. âyet-i kerîmeyi hatıra getirmektedir:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا
فَآتَى اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

﴿٤٠﴾

“Eğer siz ona (Peygamber’e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkar edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke’den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle berâber’ diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz bir takım ordularla onu desteklemiş, böylece inkar edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah’ın sözü ise en yücedir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir (Tevbe, 9/40).

Şiddîk ile ol Resûl ğarda iken

Kimse yok zannıyla döndi cāhilān

(398)

Bilmedi esrārı küffār didiler

Çapuda çürmaz örümcek kumrîler

(399)

Bu tarîkle hıfz idildi şāh-ı dīn

Çoymadı küffārı Rabbi’l ‘ālemīn

(400)

2.7.2. Hadîslerden İktibaslar

Metnin kaynaklarından biri de hadîs-i şerīflerdir. Eserde âyet-i kerîmelere nazaran az sayıda hadîs-i şerīf iktibas edilmiştir.

Eserde en sık yer alan hadîs, aşağıdaki beyitte nakıs olarak iktibas edilmiş hadîs-i şerîftir:

لولاك لولاك لما خلقت الافلاك

“Sen olmasaydın felekleri (kâ’inâtı) yaratmazdım” (el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2/192).

Odur kim Aḥmed-i Muḥtâr aña **levlāk** didi Settār
Aña ḥürmetle ey dil-dār viriñ şerbet cömerd-āne (038)

Çünkü **levlāke** didi aña Ḥudā
İşigine yüz sürer şāh u gedā (146)

Ḥil’ati Ḥaḳ’dan anıñ **levlāk** idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi (562)

Eserde bulunan diğér bir iktibas ise tam cümle hâlinde iktibas edilen tek hadîs-i şerîftir:

ألفقر فخری

“Fakirlik övüncümdür” (el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2/102).

Dir idi **el-fakrı fahrî** ol Ḥabīb
O merāḥim-kār o deryā-yı edīb (554)

Üzerinde çalışma yapılan metindeki hadîs-i şerîflerden bir diğeri nakıs olarak iktibas edilmiş bulunan şu hadîstir:

لي مع الله

“Benim Allah ile berâber olduğum öyle bir vakit vardır ki, benimle birlikte o vakit içine ne bir mukarreb melek, ne de bir mürsel nebî sığar”(el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2/204).

(*Lî ma'allāh*) nuṭkı cān-ı perverā
Keşf olur anıñla şān-ı Muştafā

(631)

2.7.2.1. Hadîslere Telmihler⁴⁶

Mevlid-i Şerîf'te hadîsler az sayıda iktibas edilmekle birlikte, eserde yer verilen söz ve hâdiselerin hatırlamamıza vesile olduğu hadîs-i şerîfler bir hayli fazladır.

Şâirin Resûlullah'a (a.s.v.) salât-ü selâm getirilmesini arzû ettiği beyitler konuyla alâkalı şu hadîsleri akla getirmektedir:

“Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: 'Kıyamet günü insanların bana en yakını, bana en çok salavât getirendir'" (T484 Tirmizî, Vitr, 21).

“Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: 'Bana bir kez salavât getirene Allah on kez salavât getirir (rahmet eyler)'" (M912 Müslim, Salât, 70).

Bulmak istersen dü-‘âlemdе necât
Seyyidü'l kevneyne olsun çok şalât

(591)

Bulmak isterseñ necât her iki dâr
Vir şalât ile selâmı bî-şümâr

(719)

Ol Resûl'îñ rûhına her şubḥ u şām
Bî-şümâr olsun şalât ile selâm

(769)

Şâirin Zikrullah husûsundaki mühim hatırlatmaları konu hakkında rivâyet edilen şu hadîsleri hatırlamamıza vesile olmuştur:

⁴⁶ Hadîslerin arkasında kaynağı göstermek için verilen kısaltmalardan sonraki kelime ve rakamlar Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin eserlerinde kitap adı ve bab numarasını, Müslim ve Mâlik'in eserlerinde kitap adı ve hadis numarasını (Müslim'in mukaddimesinde sayfa numarasını), Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde cilt ve sayfa numarasını göstermektedir (Hatipoğlu, C: 30, 2005: 347-348).

“Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Yüce Allah buyuruyor ki: Kulum beni nasıl düşünüyorsa ben öyleyim. O beni anarken ben onunla beraberim. O beni kendi başına anarsa, ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa, ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. O bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak giderim” (M6805 Müslim, Zikir, 2).

“Ebû Musa (el-Eş‘arî) (ra) tarafından rivâyet edildiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Rabbini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin misali, diri ile ölünün misali gibidir” (B6407 Buhârî, Deavât, 66).

Çün şalâtın yine tekrâr eyle sen
Hakḳ’ı tezkâra yeñiden başla sen (087)

Cân u dilden idelim Hakḳ’ı zikir
Mü’mine şâyeste tevḥîdi fikir (091)

Ḳul olan Mevlâsın evvel yâd ide
Dâ’imâ dil ḥânesin âbâd ide (092)

Dîl ü dilde olsa zîkr-i zü’l-Celâl
Her iki dârda görölmez hîç melâl (094)

Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ şoñı (095)

İdelim peyveste tesbîḥ-i Hudâ
Ḥazret-i Ḥak bizlere kılsun ‘aṭâ (633)

Sünnet-i seniyyeye ittibâ konusunda şâirin mısralarına telmihen şu rivâyetler hatıra gelmektedir:

“Câbir b. Abdullah’ın rivâyet ettiğine göre Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem hutbesinde teşehhüdden sonra şöyle buyururdu: ‘Sözün en güzeli Allah’ın (cc) Kitabı’dır. Rehberliğin en güzeli ise Muhammed’in rehberliğidir” (HM14484 İbn Hanbel, III, 320).

“İmam Mâlik’e ulaştığına göre Resulullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah’ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti’” (MU1628 Muvatta’, Kader, 3).

Ümmetiñ şânına şâyeste olan
Ol Resûl’iñ sünnetin tutmak hemân (646)

Ümmet iseñ sünneti eyle edā
Tā hezār u şad-hezār eyle edā (647)

Eserde Resûl-i Ekrem Aleyhisselâm’a ihsân edilen mu‘cizelerin anlatıldığı kısım, şu rivâyetleri hatırlatmaktadır:

“Ebû Hüreyre’den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Hiçbir peygamber yoktur ki, insanların inanmaları için kendisine mu‘cizeler verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah’ın vahyettiği vahiy (*Kur’ân-ı Kerîm*)dir. Bu sayede ben kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum’” (B7274 Buhârî, İ’tisâm, 1).

Mu‘cizâtiñ cümlesin yazmak muḥāl
Hiç şümâr olur mı eşcâr-ı cibāl (377)

Ḥazret-i Qur’ân biri şâdık kelām
Ḥükmi bâkî tā ilâ-yevmi’l-kıyām (378)

Müstemir bir mu‘cizedir bî-ḥilâf
Nice biñ ḥuffâz aña olmuş gılâf (379)

“Abdullah (b. Mes‘ûd) tarafından nakledildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem zamanında ay iki parçaya bölündü. Parçanın birini(n görünmesini) dağ engelledi, diğer parça ise dağın üzerinde (görünüyor) idi. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘Allah’ım! Şâhit ol!’ buyurdu” (M7073 Müslim, Sıfâtü’l-münâfıkîn, 45).

Hem daḥi şakḳ-ı kamer oldı ‘ayân
Cümlesi gördiler anı ol-zamân (391)

Mehmed Tevfik'in eserinde duâ ve yakarışlarını yüce dergâha arz ettiği beyitler duâ ile alâkalı hadîs-i şerîfleri hatırlamamıza vesile olmuştur:

“Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Allah Teâlâ katında duâdan daha kıymetli bir şey yoktur’” (T3370 Tirmizî, Deavât, 1; İM3829 İbn Mâce, Duâ, 1).

“İbn Ömer'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Sizden her kime duâ kapısı açılmış ise ona rahmet kapıları açılmıştır. Allah'tan istenilen şeyler arasında O'na en sevimli geleni, afiyettir.’ Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem konuşmasına şöyle devâm etmiştir: ‘Duâ, başa gelen ve henüz gelmeyen belaya karşı fayda sağlar. Öyleyse ey Allah'ın kulları, duâya sarılın!’”(T3548 Tirmizî, Deavât, 101).

Sevdiğiñ her cân u cismiñ hürmeti
Biz günahkâr kullara it şefkati (540)

Nefs ile Şeytân elinden sen bizi
Kıl halâş ey cümle ‘âlem hâfızı (541)

Şoñ dem ikrâm eyle hüsni-hâtîme
Kıl refîk imân u Qur’ân'ı bize (542)

İt müyesser rü'yet-i dîdârıñı
Keşf kıl ol vech-i pür-envârıñı (543)

Şâirin Resûlullah ‘Aleyhisselâm’a ettiği duâ şu hadîsi hatıra getirmektedir:

“Ebû Muhammed Ka'b b. Ucre'den (ra) şöyle dediği nakledilmiştir: Bir gün Hz. Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem yanımıza geldi, biz: –Ey Allah'ın Resûlü, sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, fakat nasıl salâvat getireceğiz, diye sorduk. Resûlullah, şöyle deyin, dedi: –Allah'ım, Muhammed'e ve onun ‘a'ilesine -İbrahim'e rahmet ettiğin gibi- rahmet et. Şüphesiz sen, övülmeye layıksın, çok yücesin. Allah'ım, Muhammed'e ve onun ‘a'ilesine -İbrahim'in ‘a'ilesine bereket verdiğin gibi- bereket ver. Şüphesiz sen, övülmeye layıksın, çok yücesin” (B6357 Buhârî, Deavât, 32; M908 Müslim, Salât, 66).

Şükür idüp yâ Rabbi her ân iderim hamd ü senâ

Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] ‘alâ-*hayrî*’l-verâ

(030)

Şâirin tevbe ile ilgili beyitleri şu hadîsi akla getirmektedir:

“Enes’in (ra) işittiğine göre Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurur ki: ‘Ey Âdemoğlu! Sen bana duâ ettiğin ve benden ümitvar olduğun müddetçe, günahlarının ne kadar olduğuna bakmaksızın seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu, günahların gökyüzünü kuşatacak dereceyi bulsa da benden mağfiret dilesen, buna aldirmaksızın seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu, yeryüzü dolusu günahlarla gelsen dahi, bana hiçbir ortak koşmayarak huzuruma çıkarsan, seni bütün yer dolusu mağfiretle karşılarım” (T3540 Tirmizî, Deavât, 98).

Ey Hudâ çokdur günâhı bendeniñ

Luţf idüp erzâni kıl sen Raḥmanıñ

(110)

Sen bilürsin cürm ü ‘işyânım hezâr

Dilerem luţfuñdan ey Rab i’tizâr

(111)

‘Afv idüp kılma bizi ḥôr u zelîl

Hem hidâyet eyleyüp kılma rezîl

(124)

Eserde şâir Allah Resûlü’nün bazı vasıflarına değinmiştir. Bu beyitler Resûlullah ‘Aleyhisselâm’ın şu me’âldeki hadîsini hatırlatmaktadır:

“Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiğine göre, Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Ben, (başka değil, sadece) (iyi), güzel ahlâkı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim” (HM8939 İbn Hanbel, II, 381).

Ayrıca yukarıda zikredilen hadîs-i şerîf hâricinde, Allah Resûlü’nün güzel ahlâkını bizzat âl ve ashabı da şu şekilde dile getirmiştir:

“Cerîr b. Abdullah şöyle demiştir: ‘Müslüman olduğum günden beri Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem beni hiç kapıdan çevirmedi. Beni her gördüğünde mutlaka gülümserdi” (T3820 Tirmizî, Menâkıb, 41).

“Enes (ra) şöyle demiştir: ‘Hz. Peygamber’e on yıl hizmet ettim. Bana bir kez bile ‘Öf!, Niye böyle yaptın?’ ve ‘Niçin şöyle yapmadın!’ demedi” (B6038 Buhârî, Edeb, 39; B2768 Buhârî, Vesâyâ, 25).

“Hz. Âişe (ra) şöyle demiştir: Resûlullah Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem iki işten birini seçmek durumunda kalırsa, günah olmadığı sürece en kolay olanını seçerdi. Yapılacak şey günah ise ondan herkesten daha fazla uzaklaşırdı. Resûl-i Ekrem, herhangi bir şeyden dolayı kendisi için asla intikam almadı; eğer Allah’ın bir yasağı çiğnenirse işte o zaman Allah için müeyyide uygulardı” (B6126 Buhârî, Edeb, 80; M6045 Müslim, Fedâil, 77).

“Müminlerin annesi Hz. Âişe anlatıyor: ... Hatice, (Hz. Peygamber’e) şöyle demişti: ‘Hayır, Vallahi! Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü sen, akrabâlık bağlarını sıkı tutar, doğru söz söyler, bakıma muhtaç olan kimselere yardım eder, elinde avucunda olmayana verir, misafiri ağırlar ve haksızlığa uğrayanlara destek olursun...’” (B3 Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1).

Şāhib-i **hulk-i ‘azīm** bir pādīshāh
Şāhib-i kavī-i kerīmdir hem o şāh (563)

‘Ādeti hep hürmet ü şefkat idi
Hayr işe ašlā Resûl lā dimedi (566)

Kendi nefsiyçün o şāh-ı pāk-neseb
İtmedi hīç ferde ‘ömrinde ğazab (568)

Hastegānı şormak idi ‘ādeti
İder idi her yetīme hürmeti (569)

Zātını mestūr idüp hilm ü hayā
Bulmuş emn-i hem emānetde bekā (576)

“Ebû Hüreyre’den (ra) nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ‘Benim ve benden önceki peygamberlerin durumu, bir ev inşa eden kimseye benzer. O kimse evi güzelce yapıp mükemmel hâle getirmiş fakat bir köşede sadece bir tuğla yeri boş kalmıştır. İnsanlar bu evi dolaşırlar, ona hayran olurlar ve şöyle derler: -Keşke şu tuğla da yerine konulmuş olsaydı.’ Resûlullah sözlerine şöyle devâm etmiştir: ‘İşte ben o tuğlayım. Ben peygamberlerin sonuncusuyum’” (B3535 Buhârî, Menâkıb, 18).

Daḥi āḥir zamān Peyğamberi kim ḥatmü'l-enbiyā
Ḥabīb-i ḥāş u hem 'ālī-nesebdir bil edīb-āne (058)

Didi bu āḥir zamān Peyğamberi
Şāḥib-i dīn enbiyālar serveri (335)

Bihter-i pākān ü fahrü'l-'ālemīn
Seyyid-i cānān u ḥatmü'l-mürselīn (699)

“Bize Hudbe ibnu Hâlid tahdis etti, bize Hemmâm ibn Yahyâ tahdis etti: Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten tahdis etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (ra) şöyle demiştir: Bize Peygamber (a.s.v.) İsrâ'dan, yürütüldüğü geceden haber verip, biz sahâbîlerine şöyle tahdis etti: 'Ben Hatîm'de yatmış bulunduğum sırada -râvî Katâde, belki Peygamber 'el-Hıcr'da bulunduğum sırada' buyurdu, demiştir- bana gelen Cibrîl geldi de (göğsümü uzunlamasına) yardı. -Râvî Katâde, ben Enes ibn Mâlik'in 'Şuradan şuraya kadar yardı' dediğini işittim. Ben yanımda bulunan Enes'in arkadaşı Cârûd'a, Enes'in 'Şuradan şuraya kadar yardı' sözüyle maksadı nedir? diye sordum. O da bu işâret olunan yerin boğaz çukurundan kıl bittiği yere kadar yânî göğsün ön tarafı olduğunu bildirdi, demiştir. Katâde ben yine Enes'ten 'Göğsün başından kıl bitimine kadar...' derken işittim, demiştir.- Ve kalbimi çıkardı. Sonra bana içi îmân dolu altından bir tas getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine îmân dolduruldu. Sonra eski hâline iâde olundu. Daha sonra bana katırdan küçük, merkebden büyük beyaz bir binit getirildi. - el Cârûd ibnu Subre, Enes ibn Mâlik'e, o Burak mıdır yâ Ebâ Hamza? diye sordu. Enes de, evet o Burak'tır; o adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar, demiştir.- (Peygamber şöyle devam etti:) Ben onun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yola çıktı. Nihâyet dünyâ semâsına vardı. Cibrîl gök kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? diye soruldu.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, diye cevâp verdi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, diye tasdik etti. (Gök meleği Hâzın tarafından:)

- Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişi ne güzel bir gelişle geldi! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Âdem Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

- Bu senin baban Âdem'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de ona selâm verdim, Âdem selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra:

- Merhaba sâlih oğul ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl (benimle) ikinci semâyâ yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet, dedi. Sonra,

-Merhabâ gelen zâta! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben oraya ulaşınca Yahyâ ve Îsâ ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır. Cibril bana:

- Bu gördüklerin Yahyâ ve Îsâ'dır, bunlara selâm ver, dedi.

Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı alıp karşılık verdiler. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber, dediler.

Sonra Cibrîl benimle üçüncü semâyâ yükseldi. Bunun da açılmasını istedi:

Cibrîl'e:

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona mi'râc da'veti gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi. (Oradaki melek tarafından:)

- Merhabâ gelen zâta! Bu gelenin gelişi ne güzel! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben üçüncü semâyâya vardığımda Yûsuf (Peygamber)'le karşılaştım.

Cibrîl:

- Bu Yûsuf'tur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Yûsuf'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet dördüncü semâyâya vardı. Oranın açılmasını istedi. (Oradan da:)

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, diye cevâp verdi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona (mi'râc daveti) gönderilmiş midir? denildi.

Cibrîl:

- Evet, gönderildi, dedi.

- Merhaba bu gelen kişiye! Bu gelen zâtın gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben dördüncü kat göğe vardığımda İdrîs'le karşılaştım. Cibrîl bana:

- Bu (gördüğün zât) İdrîs'tir, ona selâm ver, dedi.

Ben de İdrîs'e selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi.

Sonra Cibrîl benimle yükseldi. Nihâyet beşinci semâyâ ulaştı. Onun da açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, dedi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- Ona (da'vet) gönderilmiş midir? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderilmiştir, dedi.

- Merhaba O'na! Bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi. Ve hemen gök kapısı açıldı. Ben beşinci semâyâ varınca Hârûn ile karşılaştım. Cibrîl bana:

-Bu Hârûn'dur, ona selâm ver, dedi.

Ben de Hârûn'a selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

-Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi. Sonra Cibrîl benimle yükseldi, nihâyet altıncı semâyâ ulaştı. Oranın açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl'im, diye cevâp verdi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

- Muhammed'dir, dedi.

- O'na (mi'râc da'veti) gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi. Bu göğün bekçisi:

- Bu gelen kişiye merhabâ! Bu ne güzel bir geliş! dedi.

Bu altıncı göğe varınca Musa Peygamber'le karşılaştım. Cibrîl bana:

-Bu Mûsâ'dır, ona selâm ver, dedi.

Ben de Mûsâ'ya selâm verdim. O da selâmımı alıp karşılık verdi. Sonra,

- Sâlih kardeş ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince, Mûsâ ağlamaya başladı. Ona:

-Seni ağlatan nedir? denildi.

O da:

-Çünkü benden sonra bir genç peygambere bey'at olundu. O'nun ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur (beni ağlatan budur), dedi.

Sonra Cibrîl benimle yedinci göğe yükseldi. Gök kapısının açılmasını istedi.

- Kimdir o? denildi.

Cibrîl:

- Cibrîl, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

-Muhammed'dir, dedi.

- O'na (mi'râc da'veti) gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

- Evet gönderildi, dedi.

- Bu gelen zâta merhabâ, bu gelen kişinin gelişi ne güzel! dedi. Ben yedinci kata ulaşınca İbrâhim'le karşılaştım. Cibrîl:

- Bu baban İbrâhîm'dir, ona selâm ver, dedi.

Ben de İbrâhîm'e selâm verdim. O da selâmıma karşılık verdi de:

-Sâlih oğul ve sâlih peygambere merhabâ! dedi.

Sonra bana Sidretu'l-Müntehâ sâhası yükseltildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri (Yemen'in) Hecer beldesi testileri benzeridir. Yaprakları da fillerin kulakları gibidir. Cibrîl bana:

-İşte bu Sidretu'l-Müntehâ'dır, dedi.

Ben burada dört nehirle karşılaştım İki nehir bâtın, iki nehir zâhir.

Ben:

- Yâ Cibrîl, bunlar nedir? dedim.

Cibrîl:

- Bâtınî olan iki nehre gelince, bunlar cennette iki nehirdir. Zâhirî olan nehirler ise Nil ile Furât nehirleridir, dedi.

Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr yükseltip gösterildi. (Ona her gün yetmiş bin melek giriyordu.)

Sonra bana bir kap şarâb, bir kap süt, bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cibrîl bana:

-İçtiğin süt, senin ve ümmetinin fitratıdır (yâni İslâmî hilkatidir), dedi.

Sonra benim üzerime her gün elli (vakit) namaz farz olundu. Ben dönüp Mûsâ'ya uğradığımda, Mûsâ bana:

- Ne ile emrolundun, diye sordu.

Ben:

- Her gün elli namazla emrolundum, diye cevâp verdim.

Mûsâ:

- Senin ümmetin her gün elli vakit namaza güç yetiremez. Vallâhi ben senden evvel kesin sûrette insanları denedim ve İsrâîloğulları'nı sıkı bir sûrette denemeye tâbî tututum. Binâenaleyh sen Rabb'ine dön de O'ndan, ümmetin için hafifletme iste, dedi.

Ben de Rabbime döndüm. Benden on vakit namâz indirdi. Bunun üzerine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabbime dönüp niyâz ettim. Bu defa benden on vakit namâz indirdi. Ben yine Mûsâ'ya dönüp geldim. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Ben de Rabbime dönüp niyâz ettim. Benden on vakit namâz daha indirdi. Ben yine Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ evvelki sözleri gibi söyledi. Yine Rabbime döndüm (niyâz ettim). Bu defa her gün beş namâz emrolundu. Mûsâ'ya döndüm. Mûsâ:

- Ne ile emrolundun, dedi.

- Her gün beş namaz ile emrolundum, dedim.

Mûsâ:

- Ümmetin her gün beş vakit namaza güç yetiremez. Ben senden önce insanları epey tecrübe ettim ve İsrâîloğulları'nı sıkı bir denemeye tâbî tuttum. Şimdi sen Rabb'ine mürâcaat et de ümmetin için hafifletme iste, dedi.

Ben, Rabb'imden istedim, nihâyet istemekten utandım. Lâkin ben beş vakit namâza râzı oluyor ve buna teslimiyet gösterip kabûl ediyorum, dedim.

Ben Mûsâ'nın yanından geçince bir nidâ edici:

-Ben beş vakit namazla farîzemi imza ve irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim, diye nidâ eyledi” (Buhârî, Menâkıbı'l-Ensâr, 41).

“Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle demiştir: ‘İsrâ olayı gerçekleştiğinde Resûlullah'a Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz ve Bakara sûresinin son âyetleri verilmiş, ümmetinden Allah’a şirk koşmayanların büyük günahları mağfîret olunmuştur” (M431 Müslim, İmân, 279).

Pes ki günde Hâk Teālâ Hâzreti
Ümmete elli namâz farz eyledi (518)

Hâkķıñ emriyle o şâh-ı dü-cihân
Nezd-i Mūsâ'ya irişdiler hemân (519)

Didi Mūsâ aña ey 'ālî-neseb
Eyle tahfîfiñ Hudâ'dan sen taleb (520)

'Arz idüp Mevlâsına mâ-fi'z-zamîr
Pencini bağışladı Hayyün Kadîr (521)

Her gelince aña Mūsâ dön didi
Döndigince Hâk beşiñ bağışladı (522)

Tâ ki ol hamsîn namâz indi beşe
Dön didi Mūsâ yine tahfîf dile (523)

Hâzret-i Hâkķıñ Habîb-i Ekremi
Didi utanuram artık ey ahî (524)

“Câbir b. Abdullah'tan nakledildiğine göre, Resûlullah Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: '(İsrâ ve Mi'râc) konusunda Kureyş beni yalanlayınca Hicr'de ayakta durdum. Allah, Beytü'l-Makdis'i gözümün önüne getirdi. Ben de ona bakarak özelliklerini Kureyş'e anlatmaya başladım” (B3886 Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 41).

Ol mu'ânnid zümresin ilzâm için
Hem daħi Mi'râc'ını işbât için (454)

Her ne şorıldıysa bir bir anları
Hiç kuşûrsız ism ü resm ü vaşfını (455)

Pek mükemmel nakl ü ihbâr eyledi
Rütbe-i 'ulyâsın izhâr eyledi (456)

Tâ Kureyş kervânı yolda geldigin
Mescid-i Akşâ ne rengde oldığın (457)

“Ebû Hüreyre şöyle demiştir: ‘Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem hiçbir yemeğe kusur bulmazdı. Canı çekerse yer, hoşlanmazsa yemezdi” (B5409 Buhârî, Et‘ıme, 21; M5383 Müslim, Eşribe, 188).

Hîç ta‘âmı yermez idi yir idi
Arpa etmegi kabağı şeridi (574)

“Enes b. Mâlik’in naklettiğine göre, Hazreti Peygamber Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: ‘Her peygamberin ümmeti için yaptığı bir duâ vardır. Ben ise duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat için sakladım” (M494 Müslim, Îmân, 341).

Rahmeten li'l-‘âlemîn kıldı Hudâvend-i semî‘
Rûz-ı maşşerde günehkâr ümmetine hem şefî‘ (016)

Ol sipeh-sâlâr-i fahr-i enbiyâ vü aşfiyâ
Müstegâşü'l-mürselîn ü şâfi‘-i rûz-ı cezâ (026)

Anda ol gün kim kıyâmet kopısar
Evvel âhîr cümle nâs haşr olısar (582)

Nefsî nefsî diye cümle enbiyâ
Ol zamân illâ Muhammed Muştafâ (583)

Diye yâ Rab istemem ben nefsimi
Dilerim ancak ‘uşât-ı ümmeti (584)

2.7.3. Duâlardan İktibaslar

Mevlid-i Şerîf’te yer alan aşağıdaki beyitte geçen “tahiyyat” kelimesinin selâmlar ve duâlar mânâsı bulunduğu ve aynı zamanda Tahiyat Duâsında da Peygamber Aleyhisselâm’a selâm ve duâlarda bulunulduğu için zikrolunan “Tahiyat” Duâsı ve mâ‘nâsı nakledilmiştir:

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلٰوَاتُ وَالطَّيِّبٰتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْنِكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ اَسَّلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى

عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

“Dil ile, beden ve mal ile olan ibâdetlerin hepsi yalnız Allahu Teâlâ’yadır. O’ndan başkasına ibâdet olmaz.

Ey mertebesi yüce olan Nebî ‘Muhammed!’ Allah’ın rahmeti ve bereketleri ile selâm ve selâmetlik Sana olsun!

Selâm ve selâmetlik bizim üzerimize ve Allah’ın iyi kullarına olsun!

Şahadet ederim ki: Allah’tan başka İlâh yoktur; yine şahadet ederim ki; Muhammed O’nun kulu ve resûlü ‘elçisi’dir” (Tahiyyat Duâsı).

Anlara olsun şalât-ı nāmīyāt

Hem hezārān-ı *Taḥiyyāt Fātiḥāt*

(073)

Arapça iktibaslardan bir diğeri Peygamber Efendimiz Âleyhisselâtü Vesselâm’a getirilen sâlâvattır:

صَلِّ يَا رَبِّ وَبَارِكْ عَلَى خَيْرِ الْوَرَى

“Allah’ım, yaratılanların en hayırlısı (Hz. Muhammed) üzerine salât et.”

Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim ḥamd ü senā

Ṣalli yâ Rabbi ve *bārik* [ve] *‘alā-ḥayrū’l-verā*

(030)

2.7.4. Diğer Kaynaklardan İktibaslar

2.7.4.1. *Vesiletü’n-Necât*

Vesiletü’n-Necât, eserde belirtildiği üzere “Hem sekiz yüz on ikide târiḥ/ Bursa’da oldu tamâm bu ey ahî” (Pekolcay, 2010: 106) Hicrî 812’de (1409) Süleyman Çelebi tarafından Bursa’da yazılmıştır.

Eserin yazılış sebebine dâir pek çok rivâyet olmakla birlikte, bu hûsusta en çok zikredilen hâdise şöyledir:

Rivayete göre İranlı bir vâiz, Süleyman Çelebi'nin imamı bulunduğu Bursa Ulu Cami'de cemaate vaaz ederken Bakara sûresinin 285. âyetini⁴⁷ tefsirde hata etmiş ve “Hz. Muhammed'i (a.s.v.) İsa Peygamber'den (as) üstün tutmadığını” söylemiş. Bunu duyan Arap asıllı bir bilge ve âlim kişi gayrete gelip, İranlı vâizi ilzam ederek Bakara sûresinin 253. âyetini⁴⁸ hatırlatmış ve Bakara sûresinin 285. âyetini “ ‘Peygamberler arasında fark yoktur’ ” buyrulmasından maksat, resullük ve nebîlik husûsunda bir farkın olmadığıdır, yoksa fazilet açısından değildir” şeklinde izâh etmiştir (Pekolcay, 2010: 38; Kemikli, 2015: 29-30; Akdağ, 2008: 88; Kılavuz, 2010: 292-293).

İlmî bir mübahesenin geldiği nokta Süleyman Çelebi'yi ziyadesiyle üzmüş olmalıdır ki hemen oracıkta şu beş beyti yazmıştır (Pekolcay, 2010: 38; Kemikli, 2015: 30):

*Ölmeyüp İsâ göğe bulduğu yol
Ümmetinden olmak için idi ol*

*Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdeha*

*Ceddi oldığıçün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl*

*Cümle anun dostlugına adına
Bunca izzet oldı ol ecdâdına*

*Çok temennâ kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar⁴⁹*

Ayrıca Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı yazarak siyasi, dinî ve sosyal bütünlüğün kesintiye uğradığı veya uğrama eğilimi gösterdiği böyle bir dönemde (Fetret dönemi) “ehlü's-sünne ve'l cemâa” inancını ayakta tutma çabasıyla, toplumun birlik ve bütünlüğünü sağlamayı da amaçladığı (Timurtaş, 1970: VI) tespiti de mühimdir.

⁴⁷ “ ... ‘Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz’ ...” (Bakara, 2/285).

⁴⁸ “ İşte, o elçilerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimine konuştu, kimini de derecelerle yükseltti ...” (Bakara, 2/253).

⁴⁹ Bu beş beyit Pekolcay (2010: 53) neşrine göre “Fî beyânı fitratî rûhî Muhammed ‘Aleyhisselâm” bâbının A. Fasl kısmında 85 ilâ 90. beyitlerdir.

Vesiletü'n-Necât, şu fasıllardan meydana gelmiştir:

Fî Tevhîdi Bârî Sübhânehû ve Teâlâ Azze ve Celle

Fî'l-Timâsi'd-du'â li'n-Nâzım ve Fî 'Özri'l-Kitâb

Fî Beyânı Fitrâti'l- 'Âlem

Fî Beyânı Fitrâti'r-rûhi Muhammed 'Aleyhi's-selâm

A. *Fasl*

B. *Fasl*

Fî Beyânı Zuhûri Vücûdi'n-Nebiyy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

A. *Fasl*

B. *Fasl*

C. *Fasl*

D. *Fasl*

E. *Fasl*

Fî Beyânı mâ Zahare Fî Vakti Velâdeti Muhammed Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

A. *Fasl*

B. *Fasl*

C. *Fasl*

D. *Fasl*

Fî Medhi'n-Nebiyy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyânı Mu'cizâtı'n-Nebiyy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyânı Mi 'râcı Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Beyânı Hicreti'n-Nebiyy Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

Fî Ba'zı evsâfi'n-Muhammed Mustafâ 'Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm

Fî Beyânı'n-Nükteti ve'n-Nasîhati

Fî'n-Nehy 'an Efâli'l-Mezmûmeti

Fî Teblîgi'r-Risâleti

Fî Vefâti'n-Nebiyy Sallallâhü 'Aleyhi ve Sellem

A. *Fasl*

B. *Fasl*

C. *Fasl*

D. *Fasl*

Fî Hâtîmeti'l-Kitâb (Pekolcay, 2010: 31-32).

Görüldüğü gibi *Vesiletü'n-Necât* 16 bölüm başlığı üzere tertîp edilmişken, *Mevlid-i Şerîf* 24 bölümden meydana gelmiştir.

Mevlid-i Şerîf ve *Vesiletü'n-Necât*, mesnevi nazım biçimi ile yazılmış olmakla beraber her iki eserde de kaside nazım biçimine yer verilmiştir ayrıca; farklı olarak *Mevlid-i Şerîf*'te murabba ve kıt'a nazım biçimleri de görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf ve *Vesiletü'n-Necât*, arûzun remel bahri kalıbı olan *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün* vezni ile nazmedilmiştir ancak; *Mevlid-i Şerîf*'te arûzun remel bahri

kalıbı *fâ 'ilâtün/ fâi 'lâtün/ fâ 'ilâtün/ fâ 'ilün* ve arûzun hezec bahri kalıbı olan *mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün/ mefâ 'ilün*, *Vesiletü'n-Necât*'ta ise arûzun muzâri' bahri kalıbı olan *mef'ûlü/ fâ 'ilâtü/ mefâ 'ilü/ fâ 'ilün* vezni ile kaleme alınmış bölümler mevcuttur.

Her iki eserde de salât beyitlerinin mevcûdiyeti görülürken *Mevlid-i Şerîf*'te en çok tekrarlanan vasıta beyti olan

Ger dilerse bulasîñ fevz ü necât
Şubḥ u şâm ol Aḥmed'e eyle şalât⁵⁰

Vesiletü'n-Necât'tan izler taşımakla birlikte eserde farklı salât beyitleri de görülmektedir:

Şefî'-i rûz-ı mîzâna şalât ile selâm eyle
Daḥi hep âl ü aşḥâb-ı vefâ-dârân u yârâna (060)

Vir şalāvât öyle dîn sultânına
Şâfi'-i ümmet vefâlar kânına (190)

Mehmed Tevfîk'in *Mevlid*'inde, *Vesiletü'n-Necât*'tan ilham ve iktibasla yer verdiği beyitlerden bazıları ise şunlardır:

Allâh adı olsa her işin önü
Hergiz ebter olmaya onun sonu⁵¹
Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ soñı (095)

İşbu resmile müselsel muttasıl
Tâ olunca Mustafâ'ya müntakîl⁵²
Hâşılı ol nûr müselsel müntakîl
Tâ ki 'Abdullâh'a oldı muttaşıl (169)

⁵⁰ *Mevlid-i Şerîf*'te bu beyit 12 def'a tekrarlanmıştır. Bu beyitler, 109, 177, 191, 238, 266, 290, 308, 346, 370, 401, 486 ve 655 numaralı beyitlerdir.

⁵¹ *Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 46) "Fî Tevhîdi Bârî Sübhânehû ve Teâlâ azze ve celle" başlıklı bölümde yer almaktadır.

⁵² *Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 57) "Fî beyâni zuhûri Vücudü'n-Nebîyy sallallâhu 'aleyhi ve sellem" başlıklı bölümde yer almaktadır.

Ger Muhammed gelmeseydi âleme

*Tâc-ı ‘izzet inmezidi Âdem’e*⁵³

Nûr-ı Aḥmed gelmeseydi ‘âleme

Gelmez idi ‘izz ü rif’at Âdem’e (179)

O rebîülevvel ayı nicesi

*On ikinci gece isneyn gecesi*⁵⁴

Ol rebî’ü’l-evvel ayıñ nicesi

On ikinci gice isneyn gicesi (201)

Ulu devlet buldun ey dildâr sen

*Toğiserdir senden ol hulk-i hasen*⁵⁵

Ulu devlet bulduñ ey ḳadr-i ‘azîm

Müjdeler senden toğar ḥulk-i kerîm (211)

Hakk’a bağlayıp gönülden himmeti

*Dir idi kim ümmeti vâ ümmeti*⁵⁶

Ümmetin dilerdi dirdi ümmetî

Baḳ ne ‘âlîdir o şâhıñ himmeti (260)

Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh

*Mustafâ’ya söyledi bî-iştibâh*⁵⁷

Bî-ḥurûf u lafz u şavt ol pâdişâh

Muṣṭafâ’ya söyledi Ḥayy-i ilâh (504)

⁵³ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010: 52) “Fî beyânı firâtı rûhi Muhammed ‘aleyhisselâm” başlıklı kısımda bulunmaktadır.

⁵⁴ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010: 62) “Fî beyânı mâ zahara fî vakti velâdeti Muhammed sallallâhu ‘aleyhi ve sellem” başlıklı bölümde yer almaktadır

⁵⁵ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Baykal, 1999: 78) “Fî Beyân-i Vilâdeti’n-Nebi Sallallâhu ‘Aleyhi Ve Sellem” başlıklı bölümde yer almaktadır.

⁵⁶ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Akkuş ve Derman, 2009: 60) “Faslun fî Velâdeti Aleyhi Etemmü’s-Salavât” başlıklı bölümdedir.

⁵⁷ *Vesiletü’n-Necât*’ta beyit (Pekolcay, 2010:78) “Fî beyânı mi’râcı Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellem” bâbındadır.

*Didiler ey kible-i İslâm-ı dîn
Kutlu olsun sana mi 'râc-ı güzîn⁵⁸*

Bākî aşhâb-ı güzînden her biri
Taşdîk idüp didi dîde rûşenî (531)

*Gönlü alçakidi ve kadri Celîl
Sözleri şîrîn cemâli key Cemîl⁵⁹*

Göñli alçaq sözleri şîrîn idi
Hem tevâzu' hem kıanâ'atdı işi (572)

2.7.4.2. Şemseddîn Sivasî Mevlidi (Mevlidi'n-Nebî)

XVI. asrın ikinci yarısında olgun şahsiyeti yanında, bilhâssa *Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam*, *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*, *Gülşen-âbâd* ve *Mevlid* adlı eserleri ile tanınmış olan Ahmed Şemseddin Ebû's-Senâ b. Muhammed Ebi'l-Berekât b. Ârif Hasan ez-Zîlî es-Sivâsî (Aksoy, 2005: 2), *Mevlidi'n-Nebî* isimli eseri ehl-i sünnet akidesini yaymak ve Peygamber sevgisini gönüllere yerleştirmek için nazmetmiştir (Aksoy, 2011: 156).

Süleyman Çelebi'nin mesnevisinden sonra en fazla tanınan mevlid ise Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu olmasının da te'sîrle yer yer tasavvufî özellikler taşıyan Şemseddin Sivasî'nin eseridir (Aksoy, 2007: 328).

Mevlidi'n-Nebî de *Mevlid-i Şerîf* gibi arûz vezninin remel bahrinde *Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün* kalıbıyla nazmedilmiştir. Yapılan nüsha karşılaştırmalarından edilen netîceye göre, 1217 beyittir. Eser, 1579 yılında yazılmaya başlanmış, 1580 yılında tamamlanmıştır. Eser Orta Anadolu ve Doğu'da hayli tanınmış ve kandil vb. çeşitli vesilelerle tıpkı Süleyman Çelebi *Mevlid*'i gibi okunagelmıştır (Aksoy, 2011: 149-150).

⁵⁸*Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Akkuş ve Derman, 2009:71) "Faslun fî Zuhûri Refref" isimli bâbda yer almaktadır.

⁵⁹*Vesiletü'n-Necât*'ta beyit (Pekolcay, 2010: 81) "Ba'zı evsâfî'n-Muhammed Mustafâ 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm" başlıklı bölümdedir.

Şemseddin Sivasî *Mevlid*'i şu fasıllardan meydana gelmiştir:

Tevhid (Giriş);

Fi Tevhidi 'l-efal;

Kasîde fî medhi 'n-Nebîyyi ve ashabihî sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Sebeb-i te 'lif-i kitab;

Ahlâk-ı Nebî;

Âgâz-ı kitab;

Faslun fî siret-i nurihî sallâllahu 'aleyhi ve alâ âlihî ve ashâbihî ve alâ aşîretihî ve ehîbbâihî;

Hikayet-i münâsib-i hâl;

Faslun fî teşerrüfî 'l-vâlidihî bi-nûri 'n-Nebîyyi sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Hikayet-i diğer fî fazlı 'n-Nebîyyi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî himmetihî fî hakkı ümmetihî sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî rizâihî sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî kemâlâtı Resulillah sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve ala âlihî ve ashâbihî;

Faslun fî seyri hazreti Resulillah ila 'ş-Şâmi 'aleyhi 's-salâtü ve 's-selâm;

Faslun fî ahvâlihî kable 'n-nübüvveti ve bedeiha sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî mevlûdî 'l-mâneviyyi ve zuhûri nûrihi fî ümmetihî bi-hasebi 'l-istidat ila yevmi 't-tenad;

Münacat-ı Kâziye 'l-hâcât ;

Kasîde fî medhihi 'l-kerim yani Resulillah 'aleyhi 's-selâm

Faslun fî mi 'râc Resul sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem

Fasl-ı diğer;

Fî mi 'râc;

Faslun fî seyrihi mine 's-sidreti ilâ mâ-şallah;

Faslun fî esrâri 'z-zâhiri leyleti 'l-mi 'râc sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî bişareti min bişarati 'l-mi 'râcî 'n-Nebîyyi sallâllahu 'aleyhi ve sellem

Faslun fî inşikakı 'l-kameri bi-duaihi ve işâretihî Resul sallâllahu 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî icabeti 'ş-şecereti li-davetihî sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî hanini 'l-cezi bi-fırakihî ve teskinihî bi-vadihi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî tekellümi 'z-zibi 'l-murai ve tergibihî 'l-İslâmi sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun mucizâtihi 'l-müteferrikati sallâllahu teâlâ 'aleyhi ve sellem;

Faslun fî hatimetihî 'l-kitab (Aksoy, 2011: 157-158).

Görüldüğü gibi *Mevlidi 'n-Nebî* 30 bölüm başlığı üzere tertîp edilmişken, *Mevlid-i Şerîf* 24 bölümden meydana gelmiştir.

Mevlidi 'n-Nebî 1217 beyit iken *Mevlid-i Şerîf* 771 beyitten müteşekkildir.

Mevlid-i Şerîf’in bazı beyitleri Şemseddîn-i Sivasî’nin *Mevlidi*’nden iktibas edilmiştir ayrıca; *Mevlid-i Şerîf*’in âdeta bir yaşnâme şeklindeki seyri *Mevlidi*’n-*Nebî*’yi hatırlatmaktadır:

Lutfuna ger tuş ola bir kara taş
*Bûse-gâh-ı halk ol gizlû fâş*⁶⁰
Luţfuña ger nâ’il ola kara taş
Bûse-gâh-ı halk olur bâ-sırr u fâş (104)

Zerreze fazlun irerse nâ-gehân
*Tâ’ir-i kudsî olur ol dem hemân*⁶¹
Zerreze fazlûñ irişse nâ-gehân
Tâ’ir-i kudsî olur ol dem hemân (105)

Kim bu gice doğısar bir tıfl-ı pāk
*Pâyine ruhsâr-ı şehler ola hāk*⁶²
Didiler bu şeb toğar bir tıfl-ı pāk
Pâyine ruhsâr-ı şehler ola hāk (227)

Bana bağışla bu âsî ümmeti
*Çekmeyem tâ rûz-i ferdâ kürbeti*⁶³
Baña bahş it cümle ‘âşî ümmeti
Çekmeyem maşşerde tâ ki kürbeti (258)

Korkı düşdi cümle küffâr içine
*Düşdi âteş san alef-zâr içine*⁶⁴

⁶⁰ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi*’n-*Nebî* isimli eserinin “Fî Tevhîd’l-ef’âl” (Aksoy, C:II 2016: 272) bâbında yer almaktadır.

⁶¹ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi*’n-*Nebî* isimli eserinin “Fî Tevhîd’l-ef’âl” (Aksoy, C:II, 2016: 272) bâbında yer almaktadır.

⁶² Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi*’n-*Nebî* isimli eserinin “Hikâyet-i diğer fî fazlî’n-Nebiyyi sallallâhu ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C:II, 2016: 294) bâbında yer almaktadır.

⁶³ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi*’n-*Nebî* isimli eserinin “Faslun fî himmetihî hakkı ümmetihî sallallâhu ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C:II, 2016: 296) bâbında geçmektedir.

⁶⁴ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi*’n-*Nebî* isimli eserinin “Faslun fî irhâsâtihi Hazreti Rasûlillâh sallallâhu ‘aleyhi ve sellem fî hikâyeti’l-mübeyyen” (Aksoy, C:II, 2016: 298) bâbında yer almaktadır.

Hem e‘ālī vü şerīfān kalbine
Düşdi āteş yandı dehşet odına (276)

*Terk idüp esnâmi ey ehl-i şağab
Dîn-i İslâm Tanrısın idün taleb⁶⁵*

Geldi aşnām arasından bir şadā
Terk idîñ ibtālî ey ehl-i şeķā (279)

*Âferin ol hâtûnun idrâkine
Âferin fehmine akl pâkine⁶⁶*

Şad-hezār taḥsîn anıñ idrâkine
Âferīn ‘ilmine fehm-i pâkine (343)

*İş bu hayretten yürürken nâ-gehân
Geldi Cibrîl-i emîn ez-âsumân⁶⁷*

İşbu ḥayretde iken ol müctebā
Geldi Cebrā’îl irişdi ez-semā (356)

*‘Sûre-i İkrâ’la bildirdi nişân
Bildî pes mahbûbını ol âlî-şân⁶⁸*

Sûre-i İkrâ’la bildirdi nişân
Bildî elṭâf-ı Hudâ’yı ‘âlî-şân (359)

*Sidre’ye irdi pes andan Cebra’il
Açdı altı yüz kanadın ol cemîl*

Eserin akışına bakılacak olursa *Mevlid-i Şerîf*’te de anlam (küffârın kalbine korku düştüğü) şeklinde olmalıdır çünkü; beytin mevcut hâli anlam karmaşası oluşturmaktadır.

⁶⁵ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî irhâsâtihî Hazreti Rasûlillâh sallallâhu ‘aleyhi ve sellem fî hikâyeti’l-mübeyyen” (Aksoy, C: II, 2016: 298) bâbındadır.

⁶⁶ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslu’n fî seyri Hazreti Rasûlillâh ilâ’ş-Şâmi aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm” (Aksoy, C: II, 2016: 308) başlıklı kısmında yer almaktadır.

⁶⁷ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî ahvâlihî kable’n-nübüvveti ve bed’e’iha sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C: II, 2016: 310) bâbında geçmektedir.

⁶⁸ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Faslun fî ahvâlihî kable’n-nübüvveti ve bed’e’iha sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem” (Aksoy, C: II, 2016: 310) bâbındadır.

Şekl-i hâsını bana ol itdi arz

*Bi't-tamâm seyreyledüm der tûl u arz*⁶⁹

Şekl-i maḥşûşını anda Cebra'îl

'Arz idüp seyr itdi maḥbûb-ı Celîl (476)

Ya'nî altı yüz ḳanādın bi't-tamâm

Açdı gördi hey'etin faḥrû'l-enâm (477)

Gerçi müştâkam sana ey Ahmed'üm

*Şimdiye dek lik davet etmedüm*⁷⁰

Saḥna müştâķım Ḥabîbim Aḥmedim

Şimdiye dek gerçi da'vet itmedim (509)

Sözleri her derde kânûnu'ş-şifâ

*Kim tutarsa bula sıhhatla safâ*⁷¹

İşleri her dem anıñ cûd u seḥâ

Sözleri her derde Ḳânûnü'ş-Şifâ (565)

Hayr işe "lâ" dimedi ol hande-rû

*Bitirürdi kim gelürse yalvaru*⁷²

'Âdeti hep ḥürmet ü şefḳat idi

Ḥayr işe aṣlâ Resûl lâ dimedi (566)

Her mübâhı yirmez-idi yir-idi

*Kul olana bu da çokdur dir-idi*⁷³

⁶⁹ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Fî mi'râc" (Aksoy, C: II, 2016: 333) bâbında yer almaktadır.

⁷⁰ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Faslun fî seyrihî mine's-Sidreti ilâ mâşâallâh" (Aksoy, C: II, 2016: 335) bâbındadır.

⁷¹ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 278) bâbında yer almaktadır.

⁷² Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 279) bâbındadır.

⁷³ Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserinin "Ahlâk-ı Nebî" (Aksoy, C:II, 2016: 280) bâbındadır.

Hîç ta‘âmı yermez idi yir idi

Arpa etmegi kabağı seridi

(574)

Bir-durur sana Süleyman ile mur

*Gelseler dergâhuna gördükde zor*⁷⁴

Kimseye itmezdi hiç meyl-ile zûr

*Ger ana gelse Süleyman-ile mûr*⁷⁵

Dergeh-i Hâk’da Süleymân ile mûr

Bir-durur⁷⁶ aşlâ aña irmez şu‘ûr

(635)

2.7.4.3. Ebu’l-Feth el-Bustî’nin (*Vefeyâtü’l-A’yân*’daki) Şiiri

Mevlid-i Şerîf’in hitâmındaki duâ kısmının nihâyetinde Temme’d-Du‘â-i Şerîf başlıklı bölümde geçen altı mısralık bölümün son iki mısrası tamamen Arapça’dır. Bu beyitler Hicrî IV. yüzyılın sonunda ve Gazneliler devrinin başlarında yaşamış Ebu’l-Feth el-Bustî’ye (ö. 401/1010) âittir. Mehmet Atalay, “Ebu’l-Feth el-Bustî’nin Kaside-i Nûniyye’sinin, Diyarbakırlı Said Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi” isimli makalesinde şâir hakkında şu bilgileri verir:

Ebu’l-Feth el-Bustî (ö. 401/1010), Hicrî IV. yüzyılın sonunda ve Gazneliler devrinin başlarında yaşamış ünlü züllisâneyn şâir ve yazarlardandır. Afganistan’ın Bust şehrinde doğmuştur. Gençliğinde ciddi bir eğitim görmüş ve hadîs tahsil etmiştir. Sâmânîlerden Nûh b. Mansûr (366-387/977-997)’un münşî ve kâtipliği görevinde bulunmuştur. Bust emîri Batyuz’a da kâtiplik yapmıştır. Gazneli Mahmûd’un babası Nâsiruddîn Sebuktekin, Bust’u ele geçirdikten sonra onun hizmetine girmiş ve divan-ı resailde görev almıştır. Sebuktekin’in ölüm tarihi olan 387/997’ye kadar bu görevde bulunmuş, Mahmûd’un saltanatının ilk yıllarında da aynı görevde kalmıştır (Râdûyânî, 1949: 94-95).

Tevhid ve maârif hakkında şiirler, emsal hükmünde müsecca‘ hikemî sözler söyleyen Ebu’l-Feth el-Bustî’nin, Arapça ve Farsça birer divanı vardır (‘Avfî, 1361: 65). Şâirin Arapça divanı, 1294/1877’de Beyrut’ta basılmıştır (Muderris-i Tebrizî, 1374: 264).

⁷⁴ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Hâzâ Kitâbu Mevlidi’n-Nebî sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem-li’ş-Şeyh Şemsî” (Aksoy, C:II, 2016: 271) bâbındadır.

⁷⁵ Şemseddîn Sivasî’nin *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserinin “Ahlâk-ı Nebî” (Aksoy, C:II, 2016: 280) bâbında yer almaktadır.

⁷⁶ Bu kelime metinde yanlış olarak “biledir” şeklinde yazılmıştır. Çünkü bu mısra Şemseddîn Sivasî’ye âit *Mevlidi’n-Nebî* isimli eserin (Aksoy, C: II, 2016: 271) “Hâzâ Kitâbu Mevlidi’n-Nebî -sallallâhu teâlâ ‘aleyhi ve sellem-li’ş-Şeyh Şemsî” isimli ilk bâbının 13. beytinin ilk mısrasıdır.

Mehmed Tevfîk'in, Ebu'l-Feth el-Bustî'nin (*Vefeyâtü'l-A'yân*'daki) şiirine nazire olarak yazmış olduğu bu beyitler şöyledir:

إِذَا أَحْسَسْتَ فِي لَفْظِي قُصُورًا

وَوَهْنًا فِي التَّوَصُّلِ لِمَعَانِي

İzā aḥseste fî lafzî kuşūran

Ve vehnen fî't-tevaşşul li'l-ma'ānī

(5)

فَلَا تَأْخُذْ بِنَقْصِي إِنَّ رَفْصِي

عَلَى مِقْدَارِ تَنْشِيطِ الزَّمَانِ

Fe-lā teḥuẓ bi-naqşî inne rakşî

'Ālā miḳdār-ı tenşîṭi'z-zamānī

(6)

Mânalara ulaşmada eğer benim lafzımda bir kusur ve zayıflık görürsen, benim bu eksikliğimi şöyle kabul et; benim raksım zamanın canlılığına (hareketliliğine) göredir (mikdarıncadır).

İbni Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-A'yân*'ında (C: III, 1900: 378), yer alan şiirin bu beyitlerinin Arap harfli aslı ve me'âli ise şu şekildedir:

إِذَا أَحْسَسْتَ فِي لَفْظِي فَتُورًا

وَحِفْظِي وَالبلاغة والبيان

İzā aḥseste fī lafẓī fütūran
Ve hıfzī ve'l-belāga ve'l-beyāni

فَلَا تَرْتَبْ بِفَهْمِي إِنَّ رَقْصِي

عَلَى مِقْدَارِ إِيقَاعِ الزَّمَانِ

Felā terteb bi-fehmī inne raksī
'Ālā zamāni mikdāri ikā'i'z- zamāni

Eğer benim lafzımdan, hıfzımdan, belâgatimden bir soğukluk hissedersen, benim anlayışında (hakkımda) şüpheyeye düşme; (zirâ) benim raksım zamanın ritmine göredir.

2.8. DEYİMLER

Eserde yer alan deyimlerin kimileri Türkçe, kimileri ise Arapça ve Farsça sözcüklerle kurulmuştur.

Metinde en sık tekrarlanan deyim salât beyitlerinde tekrar edilen “necât bulmak” deyimidir. Ardından metnin bazı beyitlerinde “hürmetine” şeklinde ifâde olunan ve aslı “yüzü suyu hürmetine” olan deyim gelmektedir.

Tespit edebildiğimiz deyimler şunlardır:

âbdest almak (390, 446)

‘ağd-i nikâh eylemek (340)

‘ağlı başına gelmek (251)

‘ağlı gitmek (250, 436)

âşikâr edilmek (74)

‘aşka düşmek (437)

(içine) âteş düşmek (276)

ateşe yanmak (276, 402, 438)

bağrına başmak (255)

başına tâc konmak (173)

baştan başa (274)

ber-kemâl olmak (163)

cân atmak (764)

cân u dilden işitmek (404)

cânı çekmek (232)

cennet gibi (cennet-âsâ) (244)

cezâsını bulmak (278)

cür’et etmek (411)

çâresiz (nâ-çâr) kalmak (642)

dal gibi (olmak) (353)

da‘vet etmek (334, 363, 509)

derdiñe dermân olmak (440)

dîvâne olmak (277)

du‘â eylemek (261)

dünyâya (cihâna, ‘âleme) gelmek (236, 240, 249, 694)

düşman olmak (158)

el (dest) açmak (459)

el uzatmak(007)

eşer (görmemek) kalmamak (251)

farğ edemez olmak (281)

ferâh olmak (340)

fermân eylemek (421)

gam (kürbet) çekmek (258)

ğam gör(me)mek (196)

ğarîk olmak (639, 745)

ğarğ olmak (234)

göñlüne düşmek (350)

göñlü (mecrûh) yaralı olmak (402)

göñülden hayâl geçmek (003)

gözlerinden (hicâb) perde kaldırılmak (203)

gözü aydın olmak (dîde-rûşeni) (200)

gözünü açmak (187)

gözünün önünden (dîdeden) gitmemek (600)

haber vermek (381, 442)

hayât vermek (005)

hayrân olmak (598, 764)

hayret içre kalmak (280)

hayrete düşmek (490)

hâzır etmek (262)

hidmet etmek (328)

hilâl etmek (019)

hilâl olmak (354)

hôr kıl(ma)mak (124)

icâd eylemek (138)

ihtiyârını elinden kıpmak (004)

ilhâm kılmak (515)

ittifâk eylemek (412)

izhâr etmek (553)

kadem başmak (323, 451, 493)

kadrini bilmek (342)

karâr etmek (155, 164)

karşı (karşıya) gelmek (458)

kemâl bulmak (723)

kemer kısanmak (449)

(kendi) hâline koy(ma)mak (012)

kıyâmet gününe kadar (ilâ-yevmi'l-kıyâm) (378, 768)

kıyâmet kıpmak (582)

kulluk etmek (634)

lâzım olmak (371)

mu‘cize / mu‘cizât göstermek (372, 389)

müjde (tebşîr) etmek (213, 270, 474)

mümkün olmak (500)

naql olunmak (168)

nâm vermek (629)

nasihat (nuş u pend) etmek (632)

necât bulmak (109, 177, 191, 238, 266, 290, 308, 370 401, 486, 548, 591, 698, 719)

nefse uymak (638)

nisbet olmak (579)

nişân koymak (003)

pâye vermek (230)

pâyidâr eylemek (141)

pervâz eylemek (132)

rağbet etmek (339)

rezîl kıl(ma)mak (124)

rüsvây et(me)mek (544)

secde etmek (156, 270, 502)

secde eylemek (617)

secdeye varmak (253 , 501)

sefer (kılmak) etmek (325, 480)

sel gibi carî olmak/akmak (020)

selâm (kılmak) etmek (79, 443, 647)

selâm olmak (769)

şiddet gör(me)mek (196)

şöhret bulmak (170, 687)

tâc giymek (448, 465)

tahta çıkmak (731)

taakat getirmek (628)

vaşf etmek (629)

vedâ‘ idüp (475)

vücûd bulmak (142)

yol vermek (355)

yolın/a/da canını (cânlar) fedâ etmek (39, 763)

yüz sürmek (146, 198, 382)

yüz sürmek (763)

yüzü olmamak (115)

yüzü suyu hürmetine (535, 536, 537, 538, 539, 540, 564)

zâhir olmak (261, 500)

zaamet çekmek (701)

zaamete katlanmak (558)

zebûn etmek (434)

zelîl etmek (651)

ziyân et(me)mek (384)

ziyâret etmek (213)

zuhûr etmek (282)

2.9. ESERİN MUHTEVÂSI

*Mevlid-i Şerîf*te bir mesnevide yer alması îcâb eden hemen tüm bölümlere yer verilmiş; bölüm başlıkları ve fasıllarla ele alınacak konular hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir.

2.9.1. Mevlûd-ı Şerîf Sebeb-i Te'lîf (1-30. beyitler)

Mehmed Tevfik Efendi, Hazreti Peygamber'in bazı husûsiyetlerini âyetlere telmihle aktarmış; gönlündeki Resûlullah aşkının lafzen de beyânını arzu ettiği esnadaki hâlet-i ruhiyesini ve karşısına çıkan engelleri Allahu Teâlâ'nın tevfikini refik etmesi ile aşarak eserin nihâyete erişmeye muvaffak oluşunu anlatmış, bu süreci okuyucuya ihsâs ettirmeye çalışmıştır.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen, yüce bir ahlâk üzere olan ve Cenâb-ı Allah'ın pek çok vasıflarla mücehhez kıldığı yaratılanların en hayırlısı hidâyet güneşi Hazreti Muhammed 'Aleyhisselâm'ın mevlidini nazmetmek hayâli Mehmed Tevfik'in gönlüne düşer ancak; bizzat Yaradan'ın Allahu Teâlâ'nın medh ettiği Resûlullah'ı, acîz bir kul olarak kendisinin tasvîr etmesinin mümkün olamayacağının farkındadır. Üstelik bu vakte değin pek çok kimse mevlid yazmıştır.

Habîbullah'a duyduğu muhabbet ve şefaâte nâiliyet arzûsu, nihâyet, Mehmed Tevfik'in coşkun bir aşkla yazmaya başlamasına vesile olur ancak, bu sıralarda ıstırâbı tahammüle mahal bırakmayacak derecede bulunan bir göz hastalığına yakalanır, telîfi yarım kalmıştır; dergâh-ı İlâhi'ye niyâzda bulunur, şifâ ister; bu acıdan kurtulursa eserini tamamlayacağı husûsunda Rabbine söz verir.

Lutuf ve keremi nihâyetsiz olan, kullarına pek çok merhamet eden Rabbimiz duâsını kabûl buyurur. Mevlidini inâyet-i İlâhiye ile tamamlar ve din kardeşlerinden ihlâs ile yâd edilme temennisinde bulunur.

2.9.2. Kaşîde-i Latîfe Li-Şerbet-i Mevlûd-ı Şerîf (31-46. beyitler)

Kasîdede mevlid cemiyetlerinin önemli bir ritüeli olarak “şerbet” takdîminden bahisle mevlid okutmanın faziletlerinden söz edilir.

Âmine Hatun’a takdîm olunan cam dolusu şerbeti temsilen ikrâm edilen meşrûbât; Peygamber Efendimiz’in terinin kokusu olarak kabûl edilen “gül”den ilhâmı sunulan güzel kokular ve bu atmosfer içinde bulunan kişilerin ruhen arınmaya yönelişi tasvîr olunur.

Ruhî-cismî hastalıkların şifâsına ve Cennet nimetleriyle mütena‘îm olmaya Hazreti Peygamber’in “mevlid”inin okunmasının vesile olacağı anlatılır.

2.9.3. Na‘t-ı Şerîf (47-62. beyitler)

Na‘t-ı Şerîf’te Allah Resûlü’nün dünyaya teşrif ettikleri gece meydana gelen birtakım olağanüstü hâdiselerden ve neseb-i pâklerinden bahsedilerek evvelâ Hazreti Peygamber, ardından Hz. Ali ve nesl-i pâki ile ashâb-ı kirâm medhedilmiştir.⁷⁷

2.9.4. Mukaddime-i Şerîf (63-87. beyitler)

Mukaddime-i Şerîf başlığı altındaki bu bölümde Habîbullah’ın mevlidine Besmele çekilerek başlanmış, “Besmele-i Şerîf”in ilim şehrinin kapılarını açan bir şifre, bir anahtar olduğu dile getirilmiş; Esmâ-i Hüsnâ’dan Rahîm, Kerîm, Hakîm, Kâdir gibi Cenâb-ı Hakk’ın sonsuz merhametini, lutfunu, künhünü kendisinden başkasının tam mânâsıyla bilemeyeceği ilmini ve kudretini ihtivâ eden güzel isimleri vesile edilerek Allahu Teâlâ’ya niyâzda bulunulmuş; yüce bir ahlâk üzerine yaratıldığı beyân olunan, ilmin ve edebin kaynağı, şefîü’l-müznibîn vasfıyla günahkârlara ümîd olan Hazreti Peygamber Aleyhisselâm’a salât getirilmiş; -Allah Resûlü’nün âl ve ashâbının- Resûlullah’ın izinden giden birer kılavuz, hakîkat yolunu gösteren birer rehber olduğu anlatılmış; Peygamber Efendimiz’in mevlidine gereken dikkat ve özeni göstermenin Hakk Teâlâ’nın kuluna rahmetle nazar etmesine vesile olacağı söylenmiş ve kaleme alınan mevlidin Hakk katında makbul bulunması, insanlar arasında da mutluluğa vesile olması dileğinde bulunulmuştur.

⁷⁷ Na‘t-ı Şerifler mevlid cemiyetlerinde ikramın sunulduğu anlarda okunabilen bölümlerdendir; bir önceki bölümde şerbetlerin takdim olunmasını konu edinen bir kasîdenin yer alması da bu durumun göstergesidir.

2.9.5. Tevhîd (88-109. beyitler)⁷⁸

Allahu Teâlâ'nın ism-i şerîfleri ile işe başlamanın esâs olduğu böylelikle, kadîm geleneklerimize uyan kimseler safında yer alınacağı, rûhen ve cismen mesrûr olunacağı; Lafzâ-ı Celâl'i cân u gönülden zikretmenin kulluğun gereği olduğu, böyle yapan kimselerin iki cihânda da hüzünden berî olacakları, işlerin nihâyete erişmesinin de yine bu yolla mümkün olduğu ifâde edilerek Cenâb-ı Hakk'a Esmâ-i Hüsnâ'da yer alan bazı isimleri ile ilticâda bulunulmuş, nihâyetsiz vasıfları senâlarla anılmaya çalışılmıştır.

2.9.6. Münâcât (110-130. beyitler)⁷⁹

Münâcât'ta kulun, acziyetini, zaâfiyetini görerek ve “Allah'ın rahmetine” kavuşmayı ümîd ederek, Hakk'ın divânına Rahman'ın dergâhına el açıp yönelmesi, günâhlarına tevbe etmesi; Rahman ve Kerîm gibi Cenâb-ı Allah'ın sonsuz merhametini ve büyüklüğünü gösteren güzel isimleri ile rahmet ve mağfiret talebinde bulunması, Allah Resûl'ünün şefâatine nâiliyet arzûsu ile müellifin eseri okuyarak kendisine duâ edenlere Allah'tan rahmet dilemesi ve duâlara iştirak etmiş bulunanlardan Fâtîha-i Şerîfe ile ruhunun şâd edilmesini istemesi beyân olunmuştur.

2.9.7. Faşlun fî Evşâfî Resûllullâh ve Hilkati Âdem 'Aleyhi's-Selâm ve İntikâli Nûrı Muḥammed Şallallâhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh (131-177. beyitler)

Cenâb-ı Allah'ın âlemleri yoktan var edişi, hikmet üzere kâinâtı yaratışı, kulun âlemin yaratılış gâyesini düşünmesi gerektiği, muazzam bir sûrette intizâm üzere halkolunan kâ'inâtın nâfile yere yaratılmadığı; varlık âleminin, cümleden evvel yaratılan Resûlullah'ın nûrundan ve Resûlullah Aleyhisselâm'ın hürmetine yaratıldığı; Hz. Âdem'in (a.s.) topraktan halkı ile iki cihân serverinin nurunun Hz. Âdem'in alnında görülmesi, Allahu Teâlâ'nın emrine imtisâlen meleklerin Hz. Âdem'e secde edişi,

⁷⁸ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâ göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

⁷⁹ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâ göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

kibirlenerek emre uymayan iblîsin lânetlenerek Cennet'ten kovuluşu, tardedilişi ile daha sonra bu mel'unun Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarılmasına sebep oluşu; bu hatırlatmanın akabinde Hz. Havvâ'nın yaratılması ile nûrun Hz. Havva'nın alnında parlaması, Hz. Şît'in (a.s.) doğumuyla birlikte nûrun onun alnına geçişi, bu şekilde, Muhammedî nûrla ışıldayan, kendilerine şeref bahşedilmiş alınlar silsilesi vâsıtasıyla nûrun Hz. Abdullâh ve ardından Hz. Âmine'nin alınlarına intikâli anlatılmıştır.

2.9.8. Faşlun (178-191. beyitler)

Hazreti Peygamber'in (a.s.v.) nûrundan yaratılan kâinât eğer Muhammedî nûrla aydınlatılmamış olsaydı Hz. Âdem'e (as) meleklerin secde ettiği mevki' yüksekliğinin verilmeyeceği, Hz. Nuh'un (as.) tûfandan kurtuluşa erişmeyeceği, Hz. İbrahim'in (a.s) Nemrûd'un ateşinden halas bulmayacağı, Hz. İsa'nın (as.) göğe yükselemeyeceği; Allah Resûl'ünün İlâhî nûrun tecellisi olduğu ve böyle yüksek sıfatlarla mücehhez bir Peygamber'in ümmeti olmanın, gafıl âdemoğluna verilen en mühim nimetlerden olduğunun idrâkine varmak gerektiği vurgulanmıştır.

2.9.9. Faşlun fî Velâdeti Resûlullâh Şallâllâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (192-238. beyitler)

Hız. Âmine'nin Hazreti Peygamber'e hamileliği müddetince bu hâle mahsûs olan hiçbir meşakkat ve sıkıntı çekmemesi, bu süreçte beyaz bir bulutun kendisine gölgelik etmesi, pek çok nesneyi etrafında görmesi, kuşların ve yabânî mahlûkların kendisine ünsiyetle türlü müjdeler vermesi, göz aydınlığı dilemesi; rebî'ü'l-evvel ayının on ikinci gecesi doğuma yakın vakitte çok acâyip hâllerin zuhûru ile gözlerinden perdelerin kaldırılarak yerler ve gökler arasındakileri görmesi, yedi kat göğün süslenerek Allah'ın habîbine hazır hâle getirilmesi, ufuktan güneşin doğuşu misâli evinden nûrun yükselişi, bu nûr ile dolan cihânın Mekke'den görünmesi, havâ üzerinde bir döşek hazırlanması, üç 'alemin şarka, garba ve Ka'be'nin damına dikilmesi sonrasında işittiği sesin kendisine hitâben Resûlullah'ın vâlidesi olmakla yüce bir devlete eriştiğini müjdeleyişi,

meleklerin gökten inip, evini tavaf ederek Allahu Teâlâ'ya hamd edişleri, bizzat Âmine Hatun tarafından nakledilerek merhabâ bahrine geçilmiştir.

İki âlemde envâi yankılar duyularak, âlemin matlûbu ve maksûdu, enbiyanın serveri, kıyamet günü şefâatine mazhar olmayı ümit ettiğimiz Peygamber- Efendimiz'e cümle eşyânın methiyelerle merhabâ diyerek hoş-âmedîlerini sunuşu da yine Hz. Âmine'nin lisânından aktarılmıştır.

Merhabâ bahrinin ardından güzellikte eşsiz, sîmalarında nûr ışıldayan Hz. Meryem ve Hz. Âsiye ile Adn Cenneti'nin hûrilerinin Hz. Âmine'nin yanına gelerek miskler saçmaları, doğacak olan yavrunun cihânın gördüğü en mümtâz şahsiyet olduğu, ayağına şâhların yüz süreceği, Hz. Cibrîl-i Emîn'in onun yardımcısı olacağı, tevhîd ve ledün 'ilmine vâkıf olacağı ve ism-i pâkinin Muhammed koyulması gerektiği gibi husûsları beyânları aktarılmış; Âmine Hatûn'un susaması üzerine bu hatûnların kendisine câm dolusu şerbet sunması ile ferâhlaması ve nihâyet ak bir kuşun gelerek kanadıyla sırtını sığaması ifâde olunarak Peygamber Efendimiz'in dünyâyâ teşriflerine hürmeten cemaâtin ayağa kalkmaları istenmiştir.⁸⁰

2.9.10. Faşlun fî 'Arzı Du'â Resûlullâhi Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem 'inde Velâdetihu (239-266. beyitler)

Hidâyet yolunun kılavuzu, şefâat cevheri, beşâret menba'ı Peygamber Efendimiz'in dünyâyâ gelişlerinden tüm kâinâtın mesrûr olarak Efendimiz'le merhabâlaşmaları, meleklerin bu güzel haberle birbirlerini müjdeleyişleri ile böyle bir anda cihânı kaplayan heybetle birlikte dünyanın cennete benzer şekilde süslenişi, yine bu esnada Ka'be'nin lisân-ı hâl ile konuşarak, içinde bulunulan gecede Resûller'in iftihâr vesîlesi Allahu Teâlâ'nın seçkin kulunun dünyâyı şereflendirdiği, o kerem sahibinin kendisini muhakkak putlardan temizleyeceği ve onun ümmetinin farklı

⁸⁰ Bu an "ictimâ" adıyla anılır. İctimâ, toplanmak, bir araya gelmektir. Besmele ile ayağa kalkılır, kibleye dönülür, kadınlarda eller göğüs, erkeklerde göbek üzerinde kavuşturularak kıyâma geçilir ve "saf tutulur". Kıyâm, Allah'ın varlığı ve kudreti karşısında kulun aczini bilerek ayakta duruşudur. Canlandırma sırasında bu duruş ile kulluk bilinci, Hz. Muhammed'e beslenen saygı ve sünnetine bağlılık ifade edilir. Mânevî doygunluğun en yüksek noktada hissedildiği bu anın kutsallığı herkesin fikren yaptığı duâlarla onaylanır. Tekrarlanan Salâvât-ı Ümmiye ve Salâvât-ı Şeriflerle Hz. Muhammed ve soyu selâmlanır (Akarpınar, 2006: 54).

cihetlerdeki memleketlerden kendisini tavaf etmek maksadıyla geleceği gibi husûsları arz edişi naklolunmuştur.

Efendimiz Aleyhisselâm'ın cihâna teşrif etmelerinin ardından Âmine Hâtûn'un heybet içinde kalışı, bu hâlden kurtulduğu vakit yanında hiç kimseyi göremeyerek tekrar yakıcı bir hasret ve hayretle baktığı sırada insanların en hayırlısını görüşü, akabinde Peygamberimizin secde edişleri ve o esnada dudaklarından “ümme'ti” lâfzının, Rabbine tazarrû' ve niyâzının işitilişi, duânın hitâmıyla gümüş bir ibrikle zümrüt bir leğen hazır eden iki kişinin ortaya çıkarak cennet suyu ile mümtâz yavruyu guslettirerek nâzik tenini ipeğe sarışları; gözlerinin sürmeli, alnının güneş gibi parlak ay gibi nûrânî oluşu Hz. Âmine'nin ağzından nazmedilmiştir ve Efendimiz'in sünnetli doğduğu söylenmiştir.

2.9.11. Faşlun fî Zuhûrî 'Alâmâtî'n 'inde Velâdeti Şefî'ü'l-Müznibîn (267-290. beyitler)

Yaratılmışların en hayırlısı doğduğu vakit arştan duyulan nidâ ile cihân sultanının doğduğunun anlaşılması üzerine cemaâtlerin edeple secde-i şükrân ettiği, Ahmed-i muhtar Aleyhisselâm'ın cihâna teşrifleri gecesinde Ka'be'den zuhûr eden nûr-u Resûl ile dünyânın baştan başa nûr ile kaplandığı, cihânın, Rum Kayseri'nin köşklerinin bulunduğu uzak diyârların Mekke'den görüldüğü, kalplerine hak dinin âteşi düşen şerefli ve asil zâtların dehşete kapıldığı, bed-kâr kavminin zühresinin çâk oluşu ile dîvâneye döndüğü, putların baş aşağı olduğu ve asnâm arasından insanlara “bâtılı terk etmeleri” yönünde ihtârda bulunan bir ses duyulduğu; tâk-ı Kisrâ'nın şiddetle düşmesi ile Kayser'in hayret içinde kaldığı, Sâve'nin suyunun kuruduğu, ehl-i salîbin mahcup olduğu, puthânelerin altüst olduğu, şeytânların semâdan sürüldüğü aktarılarak bu rivâyetlerin az bir kısmının yazılabildiği ifâde olunmuş ve “hakk”ın gelip bâtılın yok olduğu hakîkati dile getirilmiştir.

2.9.12. Faşlun fî Irzâ'ı Nûru'l-Hüdâ Muhammed Muştafâ Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem (291- 308. beyitler)

Mekkeli hanımların yavrularını sütanneye emânet geleneği ile Allah Resûlü'nün âl-i Sa'd'dan ismet ve iffet sâhibi sâliha bir hanım olan Halîme Hâtûn'a emânet edilişi ile Halîme Hâtûn'un şâhit olduğu fevkalâde hâllerin yazılamayacak kadar çok oluşundan bahsedilmiştir.

2.9.13. Faşlun fî Şakķı Şadri'n-Nebiyyî Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Ve Tezvîcihi (309-346. beyitler)

Hazreti Peygamber'in süt annesinin yanında bulunduğu bir vakitte Halime Hâtûn'un koyunları kırlara çıkardığı, bu sırada kadri yüce Efendimiz'in mübârek başları üzerinde bir bulutun gölgelik vazîfesi gördüğü, nebiler sultânı bu hâl üzere kırdan gezerken semâdan inen iki kimsenin Rabb-i Rahîm'in emirleri ile Muhammed Aleyhisselâm'ın sînesinin ve ardından kalbinin sıkıntı verilmeden yarılarak kalbinden hazz-ı şeytân olduğu ifâde edilen uyuşmuş bir kan çıkardıkları ve bu vak'adan âlemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed Mustafâ'nın hiç bir zahmet görmediği ancak; bu haberin sütanneye ulaşmasıyla birlikte Halîme Hâtûn'un kalbine kıvılcımlar düşerek gözlerinden kanlı yaşlar akıtarak ve yakasını çâk eyleyerek feryâd ü figân etmesi, sütanne bu hâlette iken Nebi Aleyhisselâm'ın selâmetle gelişi üzerine Halîme Hâtûn'un hiç vakit kaybetmeksizin Allah Resûlü'nü annesine göndermesi ve vâlidesinin yavrusunu sağ selâmet görmekten mesrur oluşu yer almıştır.

Resûllullah'ın velâdetinden başlanarak, yaşnâmelerde takip edilen usûller de göz önüne alınarak devâm eden mesnevîde Hazreti Peygamber'in vâlidesinin vefâtı, babasının ise Peygamber Efendimiz dünyâyâ gelmeden henüz altı aylıkken dâr-ı bekâyâ irtihâli, Allah Azze ve Celle'nin yetim kullarını sevdiği ve yetimlerin rütbe-i kadrini en üst mertebeye çıkardığı ve bu sebeple yetimliğin mukaddes olduğu, vâlidesinden sonra Fahr-i Kâ'inât'a, sekiz yaşına değin, dedesinin cân u gönülden hizmeti, Abdülmuttalib'in de âhiret yurduna gidişi ile amcası Ebû Tâlib'in mümtâz yavruyu evlâtlarına ve nefsine tercih edecek derecede ihtimâmla vekâleti anlatılır.

Server-i Kâinât'ın yaşı on iki olduğu sıralarda amcasıyla Şam'a gidişi, orada Son Peygamber'in zuhûrunu bekleyen bir rahip tarafından ticaret kervanında bulunanların yemeğe dâvet edilişleri, rahibin nübüvvet alâmetlerini üzerinde taşıyan Efendimiz'in beklenen âhir zamân Peygamberi olduğunu anlayarak amcasına yeğenini Yahudilerden muhâfaza etmesi gerektiğini söyleyişi ve Ebû Tâlib'in bu durumun gereğini yerine getirerek izzetle Mekke'ye dönüşü ifâde olunmuştur.

Ahmed-i muhtâr yirmi beş yaşına geldiği vakit Hatice'nin Efendimiz'e teveccühü, eşrâf tarafından nikâh akitlerinin yapılışı, Hz. Hatice'nin zevci Muhammed Mustafâ'da peygamberliğe dair pek çok alâmet görerek mâlını mülkünü Hazreti Peygamber yolunda sarf edişi aktarılmış, mü'minlerin annesi övülmüştür.

2.9.14. Faşlun fî Nüzûlî'l- Vahyi 'Alâ Muḥammedin Şallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem (347-370. beyitler)

Şefâatlerine nâil olunmak ümit edilen fahr-i âdem Hazreti Peygamber Efendimiz'in kırk yaşına eriştiği günlerde sair zamanlardakilerden daha farklı bir hâletle uzleti tercih ederek Hirâ Mağarası'na gidişleri, haftalarca bu hâl üzere Hirâ'da Allahu Teâlâ'yı zikredişleri ve Hz. Cebrâîl'in, kullarına rahmetiyle hidâyet yolunu gösteren Allahu Teâlâ'nın emri ile *Kur'ân-ı Kerîm*'in ilk âyetlerini vahyedişi, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın insanlara peygamberliğini ve Allah'ın birliğini beyân edişi ile bâtılın hükümsüz kılınışı, insanların hakk yola girmeleri ve Allah Resûlü'nün ümmetine uguladıkları vakit hayatlarını mamûr kılacak emirleri tebliğ ve ta'lîm etmesi husûsu üzerinde durulmuştur.

2.9.15. Faşlun fî Mu'cizâti'n-Nebiyî Şallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem (371-401. beyitler)

Peygamberliğe delîl ve şâhit olmak maksadıyla insanlar tarafından diğer Peygamberlerden talep edilmiş olan bir husûsun, mu'cizenin Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dan da talep olunduğu, kullarına merhâmeti sonsuz olan Rahman'ın Resûlü'ne hükmü kıyâmet gününe kadar bâki, hâfızların zihnine yerleştirilmiş

bulunulan, dinlenilmesi ve tilâveti gönüllere hoşluk, tatlılık ve zevk veren *Kur'ân-ı Kerîm* başta olmak üzere pek çok mu'cize ihsân ettiği belirtilmiştir.

Kuru ağaçların, dağların ve taşların Allah Resûlü'nün Peygamberliğinden haber vererek ona hürmet göstermeleri, Hazreti Peygamber'in diktiği hûrmanın aynı sene içinde yedi defa hasat edilmesi, Resûlullah'ın suda yürümesi, Yahûdîlerin Tevrât'ta geleceği haber verilen peygamberin vasıflarını Peygamber Efendimiz'in üzerinde görmeleri, Mekkelilerin Hazreti Peygamber'e Hz. Îsâ gibi ölüyü diriltmesi hâlinde î mân edeceklerini söylemeleri ve Allahu Teâlâ'nın izniyle bu mu'cizenin kendisine verilmesi, Fahr-i Kâinât'ın parmaklarından akarsu gibi su akması ve ashâbın bu su ile âbdest almaları, şakk-ı kamer'i insanların açıkça görmeleri gibi Allah tarafından kendisine daha pek çok mu'cize bahşedilen Habîb-i Ekrem'in hakk yola davetini, Allah'ın varlığını ve birliğini, kimilerinin kabûl kimilerinin de reddettiği, dalalet yolundan gidenlerin küfürlerinin gözlerini kör kulaklarını sağır ettiği, hicret esnâsında Resûlullah ve Sıddîk'ın bulunduğu mağaranın girişinde örümcek ve kumruların durmasının küffârın gerisin geriye dönmelerine sebep olarak 'Âlemlerin Rabbı olan Allah'ın inananları hıfz u himâyesi beyân edilmiştir.

2.9.16. Faşlun fî Mi'râcî Resûlullâh Şallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (402-534. beyitler)

Mi'râc-ı Resûlullah, Mevlid-i Şerîf'in en uzun bâbıdır, hâdiseler detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Müellif, bilhâssa aşk âteşine yanmış, kalbi kırık, gözü yaşlı mü'minlere hitâb ederek Fahrü'l Mürselîn'in Mi'râc'ını dinlemelerini istemiştir.

Şefî'ül- müznibîn olan Peygamberimiz Ka'be'de zikrettiği esnâda doğru yoldan sapmış, dalâlete düşmüş, azgın Ebû Cehil, ona uyanlar ve onun gibi ehl-i şer olanların gelerek sayıca çok olmalarını üstünlük olarak görüp böbürlenerek herzeler savurmaları, Efendimiz Aleyhisselâm'a eziyet ve sıkıntı vermeleri, incitmeleri anlatıldıktan sonra pazartesiye denk gelen Leyle-i Kadir'de Resûlullah'ın çok üzgün bir hâlde amcasının kızı Ümmühânî'nin hânesinde Allahu Teâlâ'ya vâsıl olmak yakarışında bulunduğu hâs vakitte Cenâb-ı Kibriyâ'nın Hz. Cebrâil'e semânın hürmetle sıra sıra dizilmesi,

semâvâtın nûr ile aydınlatılması, sekiz cennet kapısının açılarak âleme rahmet saçılması, hâmil-i arşın mukaddes libası felek-i atlasa giydirmesi, cehennemden mehâbetin kaldırılarak elemin giderilmesi, kabir ehlinden azâbının def edilmesi, Cennet'ten bir mu'teber burâk, bir murassa tâc ve bir hulle kemer alarak sûratle mahbûb'a giderek rıfk ve tâ'zîm ile konuşması husûslarında emr edişleri ile Hz. Cebrâîl'in Hazreti Peygamber'e müştâk ve hicrân ateşi ile yanan nâzenîn Burâk'ı, tâcı, hulle ve kemeri yanına alarak Hazreti Peygamber'e gelişi, Allahu Teâlâ'nın mahbûnu Huzûruna da'vetini iletmesi, bunu işiten Efendimiz'in zemzem ile âbdest alıp Ka'be'de iki rekât namaz kılarak, Burâk vasıtasıyla bir nefeste Kudüs'e gelmesi sonrasında zaman Mi'râc akabinde yaşanan gelişmelere kadar getirilerek mu'ânnid zümresinin suallerine Allah'ın inâyetiyle Resûl'ünün pek mükemmel cevap verişine değinilmiş, ardından tekrar Mi'râc gecesine dönülerek Resûlullah'ın Mescid-i Aksa'da enbiyâya imâmlik ve ümmetine du'â edişi, sahradan semâya yükselirken kendisine ta'zimde bulunan, eriştiği rütbeyi tebrik eden melekleri, cenneti ve cehennemi görmesi, enbiyâların makâmına vardığında cümle enbiyâ ve mürselînin pek çok hürmet ve saygı ile kendisini ululaması, Sidre'ye ulaşınca Hz. Cebrâîl'in Resûlullah'a şekl-i mahsûsunu ve bundan öteye geçmeyeceğini arz edişi, Hazreti Peygamber'in refrefler ile ötelere geçişi, bir zaman sonra gelen nidanın ardından refrefin de bulunduğu yerde kalarak iki cihan serverinin tek başına Huzûr'a erişi, ilki Cenâb-ı Hakk'a olan hayasından, ikincisi İlâhi emirle, üçüncüsü de şükründen olmak üzere üç defa secde etmesi, Allahu Teâlâ ile Resûl'ünün idrâkinden 'âciz olduğumuz bir şekilde konuşmaları görüşmeleri, Bakara Suresi'nin son âyetlerinin nâzil oluşu, Allahu Teâlâ'nın Hazreti Peygamber'e dilediğini vereceğini buyurması Resûl Aleyhisselâm'ın ise ümmetini dilemesi, istediklerinin ve ilim gibi daha pek çok nimetin Hazreti Peygamber'e verilişi, Hakk Teâlâ Hazreti'nin elli vakit namazı farz kılması, Peygamberimiz'in Mi'râc'tan dönerken Hz. Musa'nın Peygamber Aleyhisselâm'a elli vakit namazın hafifletilmesini Allah'tan talep etmesini söylemesi ve nihâyetinde namazın beş vakit oluşu; Allah Resûlü'nün Beytü'l Makdis'e, göz açıp kapayacak bir zaman içinde de Mekke'ye Ümmühânî'nin evine gelmesi, Mi'râc hâdisesini başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere ashâbın tasdîk edişleri, ehl-i buğz ile müşriklerin ise hasetle kıvranışları, gam içinde kalışları naklolunarak Mi'râc'ın Resûlullah'ın diğer Peygamberlerden yüce bir makâma eriştirildiğinin göstergelerinden olduğu vurgulanmıştır.

2.9.17. Münâcât ve Du‘â⁸¹ (535-548. beyitler)

Yâ İlâhî denilerek Dergâh-ı İzzet’ten başta Hazreti Peygamber olmak üzere, cümle peygamber, *Kur’ân-ı Kerîm*, ‘arş-ı a‘lâ, Beyt-i Ma‘mûr, Ka‘be-i Beytül-Mukaddes, Çâh-ı zemzem, Bathâ, cihâr-i yâr-i Ahmed, âl ü ashâb u tevâbi‘, ism-i a‘zam, cemî‘-i evliyâlar ve Allah katında makbûl tutulan her cân u cismin hürmetine afv u mağfiret, nefis ile şeytândan halâs, hüsn-i hâtîme, rû‘yet-i dîdâr, rûz-ı cezâda inâyet ve müşkillerden kurtuluş niyâzında bulunulmuş, duâların Rûhu‘l Emîn hürmetine kabûle karîn olması ümit edilmiştir.

2.9.18. Faşlun fî Ba‘zî Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem (549-591. beyitler)

Hazreti Peygamber’in “Fakirlik övüncümdür” buyurmaları, Allahu Teâlâ’nın habîbine her türlü refâhı sunacağını ifâde etmesi üzerine Peygamber Aleyhisselâm’ın ümmeti için bulundukları hâle rızâ göstererek ümmetinin günâhkarlarını bağışlaması ümidiyle Rabb-i Rahîm’e tazarruları; kalplerinin mâ-sivâdan arındırılmış olması; “yüce bir ahlâk üzere” bulunmaları; kerîm sözlerinin dertlere şifâ oluşu; insanlara, ihtiyaçlarını söylemelerini beklemeden, cömertçe yardım etmeleri; hürmet ve şefkatleri; her daim hayırlı işleri desteklemeleri; düşmânlarına dahi iyilikle mukabele etmeleri ancak, bâtıla aslâ yol vermeyişleri; kendileri için hiçbir kimseye gazap etmedikleri; hastalar ve yetimlerle ilgilendikleri; geceleri az bir uyku ile iktifâ ederek dâima Allahu Teâlâ’yı zikrettikleri; tevâzu ve kanâ‘at sahibi oldukları; çoğunlukla açlığı ihtiyâr ettikleri, yemek seçmedikleri, arpa ekmeği, kabak, bal ve helvayı sevdikleri; hilm ve hayâ sahibi oldukları; emîn vasfına hâiz bulundukları, evvelîn-âhirîn, bâtınîn ve zâhirîn ilmiyle mücehhez kılındıkları; enbiyânın dahi “nefsî” dediği bir vakitte “ümmeî” diyecekleri beyân edilmiş; Resûlullah’ın ahvâlini anlatmaya beşerin takat getiremeyeceği belirtilerek, Habîbullah’ın şefâatine nâiliyet arzûsu ile Kerîm ve Rahîm olanın dergâhına el açılıp boyun bükülmüştür.

⁸¹ Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâsı göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

2.9.19. Faşlun fî Zîkri Ba'zî Evşâf ve Hâşâ'îşî Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem (592-631. beyitler)

Hazreti Peygamber'in şemâ'il-i şerifleri târif olunmaya çalışılmış, mübârek cemâlini görme saadetine erişenlerin güzelliğine hayrân kaldıkları; risâlet mührüne sahip bulundukları; ardlarındakini de görebildikleri; cism-i pâklerinin baştan başa nûr olduğu; yüzleri nûrunun güneş ve aya benzediği; gölgelerinin yere düşmediği; başları üzerinde sürekli bir bölük bulutun dolaştığı; ısıltılı ve parlak dişlerinin incilere benzediği; saçlarınının misk ü anber, terlerinin gül koktuğu; sadrlarının nûrundan karanlık gecelerin aydınlandığı; ağaçlar ve cansız cisimlerin secdesi tasvîr edilmiştir.

Allah Resûlü'nün meclislerinde yüksek sesle konuşulmadığı; sohbetlerine doyulmadığı; nübüvvet kuvveti ile mukâvemetli oluşları ve mehâbetli duruşları; Allah'ın yardımına mazhariyetle düşmânlarını yenilgiye uğratarak mücâdelelerinde zafere erişmeleri, bir aylık mesâfeden düşmanlarının kalbine işleyen heybetleri, huzûrlarında bulunanlar gaşyolacak kadar etkileyici duruşları; şeref, asâlet ve adâlet sahibi oluşları belirtilerek Habîbullah'ın "rahmeten li'l-'âlemîn", imâmü'l-müttakîn, şâhid, hâdî, beşîr, sâdık, masdûk, muslih, kerîm, sirâc-ı münîr, şehîd, habîr, nasîr, 'azîm, hâtem gibi kendisine bahşolunan bazı vasıfları sıralanmış, *Kur'ân-ı Kerîm*'de Allahu Teâlâ'nın vafsettiği Resûlullah'ı kalemin anlatmakta 'âciz kaldığı beyân edilmiştir.

2.9.20. Mev'îza, Nedâmet ve Naşîhat⁸² (632-655. beyitler)

Âlemlerin Rabbî'nin affına erişmek umudu ile dâima Hakk'ı tesbîh etmenin gerekliliği, Cenâb-ı Allah'ın emirlerine uymanın kulun vazîfesi olduğu; saklı ve âşikâr her şeyi bilen Rabb-i Rahîm'den isyan, günâh, suç ve kabâhât gibi edeb dışı hâllerimizden ötürü gece-gündüz gözyaşı dökerek af dilememiz ve her an Hakk'ın huzûrunda bulunduğumuzun şuûru içinde, [sonlu bir mahlûk olduğumuzun bilincinde] nefsin meyillerine alâka göstermeyerek Allahu Teâlâ'nın emirlerine tam bir teslimiyetle uyarak lutfedilen dünyâ sermâyesini dîn yolunda kullanmamız gerektiği; ümmet

⁸² Bu bölüm mevlidde başlık olarak bulunmuyor ancak muhtevâsı göz önüne alınarak bu şekilde tasnif edilmiştir.

olmanın Hazreti Peygamber'in sünnetine sarılarak, [ahlâkı ile ahlâklanarak ve yolundan gidilerek] olacağı gibi konulara değinilmiş; Resûllullah'a pek çok duâ ve selâm edilmesi istenilmiş, [saadete erişilmek isteniyorsa] Allah yolunda giden ricâlin peşinden gidilmesi gerektiği aksi takdirde dalâlete düşmüşlerle birlikte zelîller gürûhundan olunacağı; dünyânın rengine aldanıp, imtihâmı unutup fânî dünyâyâ gönül verilmemesi gerektiği gibi konular üzerinde durulmuştur.

2.9.21. Faşlun fî Zevcât-ı Muṭahharât-ı Ümmü'l-Mü'minîn Raḍiyallâhü Te'âlâ 'An-Hünne (656-698. beyitler)

Mü'minlerin anneleri olan yüce hanımların altısının Kureyşî, beşinin Arabî, birinin de İsrâîlî olduğu, künyeleri ve bazılarının da sınırlı sayıda özellikleri belirtilmiştir. Bu mübârek anneler Hz. Hadîce, Hz. Sevde, Hz. Âîşe, Hz. Hafsa, Hz. Zeyneb bint-i Huzeyme, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Zeyneb bint-i Cahîş, Hz. Ümmü Habîbe, Hz. Cüveyriyye, Hz. Reyhâne, Hz. Meymûne ve Hz. Safiyye'dir.

Resûllullah Efendimiz'in Hz. Hadîce vâlidemizden Kasım ve Abdullah isminde iki erkek, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsûm ve Fâtıma isimli dört kız; Hz. Mariye vâlidemizden İbrâhîm isminde bir erkek evlât olmak üzere yedi evlât sâhibi olduğu ve Hz. Fatıma hâricinde diğerlerinin Allah Resûlü'nden önce vefât ettikleri naklolunarak, kızlarının eşleri zikredilmiş, Hazreti Peygamber Aleyhisselâm'ın nesl-i pâklerinin kızları Hz. Fâtıma'dan gelerek kıyâmete kadar devâm edeceği ifâde olunmuştur.

2.9.22. Faşlun (699-719. beyitler)

Hâtemü'l Enbiyâ Efendimiz'in en yakınında bulunan mübârek kimseler, çâr-ı yâr-ı güzîn, dört seçkin dost, hilâfet sahibi, fazîlet timsali Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali; saygın, doğru sözlü ve kahraman amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbas; kızları ciğer pâreleri Hz. Fatıma, damatları şâh-ı merdân Hz. Ali, torunları cennet seyyitleri, efendileri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile Resûllullah'ın sohbetleriyle âlî makâmlara erişmiş ashâb-ı kiram ve ictihâd sahibi mezheb imâmları Hz. Ebû Hanîfe, Hz. İmâm-ı Şâfi, Hz. İmâm-ı Mâlik, Hz. İmâm-ı Hanbel temâyüz etmiş güzel vasıfları

üzere yâd olunarak, Allahu Teâlâ'nın sevgisine mazhâr olmuş bu mümtâz kullar ile onlara talebe ve tâbî olan kimselere duâ edilmiştir.

2.9.23. Faşlun fî Nāmî Ġazî Sultân 'Abdülhamîd Hân Eyyedallāhu Saltanatehu İlā İntihāi'd-Devrân (720-751. beyitler)

Her şeyin sâhibi ve mâliki, ilmi ezeli ve ebedî olan Cenâb-ı Hakk'ın 'Âlî Âl-i Osman'a mensûb Sultân Abdülhamîd Hân'a saltanat bahşettiği söylenerek sultanın ilmî cihetiyle temâyüz etmiş, fazilet erbâbı bir kimse olduğu; idâresinde bulunan memleketleri, ilim diyarlarını lutfuyla aydınlattığı; düşmânlarını hezîmete uğrattığı; eserleri ile gıpta hissi uyandırdığı; hilâfet makâmına sâhib olduğu; himmetli, cömert ve âlicenap bir şahsiyete hâiz bulunduğu anlatılmış, yaratılmışların en hayırlısı olan Hazreti Peygamber'in ona mu'în olması ve Cenâb-ı Kibriyâ'nın dinî kanunları ihyâ eden sultânın saltanatını dâim etmesi husûsunda duâlar edilmiş; 'âcizlerin elinden tutan, adâlet üzere hükmeden, ma'rifet sâhibi sultânın Osmanlı Milleti'ne Allahu Teâlâ'nın ihsânı olduğu vurgulanarak mülkün gerçek sâhibi olan Allahu Teâlâ'ya yapılan duâlar yinelenmiştir.

2.9.24. Faşlun fî 'Arzî Hālâtî'n İlā Şeh-i Kevneyn ve Resûlü's-Şakaleyn Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem ve Tārîhi Te'lîfi Risāle (752-771. beyitler)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen, yaratılmışların en hayırlısı, şerîf, latîf, beşîr, habîr ve diğer pek çok vasıflar kendisine lutfedilmiş, yoluna cân ve mal fedâ olunan, ayağının tozuna yüz sürmek dilenilen Hazreti Peygamber'den şefâat talebinde bulunulmuş; kulun zayıflığı, mücrimliği, garîpliği, hakîrliği, günahkârlığı ve miskinliği dillendirilerek acizyeti itiraf edilmiştir.

Devrin pâdişâhı Sultân Abdülhamîd Hân'nın müellifin gayretini makbûl tutarak âdet olduğu vechile müellife lutuf ve keremde bulunması istirhâm edilmiştir.

Resûlullah Efendimiz'in mevlid-i pâklerinin kıyâmete kadar okunması dileği arzedilmiştir.

Resûlullah’a salât u selâmlar dile getirilmiş, Hazreti Peygamber’in âline, ashâbına, ensâr ve a‘vânına hayır ve esenlik dilenmiştir.

Rabb-i Rahim’e eserin hayırlı ve bereketli olması için niyâzda bulunulmuş ve hamd edilmiş, hitâma eriş tarihi olan 1310 senesi nazmın bitiminde gösterilmiştir.

Müellif nazm bölümünün ardından **Du‘â’-i Mevlūd-ı Şerîf** ismiyle mensur bir duâya yer vermiş ve akabinde altı beyitten müteşekkil bir **ta‘zîrât** ’ta bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLİD-İ ŞERİF

3.1. METİN

MEVLÜD-İ ŞERİF SEBEB-İ TE'LİF

[Fā'ilātün/fāi'lātün/fā'ilātün/fā'ilün]

2

- 001 Maḥẓ-ı rahmet gāyet-i büşrā Resūl-i Kibriyā
Feyz-i hikmet āyet-i kübrā Muḥammed Muştafā
- 002 Vaşf u medḥ itmiş anı çün ḥazret-i Bārī Hudā
Aña kāfīdir ḥiṭāb-ı zī'l-Celāl-i **kul** kefā
- 003 Pes temevvüc eyleyüp geçdi göñülden bir ḥayāl
Ḥ'āb u rāḥatdan nişān koymadı bende işbu ḥāl
- 004 Rūz u şeb mir'āt-ı dilde cilde-gerdi bī-ḥisāb
İḥtiyārımı⁸³ elimden kapup iderdi ḥiṭāb
- 005 Gūyiyā dirdi Resūl'iñ mevlidini çok zevāt
Nazm idüp şirīn zebānla cisme virmişler ḥayāt
- 006 Tā açıla bāğ u bustāne bu yüzden bir kapu
Ehl-i 'aşka būy-i cānāndan gele dürlü koğu
- 007 Ey göñül kimden izin aldıñ da girdiñ gülşene
Sen kim olduñ el uzadıyorsıñ anıñ verdine
- 008 Yā'nī maḥbūb-ı Hudā'yı kim olam medḥ eyleyem
Nūr-ı pāk-i Muştafā'yı ben nice şerḥ eyleyem

⁸³ Bu kelime metinde yanlış olarak "iḥtiyārımı" biçiminde yazılmıştır.

- 009 Bu ne cür'et şāriḥ-i şadri anıñ Mennān iken
Bu ne midḥat rāfi'-i zikri anıñ Ḥānnān iken
- 010 Kıl ḥayā ey nā-tüvān u mücrim ü 'āsī hemīn
Gülşen-i maḥbüb-ı Yezdān'a çün olduñ tā ḳarīn
- 011 İşbu zecr u lev m u tevbīḥden ḥalāş bulmaḳ 'asīr
Göñlüñ ārzū itdigi rāḥ çünki bir emr-i ḥaṭīr
- 012 Ḳoymadı ḥālime sevdā-yı Resūl-i zī-naşīr
Mevlidin yazdırdı meh-rū şevḳ u 'ışḳ u bī-naẓīr

3

- 013 Līk luṭfundan ümīd-vārim olur cürmüm yesīr
'Ādeti eylik olup ḥayra dimez lā ol beşīr
- 014 Ya'nī ol şemsü'l-Hüdā bī-çāregānıñ melce'i
'Afv ider her dem anıñ cūd u seḥā hep işleri
- 015 İsr-i pāk ü şāḥib-i **ḥulḳ-i 'azīm** bir pādişāh
Müzṇib ü mecrūḥlara luṭf u kerem eyler o şāh
- 016 **Raḥmeten li'l-'ālemīn** kıldı Ḥudāvend-i semī'
Rūz-ı maḥşerde günehkār ümmetine hem şefī'
- 017 'Aşḳ u şevḳiñ derdine dūçār olandan ḥiç elem
Eksik olur mı meger maṭlūba vuşlat yā 'adem
- 018 Şiddet-i ālām ile pek ağrıyordu gözlerim
İzṭırār u nā-taḥammül den ne rāḥat ne nevim
- 019 Cismimi bu 'illetiñ pür-āteşi itdi hilāl
Ol şifā baḥş-eder ondan eyler idim 'arz-ı ḥāl
- 020 Her birinden ḥūn-ālūd sel gibi cārī idi
Tā berīn geşt ü güzār itdi nice eyyām daḥi

- 021 Hāşılı muhtâr u maḥbûb u Resûl-i Kirdigâr
Mevlidinden ḥaylî yazdım yoğ-iken gözde ğubâr
- 022 Va'd ü nezr itdim bu evcā' u mükedderden eger
Kurtılırsam tekmîl idem māni' idi bu keder
- 023 Ol Cenāb-ı Kibriyā'ya ḥamd ü şükr-i dā'imā
Maḥz-ı luṭf u faẓl-ı baḥrinden baña viridi şifā
- 024 Sa'y-i nā-maḥdûd ile işbu nezir icrāsına
Bed' idüp kıldı müyesser Ḥaḳ beni itmāmına
- 025 Gerçi yazılmış güzel güzel kitāblar bî-'idād
Anlarıñ her dānesinde vardır elbet dürlü dad
- 026 Ol sipeh-sālār-i faḥr-i enbiyā vü aşfiyā
Müstegāşü'l-mürselîn ü şāfi'-i rûz-ı cezā
- 027 Ḥaḳ anıñ rütbesini a'lā idüp kıldı Ḥabîb
Bu vesîleyle dil-i mecrûḥıma ola ṭabîb
- 028 Belki ḥayr ile beni yād ideler iḥvān-ı dîn
Rûḥımı şād ideler iḥlās ile her kārî'în
- 029 Çün 'azîmetle yazıldı maḳşad oldu âşikâr
Rûḥ-ı pāk-i Muşṭafā'ya vir şalavāt bî-şümâr
- 030 Şükr idüp yâ Rabbi her ân iderim ḥamd ü senā
Şalli yâ Rabbi ve bârik [ve] 'alā-ḥayrû'l-verā

4

KAŞİDE-İ LAṬİFE Lİ-ŞERBET-İ MEVLÛD-I ŞERİF

[Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün]

- 031 Şifâdır şerbet-i mevlûd-ı pāk-i seyyid-i 'âlem
İçelim kana kana gel feraḥ-nāk ü faḥûr-âne

- 032 Țahŭrdır şerbet-i mevlŭd-ı pāk Peyġamber-i zīřān
Ne ġŭzel bu řifādır her nev'ı emrāř-ı řettāya
- 033 řārāb-ı cennet-i Firdevs'den içmek dilerſen ger
Oġut Mevlŭd-ı faġri'l-enbiyāyı ſen sŭrŭr-āne
- 034 Muġammed Muřtafā Ĥaġġ'ıñ Resŭli hem Ĥabībı'dir
İçelim şerbet-i Mevlŭd'ını i'zāz u ikrāmla
- 035 Tecellā-yı cemālini ġŭrŭr ol kim ider ġŭrmet
Oġudır Mevlŭd'in dā'im ider şerbet kerīm-āne
- 036 Ĥudā-yı lā-yenāmıñ luřf u iġsānın dilerſen ger
Oġut Mevlŭd iletsŭn⁸⁴ Ĥaġ ſeni Kevşer'le Rıđvān'a
- 037 Eyā cānān dilerſen cennet içre ġŭr u ġılmānı
Oġut Mevlŭd-ı maġbŭbı ri'āyet eyle aġbāra
- 038 Odur kim Aġmed-i Muġtār aña **levlāk** didi Settār
Aña ġŭrmetle ey dil-dār viriñ şerbet cŭmerd-āne
- 039 Necātdır dŭ-cihānda yolına cānlar fidā itmek
Bu kemter ki diler Ĥaġ'dan gide rāġ-ı rızāsına
- 040 Meded ey sākī-i devrān yetiřsŭn şerbet-i ġamrā
Çŭn olduġ ġāliyā 'ařřān viriñ şerbet raġīm-āne
- 041 Ėŭnŭller ola hep řāfī içŭp ol cām-ı elřāfı
Ola çŭn neş'e-i kāfī ġıl ey bezm ehl-i devrāna
- 042 Bu vaġt ŭ sāt aġdesdir ki Mevlŭd-ı muġaddesdir
Daġı ġŭř-bŭy-ı enfesdir viriñ şerbet dil-ārāna
- 043 Yaġ ey 'ilm-i ledŭnnī řāġına ikrāmla ſen 'anber
Daġı mŭřġ ŭ 'ŭdi⁸⁵ tīz tīz bu cā olsun řafā-ġāne

⁸⁴ Metinde bu kelimeler "Mevlŭd'ı itsŭn" biçiminde ġeçmektedir ancak; beytin mânāsı itibariyle, bahsedilen kelimeler yukarıda ifāde edildiġi şekilde olmalıdır.

⁸⁵ Bu kelime veznin aksamasına sebep olmuştur.

- 044 Oğutdı Mevlid-i zîşân ferâh oldu dil-i vîrân
Yine tekrâr okut ey cān oluñ her dem ‘arîf-âne
- 045 Hezec baħrinden içdim şerbeti Hâk’dan ‘ināyetle
Nice sâķiler andan şundılar şerbet hâķim-âne
- 046 Sirâc-ı nûr-ı envâr hem hidāyet bî-nihāyetdir
Şalât ile selām itmek ki ol Şulţân-ı kevneyne

5

NA‘T-I ŞERİF

- 047 Cihānıñ faħri ol Hâlık Te‘ālā’nıñ Resûli’nde
Risālet nûrı berķ urdı hemān-geh toğdıķı gice
- 048 Güşād oldu semāvātıñ ķapısı emr-i Yezdān’la
Şaçıldı Raħmet-i Sübhān Muħammed toğdıķı gice
- 049 Bezendi cennet-i Tübā daķı hep hûr u ğılmānlar
İderler her biri müjde Muħammed toğdıķı gice
- 050 Gelüp rakşa felekler hem daķı şems ü ķamer cümle
İderler şevķ u şādlıķlar Muħammed toğdıķı gice
- 051 Melekler muştuladılar anı ol şeb sevinç ile
Cüneyn bir bir sey[i]r itdi Muħammed toğdıķı gice
- 052 İdildi terķib ü ta‘zīm ķudûm-ı Aħmed’e şöyle
Sevindi muntazır olan Muħammed toğdıķı gice
- 053 Muħammed cānlarıñ cānı aña hürmetle ol Bārī
İdüp mesrûr hep ervāķı Muħammed toğdıķı gice
- 054 Ne heybet bu ne devletdir ne pāye bu ne ‘izzetdir
Dikildi üç ‘alem birden Muħammed toğdıķı gice

- 055 Ne gevher o hümāyūn kim ne ‘ālīdir anıñ şānı
Yıkıldılar bütün aşnām Muḥammed toğdıgı gice
- 056 Şu her tekrīm ü tebrīkler Resūl’iñ şānına lāyık
O yektā āyet-i kübrā tefekkür kıl belīg-āne
- 057 Anı şūret ü ma’nāda mükemmel eyledi Mevlā
O tā kim **Raḥmeten li’l-‘ālemī**ndir bil ḥaḳīḳ-āne
- 058 Daḫi āḫir zamān Peyğamberi kim ḥatmü’l-enbiyā
Ḥabīb-i ḥāş u hem ‘ālī-nesebdir bil edīb-āne
- 059 Ki ins ü cāna meb’ūs pādīşāh-ı aşfiyādır hem
Beşerden nesl-i İbrāhīm Ḥalīlullāh o dürd-āne
- 060 Şehīd-i Kerbelā ceddi ‘Aliyyü’l-Murtażā dāmā
Dı anlar sāḳī-i kevser tezekkür kıl muḥibb-āne
- 061 Daḫi hep sā’ir aşhābı çerāğ-ı mescid ü minber
Mürebbī ‘ālem olmışlar bu merdān-ı ḥulūş-āne
- 062 Şefī’-i rüz-ı mīzāna şalāt ile selām eyle
Daḫi hep āl ü aşhāb-ı vefā-dārān u yārāna

6

MUḲADDİME-İ ŞERİF

[Fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün]

- 063 Miftaḥ-ı Mevlūd-ı Maḥbūb-ı Kerīm
Oldı **Bismillāhirraḥmānirraḥīm**
- 064 Besmele gülzār-ı ‘ilmiñ miftaḫı
Şehr-i ‘ilmiñ hem revāc u revnaḳı
- 065 Ḥaşleti oldı şadāret dā’imā
Hem şenā-yı müştemil müşkil-güşā

- 066 Ey Cenāb-ı pāk-i Yezdān v'ey Raḥīm
Ey Hudā-yı lā-yezāl-i v'ey Kerīm
- 067 Bī-ḳiyās ḥamd ü şükür maḥşûş saña
Ey Ḥakīm ü Ḳādir ü Rabb-i bīnā
- 068 Çünki sensiñ kā'inātıñ ḥālikı
Luṭf u iḥsānıña muḥtāc her biri
- 069 Tā ne zībā efḍal-i ḥalkā şalāt
Dü-cihān müstelzim-i fevz ü necāt
- 070 Tuḥfe-i bī-gāyedir her şubḥ u şām
Şāh-ı kevneyne şalāt ile selām
- 071 Āl ü aşḥāb-ı kirāmıñ cümlesi
Rāh-ı dīniñ muḳtedā vü şu'lesi
- 072 Anlar a'vān-ı Resūl-i kibriyā
Hādī-i rāh-ı yakīn ü reh-nümā
- 073 Anlara olsun şalāt-ı nāmīyāt
Hem hezārān-ı taḥiyyāt Fātiḥāt⁸⁶
- 074 Ba'de-zā maḳşūd idile āşikār
Dergehinde ide maḳbūl Kirdigār
- 075 Server-i 'ālem Resūl-i zī'l-himem
Ol ki ḥayrū'l-ḥalk Nebiyy-i muḥterem
- 076 Her kim ide Mevlidine ihtimām
Aña ta'zīmle ola hep intiżām
- 7
- 077 Ḥaḳ Te'ālā aña raḥmetle nazar
Ḳıla her dem çünki bu taḥḳīḳ ḥaber

⁸⁶“Fātiḥāt” kelimesi metinde yanlış olarak “fāyiḥāt” biçiminde yazılmıştır.

- 078 Ger dilersen bulasın ‘ālī-maḳām
Mevlid-i pāk-i Resūl’e ḳıl devām
- 079 Meclis-i Mevlid’de ey vālī müdām
Muṣṭafā’ya ḳıl ṣalāt ile selām
- 080 Ḳılarım na’tında cevherler niṣār
Sa’yimi maḳbūl ide Perverdigār
- 081 Zıkr-i yümn-i Mevlid-i muḥtārla pür
İde dīn ḳardaşlarım kesb-i sürūr
- 082 Elbet ol Peyğamber-i ‘ālī-neseb
Menba’-ı feyz cevher-i ilm ü edeb
- 083 Maṭla’-ı ḥayr ü kerem cūd u seḥā
Hem ṣefī’ü’l-müznibīn ferd-i Ḥudā
- 084 Dürr-i meknūn bedr-i māh-ı şu’le-dār
Zīb-i ‘ālem nūr-ı şems-i tāb-dār
- 085 ‘Unşur-ı pāk şāhib-i ḥulḳ-i ‘aẓīm
Ni’met-i ‘uẓmā Ra’ūf u hem Raḥīm
- 086 Ey ümīd-dār-ı şefā’at Aḥmed’e
Vir ṣalāt ile selām her laḥẓada
- 087 Çün ṣalātın yine tekrār eyle sen
Ḥaḳḳ’ı tezḳāra yeñiden başla sen

8

MEVLŪD-I ŞERİF

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

- 088 Allah adıyla idelim ibtidā
Rāh-ı maḳşūdda bulalım intihā

- 089 Allah adın idelim söze esās
Öyledir ‘ādāt-ı her ehl-i şinās
- 090 Allah adı rūḥ u cismi şād ider
Hem hidāyet yolların irşād ider
- 091 Cān u dilden idelim Ḥaḳḳ’ı zikir
Mü’mine şāyeste tevḥīdi fikir
- 092 Kūl olan Mevlāsın evvel yād ide
Dā’imā dil ḥānesin ābād ide
- 093 Her işe ulaşıran Ma’būd-ı Ḥaḳ
Başka ḥālīk var mıdır ey yüzi aḳ
- 094 Dīl ü dilde olsa zıkr-i zü’l-Celāl
Her iki dārda görölmez hīç melāl
- 095 Diyelim Allah bu meclisde daḥi
Hergiz ebter olmasun anıñ soñı
- 096 Kullarına feyz-i dādı çok İlāh
Ola kim raḥmet kıla ol pādişāh
- 097 Luṭfuna yokdur nihāyet şöyle kim
Faẓl iderse cennet ü nūr u Na’īm
- 098 Ey Ḥudā vü zü’l-Celāl-i Kirdigār
Ey Kerīm-i pādişāh Perverdigār
- 099 Saña yokdur hīç şebīh ü hem naẓīr
Ente Ferdūn Vāḥidūn Ḥayyūn Qadīr
- 100 Ferd-i ma’būdsıñ şerīkiñdir muḥāl
Hīç taşavvur mı saña zıdd ü mişāl

- 101 Hep naķāyişden Ĥudā sensin berī
Hep nu‘ūt-ı kāmile saña ĥarī
- 102 Herze-gū oldı egerçi müşrikūn
‘Ālīsīñ ‘**emmā yeķūlū’z-zālimūn**
- 103 Ni‘metiñ şofrası ki berr-i basīt
Ĥikmetiñ bir kaťresi baĥr-ı muĥīt
- 104 Luťfuña ger nā’il ola ķara taş
Būse-gāh-ı ĥalk olur bā-sırr u fāş
- 105 Zerreye fazlıñ irişse nā-gehān
Ṭā’ir-i ķudsī olur ol dem hemān
- 106 Cümle ‘ālem ĥālikısıñ ey Kerīm
Menzile īşāl iden sensin Raĥīm
- 107 Ķudretiñe yok nihā[ye]t zū’l-Celāl
Şun‘ıña irmez ‘aķıl ey zū’l-Kemāl
- 108 Böyledir şān-ı Ĥudā-yı Lā-yezāl
Ķılalım emrine biz de imtişāl
- 109 Ger diler sen bulasıñ fevz ü necāt
Şubĥ u şām ol Aĥmed’e eyle şalāt

Münācāt

- 110 Ey Ĥudā çoķdur günāhı bendeniñ
Luťf idüp erzāni ķıl sen Raĥmanıñ
- 111 Sen bilürsün cürm ü ‘işyānım hezār
Dilerem luťfuñdan ey Rab i’tizār

- 112 Bendeniñ işi olur cürm ü haṭā
Şāhiñ işi dā'imā luṭf u 'aṭā
- 113 Kullıḡa şāyeste elde nesne yok
Sehv ü nokşān u günāhlar bizde çok
- 114 Ma'siyet deryāsına biz ṭalmışız
Hem qarīn-i nefis ü şeyṭān olmuşız
- 115 Hīç yüzümüz yok huzūra ṭurmaḡa
El açup yā Rab saña yalvarmaḡa
- 116 Dergeh-i 'izzetden ey Rab nā-ümīd
Olmazız çün luṭf u in'āmıñ mezīd
- 117 Sen buyurdıñ kullara **lā-takneṭū**
Bir ümīdimiz hemān yā Rāb[bi] bu
- 118 Ol ümīdle tā ki geldik kapuña
'Arz-ı hācāt ideriz dergāhiña

10

- 119 Her ne ikrām zātıña şāyestedir
Cümle 'ālem hükmiñe dil-bestedir
- 120 Çünkü sensin kā'inātı var iden
Kimisin yār kimisin aḡyār iden
- 121 Senden olmazsa eger luṭf u 'aṭā
Hālimiz düşvār olur rüz-ı cezā
- 122 Pür-haṭā ef'ālimiz yā zū'n-Ni'am
Şāniña 'afv itme lāyık lā-cerem
- 123 Ey 'ināyet şāhibi v'ey Rabbenā
Ey Kerīm ü Vāhib-i hācātinā

- 124 'Afv idüp kılma bizi ẖōr u zelīl
Hem hidāyet eyleyüp kılma rezīl
- 125 Biz günāh-kārāna raḥm u şefkat it
Baḥr-ı luṭfuñdan Hudāyā raḥmet it
- 126 Yalvarup tırdıḳ der-i iḥsānıñna
Yaḳıṣur luṭf u keremler şānıñna
- 127 Hem daḥi ābā vü ecdādımıza
Raḥmet eyle cümle üstādımıza
- 128 Hem kıyāmetde Hudāvend-i semī'
Aḥmed'ini sen bize eyle şefi'
- 129 Ḥaḳ Te'ālā raḥmet eyleye aña
Her kim ide biz günāhkāra du'a
- 130 Hem de her kim bu du'ada bulına
Fātiḥa iḥsān ideler rūḥıma
Rızāe'n-li'l-lāhi Te'ālā Fātiḥā

Faşlun fī Evşāfı Rasūllullāh ve Ḥılḳati Ādem 'Aleyhi's-Selām ve İntikālī Nūrı

Muḥammed Şallallāhu 'Aleyhi ve Selleme İleyh

- 131 'Arz iderim Aḥmed'in evşāfını
İstimā' it zāt-ı pākiñ ḳadrini
- 132 Göñlimiñ mürğānı pervāz eyledi
Şöyle kim bir söze aḡāz eyledi
- 133 Yaradıldı cümle 'ālem bi't-tamām
Zīr u bālā buldı eşyā intizām
- 134 Tā ki ḥikmet üzre tertibāt ile
Pek güzel tanzīm ü tensikāt ile

- 135 Lîk altı günde Hallāk-ı cihān
Kıldı mevcūd sırrını itdi ‘ayān
- 136 Eylesün deyü te’emmül kıl olan
İşi tedkîk ide Zıllullāh olan
- 137 Ya’nî ta’cîl itmesünler der-‘aķab
Hākime tedbîr işinde müsteķab
- 138 Ol Hudā-yı zî’l-Celāl bu ‘ālemi
Bî-meķaķķat halk u îcād eyledi
- 139 Bu ne ķudret bu cihān ma’dūm iken
Anı halk itdi Hudā-yı zî’l-Minen
- 140 Kıldı ābādān u ma’mūr mülkini
‘Arş u kürs levh ü ķalem hep varını
- 141 Her birin bir ķidmet ile pāyidār
Eyledi Hayyün-ķadīm ü Kirdigār
- 142 Bu kemālāt üzre ķün buldı vücūd
Zātınıñ birligine oldu şühūd
- 143 Hîç tehî olur mı böyle intizām
Diledi Hallāk u Hayy-i Lā-yenām
- 144 Mülkiñe sulţān ola bir şāh-ı dîn
Bula zeyn anıñla eflāk ü zemîn
- 145 Bunlarıñ cümlesini halkdan merām
Aķmed’iñ teşrîfile oldu bihām
- 146 Çünki **levlāke** didi aña Hudā
İşigine yüz sürer şāh u gedā

- 147 Hāk-i pāyi gözlere kuhl ü cilā
İşigi toprağıdır ‘ayn-ı şifā
- 148 Kā’inātın serveri fahrü’r-Rüsül
Hālikın maḥbūbı ol hādī’s-sübül
- 149 Teşrīfi dünyāya gerçi cümleden
Şoñra olmuş ise de vech-i ḥasen
- 150 Halk-ı nūrı cümleden evvel anın
Aşlı eşyadır tamām nūrı anın
- 151 Ya’nı nūrından cemī’-i mümkünāt
Yaradıldı buldı zīnet kā’ināt
- 152 Pes o maḥşūd-ı Hākīm-i Lā-yenām
Āşikār ola gele şāhü’l-enām
- 153 Ādemi halk itdi toprağdan Hudā
İtdi tezyīn ‘ālemi ol Kibriyā

12

- 154 Nūr-ı pāk-i Aḥmedi Hayyün Qadīr
Cebhe-i Ādem’de kıldı müstenīr
- 155 Anın alnında o nūr itdi qarār
Qaldı anın ile nıce rūzigār
- 156 Hep melā’ik aña itdiler sücūd
Böyle fermān itdi Ḥallāk u Vedūd
- 157 Kibr idüp İblīs secde itmedi
Rāh-ı fermān-ı Hudā’ya gitmedi
- 158 Qayd-ı la’netde qalup ol ḥīledān
Düşmen oldu bize o maṭrūd hemān

- 159 Ādem'iñ cennet iken hem meskeni
Oldı iħrācına bādī bu denī
- 160 Bū'l-beşer eytdi kimiñ ola bu nūr
Didi Hāk nūr-ı Hābībimdir o nūr
- 161 Hıfzına dikkāt idüp kıl ihtimām
Hikmetim var anda sen bil lā-cerem
- 162 Şāhibidir bā'is-i halk-ı cihān
Eşref-i ādem şeh-i kevn ü mekān
- 163 Daħi Havvā'yı yaratdı zū'l-Celāl
'Ālem ola bunlar ile ber-kemāl
- 164 Mesken-i ülfetde itdiler karar
Geçdi nūr Havvā'da oldı şu'le-dār
- 165 Bir zamāndan soñra Şīt toğdı hemān
Göçdi nūr Havvā'dan aña bil 'ayān
- 166 İntikālātın beyān itmek 'asīr
Hāl-i meşrūh üzre ol nūr-ı münīr
- 167 Hāk Te'ālā dilediyse her kime
Nā'il oldı nūr-ı Aħmed hıfzına
- 168 Kağrı alna naql olundiysa o nūr
Mecd ü rif'at eyledi anda zuhūr
- 169 Hāşılı ol nūr müselsel müntakıl
Tā ki 'Abdullāh'a oldı muttaşıl
- 170 Şöyle kim nūr-ı risālet hāzreti
İrdi 'Abdullāh'a buldı şöhreti
- 171 Soñra andan nūr ol şems-i duhā
Vālidesinde görüldi ol ziyā

- 172 Lîk tâbân oldu ğāyet āşikār
Halk içinde güne döndi ol nigār
- 13
- 173 Buldı kālā-yı cemālinde revāc
Bu ne kütlu baş imiş kim kındı tāt
- 174 Bildiler oldu şādef dūrre yakīn
Kim gelür andan cihāna şāh-ı dīn
- 175 Maḳdemine muntazır ‘arş u felek
Şaf-zede teşrīfine ḥaylī melek
- 176 Düşdi ol nūr çünkü raḥm-ı mādere
Geldi çok esrār u ḥikmet zāhire
- 177 Ger dilerse bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun

- 178 Nūr-ı Aḥmed’den cemī’-i mümkināt
Yaradıldı buldı zīnet kā’ināt
- 179 Nūr-ı Aḥmed gelmeseydi ‘āleme
Gelmez idi ‘izz ü rif’at Ādem’e
- 180 Olmasaydı nūr-ı faḥr-i kā’ināt
Bulamazdı Nūḥ tūfāndan necāt
- 181 Gelmeseydi nūr-ı maḥbūb-ı Celīl
Geçemezdi nār-ı Nemrūd’dan Ḥalīl
- 182 Olmasaydı ger o ma’şūk-ı Vedūd
Göklere ‘İsā ider miydi şu’ūd

- 183 Gelmeseydi rahmet ü hikmetle ol
Olmaz idi kebş-i İsmā'îl kabûl
- 184 Maḥz-ı nûrdır 'āleme cism-i Resûl
Şu'le-i şem'-i tecallâ idi ol
- 185 Bârekallâh o zehî sırr-ı laṭîf
Bulur anıñla şeref nazm-ı şerîf
- 186 Bu saña yetmez mi ümmetsin aña
Müjdeler ey ümmet-i merḥûme tâ
- 187 Aç gözüñ bak pâye-i 'ulyāsına
Şefkat ü hem himmet-i vâlāsına
- 188 Rütbesin 'ālî buyurdu Kibriyâ
Tâ idelim yolına cânlar fidâ
- 189 Ey ğarîḳ-ı baḥr-ı nisyân u ḥaṭâ
V'ey ḥarîḳ-ı nâr-ı işyân u şekâ
- 190 Vir şalāvât öyle dîn sulṭânına
Şâfi'-i ümmet vefâlar kânına

14

- 191 Ger diler sen bulasñ fevz ü necât
Şubḥ u şâm ol Aḥmed'e eyle şalât

Faşlun fî Velâdeti Resûllullâh Şallâllâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem

- 192 Aḥmed'iñ mevlûdını zıkr idelim
İşidenler cânını şâd idelim
- 193 Âmine Ḥatun Resûl'iñ anesi
Ol şadefden toğdı ol dür dânesi

- 194 Didi ol ümm-i Muḥammed Muṣṭafā
Aḥmed içün ḥāmileydim ey ṣehā
- 195 Geçdi rāḥatla her ān u hep zamān
Müddet-i ḥamlimde ḥālāt-ı zenān
- 196 Ḥāmilemden ta'b u şiddet görmedim
Şöyle hergiz zaḥmet ü ğam görmedim
- 197 Her zamān bir ebr-i ebyaz üstüme
Sāye-bān olurdu ḥarr-ı ḥūrşīde
- 198 Görinürdi gözime çok nesneler
Gelüp eṭrāfıma yüz gözler sürer
- 199 Baña vaḥş u ṭayr istīnās ider
Her biri bir nevi' ider müjdeler
- 200 Cümlesi tebrīk iderlerdi beni
Gūyiyā dirlerdi dīde-rūşeni
- 201 Ol rebī'ü'l-evvel ayıñ nicesi
On ikinci gice işneyn gicesi
- 202 Müddetiyle vaż'-ı ḥaml oldu qarīb
Zāhir oldu anda çok şey'ün 'acīb
- 203 Gözlerimden gitdi her ḥicāb hemīn
Gördi hep mā-beyn eflāk ü zemīn
- 204 Tezyīn oldu cümle heft-i āsumān
Mevlid-i maḥbūba oldu ḥāzırān
- 205 Hem evimden eyledi bir nūr suṭū'
Āfitāb itdi ufukdan şan ṭulū'
- 206 Toldı nūr ile cihān buldı şeref
Mekke'den göründi tā ki her ṭaraf

207 Hem havā üzre dōşendi bir dōşek
Adı Sündüs dōşeyen anı melek

15

208 Üç ‘alem daḥi dikildi üç yere
Her birisin diyelim nerden nere

209 Biri maşrıḳ biri maḡribde anıñ
Biri ṭamında dikildi Ka‘be’niñ

210 Şöyle bir ün işidüp dirdi baña
Ṭoḡısar senden Resūl-i kibriyā

211 Ulu devlet bulduñ ey ḳadr-i ‘azīm
Müjdeler senden ṭoḡar ḥulḳ-i kerīm

212 İndiler gökden melekler şāf şāf
Ka‘be gibi ḳıldılar evim ṭavāf

213 Hep bölük bölük ziyāret itdiler
Cümlesi tebşīr ü taḥmīd itdiler

214 Düşdi kevineyn içre envā‘i şadā
Dirdi anda cümle eşyā merḥabā

215 Merḥabā muḥtār-ı ferd-i kibriyā
Merḥabā āyāt-ı kübrā merḥabā

216 Merḥabā ey kā’inātıñ meḫari
Merḥabā ey enbiyānıñ serveri

217 Merḥabā ey şāfi‘-i rüz-ı ḳıyām
Dest-gīr-i rüz-ı ferdā bi’l-ümem

218 Merḥabā miftāh-ı ebvāb-ı cinān
Merḥabā Peyḡamber-i āḫir zamān

- 219 Merhabā maṭlūb-ı ‘ālem merhabā
Merhabā maḳṣūd-ı ‘ālem merhabā
- 220 Merhabā ey menba‘-ı ‘izz ü vefā
Merhabā ey kân-ı elṭāf-ı Hudā
- 221 Nāgehān iki ḥatun kim bî-naẓîr
Geldi girdi içeriye ey emîr
- 222 Her biri başdan ayağa şöyle nûr
Şanki ḥūrşîd yüzlerinden berḳ urur
- 223 Geldiler hem gördüm anda çok nisā
Ḳaddi⁸⁷ servi yüzleri şems-i duḥā
- 224 Āsiye birisi Meryem digeri
Ḥūryîn-i⁸⁸ ‘Adn idi bâḳîleri
- 225 Muştafā’yı her birisi müjdeler
Misk ü ‘anber saçup anda didiler
- 226 Ey nigār oğlun gibi hiçbir oğul
Halk olalı bu cihān gelmiş degil

16

- 227 Didiler bu şeb toğar bir tıfl-ı pāk
Pāyine ruḥsār-ı şehler ola ḥāk
- 228 Müjdeler senden o tıfl-ı nāzenîn
Toğar anıñ ḥādimi Cibrîl emîn
- 229 Bu gelen ‘ilm-i ledün sulṭānıdır
Bu gelen tevḥîd-i ‘irfān kânıdır

⁸⁷ Metinde bu kelime “Ḳaddü” şeklinde yazılmıştır.

⁸⁸ Metinde bu kelime yanlış olarak “Ḥūrü‘în” şeklinde yazılmıştır.

- 230 İsm-i pākini Muḥammed koyalar
Vire Mevlā aña dürlü pāyeler
- 231 Çün qarīb oldı geliser⁸⁹ yār-ı dīn
Raḥmeten li'l-‘ālemīn mi‘mār-ı dīn
- 232 Şuşadım gāyet ḥarāretten katı
Teşnelikten çekdi cānım şiddeti
- 233 Virdiler bir cām ṭolusı şerbeti
İçdim andan buldı cānım rāḥatı
- 234 Nūra ğarḳ oldı vücūdum ser-te-ser
Rāḥat oldum görmedim aşlā keder
- 235 Geldi bir aḳ kuş ḳanadıyla hemān
Arḳamı şığadı oldum şādumān
- 236 Toĝdı ol sā‘atde o ḥayrū’l-verā
Geldi dünyāya Muḥammed Muştafā
- 237 Çün nüzūl itdi yere ḥayrū’l-enām
Ṭur ayaĝa ḳıl Resūl’e ihtirām
- 238 Ger dilersen bulasñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī ‘Arzı Du‘ā Resūlullāhi Şallallāhu ‘Aleyhi ve Sellem ‘İnde Velādetihu

- 239 Ol şeh-i cünd-i hidāyet Aḥmedā
Ḳāfile-sālār-ı ümmet reh-nümā
- 240 Mefḥar-ı ‘ālem şefā‘at ma‘deni
Geldi dünyāya beşāret menba‘ı

⁸⁹ Eserde kelime “geleser” şeklinde yanlış olarak harekelendirilmiştir.

241 Raḳṣa geldiler zemīn ü āsumān
Şevḳ ü şādlıḳdan bu ḥālāt bī-gümān

242 Çağrısup eyler şadā hep kā'ināt
Aḥmed için eylediler terḥībāt

243 Hep melā'ik birbirin müjdeledi
Şöyle bir heybet cihānı kapladı

17

244 Zīver-efzā oldu 'ālem pek ḳarīb
Cennet-āsā oldu dünyā pek 'acīb

245 Ka'be ol-demde lisān-ı ḥāl ile
Yümn ü iḳbāl 'arz idüp iclāl ile

246 Didi bu şeb mefḥar-ı Rüsl-i Kirām
Toğdı muḥtār-ı Hudā-yı Lā-yenām

247 Pāk ider putdan beni ol zū'l-kerem
Ḳurtarır müşrik elinden lā-cerem

248 Şaf-zede ümmetleri eyler ṭavāf
Gelür eṭrāf-ı bilāddan bī-ḥilāf

249 Āmine Ḥatun didi ey ehl-i dīn
Çün cihāna geldi faḥrū'l-mürselīn

250 Bir zamān 'aḳlīm gidüp hīç bilmedim
İşbu heybet dehşetinden titredim

251 Geldi 'aḳlīm başıma ḳıldım nazar
Görmedim hīç kimseden anda eṣer

252 Āteş-i ḥayretle bāḳdım bir daha
Gördüm anda gūşede ḥayrū'l-verā

- 253 Secde-i Raḥmān'a varmış der-'aḳab
O kerem-kān-ı o deryā-yı edeb
- 254 Deprenür dudakları söyler kelām
Añlayamazdım ne dirdi ol hümām
- 255 Bağrıma başdım edeble diñledim
Söyledigi sözi ol dem añladım
- 256 'Arz idüp yalvarır ol Mevlāsına
Hem tazarru'eyler ol Allāhına
- 257 Dir ki ey Ḥālīḳ Te'ālā v'ey Ğanī
Kişver-i fānīñe⁹⁰ çün şaldıñ beni
- 258 Baña baḥş it cümle 'āşī ümmeti
Çekmeyem maḥşerde tā ki kürbeti
- 259 Toğdığı sā'atde ol 'ālī-neseb
Feyz-i 'ālem cevher-i 'ilm ü edeb
- 260 Ümmetin dilerdi dirdi ümmetī
Bağ ne 'ālīdir o şāhıñ himmeti
- 261 Çün du'āsın eyledi anda tamām
İki kimse zāhir oldı ey hümām
- 262 Bir gümüş ibriḳle zümrüdden legen
Ḥāzır itdiler çün ey vech-i ḥasen
- 18
- 263 Ğasl idüp āb-ı bihişt ile anı
Bir ḥarīre şardılar nāzik teni
- 264 Gördüm anı çeşm-i mā-zāğa'l-başar
Sürmeli hem cebhesi şems ü ḳamer

⁹⁰ Metinde bu kelime yanlış olarak "ḳānına" şeklinde yazılmıştır.

- 265 Hem tevellüd itdi sünnetle o pāk
Ümmetine yokdur anıñ bīm ü bāk
- 266 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed'e eyle şalāt

Faşlun fī Zuhūri 'Alāmātin 'İnde Velādeti Şefi'ü'l-Müznibīn

- 267 Çünki toğdı aneden ḥayrū'l-enām
Cümle 'ālem āfitābı ol hümām
- 268 'Arş u kürs levḥ ü kalem itdi nidā
Kāffe-i ins ü melek virdi şadā
- 269 Didiler toğdı o sulṭān-ı cihān
Raḥmet-i Ḥaḳ nūr-ı Ḥayy-i Müste'ān
- 270 Secde-i şükrān idüp fevḳa'l-edeb
İtdi eşyā birbirine müjde hep
- 271 Cümle eşyā ḥilkatinden hep merām
Aḥmed-i Muḥtār imiş ey ḥōş mehām
- 272 Cümlesi deryā-yı ğavvāş-ı şafā
Bülbülān-ı bāğ-ı şer'-i Muştafā
- 273 Leyle-i teşrīf-i faḥrū'l-enbiyā
Çok 'alāmetler göründi ey şehā
- 274 Ka'be'den nūr-ı Resūl itdi zuhūr
Kıpladı dünyāyı başdan başa nūr
- 275 Mekke'den göründi eṭrāf-ı cihān
Tā kuşūr-ı Kayşer-i Rūmī beyān
- 276 Hem e'ālī vü şerīfān ḳalbine
Düşdi āteş yandı dehşet odına

- 277 Zehresi āk oldu bed-kār avminiñ
Meşrebi dīvāne oldu anlarıñ
- 278 Put-peres[t] aşnāmı gördi ser-nigūn
Hem cezāsın buldı avm-i müşrikūn
- 279 Geldi aşnām arasından bir şadā
Terk idiñ ibtālī ey ehl-i şekā

19

- 280 Țāk-ı Kistrā düşdi idüp irticāc
albi kesr oldu anıñ misl-i zücāc
- 281 Hāyet içre aldı alb-i ayşerī
Far idemez oldu sengden cevheri
- 282 Çünkü deryā-yı ‘ulūm itdi zuhūr
Sāve’niñ şuyı urıdı oldu şūr
- 283 Nā-bedīd oldu o deryā-yı ‘acīb
Hem hacīl oldu bütün ehl-i şalīb
- 284 Āteş-i muğ da söyündi ol gice
Biñ senelik āteş ol geçdi hīce
- 285 Hāşılı put-āneler zīr ü zeber
Oldı bu şeb geldi çün hayrū’l-beşer
- 286 Pes şeyātīni semādan sürdiler
Recm idilüp cümlesi atıldılar
- 287 Āsumāndan çünkü me’yūs oldılar
Düşdiler yüz üzre menkūs oldılar
- 288 Yazmadık her va‘ay yazdık azın
Hīç şümār olur mı evtād-ı zemīn

- 289 Hâk gelüp bâtil kılındı mahv ü şarf
Dehr ü hengâm haqqile buldı şeref
- 290 Ger dilersen bulasñ fevz ü necât
Şubh u şâm ol Ahmed'e eyle şalât

Faşlun fî İrzâ'ı Nûru'l-Hüdâ Muhammed Muştafâ Şallallâhu 'Aleyhi ve Sellem

- 291 Hâzret-i Peyğamberiñ süd anesi
Ol Hâlîme Hatun idi dâyesi
- 292 Mekke'niñ hatunları ey hōş nihād
Evlād emzirmezdi üç günden ziyād
- 293 'Ādet itmişdi faķır ü hem ğanī
Ücret ile dâye tutarlar idi
- 294 Ol Resûl'in toĝdıĝı sāl Mekke'ye
Çok nisā gelmiş bular dâye tura
- 295 Āl-i Sa'd'[d]an idiler işbu zenān
Geldiler irzâ' içün bu māderān
- 296 İtdiler irzâ'ı 'arz bu murzi'āt
Pes teferrüd itdi fahr-i kā'ināt

20

- 297 İtmedi imsāk sedyin bir zenīñ
Hīç sezā-vārī midir her süd anīñ
- 298 Aradılar itmege irzâ' anı
Tayyibe vü pākize pāk dāmeni
- 299 O kabileden Hâlîme şaliha
'İffet ü 'işmetle zātı tāhire

- 300 Pāk-i gevher hūb-rū dil-dār idi
Pāk-hulḳ-ı hūb-sirişt hōş-kār idi
- 301 Geldi dāye oldı nūr-ı ‘āleme
Aldı irza‘ eyledi ol şāliḥa
- 302 Baḥtı ‘ālī imiş ol sa‘diyyeniñ
Niyyeti ḥālīş imiş dil-dāreniñ
- 303 Bir memesinden gelürdi līk şīr
Dīgerinden aḳmaz idi ey emīr
- 304 Ağzına aldıḳda maḥbūb-ı Celīl
İkisi de oldı cūy-ı selsebīl
- 305 Pes Ḥalīme ‘izz ü devletle hemān
Ḥānesine gitdi bā-şāh-ı cihān
- 306 Çok ‘alāmet gördi anda ol nigār
Cümlesin yazmaḳ muḥāl ey ehl-i yār
- 307 Anı şaḳlardı Ḥalīme Ḥazreti
İrmeye tā aña şemsiñ şiddeti
- 308 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī Şaḳḳı Şadrı’n-Nebiyyi Şallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem Ve Tezvîcihi

- 309 Bir gün evlād-ı Ḥalīme Aḥmed’i
Bile alup ra’y-i aḡnām eyledi
- 310 Gördiler seyyīd başında bir seḥāb
Sāye ider görmez⁹¹ ḥarr-ı āfitāb

⁹¹ Bu kelime veznin aksamasına sebebiyet vermiştir.

311 Seyr ider rŭy-i zemīn űzre o řāh
Reřk iderdi gűkde aña řems ű māh

312 Seyr iderken bűyle řāh-ı enbiyā
İki kimse nāzil oldu ez-semā

313 Aldılar anı berāy-ı emr-i Rab
Sīnesin řakķ eylediler bī-ta‘ab

21

314 řakķ idűp ķalbini daķı ol zamān
Bir uyuşmış ķan ķıkardılar hemān

315 Didiler bu ĥazż-ı řeytān yā Resűl
Saña řāyeste degil olma melűl

316 Gűrmedi bu mācerādan zaķmeti
Çűnki olmuř dű-cihānıñ raķmeti

317 Çűn Ĥalīme‘ye resīd oldu ĥaber
řafķa-i ķalbine dűřdi řan řerer

318 Dīdesin ĥűn ile nem-nāk eyledi
Hem girībānıñ ķutup ķāk eyledi

319 Dir idi vā Aķmedā vā Aķmedā
Mā-meķālī ‘inde ařķābı ģedā

320 İşbu devlet-kār bu ĥāletde iken
Ĥamdűllāh geldi Aķmed řaĝ esen

321 Līk taĝyīr olmuş anda ģonce-reng
Gűnderildi anesine bī-direng⁹²

322 řaĝ selāmet űmmine irdi Nebī
Mesrűr oldu māder-i pāki daķı

⁹² Bu kelime metinde hatalı olarak “dereng” şeklinde harekelendirilmiştir.

- 323 Altı yaşında iken baħr-ı kerem
Vālidesine mevt başdı adem⁹³
- 324 Aneden de aldı ol d  r-i yet  m
Muktez  -yı hükm-i tak  d  r  l-ak  m
- 325 Altı aylıkken   n ol ş  hib-aber
Atası bu f  n  den ılmış sefer
- 326 Ba yet  m olmak muaddes ş  n imiş
azret-i Peyamber'e ş  y  n imiş
- 327 Her kimi sevse yet  m eyler ud  
ş  nra eyler rütbe-i adrin 'ul  
- 328 Ceddi 'Abd  lmutalib oldu ke  l
idmet itdi a  a c  ndan ay u yıl
- 329 Hem sekiz yaşında iken ol Res  l
Dedesi itdi vef  t ey p  r-uş  l
- 330 Dededen de aldı mut  r-ı Cel  l
Pes Eb   T  lib a  a oldu vek  l
- 331 Cümle evl  dına terc  h eyledi
Nefsine terc  h-i taşr  h eyledi
- 332 On iki yaşında 'amm  sı ile
ş  m'a teşr  f eyledi geldi deyre
- 22
- 333 İtdi   n deyr-i Ba  ra'da ır  m
ş  hib-i deyr itdi i  z  r-ı a'  m
- 334 Da'vet itdi r  hib ol avmi tam  m
İtdi bilmekde Res  l'i ihtim  m

⁹³ Bu mısır  da vezin aksamaktadır.

- 335 Didi bu āḥir zamān Peyğamberi
Şāḥib-i dīn enbiyālar serveri
- 336 Her ne var ay-ı nübüvvetden eğer
Anda ‘ammūsına virdi hep ḥaber
- 337 Ḥıfzına itdi anıñ ĩṣā-yı tām
İḥtirāz idiñ Yehūd’dan bi’t-tamām
- 338 ‘İzzetiyle Mekke’ye itdi rücū‘
Nūr-ı mecd iderdi vechinde suṭū‘
- 339 Sinn-i Aḥmed irdi yigirmi beşe
Rağbet itdi ol Ḥadīce servere
- 340 Geldi eşrāf eyledi ‘aḳd-i nikāḥ
Emr-i tezvīc bitdi oldılar ferāḥ
- 341 Çün Resūl’den hem Ḥadīce bil ‘ayān
Görmiş idi çok ‘alāmetler hemān
- 342 Bildi odur şāḥ-ı ‘ālem faḥr-i nās
Gevheriñ ḳadrin bilür gevher-şinās
- 343 Şad-hezār taḥsīn anıñ idrākine
Āferīn ‘ilmine fehmi-pākine
- 344 Māl u mülkin zevce-i ḥayrū’l-enām
Dökdi Aḥmed yolına ez-dil tamām
- 345 Rütbe-i a’lā-yı ümmü’l-mü’minīn
Bulup oldı her iki dārda güzīn
- 346 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faṣlun fī Nüzūlī'l-Vahyi 'Alā Muḥammedin Ṣallallāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

- 347 Server-i 'ālem Muḥammed Muṣṭafā
Faḥr-i ādem ṣāfi' -i rūz-ı cezā
- 348 'İzzet ü devletle o 'ālī-neseb
Kırk yaşına irdi o baḥr-ı edeb
- 349 Cümle eşyā muḥdeṣ oldığın Resūl
Kuvvet-i kudsiyye ile bildi ol

23

- 350 Göñline düşdi Cenāb-ı Kibriyā
Āşk-ı Hāk kendisin itdi istilā
- 351 Kūşe-i tenhāyı itdi ihtiyār
Eyledi ġār-ı Hırā'yı i'tibār
- 352 Hefteler gelmezdi andan ol Resūl
Buldı anda vuṣlat-ı Raḥmān'a yol
- 353 Elf-i ḳaddi āteş-i 'aşkıyla dāl
Ṭārī oldı cism-i pākine hüzāl⁹⁴
- 354 Māh-ı cismi bedr iken oldı hilāl
Düşdi ḳalb eyvānına zıkr-i Celāl
- 355 İştiyākı artırırđı dem-be-dem
Ġayre yol virmezdi bu ḥāl lā-cerem
- 356 İşbu ḥayretde iken ol müctebā
Geldi Cebrā'ıl irişdi ez-semā
- 357 Emr ü fermān-ı Hudā ile añā
Sırr-ı Evḥā ile oldı reh-nümā

⁹⁴ Bu kelime metinde yanlış biçimde “hezāl” olarak harekelenmiştir.

- 358 Nā'il oldı maqşadına ol Hābīb
Rūz u şeb olmışdı aña pek raķīb
- 359 Sūre-i **İkrā'**la bildirdi nişān
Bildi elṭāf-ı Hudā'yı 'ālī-şān
- 360 İnmege başladı Qur'ān āyeti
Pes Hudā inzāre me'mūr eyledi
- 361 Çün aña **Feşda'** ḥiṭāb-ı Kibriyā
Nāzil oldı eyledi emri edā
- 362 Gün-be-gün nāzil olurdu Cebra'ıl
Mu'ciz ü burhānına oldı delīl
- 363 İtdi izhār-ı nübüvvet Muşṭafā
Da'vet itdi kavmini ol pür-şafā
- 364 İtdi Allāh'ın bir oldığın beyān
Hem peyember oldığın ḥalka 'ayān
- 365 Cümle-i aşnāmı ibṭāl eyledi
Lāt ile 'Uzzāt'ı pā-māl eyledi
- 366 Millet-i İslām çoğaldı gün-be-gün
İtdiler müşrikleri ḳatl ü zebūn
- 367 Dīn-i Aḥmed virde dehre incilā
Gitdi zulmet 'ālem oldı pür-ziyā
- 368 Her umūr-ı dīn ü dünyāyı tamām
Tā'līm itdi ümmetine zū'l-kerem
- 24
- 369 Pek metindir dīn-i şāh-ı zī'l-kemāl
İnkisār-ı rişte-i feyzi muḥāl

- 370 Ger dilerse bulasñ fevz ü necât
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalât

Faşlun fī Mu‘cizāti’n-Nebiyyi Şallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

- 371 İstediler kavmi andan mu‘cizât
Lāzım oldu müdde‘āya beyyinât
- 372 Her nebīden istenildi beyyinât
Gösterildi ḥasbe’l-icāb mu‘cizât
- 373 Bu kemālâtla Muḥammed Muştafā
Buldı a‘zam mertebe ol pür-şafā
- 374 Her ne ey Rûsl-i Kirām’da var idi
Anda nūr-ı Muştafā sārī idi
- 375 Dāver-i dīn cümleñiñ serdārıdır
Enbiyā hep ol güneş pervārıdır
- 376 Her ne maṭlûb ise anı ber-kemāl
Virdi bir bir Muştafā’ya zü’l Celāl
- 377 Mu‘cizātıñ cümlesin yazmak muḥāl
Hîç şümār olur mı eşcār-ı cibāl
- 378 Ḥazret-i Qur’ân biri şadık kelām
Ḥükmi bâķī tā ilā-yevmi’l-kıyām
- 379 Müstemir bir mu‘cizedir bī-ḥilāf
Nice biñ ḥuffāz aña olmuş ğılāf
- 380 İstimā’ında telezzüz olunur
Hem tilāvetde ḥalāvet bulunur
- 381 Gördiler hep söyledi qurı şecer
Tağ u taş cümle virirlerdi haber

- 382 Cümle-i eşyā aña yüzler sürer
‘Arz-ı hāl idüp şefā‘atler diler
- 383 Dikdi hürmāy⁹⁵ yetürdi der-‘akab
Aldı yedi hāşıla⁹⁶ ‘ām anı hep
- 384 Şuda yürüdi Resūlullāh hemān
Şu aña hīç itmedi kaşd-ı ziyān
- 385 Gördiler keyfiyyeti kavm-i Yehūd
Didiler işte budur ol zāt-ı cūd

25

- 386 Çünkü Tivrāt içre bu meştūr idi
Dillerinde dā’imā mezbūr idi
- 387 Mekke kavmi cem‘ olup geldi didi
Çün Mesīh eylerdi mevtāyı diri
- 388 Sen de göster bize öyle mu‘cize
İ’tikād eyleyelim biz de size
- 389 İstenilen mu‘cizātı Muştafā
Anlara gösterdi bā-emr-i Hudā
- 390 Parmağından itdi hem ābı revān
İçdi abdest aldılar aşhāb hemān
- 391 Hem daħi şakķ-ı kamer oldu ‘ayān
Cümlesi gördiler anı ol-zamān
- 392 Nicesi tevḥīd ü ĩmān eyledi
Nicesiniñ küfri tuġyān eyledi

⁹⁵ Bu kelime metinde yanlış olarak “ḥürmā” şeklinde yazılmıştır.

⁹⁶ Bu kelime metinde yanlış biçimde “ḥāşıla” olarak yazılmıştır.

- 393 Hāşılı çok mu‘ciz-i mümtāzını
Gördilerse de anıñ i‘cāzını
- 394 Zā’il olmadı yine küfr ü nifāk
Görmüş iken mu‘cize vü inşikāk
- 395 Kīn ‘adāvetden kapular açdılar
Herze-gū dūnān ki Hāk’dan kaçdılar
- 396 Bunlarıñ örttdi gözin küfr ü dalāl
Cümlesi tevfiķ-i Hāk’dır lā-muḥāl
- 397 Oldılar kör ü aşam bilmediler
Şanki aḥbār-ı Resūl tuymadılar
- 398 Şiddīķ ile ol Resūl ğarda iken
Kimse yok ḡannıyla döndi cāhilān
- 399 Bilmedi esrārı küffār didiler
Kapuda ṭurmaz örümcek kumrīler
- 400 Bu ṭariķle ḥıfz idildi şāh-ı dīn
Koymadı küffārı Rabbi’l ‘ālemīn
- 401 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalāt

Faşlun fī Mi‘rācı Resūlullāh Şallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

- 402 Gel berü ey āteş-i ‘ışķa yanan
Göñli mecrūḥ dīdesi giryān olan

26

- 403 Diñle sen Peyġamber’iñ mi‘rācını
Tā bilesin rütbe-i minhācını

- 404 Cān u dilden hem işit ey ehl-i dīn
Kim ne gevherdir o fahrū'l mürselīn
- 405 İki 'ālem serveri nūru'l Hūdā
Aḥmed-i Muḥtār u maḥbūb-ı Hudā
- 406 Raḥmet-i Ḥaḳ ol şefī'ü'l-müznibīn
Şöyle bir gün Ka'be'ye girdi hemīn
- 407 Anda meşgūl olmuş idi zikr ile
Bū Cehil geldi hemān etbā'-ile
- 408 Didi ol güm-rāh u bed-kār u le'īm
Yā Muḥammed nerde etbā' görelim
- 409 Didi peygāmersin etbā'ın hani
Ben gibi a'vān u etbā'ın ḳanı
- 410 Hem sana⁹⁷ didi Ḳureyş'den şeş nefer
Geldi a'vān ile işbu ehl-i şer
- 411 Her biri anıñ didigin didiler
Kim ezā vü cevre cür'et itdiler
- 412 Herze-gū bu zümre-i küfr ü nifāk
Eylemiş bu söze şanki ittifāk
- 413 Çün şebān-gāh⁹⁸ oldı şöyle bu cihān
Perde-i leyl-i zulām ile nihān
- 414 Dīde-bān idi nücūm-ı āsumān
Hıfz iderdi bāb-ı şāhı pāsban
- 415 Meş'al-i sīmīn idi bedr-i münīr
Tā ide rāh-ı Ḥabībi müstenīr

⁹⁷ Bu kelime metinde yanlış olarak “şana” şeklinde yazılmıştır.

⁹⁸ Bu kelime metinde yanlış olarak “şeben-gāh” biçiminde yazılmıştır.

- 416 Ol gice içinde maḥbūb-ı Hudā
Fahr-i ‘ālem şāfi’-i rūz-ı cezā
- 417 Leyle-i Qadr imiş ol gice meger
Hem düşenbih gicesi taḥkīk haber
- 418 Ümmehānī evine vardı velī
Qalbine nev‘an ḥüzün⁹⁹ tārī idi
- 419 Çünkü aña var idi bir vaqt-i ḥāş
Ne melek şıgar aña ne zāt-ı ḥāş
- 420 Nūr-ı Yezdān ol Nebīler serveri
Diler idi Hakk’a vāşıl olmağı
- 421 Ümmehān’ın ḥānesinde Muştafā
Eyledi Cibrīl’e fermān Kibriyā
- 27
- 422 Bu gice ki inḳiyād u tātīn
Ḥidmet-i ḥayrū’l-enām olsun seniñ
- 423 Var bu şeb cümle sürüşān-ı semā
Eylesün şaf-beste ta’zīmīn edā
- 424 Hem semavāt nūr ile tenvīr ola
Söyle Rıdvān’a cinān tezyīn ola
- 425 Hem sekiz cennet ḳapusın açalar
‘Ālemiñ üstüne raḥmet şaçalar
- 426 Hāmil-i ‘arş ki libās-ı aḳdesi
Felek-i atlasa geydirsün anı
- 427 Hem cehennemden mehābet bi’t-tamām
Qaldırıla olmaya andan elem

⁹⁹ Bu kelime metinde yanlış olarak “ḥüzün” şeklinde yazılmıştır.

- 428 Ref ola bu leyle-i ‘izzetde hep
Ehl-i ḵubūrdan ‘azāb u her ta‘ab
- 429 Cennete var bir burāk-ı mu‘teber
Bir muraşşa‘ ṯac ü bir hulle kemer
- 430 Alup ol maḥbūba git sür‘at ile
Söyle aña rıf̱k ile ta‘ẕīm ile
- 431 Çünkü Cebrā’īl berāy-ı emr-i Rab
Cennete vardı hemān kim bī-ta‘ab
- 432 Gördi anda ol melek bir çok burāk
Her birinde bir nevi‘ var işṯiyāk
- 433 İçlerinde bir burāk peyk-i Celīl
Gördi aḡlar derd-mend-i bī-‘adīl
- 434 Aḡmed’e müştāk idi kim ol burāk
Cismini zār u zebūn itmiş firāk
- 435 İtdi Cebrā’īl anıñ derdin su‘āl
Didi şöyle oldı baña bir ḡayāl¹⁰⁰
- 436 Nā-gehān bir ün işitdi kulaḡım
Gitdi ‘aḡlım n’oldıḡımı bilmedim
- 437 Nām-ı Aḡmed ḡuşıma itdi revān
Derd-i ‘aş̱ka düşdüm ol demde hemān
- 438 Dār-ı cennet meskenim ḻiki benim
Yanmada āteşlere cān u tenim
- 439 Çün burākı gördi kim rūḡū’l-Emīn
Çend rūz ‘āş̱ık meger bu nāzenīn

¹⁰⁰ Bu kelime metinde yanlış olarak “ḡayāl” biçiminde yazılmıştır.

440 Didi gel kim derdiñe dermān olam
Zahm-i¹⁰¹ hicrānıñna tā şıḥhat bulam

28

441 Ol burākı aldı irdi maḫşūda
‘Āşık-ı Hāḫ irer elbet ma‘şūka

442 Hem de aldı tāt u ḥulle vü kemer
Pes gelüp tā Aḥmed’e virdi ḥaber

443 Çok selām itdi saña yā Muştafā
Ol mübārek ḥāṭırın bulsun şafā

444 Didi gelsün gösterem esrārımı
‘Arşımı seyrān idüp görsün beni

445 Zātıñna ḥāş bir burāk getürmişem
Bin aña eyle şitāb ey muḥterem

446 Gūş idince ḳalkdı yerinden o zāt
Zemzem ile aldı abdest ḥūb-şifāt

447 Ka‘be’de ḳıldı iki rik‘at namāz
Eyledi Mevlāsına şükr ü niyāz

448 Pes sa‘ādetle Resūl-i muḥterem
Geydi tāt u ḥulleyi ol pür-himem

449 ‘İzzet ü ḥikmetle ḳuşandı kemer
Va‘d ile bindi burāka ḥōş ḥaber

450 ‘Azm-i rāh itdi yanınca Cebra’ıl
Emr-i Hāḫ’la rāhına oldu delīl

451 Bir nefesde Ḳuds’e ol başdı ḳadem
Yolda gördi pek çok eşyā vü ḥikem

¹⁰¹ Bu kelime metinde yanlış biçimde “zahm” olarak yazılmıştır.

- 452 Her biri bir hikmete mebnî idi
Anları bir bir temâşâ eyledi
- 453 Dü-cihân sermâyesi şemsü'l Hüdâ
Şâhibü'l-mi'râc-ı muhtâr-ı Hudâ
- 454 Ol mu'annid zümresin ilzâm için
Hem daği Mi'râc'ını isbât için
- 455 Her ne sorıldıysa bir bir anları
Hiç kuşursız ism ü resm ü vaşfını
- 456 Pek mükemmel naql ü ihbâr eyledi
Rütbe-i 'ulyâsın izhâr eyledi
- 457 Tâ Kureyş kervânı yolda geldigin
Mescid-i Akşâ ne rengde oldığın
- 458 Çün Habîbullâh irişdi Kudse'ye
Karşu geldi enbiyâ ikrâm ile
- 459 Enbiyâya oldu Akşâ'da imâm
Dest açup kıldı tazarru' ol hümâm

29

- 460 Ümmetiyçün kıldı anda çok du'â
Diledi bi'l-cümle 'afvın ez-Hudâ
- 461 Şahrâdan gitdi semâvâta Resûl
Şöyle kim eflâki seyrân itdi ol
- 462 Tâ gök ehli sağ u solda hâş ü 'âm
Oldılar şaf-beste'-i emr-i selâm
- 463 Hep melâ'ik kıldılar ta'zîmini
İtdi tebrik rütbe-i iclâlini

- 464 Cümleten tesbîh ü tehlîl itdiler
Şânına tekrîm ü tebcîl itdiler
- 465 Her biri kutluladı mi'râcını
Didiler geydiñ sa'âdet tâcını
- 466 Yüri kim meydân seniñdir bu gice
Şoĥbet-i Yezdân seniñdir bu gice
- 467 İrmedi evvel gelen bu devlete
Kimse nâ'il olmadı bu rif'ate
- 468 Hem daĥi gördi semâvât ehlini
Dürlü tã'âtle münevver her biri
- 469 Her birinde sırr-ı ĥikmet eyledi
Ĥaĥ aña luĥf u 'inâyet eyledi
- 470 Cennet ile nâr aña oldu 'ayân
Âşikâr oldu hemân sırr u nihân
- 471 Seyr-i eflâk itmede iken Resûl
Câygâh-ı enbiyâya vardı ol
- 472 Didi cümle enbiyâ vü mürselîn
Merĥabâ ey **rahmeten li'l-'âlemîn**
- 473 Merĥabâ Peyġamber-i âĥir zamân
Merĥabâ ey kuĥb-i 'âlem kâmurân
- 474 Her biri ta'zîm ü tekrîm eyledi
Ġâyet-i tevkîr ü tebşîr eyledi
- 475 Enbiyâ ile vedâ' idüp Resûl
Geçdi tâ ki Sidre'ye buldı vuşûl
- 476 Şekl-i maĥşûşını anda Cebra'il
'Arz idüp seyr itdi maĥbûb-ı Celîl

477 Ya'nî altı yüz kanâdın bi't-tamâm
Açdı gördi hey'etin fahrü'l-enâm

478 Bu maḳâm Cibrîl ıurağıdır hemân
Geçemezdi andan öte bil 'ayân

30

479 Pes kerem-kân-ı o sulṭân-ı cemîl
Didi Cebrâ'îl'e ey peyk-i Celîl

480 Sidre'de ḳalmasın ey nûr-ı başar
Gel berâber idelim 'azm-i sefer

481 Cebre'îl ḳıldı tazarru'la recâ
Didi ey maḥbûb u maṭlûb-ı Hudâ

482 Tâḳatım yokdur ki ben de gideyim
Bundan öte gidemem ben n'iydeyim

483 Müntehâ-yı seyr ü devrim bu maḳâm
Ger geçersen yanaram ben lâ-cerem

484 Zâtiña maḥşûş bu meydân ba'd-ez-în
'Azm-i dîdâr eyle sen ey bihterîn

485 Ḳaldı Cebrâ'îl maḳâmında hemîn
Geçdi öte refref ile ol emîn

486 Ger dilersen bulasın¹⁰² fevz ü necât
Şubḥ u şâm ol Aḥmed'e eyle şalât

487 Geçdi andan ötede pek çok ḥicâb
Çok 'acâyib gördi ol 'âlî-ḥiṭâb

488 Anı dîl ṭa'rîf ü takrîr idemez
Her ḳalem bu sırrı taḥrîr idemez

¹⁰² Bu kelime metinde yanlış olarak "bulasın" şeklinde yazılmıştır.

- 489 Her hicāb geçdikçe bir refref aña
Gelüp ol ‘izzetle binerdi aña
- 490 Tā ki geldi bār-gāh-ı Kudret’e
Heybetinden düşdi anda hayrete
- 491 Pes nidā geldi Habīb-i Ekremim
Gel berü kadriñi terfī‘ eyledim
- 492 ‘Arşa vardı üstüne itdi ‘urūc
Kaldı anda refref-i zāti’s-sürūc
- 493 Pāy-i şıdkın başdı anda bī-riyā
Hīç bir zāt olmadı nā’il aña
- 494 Hāk-i na‘linle idüp kuhl-i cilā
İrdi arzūsına meydān-ı ‘ulā
- 495 **Kābe kavseyni ev ednā** oldu yol
Rütbe-i ‘ulyāya buldı çün vuşul
- 496 Hāli üzre kaldı ol feyzü’l-enām
Bir müferrih rih geldi hoş-meşām
- 497 Odur işte cezbe-i ‘aşk-ı Hudā
Aldı gitdi Muşafā’yı bir yaña

31

- 498 Bir maḳāma oldu kim Aḥmed ḳarīn
Kim ola vaşl-ı cemāl-i nāzenīn
- 499 Anda yokdur zīr u bālā sağ u şol
Tā mülākātıñ maḳāmı işte ol
- 500 Zāhir oldu anda sırr-ı istivā¹⁰³
Vaşfı mümkün olmayan şun‘-ı Hudā

¹⁰³ Bu kelime metinde yanlış olarak “üstüvā” biçiminde harekelendirilmiştir.

- 501 ‘Arz-ı dīdār itdi Mevlā Aḥmed’e
Pür-ḥayā itdi o vardı secdeye
- 502 Ḥaḳ buyurdi secde itdi bir daḥi
Bir de şükründen üç itdi secdeyi
- 503 Görđi Allah’ı bilā-keyfin ve eyn
Şāh-ı ‘ālem faḥr-i ādem nūr-ı ‘ayn
- 504 Bī-ḥurūf u lafz u şavt ol pādişāh
Muştafā’ya söyledi Ḥayy-i İlāh
- 505 Āḥir āyāt-ı kerīme **ez-Baḳar**
Taltīf olundı anıñla ḥōş ḥaber
- 506 Didi Mevlā her ne kāmıñ var ise
Ḥāşıl idem ey ḥabībim isite¹⁰⁴
- 507 Ola fermānıñda hep ins ü perī
Saña tefvīz eyleyim baḥr u beri
- 508 Çün seniñ içün yaratdım ‘ālemi
Hep melā’ik ‘arş u kürsī ādemi
- 509 Saña müştākım Ḥabībim Aḥmedim
Şimdiye dek gerçi da’vet itmedim
- 510 Tā esās-ı ‘aşkıñ ola üstüvār
Kim ḥalel virmeye her aḡyār u yār
- 511 Her ne dilerse Ḥabīb-i muḥterem
Virdi Mevlā cümlesini ber-tamām
- 512 Hem daḥi Mevlā’ya ‘arz-ı ḥāceti
Ümmet idi her zamān gör himmeti

¹⁰⁴ Eserde “iste” şeklinde olması gereken bu kelime, vezin gereği “isite” şeklinde harekelendirilmiştir.

- 513 Һalvet-i Һāṣ ü Һarām-ı Bārī'ye
Nā'il-i vuṣlatda ol server yine
- 514 Ümmetini diledi anda daһi
Virdi aһa ümmetini ol Ğanī
- 515 Kim Һaқāyıқ 'ilmini Bārī Һudā
Қıldı ilhām Muṣṭafā'ya anda tā
- 516 Ol gice keṣf oldı esrār-ı 'ulūm
Bunda neṣr itdi 'alā қadri'l-fuhūm

32

- 517 İşbu üslūb üzre ṭoksan biñ kelām
Ol gice vahy eyledi Rabbü'l-enām
- 518 Pes ki günde Һaқ Teālā Һazreti
Ümmete elli namāz farz eyledi
- 519 Һaқkıñ emriyle o ṣāh-ı dü-cihān
Nezd-i Mūsā'ya iriṣdiler hemān
- 520 Didi Mūsā aһa ey 'ālī-neseb
Eyle taһfifiñ Һudā'dan sen ṭaleb
- 521 'Arz idüp Mevlāsına mā-fi'z-zamīr
Pencini bağısladı Һayyün Qadīr
- 522 Her gelince aһa Mūsā dön didi
Döndigince Һaқ beṣiñ bağısladı
- 523 Tā ki ol Һamsīn namāz indi beṣe
Dön didi Mūsā yine taһfif dile
- 524 Һazret-i Һaқkıñ Һabīb-i Ekremi
Didi utanuram artıқ ey aһī

- 525 Baña her kim ümmet ola beş namāz
Farz kılındı kılsun anı kış u yaz
- 526 Pes rücū' itdi hemān şāh-ı cihān
İndi beytū'l-Maḳdis'e oldı revān
- 527 Tarfetū'l-'ayn içre geldi Mekke'ye
Ümmehānī evine girdi yine
- 528 Müddet-i Mi'rāc o şebden cüz hemān
Aña ṭay oldı mekān u hem zamān
- 529 Mācerāyı itdi aşḫāba beyān
Anı taşdıḳ eyledi Sıddīḳ hemān
- 530 Ehl-i buğz ile ḥased oldı ḥazīn
Bā-ḥuşūş ḳavm-i rezīl-i¹⁰⁵ müşrikīn
- 531 Bāḳī aşḫāb-ı güzīnden her biri
Taşdıḳ idüp didi dīde rūşenī
- 532 İde Mi'rāc'ıñ mübārek zū'l-Celāl
Bulmadı hīçbir nebī böyle kemāl
- 533 Ḳıldılar tebrīkini tefḥīm¹⁰⁶ ile
Resm-i ādābıyla pek tekrīm¹⁰⁷ ile
- 534 Himmeti āşārıdır bu intiḫām
Bitdi Mi'rāc-ı Şerīfi ve's-selām
- 535 Yā İlāhī nūr-ı Aḥmed ḥürmeti
Hem cemī'-i enbiyānıñ ḥürmeti

¹⁰⁵ Bu kelime eserde yanlış olarak “rezīl” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁶ Bu kelime metinde “tefḥīm” şeklinde yanlış yazılmıştır.

¹⁰⁷ Bu kelime metinde “tekrīm” şeklinde yanlış yazılmıştır.

- 536 Nūr-ı Furkân ‘arş-ı a‘lā hürmeti
Beyt-i Ma‘mūr-ı münevver hürmeti
- 537 Ka‘be-i beytül-Muḳaddes hürmeti
Çāh-ı Zemzem ile Baḥḥā hürmeti
- 538 Hem çihār-i yār-i Aḥmed hürmeti
Āl ü aşḥāb u tevābi‘ hürmeti
- 539 Yā ilāhī ism-i a‘zam hürmeti
Hem cemī‘-i evliyālar hürmeti
- 540 Sevdigiñ her cān u cismiñ hürmeti
Biz günahkār kullara it şefḳati
- 541 Nefs ile Şeyṭān elinden sen bizi
Kıl ḥalāş ey cümle ‘ālem ḥāfızı
- 542 Şoñ dem ikrām eyle ḥüsn-i ḥātime
Kıl refīk imān u Ḳur’ān’ı bize
- 543 İt müyesser rü’yet-i dīdārıñı
Keşf kıl ol vech-i pür-envārıñı
- 544 Ey ‘ināyet şāhibi v’ey Rabbenā
İtme rüsvāy bizleri rüz-ı cezā
- 545 ‘Afv idüp kılma bizi ḍāll u zelīl
Ey Kerīm ü v’ey Raḥīm ü ey Celīl
- 546 Hem bu cāyı yā ilāh-i yā Ḥudā
Ser-te-ser eyle meşā’ibden rehā
- 547 Hürmetiyçün Ḥazret-i Rūḥu’l-Emīn
Bu du‘āmı eyle maḳbūle ḳarīn

548 Bulmak istersen dü ‘âlemde necât
Rûh-ı fahrü’l-mürselîne vir şalât

Faşlun fî Ba‘zı Sîreti Resûlullâh Şallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem

549 Diñle imdi hulk-i pâk-i Aḥmedi
Bula cānıñ o nesîmden lezzeti

550 Ya’nî ol ‘ālî-cenâb-ı Aḥmed’iñ
Sîretinden söylerim ol emcediñ

551 Hâk Te‘âlâ’nıñ Ḥabîb-i Ekremi
Her dü-dârıñ olmuş iken serveri

552 Kendüsinde ol Resûl-i Kibriyâ
Fakrı kıldı ihtiyâr ey hûb-şafâ

34

553 Fânîde fakrı iderdi i’tibâr
Fakrını ızhâr ider kılmazdı ‘âr

554 Dir idi el-fakrı fahrî ol Ḥabîb
O merâḥim-kâr o deryâ-yı edîb

555 Hâk buyurdu ey Resûl-i a‘zamım
Tağ u taşu saña altun eyleyim

556 Ni‘met-i dünyâ ile idem ğanî
Olasın her miḥnet ü ğamdan berî

557 Ol Ḥabîbullâh didi yâ Zü’n-ni‘am¹⁰⁸
Ümmet için ben bu ḥâle râzıyam

558 Katlanuram anlar için zahmete
Ümmetimi lâyıķ eyle rahmete

¹⁰⁸ Bu kelime eserde “ze’n-ni‘am” şeklinde harekelendirilmiştir.

- 559 Yā ilāhī ḥazretinden ḥācetim
Bu her ān kim ola maḳbūl ümmetim
- 560 Baña bağışla ‘uṣāt-ı ümmeti
Ben za‘īfe eyle raḥm u şefkati
- 561 Ḥāşılı Ḥaḳ’dan niyāz u minneti
Dā’im ümmet idi dirdi ümmetī
- 562 Ḥil’ati Ḥaḳ’dan anıñ **levlāk** idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi
- 563 Şāhib-i **ḥulḳ-i ‘azīm** bir pādişāh
Şāhib-i ḳavl-i kerīmdir hem o şāh
- 564 Yüzi şuyı nūr u ni‘met ādeme
Cism-i pāki maḥẓ-ı raḥmet ‘āleme
- 565 İşleri her dem anıñ cūd u seḥā
Sözleri her derde Ḳānūnü’ş-Şifā
- 566 ‘Ādeti hep ḥürmet ü şefḳat idi
Ḥayr işe aşlā Resūl lā dimedi
- 567 Tā ki a’dāsına ḥayr iderdi ol
Bāṭıla virmezdi yol aşlā Resūl
- 568 Kendi nefsiyçün o şāh-ı pāk-neseb
İtmedi hīç ferde ‘ömrinde ḡaẓab
- 569 Ḥastegānı şormak idi ‘ādeti
İder idi her yetīme ḥürmeti
- 570 Gicelerde az uyurdu ol hümām
İştigāli ṭā‘at idi şubḥ u şām
- 571 Allāh adın zıkr iderdi dā’imā
Hem Ḥudā’ya şükr iderdi dā’imā

- 572 Göñli alçaķ sözleri řĩrĩn idi
Hem tevāzu‘ hem ķanā‘atdı işi
- 573 Ekşer-i evķātde ol řāh-ı güzĩn
Aç ıturup ıtok gösterirdi kendüsin
- 574 Hĩç ıa‘āmı yermez idi yir idi
Arpa etmegi ķabağı şeridi
- 575 Bal u ħelvāyı severdi ıĩb de hem
Yirdi üç barmağ ile baħrũ‘l-kerem
- 576 Zātını mestũr idũp ħilm ü ħayā
Bulmuş emn-i hem emānetde beķā
- 577 Efdal-i eşyādır ol řān-ı ‘azĩm
Ümmeti de cümle ümmetden kerĩm
- 578 Ümmetine Ħaķ Te‘ālā Ħazreti
Her ümemden artıķ ider raħmeti
- 579 Ćünkü ķul Mevlāsına nisbet olur
Ednāsı a‘lāsına göre olur
- 580 Evvelĩniñ āħirĩniñ ‘ilmini
Bāıĩniñ zāħirĩniñ ‘ilmini
- 581 Bildirũp Mevlā mu‘allā eyledi
Ćünkü a‘lem ķıldı a‘lā eyledi
- 582 Anda ol gün kim kıyāmet ķopısar
Evvel āħir cümle nās ħaşr olısar
- 583 Nefsĩ nefsi diye cümle enbiyā
Ol zamān illā Muħammed Muşıafā

- 584 Diye yā Rab istemem ben nefsimi
Dilerim ancak ‘uṣāt-ı ümmeti
- 585 Dest-gīr üftādeye ancak odur
Hem penāh u melce’ her yerde odur
- 586 Zikr idemez cümle aḥvālın beşer
Hiç şümār olur mı evrāk-ı şecer
- 587 İşbu ḥālını Resūlīñ biliñiz
Pende kāfī var ise ‘irfānıñız
- 588 Yā İlāhī Aḥmediñ olsun mu’īn
Hem şefī’ miz olsun ol rüz şāh-ı dīn
- 589 Muṣṭafā’ya hem-civār it ey Kerīm
Cennet-i Firdevs içinde yā Raḥīm
- 590 Nūr-ı Aḥmed ḥürmetine ey Hudā
Eyleme bizi Muḥammed’den cüdā

36

- 591 Bulmak istersen dü-‘ālemde necāt
Seyyidü’l kevneyne olsun çok şalāt

Faṣlun fī Zikri Ba’zı Evṣāf ve Ḥaṣā’işi Resūlullāh Sallallāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

- 592 Aḥmed-i Muḥtār-ı Rabbü’l-‘ālemīn
Müsteğās-i enbiyā vü mürselīn
- 593 Ḥ’āce-i¹⁰⁹ kevneyn-i faḥr-i kā’ināt
Miḥnet-i dünyāya idi şābirāt
- 594 Kim gide bu rāh-ı şāha bī-gümān
Dü-cihānda bula ol emn ü emān

¹⁰⁹ Bu kelime metinde yanlış olarak “ḥ’āce” şeklinde yazılmıştır.

- 595 Orta boylu ne beyāz ne esmerī
Ne kıvırcık ne uzundu eş‘ārı¹¹⁰
- 596 Liḥye-i pāki siyāh hem şık idi
Şadrı vāsi‘ şa‘r ile mestūr idi
- 597 Şāḥib-i dīn enbiyānın ḥātimi
Vardı bağrında risālet ḥātemi
- 598 Dīdeler ḥayrān olurdu vechine
Hem sinek ḵonmazdı rūy-ı pākine
- 599 Meclisinde ref‘-i şavt olmaz idi
Şoḥbetine hīç ṭoyulmaz idi
- 600 Dir idi Şıddīk-ı a‘zam yā Resūl
Dīdeden gitmez ḥayālīñ her dem ol
- 601 Uyusa abdesti bozılmaz idi
Arḵasından hem daḥi görür idi
- 602 Hem nübüvvet ḵuvvetiyle ol Resūl
Ġāyet-i farṭ-ı mehābetliydi ol
- 603 Ḥaḵ anı manşūr muzaffer eyledi
Düşmenin hep ḥōr u maḵhūr eyledi
- 604 Tā bir aylık yola anıñ heybeti
İrişürdi düşmene hem dehşeti
- 605 Cism-i pāki ser-te-ser hem nūr idi
Yüzi nūrı āfitāb u māh idi
- 606 Gölgesi olmazdı ḵünki gövdesi
Nūr idi bu nūrıñ olmaz gölgesi

¹¹⁰ Bu kelime metinde yanlış olarak “eş‘ar” şeklinde yazılmıştır ancak; kelimenin “eş‘ār” şeklindeki doğru kullanımı da vezni aksatmaktadır.

607 Ol-mübârek başı üzre her zamân
Bir bölük bulut olurdu sâye-bân

37

608 Her nere gitse bile giderdi ol
Başı üzre her zamân tûrurdu ol

609 Depredicek dudağın ol şems-veş
Deprenürdi gökde hem ay u güneş

610 İncü dişleri şu'â'ından gice
İgne düşse bulunurdu ey hoca¹¹¹

611 Tökünicağ saçına bād-ı şabā
Misk ü 'anberle tolar idi havā

612 Terlese güller olurdu terleri
Düşirirdi her kesân bu gülleri

613 Şadri nûrından karanlık giceler
Yolda yürürdi yigitler kocalar

614 Pāye-i āl-i Kureyş 'ālī-neseb
Dāver-i dīn o şeh-i zāti'l-ḥaseb

615 Gūşe-i şemmiyle itdikçe nigāh
Ġaş[y] olurlardı sürüş-ı bārgāh

616 Daḥi iki dīde-i sürme siyāh
Dā'im olmuşdı nazargāh-ı ilāh

617 Dönüp eṭrāfına itdikçe nazār
Secde eylerdi cemādāt u şecer

618 Hāşşa-ı pākin tamām yazmağ gümān
Şayılur mı hīç nücūm-ı āsumān

¹¹¹ Bu kelime metinde “hoca” şeklinde yanlış yazılmıştır. Ayrıca “ḥāce” kelimesi, vezin gereği, asıl şekliyle kullanılmamıştır.

- 619 Geldi Qur'ân u eḥādīsde daḥi
Nice elḳāb u simāt-ı Aḥmedi
- 620 Nūr u Ḥaḳḳ u **raḥmeten li'l-'ālemīn**
'Urvetü'l-vuşḳā imāmü'l-mütṭakīn
- 621 Şāhid ü meşhūd u hādī hem beşīr
Şādık u maşdūk u muşlih u nezīr
- 622 Ni'metullāh hem şırāt-ı müstakīm
V'**en-necmü's-sākıb** u hem de kerīm
- 623 Daḥi sirāc-ı münīr u Muşṭafā
Hem şehīd u hem emīn u müctebā
- 624 Hem ḥabīr u zü-naşīr u ṭāhirā
Hem 'azīm u ḥātem ü hem dā'iyā
- 625 Şāhibü'l-ḥavz u nebiyyü't-tevbedir
Şāhibü't-tāc u nebiyyü'r-rahmedir
- 626 Hem şekūr u hem nebiyyü'l-merḥame
Hem ra'ūf u hem nebiyyü'l-melḥame

38

- 627 Ol Resūl'in ba'zı evşāfı hemān
Zikr olundı bu maḥalde bil 'ayān
- 628 Bī-şümārdır vaşf-ı pāk-i zi'l-kerem
Zikrine ṭāḳat getürmez bu ḳalem
- 629 Çün anı vaşf itdi Qur'ân'da Hudā
Virdi nām esmā'i ḥüsnādan aña
- 630 Zātına mir'āt idüp didi ḥabīb
Ḳıldı 'ālī 'āleme oldı ṭabīb

- 631 (Lî ma'allāh) nuṭkı cān-ı perverā
Keşf olur anıñla şān-ı Muştafā
- 632 Şāh-ı kevneyn ol nebiyyü'l-muḥterem
Hāşılı bir nuşḥ u pend itmek merām
- 633 İdelim peyveste tesbīḥ-i Hudā
Hāzret-i Hāḫ bizlere kılsun 'aṭā
- 634 Emr ü fermān-ı Hudā-yı Lā-yenām
Bizedir kullık idelim ve's-selām
- 635 Dergeh-i Hāḫ'da Süleymān ile mūr
Bir-durur¹¹² aşlā aña irmez şu'ūr
- 636 Dīdelerden kan döküp her rüz u şeb
Luṭfını isteyelim fevḫa'l-edeb
- 637 Ancaḫ oldur ki Hudā-yı müste'ān
'Ālimü'l-ğayb u şehādet bī-gümān
- 638 İşlerimiz cürm ü 'işyān u günāh
Nefse uyup eyledik rüy-i siyāh
- 639 Olmuşuz baḫr-i zünūba biz ğarīḫ
Olmuşuz nār-ı cerā'imle ḫarīḫ
- 640 Gel yaramaz fi'li tebdīl idelim
Āḫiret emrinde tedbīr idelim
- 641 Ol Hudā'nıñ emrini şınmayalım
Tā aña her dem 'ibādet idelim
- 642 Olmayalım raġbet-i nefse dūḫār
Qalmayalım Hāḫ ḫuzūrında nā-ḫār

¹¹² Bu kelime metinde yanlış olarak "biledir" şeklinde yazılmıştır. Çünkü bu mısra Şemseddin Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî* isimli eserin (Aksoy, C: II, 2016: 271) "Hâzâ Kitâbu Mevlidi'n-Nebî -sallallâhu teâlâ 'aleyhi ve sellem- li'ş-Şeyh Şemsî" isimli ilk bâbının 13. beytinin ilk mısrasıdır.

643 Hem hayā idüp olalım pāk-dest
Perde-i nāmūs idilmeye şikest

644 Dīn için ey şālīḥ-i merd-i Ḥudā
Kālā-yı dünyā idilmezse fidā

645 Aña dost itmez nazar işi ziyān
Bu velīler sözidir diñle her ān

39

646 Ümmetiñ şānına şāyeste olan
Ol Resūl’iñ sünnetin tutmak hemān

647 Ümmet iseñ sünneti eyle edā
Tā hezār u şad-hezār eyle edā

648 Ol Resūl’iñ rūḥına her şubḥ u şām
Bī-ḥisāb eyle taḥiyyāt ve’s-selām

649 Şūrīde-kār u teḥī-dest kimseye
Hem sebük-pā meşreb-i āvāreye

650 Olma yār anlar cezāya müstaḥaḳ
Şapdırırlar tā seni ez-rāḥ-ı Ḥaḳ

651 Her dem eṭvārı muşaffā ehl-i dīl
İtmez elbet anlar insānı zelīl

652 Evc-i ‘irfānıñ hümāsı bu ricāl
Rāḥ-ı dīnde olmuş anlar ber-kemāl

653 Ger olasın dü-cihānda kāmurān
Anlarıñ yolında sen ol kārban

654 Fitnedir dünyāya meftūn olmağıl
Aldanup rengine mağbūn olmağıl

- 655 Ger dilerseñ bulasıñ fevz ü necât
Şubḥ u şām ol Aḥmed’e eyle şalât

Faşlun fî Zevcâtı Muṭahharâtı Ümmü’l-Mü’mînîn Raḍiyallāhü Te‘ālā ‘An-Hünne

- 656 Ehl-i beyt-i şāfi‘-i rûz-ı cezā
Yā’nî zevcât-ı Muḥammed Muşṭafā
- 657 On iki olup Ḳureyş’den altısı
Penci A‘râbî biri İsrâ’ilî
- 658 Ḥazret-i Peyğamber’in ilk zevcesi
Ol Ḥadīce bint-i Ḥuveylid idi
- 659 Sevde bint-i Zem‘adır ikincisi
‘Āyişe Şiddīka’dır üçüncisi
- 660 Hem daḥi ḥatunlarıñ dördüncisi
Ḥafşa¹¹³ bint-i Fārûḳ-ı a‘zam idi
- 661 Zeyneb-i bint-i Ḥuzeyme bil ‘ayān
Bu beşinci ḥatun idi bî-gümān
- 662 Hem daḥi altıncı Ümmü Seleme
İsmi Hind o bint-i Ebî Ümmiye
- 40
- 663 Zeyneb-i bint-i Caḥiṣ yedincisi
Aḥmediñ ḥālası Emīne kıızı
- 664 Emr-i Ḥaḳḳ’a olmuş idi rāziye
Mükrimeydi hem ziyāde şādıḳa
- 665 Hem daḥi Ümmü Ḥabībe şābire
Sekizinci idi işbu şāliḥa

¹¹³ Bu kelime metinde yanlış olarak “Hafza” biçiminde yazılmıştır.

- 666 Anıñ atası Ebū Süfyān idi
Hılm-i ‘Osmān her dem aña kār idi
- 667 Hem Cüveyriyye tokuzuncısıdır
Hem onuncısı daḥi Reyḥāne’dır
- 668 On birinci Meymūne Ḥatun idi
Ta Şafiyye on ikincisi idi
- 669 Hem Ḥadīce ile Reyḥāne daḥi
Zeyneb-i bint-i Ḥuzeyme ey aḥī
- 670 Muştafā’dan evvel itdiler vefāt
Dīgerānı soñra itdiler vefāt
- 671 Bunlarıñ menzillerini zü’l-Celāl
Dünyā vü uḥrāda kıldı ber-kemāl
- 672 Şānları ‘ālī muṭahhar kāffesi
Müslimānıñ anesidir cümlesi
- 673 İsm-i zātī ṭāhire vü pākize
Vardı birkaç dāne hem de cāriye
- 674 Var idi başka zenān-ı ṭālibe
İdiler bunlar Resūle rāḡıba
- 675 Līk müyesser olmadılar ḥazrete
Dü-cihānda bu kemāl ü rif’ate
- 676 Çün sa’ādetle o faḥrū’l-evvelīn
Şöyle didi **Raḥmeten li’l-‘ālemīn**
- 677 Kim Resūline Te’ālā Ḥazreti
Tezvīc itmez öyle her bir ‘avreti
- 678 Ancaḡ ol ḥatunı tezvīc eyleye
Anıñ ile bile cennetde ola

679 Üç idi ebnā-yı maḥbūb-ı Hudā
Dört idi hem de benāt-ı Muṣṭafā

680 Biri Kāsım biri ‘Abdullāh idi
Hem de üçüncisi İbrāhīm idi

681 Ol ki ‘Abdullāh idi ey rūṣenā
Ṭayyib ü ṭāhir daḥi addır aña

41

682 Ba‘zılar bu ṭayyib ü ṭāhir daḥi
Didiler ayrıca bir oḡlan idi

683 Duḡter-i pākizesinden ey emīr
Hem birinci Zeyneb-i māh-ı münīr

684 Hem Ruḳiyye pākize ikincisi
Ümmü Külsüm ḥūb-rūy üçüncisi

685 Fāṭimatü’z-Zahirā ḥayrū’l-betül
Tā idi dördünci bu ḥayrū’l- uṣul

686 Fāṭıma bint-i Resūl’iñ hem daḥi
Çehresi mehtāb gibi tābān idi

687 Bu cihetle Fāṭıma Zehrā ile
Buldı şöhet ol ferīd bu vaṣf ile

688 İşbu ebnā vü benātıñ cümlesi
Ol Ḥadīce vālidemizden idi

689 Ancaḡ İbrāhīm-i pāk ü bedr-i māh
Māriye’den idi ol bī-iṣtibāh

690 Fāṭıma’dan başkası dir rāviyāt
Faḥr-i nāsdan evvel itdiler vefāt

- 691 Ȧyyibe vü pāk-gevher Zeyneb’iñ
Zevci Bū-l ‘Āş idi herḥâlde anıñ
- 692 Hem Resulullāh daḥi Ruḳiyye’yi
Ḥazret-i Osmān’a virmişdi anı
- 693 Bu vefāt itdikde Ümmü Külşüm’i
Virdi ‘Osmān’a Nebīmiz Ḥazreti
- 694 Şīr-i Yezdān’a virildi Fāṭıma
Altı evlād geldi andan ‘āleme
- 695 Ehl-i beyt ile Ḥudāmız Ḥazreti
Vaşf idüp kıldı muṭahhar anları
- 696 Ḥazret-i Peyğamber’iñ zürriyyeti
Fāṭıma’dan geldi nesl-i emcedi
- 697 Nesl-i pāki tā kıyāmet bulunur
Anlara ḥürmet iden me’cūr olur
- 698 Ger dilersen bulasıñ fevz ü necāt
Rūḥ-ı pāk-i Muşṭafā’ya es-salāt

Faşlun

- 699 Bihter-i pākān ü faḥrū’l-‘ālemīn
Seyyid-i cānān u ḥatmü’l-mürselīn

42

- 700 Aña yār oldı Ebū Bekr ü ‘Ömer
Daḥi ‘Osmān u ‘Alī ‘ālī-güher
- 701 Çār-ı yār-ı pür kerāmet bā-ḥuşuş
Çekdiler envā’-ı zaḥmet bā-ḥuluş

- 702 Rāh-ı dīniñ muḳtedāsı şu‘lesi
Evc-i ‘irfāniñ hümāsı cümlesi
- 703 Enbiyādan şoñra efḍal Bū Bekir
Ba‘de-zā Fārūk-ı¹¹⁴ a‘zam ey emīr
- 704 Şoñra ‘Osmān bini ‘Affān ba‘de-zā
Şīr-i Yezdān ol ‘Aliyyü’l-Murtaza
- 705 Tā hilāfet de bu tertīb üzre hem
Rāzī olsun cümlesinden Lā-yenām
- 706 Hem Resūl-i ekremiñ ‘ammīleri
Ḥazret-i Ḥamza ile ‘Abbās daḥi
- 707 Aḥmed’iñ yār-ı şadīkı bu zevāt
Dīn-i Ḥaḳḳ’iñ ḳahramānı bu zevāt
- 708 Ğonca-i gülşen serāy-ı Muştafā
‘Arşa-i maḥşerde maḳbülü’r-recā
- 709 Cüz’ zāt-ı pādişāh-ı enbiyā
Ḳurretü’l-‘ayn-ı Ḥabīb-i Kibriyā
- 710 Nūr-ı çeşm-i şāh-ı merdān Murtaza
Hem ciger-pār Fāṭimatü’z-zahirā
- 711 Kim Ḥasen ile Ḥüseyn’dir bular
Seyyidey şübbān-ı cennet oldılar
- 712 Sā’ir aşḫāb-ı kirāmıñ cümlesi
‘Ālīdir aḡyāra olmaz rütbesi
- 713 Tutdı kuvvet bunlar ile şer‘-i dīn
Aşlı sâbit idi bitdi fer‘-i dīn

¹¹⁴ Bu kelime metinde yanlış olarak “fârûk” şeklinde yazılmıştır.

714 Şol imāmlar eylediler ictihād
Raḥmet-i Ḥaḳ ber-revān-ı cümle dād

715 Bū Ḥanīfe ki imām-ı bā-şafā
O sirāc-ı ümmetān-ı Muştafā

716 Şāfi' vü Mālik ü Aḥmed Ḥanbelī
Kaşr-ı dīniñ aşıdır ol çār velī

717 Dīn-i İslām şer'-i serdāri'l-enām
Zīb ü zīnet buldı bunlarla tamām

718 Şād u mesrūr olsun ervāḥı hemān
Hem de etbā' vü telāmīzi her ān

43

719 Bulmaḳ isterseñ necāt her iki dār
Vir şalāt ile selāmı bī-şümār

Faşlun fī Nāmı Gāzī Sulṭān 'Abdülḥamīd Ḥān Eyyedallāhu Salṭānatehu İlā

İntihāi'd-Devrān

720 Ol Ḥudāvend-i 'Alīm-i kibriyā
Zü'l-Celāl ü Kādir u Rabb-i bīnā

721 Dīne sulṭān eyledi maḥbūbını
Virdi nuşret o dīniñ sulṭānına

722 Kıldı serdār-ı mu'azzez Ḥaḳ Te'āl
Rehber oldı 'āleme ol ḥüb-cemāl

723 Her meşāliḥü'l-enām buldı kemāl
Virdi ḥikmet dü-cihān serdārına

724 Dīn ü dünyāniñ hemīşe ey emīr
İntizāmın diledi Ḥayyūn Qadīr

- 725 Teslīm itdi işbu dünyā işini
Bir hükümdār u şehin-şāh destine
- 726 Hāzret-i ‘Abdülhamīd Hān ‘aşrımız
Pādişāhı sāyesinde yaşarız
- 727 Hāḡ Te‘ālā Hāzretinden isteriz
İ’tilā virsün anıñ her kārına
- 728 Āl-i ‘Osmān’dan o şāh-ı nāmdār
Şeh-süvār heybet-şi‘ār ‘ālī-tebār
- 729 O gülistān-ı ‘ulūma nev-bahār
Kıldı tenvīr her diyārı luṭfile
- 730 Ol aḡālīm-i ‘ulūma āfitāb
Sīne-i o nüṣḡa’-i ümmü’l-kitāb
- 731 Çıkdı taḡta¹¹⁵ toğdı devr-i müsteṡāb
Sāye şaldı ‘ilm ü fażlı mülkine¹¹⁶
- 732 Her dem eşrāfda sa‘ādet-gū gibi
Münhezimdir her ṡarafda düşmeni
- 733 Buldı bu devr ü ‘aşır her ḡoşlığı
Ġıḡta-fermā dem anıñ āṡārına
- 734 Mefḡar-ı taḡt-ı ḡilāfet zī’l-himem
Menşe’i iḡbāl-i millet zī’l kerem
- 735 Rūḡ-ı pāk-i seyyid ü ḡayrū’l-enām
Her zamān olsun mu‘īn efkārına

¹¹⁵ Bu kelime metinde yanlış olarak “taḡt” şeklinde yazılmıştır. Aynı hata 734. ve 736. beyitlerde de tekrarlanmıştır.

¹¹⁶ Bu kelime metinde “mülkiñe” şeklinde yazılmıştır.

- 736 Maḥẓ-ı iḥsān o şeh-i rūy-i zemīn
Ḥāmī-i dīn muḥyī-i şer‘-i metīn
- 737 Kābil-i ta‘dād mıdır vaşfi hemīn
Ḥadd ü ġāyet yok anıñ evşāfına
- 738 Vaşf u medḥinden merāmım ey şehā
Ḥazret-i ḥāḳān-ı zī-şāna du‘ā
- 739 Taḥt-ı ‘ālīde Cenāb-ı Kibriyā
Dā’im itsün anı her dem zevḳ-ile
- 740 Mecma‘-ı ḥayr ü kerem bir pādişāh
Melce’i bī-çāre-ġān ol nīk ḥ‘āh
- 741 Dest-ġīr-i ‘ācizān her dem o şāh
Yüsr ü sühlet vire Ḥaḳ her emrine
- 742 Ser-te-ser kıldı ‘atā-yı müste‘ān
Millet-i ‘Osmāniyān-ı şādımān
- 743 İrdi eflāke şadā-yı şākirān
Menşe’-i feyz ü kemāldir ‘aşrına
- 744 Nūr-ı ‘adliyle ser-ā-pā her cihet
Tenvīr idüp geldi nūr-ı mā’rifet
- 745 Mülkini itdi ġarīḳ-ı mes‘adet
Biñ yaşasun oña ikrāmdır bize
- 746 Nuşret-i Yezdān ile ol kāmḳār
Düşmenin kılsun ḥarāb u tārūmār
- 747 Feth ü ḥall itsün Cenāb-ı Kirdigār
Her ne dürlü müşkilātı var ise

- 748 ‘Ömr-i iḳbālını müzdād eylesün
Cismine zerrece ğam kondurmasun
- 749 Şevket ü şān ile biñler yaşasun
Kibriyā’dan o ki baḥşā ‘āleme
- 750 Ol şehin-şāh-ı muḳaddes fıtratı
Āsumān-pāye melā’ik ḥaşleti
- 751 Dü-cihānda eyle mesrūr yā ilāh
Eylerim ‘arz-ı niyāz dergāhıña

**Faşlun fī ‘Arzı Hālātin İlā Şehi Kevneyn¹¹⁷ ve Resūlü’ş-Şaḳaleyn Şallallāhu ‘Aleyhi
ve Sellem ve Tārīḫi Te’līfi Risāle**

- 752 Düşdi göñlüm ey şefā‘at ma‘deni
Yā Muḥammed cānım arzūlar¹¹⁸ seni
- 45

- 753 İns ü cān Peyġamberisiñ yā Resūl
Nātüvān u derd-mend ü mücrimem
- 754 **Raḥmeten li’l-‘ālemīnsin** ey Ḥabīb
Derdimiz çok derde dermān ey ṭabīb
- 755 Ḳapuña geldi bu Tevfīḳ-i ğarīb
Redd idüp ḳılma bizi ḥōr u lemem
- 756 Āsitānıñda ḳulıñdır bu ḥaḳīr
Ey şerīf-i v’ey laṭīf-i v’ey beşīr
- 757 Hem şefā‘atdır recāmız ey ḥabīb
Ḳıl şefā‘at bize ey ḥayrū’l-enām

¹¹⁷ Metinde bu kelime, “y” harfi konulmadan, hatalı biçimde yazılmıştır.

¹¹⁸ Eserde bu kelime “ ‘arzūlar” şeklinde yanlış yazılmıştır.

- 758 Sen şefî‘sin şāniña düşen kabûl
Rāḥmeten li‘l-‘ālemīnsin yā Resûl
- 759 Red idüp kılma bizi hõr u melûl
Kıl ‘ināyet bize ey şāh-ı ḥarem
- 760 Faḥr-i nāssın yā Muḥammed Muşṭafā
Nûr-ı vechiñ ‘āleme virdi şafā
- 761 Dü-cihān sermāyesi ey müctebā
Rû-siyāh-ı bir günāhkār miskinem
- 762 Rûz u şeb arzû iderim yā Resûl
Ol ğubār-ı ḥak-i¹¹⁹ pāya yüz sürem
- 763 Tā yolında cān u emlākim fedā
Eyle maḳbûl ey Nebiy-yi muḥterem
- 764 Cān atup cānāna uydum yā Resûl
‘Āşık-ı ḥayrānı oldum dem-be-dem
- 765 Sensin ancaḳ feyz-i evlād-ı beşer
Ey şefî‘-i dāfi‘-i ḥüzn ü saḳām
- 766 Dü-cihān şems-i Ḥabīb-i Lā-yenām
Saña ma‘lûm sırr-ı levḥ ü hem ḳalem
- 767 Pādişāhā dilerim bu sa‘yimiz
Mebrûr olsun ‘ādetiñ luṭf u kerem
- 768 Tā kıyāmet oḳuna dillerde bu
Mevlid-i pāk-i Resûl-i zî‘l-himem
- 769 Ol Resûliñ rûḥına her şubḥ u şām
Bî-şümār olsun şalāt ile selām

¹¹⁹ Bu kelime metinde hatalı biçimde “ḥak” olarak yazılmıştır.

- 770 Olsun āline daḥi aşḥābına
Tābi'ın enşār ü hem a'vānına
- 771 Bārekallāh tāriḥi yazdı ҡalem
Ḥamd bāyed bu eṣer oldı tamām
- Sene 1310

Du‘ā’-i Mevlūd-ı Şerīf

El-Ḥamdü li’llāhi rabbi’l-‘ālemīn ve’s-şalātü ve’s-selāmü ‘alā reşûlinā Muḥammedin ve ālihi ve şaḥbihi ecma’in. Cenāb-ı Kibriyā ḥābībī Muḥammed Muşţafā ḥürmetine okunan Mevlūd-ı Şerīf’i ve Qur’ān-ı Kerīm’i dergāh-ı ‘izzetinde qarīn-i ḳabūl eyleye. Hāşıl olan ecr ü meşūbatı rūḥ-ı seyyīdi’l-enāma ihdā eyledik Mevlā vāşıl eyleye. Ve sā’ir enbiyā’i ‘izām ve rüsül-i kirāmıñ ervāḥ-ı şerīfelerine ikrām eyleye. Ve āl-i muṭahharāt ve aşḥāb-ı güzīn rıdvānullāhi te‘ālā “aleyhim ecma’in ḥāzerātınıñ ervāḥına daḥi ikrām eyleye. Ve kāffe’-i ehl-i imān ervāḥına īşāl eyleye. Bādī-i cem’iyyet olan zāt-ı şerīfiñ sa’yini meşḳūr zenbini mağfūr ‘amelini maḳbūl eyleye ve dünyevī ve uhrevī her dürlü meṭālib ve maḳāşidına nā’il eyleye. Şūrī ve ma’nevī müşkilātını ḥall ve āsān eyleye. Ūşul ve furū’ından irtihāl-i dār-ı bekā idenleriñ takşirātını ‘afv ve mağfūr ve ervāḥını mesrūr eyleye. Ve ber-ḥayāt olanlarını ṭul-i ‘ömür ile mu’ammer eyleye. Evlādını ‘ulemā’i ‘āmilīn ve şuleḥā’i şāliḥīn ve aḡniyā’i şākirīnden eyleye. Daḥi sebeb-i ḥayāt ve bā’is-i rāḥatımız olan ḥalīfe-i rüy-i zemīn pādīşāh-i ma’delet-āyīn es-Sultān el-ḡāzī ‘Abdülḥamīd Ḥān-ı Sāni Ḥāzretleri’niñ ömr ü iḳbāl ve şevket ve iclāl-i şāhānelerini efzūn ve vücūd-ı hümāyūnlarını ekdār-ı kevniyyeden maşūn ve maḥfūz eyleye. Ve ‘asākir-i şāhānelerini eynemā kânū ev ḥayşümā tevecceḥü manşūr u muẓaffer ve a’dāsını maḳhūr eyleye. Berde ve baḥirde bulunan müsāfirīn ve ḥüccāc-ı müslimīn ve cüyüş-ı mü’minīne selāmetler iḥsān eyleye. Ve āḥir nefesde kelime-i ṭayyibe-i mūncie ile tekmīl kelām ve ḥüsn-i ḥātımeler cümlemize naşīb eyleye. Allahümmağfir zūnūbenā v’estūr ‘uyūbenā ve beyyiz vücūhenā ve nevvir ḳulūbenā v’aşrah şudūrenā ve aşliḥ eḥvālenā v’ārfe‘ derecātınā ve

‘āfinā mine’l-emrāz-i ve’l-enām ve neccinā mine’n-nirān. Bi-ḥürmeti men erselte
rahmeten li’l-‘ālemīn ve selāmü’n ‘ale’l-mürselīn ve’lḥamdülillāhi rabbi’l-‘ālemīn.

Temme'd-Du'ā-i Şerīf

- 1 İşbu Mevlūd-ı feraḥ-baḥş-ı nesīm
 Yazılup ihvāna tuḥfe eyledim
- 2 Serzeniş eylesesün nāzır eger
 Sehv ü nokşān u ḥaṭā görse meger
- 3 Dāmen-i luṭfiyle mestūr eylesün
 Ḥāme-i himmetle taşḥīḥ eylesün
- 4 Pes ne ḥōş 'özü eylemiş ehl-i kemāl
 Tā pesendide gören ma'kūle ḳāl
- 5 İzā aḥseste fī lafzī ḳuşūran
 Ve vehnen fī't-tevaşşul li'l-ma'ānī
- 6 Fe-lā te'ḥuz bi-naḳşī inne rakşī
 'Ālā miḳdār-ı tenşīti'z-zamāni

SONUÇ

Hazreti Muhammed'i (a.s.v.) "medh ve O'nun üstün vasıflarını tebcil eden şiirler" asr-ı saâdetten günümüze Resûlullah'a duyulan "sevginin izhârı" olarak kaleme alınmış ve âlem-i İslâm'da kemâl-i şevk ile okunmuştur. Mevlid-i Şerîfler de bu türden müstakil eserlerdir.

Asırlardır çeşitli vesilelerle mü'mîn gönülleri aynı hâlet-i rûhiyeyi hissedecek ve yaşayacak şekilde bir halka etrafında birleştirmek bu türün en mühîm vasıflarındandır. Nitekim bir "vakıf ve su medeniyeti" olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'ndeki "mevlid vakfiyyeleri" de bu gönül birliğini tessüs etmede önemli bir yere sahiptir.

Mevlid'in bir başka husûsiyeti de İslâm coğrafyasında müslüman kimliğini koruma görevi ifâ etmesidir. Öyle ki bu coğrafyalarda yaşayanlar tarafından mevlid, "bazı dönem ve yerlerde müslümanlığa açılan yegâne kapı" şeklinde tavsif edilmektedir.

"Mevlid" türünde yazılmış eserlerin zirvesi ise teveccüh-i nâsa mazhâr olduğu ifâde edilen ve pek çok dile çevrilen *Vesiletü'n-Necât*'tır.

Eldeki bilgilere göre, sayısı ikiyüze yaklaştığı belirtilen mevlid türünde kaleme alınmış eserlerden biri de *Mevlid-i Şerîf*'tir.

Mevlid-i Şerîf ve müellifi Mehmed Tevfik Efendi üzerine yapılan bu çalışmada aslı kaynağımız Osmanlı Arşivi'nde yer alan bilgi ve belgelerdir.

Mehmed Tevfik Efendi Trabzon Vilâyeti mülhikatından Samsun Sancağı'na tâbi Çarşamba (Terme) Kazâsı'nda, (şâirin Dârümualliminden mezûniyeti bilgisine nazaran) Hicrî 1287, Mîlâdî 1870'e tekâbül eden yıl/lar/da dünyaya gelmiştir, diyebiliriz. Memleketi Selanik'tir. Hâfızdır. Hicrî 1305, Mîlâdî 1887 senesinde Dârümualliminden mezûn olmuştur. Adana Vilâyeti Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi, Hudâvendigar (Bursa) Vilâyeti'nde bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyyesi, Trabzon Vilâyeti Terme Rüşdiyye Mektebi ve Ünye Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde muallim-i evvel, yanısıra hüsn-i hat muallimi olarak görev yapmıştır.

Mehmed Tevfik Efendi *Mevlid-i Şerîf* isimli eserini, uzun süre muallim-i evvellik vazifesini ifâ ettiği Adana Vilâyeti Kozan Mekteb-i Rüşdiyyesi'nde görev yaptığı sıralarda kaleme almıştır.

Hicrî 1310, Milâdî 1892’de yazılan *Mevlid-i Şerîf*’in, devrin hükümdârı Sultân Abdülhamîd Hân’ın methedildiği bölüm dolayısıyla, Abdülhamîd Hân’a sunulmuş olabileceği ihtimal dâhilindedir.

Mehmed Tevfik *Mevlidi* 771 beyitten müteşekkil orta hacimli bir eserdir. Bölüm başlıkları Arapça olarak kaleme alınmış; bölüm başlıkları ve fasıllarla ele alınacak konular hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir.

Mevlid-i Şerîf, arûzun üç ayrı vezni ile nazmedilmiştir. Eserin hâkim vezni bahr-i remel kalıbı olan *fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilün*’dür. Eserde yer alan diğer kalıplar ise yine remel bahri kalıbı olan *fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilâtün/ fâ ‘ilün* ve bahr-i hezec kalıbı olan *mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün/ mefâ ‘ilün*’dür.

Eser mesnevi nazım biçimi ile yazılmakla beraber, eserin muhtelif bölümlerinde kasîde, murabba, kıt’a gibi nazım biçimleri de görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf’in devrin insanının âşinâ olduğu kelimelerle teşkil edilmiş ve külfetli olarak değerlendirilemeyecek bir dil anlayışıyla yazıldığı ifade edilmelidir. Eserde çok sayıda deyimden istifade edilmiş olması da şâirin günlük dildeki kalıplardan yararlanarak anlaşılır bir dil kullanmayı amaçladığını söylememize olanak sağlamaktadır. Nitekim eserin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda bulunan matbû nüshasının bazı bölümlerinde Osmanlı Türkçesi ile ve elle, yeşil mürekkep kullanılarak yazılmış bazı kısımları bulunmaktadır ki, bu da eserin yaşayan bir dile sahip, meclislerde okunan ve okutulan canlı bir metin olduğunu ispât etmektedir.

Mevlid-i Şerîf’te dikkat çeken bazı istisnâî durumlar görülmekle birlikte bunların en önemlisi, eserin altmışıncı beytinin ilk mısırâsının son kelimesinin son hecesinin ikinci mısırânın başında bulunuyor olmasıdır:

Şehîd-i Kerbelâ ceddî ‘Aliyyü’l-Murtażā *dāmā*

Dı anlar sâkî-i kevşer tezekkür kıl muhibb-âne (060)

Bu kullanımın esasen Arap edebiyatında görüldüğü, kasidenin -ilk beyti hâricinde diğer beyitlerinde- ilk şatırın (bir beytin yarısının) kelime ortasında bitebileceği ve örnekte de bu şekilde tezâhür ettiği tespit edilmiştir.

Ses hâdisesi ve vezin bahsi açısından dikkati câlib bir başka örnek ise beşyüz altıncı beyitte görülen ses türemesidir; Türkçe bir fiilde, vezne uydurulmak gayesiyle, ses türemesi yapıldığı görülmektedir: iste > isite.

XVIII. yüzyılda küçük ünlü uyumunun teşekkül etmiş durumda olduğu ifade edilmekle birlikte, XIX. yüzyılda kaleme alınan *Mevlid*'de bazı eklerin düz bazı eklerin yuvarlak şekilleri mevcûd olduğu gibi kimi eklerin de hem düz hem yuvarlak şekilleri mevcûttur.

Eserde gelecek zaman eki olarak Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit olan “-ısar/-iser” ekinin [*toğısar* (210), *geliser* (231), *kopısar* (582) *olısar* (582)] tercih edilmiş olduğu müşahade edilmektedir.

Mevlid'de sadece bir beyitte ve bu beytin mısra sonlarında aynı fiil, “ol” fiili, kullanılarak yapılmış emir kipi örneklerinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine âit “-gıl/-gil” ekinin [*olmagıl* (654)] kullanıldığı, bununla birlikte; hem bu fiilin hem de diğer emir ekiyle yapılmış fiillerin teklik ikinci şahsının eksiz hâlinin de metinde yer aldığı görülmektedir.

Mevlid-i Şerîf’te sözcüğün (sorma ünleminin), “k” ve “h”li kullanımının aynı beytin iki mısrasında [*hani* (409), *kanı* (409)] bulunması, aynı kelimenin *kangı* (168) biçiminin de eserde yer alması; ayrıca eserde *eytdi* (160), *geydin* (465) gibi fiil, *depredicek* (609), *tokıncak* (611) gibi zarf-fiil kullanımlarının görülmesi eserin değinilmesi gereken diğer husûsiyetleridir.

XVII. asırdan itibaren gelecek zaman eki olan “-IsAr” ekinin yerini “-AcAk”a bıraktığı; emir kipindeki “gIl” pekiştirme ekinin ve zarf fiil eki olan “İcAk”ın XIX. yüzyılda arkaik bir şekil hâlini aldığı düşünülecek olursa Mehmed Tevfik *Mevlid*'inde görülen tüm bu özellikler Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi’ne geçiş dönemine âit metinlerin tesirinde kalınmış olacağını göstermektedir. Bununla birlikte şunu da belirtmek gerektir ki, diğer pek çok mevlidde olduğu gibi bu manzûmede de EAT döneminin kelime ve eklerinin kullanılmasının, hemen her mevlidin eserine nazire olarak yazıldığı ifade edilen, Süleyman Çelebi’yi saygıyla anmak gayesine matuf olduğu şeklinde bir izâhat da yapılmaktadır.

Eserde, klâsik edebiyat anlayışından farklı olarak anlamın bir beyitte tamamlanmadığı beyitler, Türkçe-Arapça yahut Türkçe-Farsça kelimelerin kafiyeleştirilmeye çalışıldığı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

Mevlid-i Şerîf'te, *Kur'ân-ı Kerim*, hadîs-i şerîfler ve duâlardan iktibas ve telmihlere yer verildiği gibi Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı, Şemseddîn Sivasî'nin *Mevlidi'n-Nebî*'si gibi kaynaklardan da istifade edilmiş ve ilhâm alınmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'den iktibaslarda Enbiyâ sûresi 107. âyet, “(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik”eserde en sık tekrarlanan âyet-i kerîmedir.

Mevlid-i Şerîf'te müellifin âyeti tekraren hatırlatmasından murad, bilhâssa “Hazreti Peygamber'in (a.s.v.) getirdiği dinî ve ahlâkî prensipler sebebiyle” “âlemler için rahmet” oluşu vasfını vurgulamaktır.

Mehmed Tevfik Mevlidi'nde iktibas edilen hadîs-i şerîfler *Keşfü'l-Hafâ*'da geçen ve pek çok mevlidde yer alan hadîslerdir.

Eserde istifade edilen diğer kaynaklardan *Vesîletü'n-Necât*'ın etkisi daha çok benzer ve iktibas beyitlere münhasırken, bilhassa olayların seyrinde takip edilen metod husûsunda *Mevlidi'n-Nebî*'nin etkisi nazar-ı dikkati celbetmektedir.

Mehmed Tevfik Efendi'nin sebep-i telîf kısmında belirttiği üzere, çok ağrılı bir göz hastalığına dûçar olmadan evvel yazmaya başladığı ve bu rahatsızlıktan şifâ bulursa tamamlamaya söz verdiği bu eser tevfik-i İlâhî ile hitâma ermiş, müellifin hayırla yâd edilmek duâsının insanlara ulaşmasına vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Vedat S. (2016), “Bulgaristan Müslümanları Arasında Mevlid Geleneği”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 368-378.
- (2010) “Bulgaristan’da Dinî Kimliğin Korunmasında Mevlid’in Rolü”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin) Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 434-445.
- Akarpınar, R. Bahar (2006), “Mevlid Törenlerinin Yapısı”, *Türkbilig*, ss. 38-63.
- Akdağ, Soner (2008), “Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i Üzerine”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 36, ss. 81-98.
- Akkaya, Hüseyin (2003), *Abdülahad Nuri ve Divânı*, Kitabevi: İstanbul.
- Akkuş, Mehmet (2016), “Edebiyatımızda Mevlid Türü ve Mevlidler” *Mevlid Külliyyâtı*, C: II, (Ed. Mehmed Akkuş), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: İstanbul, ss. 11-23.
- Aksoy, Hasan (2004), “Mevlid (Türk Edebiyatı)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C:29, ss.482-484), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2005) “Şemseddin Sivasî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: IX, S: 2, ss. 1-43.
- (2007), “Eski Türk Edebiyatı’nda Mevlidler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C: V, S: 9, ss. 323-332.
- (2011), “Şemseddin Sivasî Hayatı, Eserleri ve Mevlid’i” , *İlim Kültür Tarihinde Sivasiler Ulusal Sempozyum Tebliğleri*, 30 Nisan-1 Mayıs 2010, TSO Konferans Salonu: Sivas, ss. 141-159.
- (2012), “Türk-İslâm Edebiyatında Mevlid Türü, Süleyman Çelebi ve Mevlidinin Türk-İslâm Edebiyatına Tesirleri”, *İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, ss. 163-171.
- (2016), “Şemseddin Sivasî ve Mevlidi”, *Mevlid Külliyyâtı*, C: II, (Ed. Mehmed Akkuş), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: İstanbul, ss. 261-354.
- Altunsu, Abdulkadir (1972), *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ayyıldız Matba‘ası: Ankara.
- Aslantürk, A. Hümeysra (2010), “Süleyman Çelebi Mevlidi’nin Kur’ânî Kaynakları”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin) Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 259-273.

- Atalay, Mehmet (2005), “Ebu’l-Feth el-Bustî’nin Kaside-i Nûniyye’sinin, Diyarbakırlı Said Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 27, ss. 145-154.
- Ateş, Ahmed (1954), *Vesiletü’n-Necât-Mevlid*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Ateşoğlu, Kemal (2016), “Gürcistan’da (Acara-Batum’da) Mevlid Geleneğinin Önemi, İslâm’ı Koruma ve Yaşatma Açısından Rolü”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 391-393.
- Atlı, H. Halit (2014), *Örnek Çözümlemelerle Osmanlıca Edebî Metinler ve Arşiv Belgeleri*, 2. Baskı, Hayrât Neşriyat: Isparta.
- ‘Avfi, Muhammed (1361), *Lubâbu’l-elbâb*, (nşr. E.G. Browne, Tavzihat Kısmını İngilizceden Çev.: Muhammed-i ‘Abbasi), I-II, Tahran.
- Baki, Süleyman (2010), “Makedonya ve Kosova’da Mevlid Merasimleri Ne İfade Eder?”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 446-457.
- Baltacı, Cahit (2004), “Mektep (Osmanlılarda Mektep)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss.6 -7), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Banarlı, Nihad Sami (1963), “Büyük Nazîreler: Mevlid ve Mevlid’de Millî Çizgiler”, *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, C: I , S: 1, ss. 2-24.
- (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Baykal, Kazım (1999), *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, (Haz: Kadir Atlansoy), Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu, Hünkâr Ofset: İstanbul.
- Bilgegil, M. Kaya (1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi: İstanbul.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Mü’ellifleri*, Matba‘a-i Âmire: İstanbul.
- Çelebioğlu, Âmil (1999), *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV. yy’a Kadar)*, Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Çetin, Nihad M. (1991), “Arûz”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: III, ss. 424-437), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Çetin, Osman (1987), “Tarihte İlk Resmî Mevlid Merâsimleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: II, S: 2, ss. 73-76.
- Davudoğlu, Ahmed (1974), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: II, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.

- Davudoğlu, Ahmed (1975), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: III, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (t.y.), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: IX, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (1983), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: X, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Davudoğlu, Ahmed (1980), *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C: XI, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2005), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (22. Baskı), Aydın Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Dilçin, Cem (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Diyânet İşleri Başkanlığı (2013), *Hadîslerle İslâm*, VII Cilt, 2. Baskı, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Durmuş, İsmail (2004), “Mevlid (Arap Edebiyatı)”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 480-482), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- el-Aclûnî, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed (2006), *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nas*, (Thk. Abdülhamîd Hindavî), el-Mektebetül'l-Asriyye: Beyrut.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî (H. 1422), *el-Cami 'u's-Sahîh*, (Thk. Muhammed Züheyr b. Nasır), IX Cilt, Darü Tavki'n-Necât: yyy.
- el-Mervezî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001), *el-Müsned* (Thk. Arnavut, Şuayb ve diğerleri), XLV Cilt, Müessesetü'l-Risâle: Dimaşk.
- el-Vânî, Mehmed b. Mustafâ (2014), *Vankulu Lügati*, (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- el-Yemenî, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî (1985), *el-Muvatta'*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki) Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî: Beyrut.
- en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (2013), *Riyâzü's-Sâlihîn min Hadîsi Seyyidi'l-Mürselîn* (Trc. M. Emin Özafşar, Bünyamin Erul), Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed Bin İsa Bin Sevre (1998), *es-Sünenü't-Tirmizî*, (Thk. Beşşar 'Avvad Ma'rûf), VII Cilt, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî: Beyrut.

- Ercilasun, Ahmet B. (2007), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, 4. Baskı, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Eroğlu, Süleyman (2016), “Vesiletü’n-Necât’ta Ahenk Unsurları”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 218-233.
- Gafarov, Rahim (2016), “Günümüz Kırım’ında Mevlid Geleneği”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 386-390.
- Hatipoğlu, Haydar (1983), *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, C: X, Kahraman Yayınları: İstanbul.
- Hatipoğlu, İbrahim (2005), “el-Mu‘cemü’l-Müfehres li-Elfâzi’l-Hadîsi’n-Nebevî”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C:30, ss. 347-348), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Hızlı, Mefail (2016), “Mevlid’e Dair Bazı Bilgiler ve Belgeler”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 43-50.
- İbn Hallikan, Ebu’l Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed (1900), *Vefeyâtü’l-A‘yan*, C: III-IV, Beyrut.
- İbn Manzur, Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem (1374/1955), *Lisânu’l Arab*: Beyrût.
- İpekten, Haluk (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*, Dergâh Yayınları: Ankara.
- İpşirli, Mehmet (2006), “Nâ’ib (Osmanlılar’da)” *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 32, ss. 312-313), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Kara, Mustafa (2016), “Bursa’da Yazılan Bir Mevlid”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 280-294.
- Karacabey, Salih (2010), “Vesiletü’n-Necât’ın Hadis Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 274-291.
- Karahan, Abdülkadir (1969), “560. Yılında Mevlid” *İslâm Medeniyyeti (Dinî, İlmî, Fikrî Aylık Mecmua)*, Cilt: II, Sayı: 19, ss. 12-14.
- Karaman, Hayreddin ve diğerleri (2014) *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.

- Karataş, Ali İhsan (2016), “Osmanlı Toplumunda Mevlid Vakıfları -Bursa Örneği-” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 34-42.
- Kemikli, Bilal (2015), *Ulu Cami’nin Bilge İmamı Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kemikli, Bilal (2016), “Süleyman Çelebi’nin Muhiti -Vesiletü’n-Necât’ın Yazıldığı Ortam Üzerine Bazı Değerlendirmeler-” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 17-23.
- Kepecioğlu, Kâmil (2009), *Bursa Kütüğü*, C: IV. , Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları: Bursa.
- Kocakaplan, İsa (1992) *Açıklamalı Edebî San’atlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.
- Korkmaz, Zeynep (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (4. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Köksal, Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Kut, Günay (1998), “Anadoluda Türk Edebiyatı”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C: II, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA): İstanbul.
- Külekçi, Numan (2011), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî San’atlar*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Macit, Muhsin (1996), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Muallim Nâcî, (1312), *Lûgat-i Nâcî*, (Haz. Ahmet Kartal), 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Muderris-i Tebrizî, Mirzâ Muhammed ‘Ali (1374), *Reyhânetü’l-edeb fî terâcimi’l-ma’rûfîn bi’l-kunyeti ve’l-lakab yâ kunâ ve elkâb*, I-VIII, Tahran.
- Mütercim Âsım Efendi (2013), *el-Okyânûsu’l-Basît fî Tercemeti-l Kâmûsi’l-Muhît (Kâmûsu’l Muhît Tercümesi)*, (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: İstanbul.
- Okay, M. Orhan (1994), “Edebiyat-ı Cedîde”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 10, ss. 398-399), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul
- (2009), “Selâset”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 36, ss. 359), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.

- Okiç, M. Tayyib (1975), “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, S:1, ss. 17-78.
- Onan, Necmeddin Halil (1998), *Açıklamalı Divan Şiiri Antolojisi*, Sosyal Yayınlar: İstanbul.
- Ökten, Saadeddin (2010), “Mevlid veya Bir Medeniyet Beyannâmesi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 31-48.
- Özel, Ahmet (2004), “Mevlid”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 475-479), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Özkan, Mustafa, Tören, Hatice ve Esin, Osman (2006), *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, (Genişletilmiş 2. Baskı), Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Özkat, Mustafa (2011), *Münîrî (öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul.
- Öztürk, Cemil (1993), “Dârülmü‘allimîn”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 8, ss. 551-552), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2000), “İdadi”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 21, ss. 464 -466), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2008), “Rüşdiye”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 35, ss. 300-303), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Pala, İskender (2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları: İstanbul.
- Pekolcay, A. Necla (2004), “Mevlid”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss. 485-486), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (1954), “Süleyman Çelebi Mevlid’i Metni ve Menşei Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, [İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi] [TDED], Cilt VI, ss. 39-64.
- (2010), *Mevlid*, (5. Baskı), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara.
- (1972), “Türkçe Mevlit Metinleri Hakkında”, *İslâm Medeniyeti*, C: III, S: 25, ss. 24-25.
- Râdüyânî, Muhammed b. ‘Ömer (1949), *Tercumânu’l-belâga* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul.
- Saraç, M. A. Yekta (2004), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkuşbu Yayınları: İstanbul.

- Sezen, Tahir (2017), *Osmanlı Yer Adları*, (Genişletilmiş İkinci Baskı), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara.
- Sofuoğlu, Mehmed (1987), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: I / VII / VIII, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Sofuoğlu, Mehmed (1988), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: XIII, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Sofuoğlu, Mehmed (1989), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, C: XIV/ XV / XVI, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Soyyigit, Osman Zeki Mollamehmetoğlu (t.y.), *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, C: VI, Yunus Emre Yayınları: İstanbul.
- Şeker, Mehmet (2004), “Osmanlı’da Mevlid Törenleri” *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C: 29, ss.479-480), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: İstanbul.
- (2016), “Teşrifât-ı Kadîme’ye Göre Mevlid Alayı” *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 51-58.
- Şemseddin Sâmî, (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, (6-7. Basım), 2013, Kapı Yayınları: İstanbul.
- Timurtaş, Faruk K. (1971), “Mevlid Hakkında”, *Diyânet İlmî Dergi Diyânet İşleri Başkanlığı Dergisi*, Cilt: X, Sayı: 108-109, ss. 177-181.
- (1972), *Mevlid (Vesiletü’n-Necât)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.
- Top, Yılmaz (2017), “Ayasofya Hatîbi Hamdullâh Hamdî (ö. H.983/1575?)’nin Mevlûdü’n-Nebî’si”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C: X, S: 19, ss. 345-432.
- Ünver, İsmail (1977), “Ahmedî’nin İskendernâmesi’ndeki Mevlid Bölümü”, *TDAY Belleten*, ss. 355-411.
- Wellek, Rene ve Warren, Austin (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev. Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Yavuz, Kemal (2016), “Mevlidin Türkçe Kaynakları, Şerhleri ve Mevlid Metni Üzerine”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid -Yazılışı, Yayılışı, Etkileri-*, (Ed. Mustafa Kara, Bilal Kemikli), 2. Baskı, Osmangazi Belediyesi Yayınları: Bursa, ss. 61-84.
- Yavuz, Kemal (2013), “Türk Şiirinde Nazire”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* X, ss. 359-424.
- Yeğin, Abdullah (2003), “İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat”, Hizmet Vakfı Yayınları: İstanbul.

Yesenkoviç, Amina Şilyak (2010), “Bosna’da Dinî Kimlik Problemi ve Mevlid”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin), Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları: Ankara, ss. 458-476.

Ziyâ Paşa (1311), *Mukaddime-i Harâbât*, Matba‘a-i Ebûzziyâ: İstanbul.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda Bulunan Arşiv Belgeleri

BOA. , MF. MKT. , 160 / 118.

BOA. , MF. MKT. , 162 / 20.

BOA. , MF. MKT. , 225 / 8.

BOA. , MF. MKT. , 271 / 44.

BOA. , MF. MKT. , 333 / 31.

BOA. , MF. MKT. , 339 / 29.

BOA. , MF. MKT. , 340 / 44.

BOA. , MF. MKT. , 349 / 25.

BOA. , MF. MKT. , 354 / 5.

BOA. , MF. MKT. , 364 / 21.

BOA. , MF. MKT. , 367 / 65.

BOA. , MF. MKT. , 368 / 59.

BOA. , MF. MKT. , 378 / 55.

BOA. , MF. MKT. , 441 / 40.

BOA. , MF. MKT. , 461 / 57.

BOA. , MF. MKT. , 478 / 10.

BOA. , MF. MKT. , 505 / 10.

BOA. , MF. MKT. , 515 / 41.

BOA. , MF. MKT. , 517 / 17.

BOA. , MF. MKT. , 520 / 25.

Kur'ân-ı Kerîm, el-Ankebût Sûresi: 29/52

el-A'râf Sûresi: 7/ 205

el-Ahzâb Sûresi: 33/21

el-Ahzâb Sûresi: 33/ 56

el-Ahzâb Sûresi: 33/41

el-Alak Sûresi: 96/ 3

el-Bakara Sûresi: 2/285-286

el-Enbiyâ Sûresi: 21/107

el-Fâtîha Sûresi: 1/1-7

el-Haşr Sûresi : 59 /22

el-Haşr Sûresi: 59/ 22-23

el-Hicr Sûresi: 15/ 94

el-İhlâs Sûresi: 112/1-4

el-İsrâ Sûresi: 17/1

el-İsrâ Sûresi: 17/96

el-Kalem Sûresi : 68/ 4

el-Kalem Sûresi: 68/4

el-Kamer Sûresi: 54/ 1

el-Müzzemmil Sûresi: 73/8

en-Necm Sûresi: 53/17

en-Necm Sûresi: 53/9

er-Ra'd Sûresi: 13/43

et-Târık Sûresi: 86/ 3

ez-Zümer Sûresi: 39/53

Tahiyyat Duâsı

EKLER

MF.MKT.00160.00118.001

EK 1: Kozan Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin Tarsus Rüşdiyesi Muallim-i Evveli Ahmed Hilmi Efendi ile Becâyîşlerinin Tarafların Rızâsı ile Olacağına Dâir

[illegible]

حضرت عالی جناب زلیخا - تیناخی

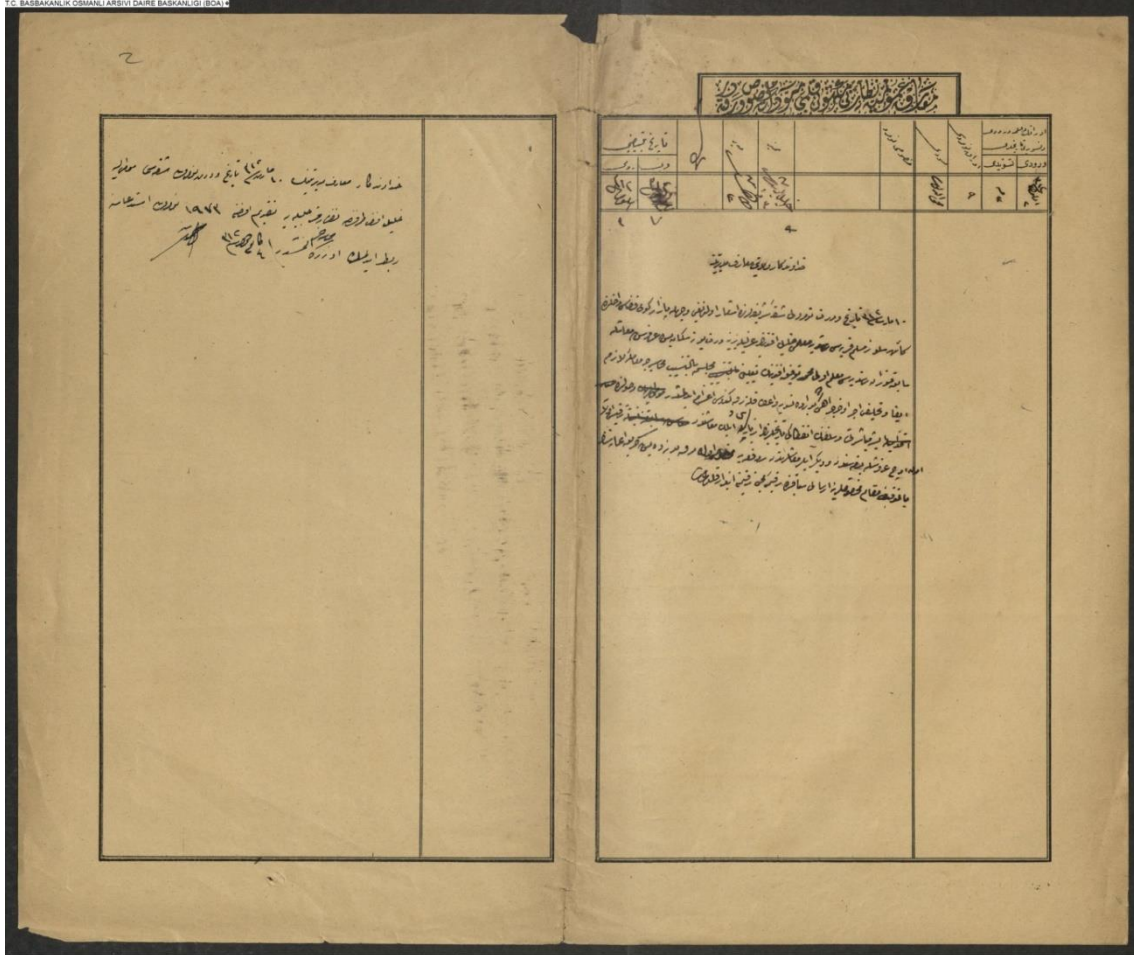
دولتو انتم حضرتی
عبدلیری در المعایه رسته قسند دایره دنا به نجام اولوب به سنه دیر دایره ویدی دایره قوز رست رسته یس معلم اولکنده حسه ایفای خدمت
ایتمده ایسره محسن زکون آب و هوا سیر استراجم ایدر میگرد بوکزه خد و نه کا - ولایتی دایره سیوز مسلم کتب رسته یس محسن اولوب حسه خط
معلمی دایره ضم و عدوه اییدر کتب رسته یس معلم اولکنده تحویل مایه یس حضرت سلف جید جناب زلیخا - تیناخی رسته یس واریزه
یورلسی استرحام ایدرم اولوب و هجرت ایدر و فزایه حضرت سلف اولکنده -

OSMANLI ARŞİVİ		
MF.MKT		
333	31	8

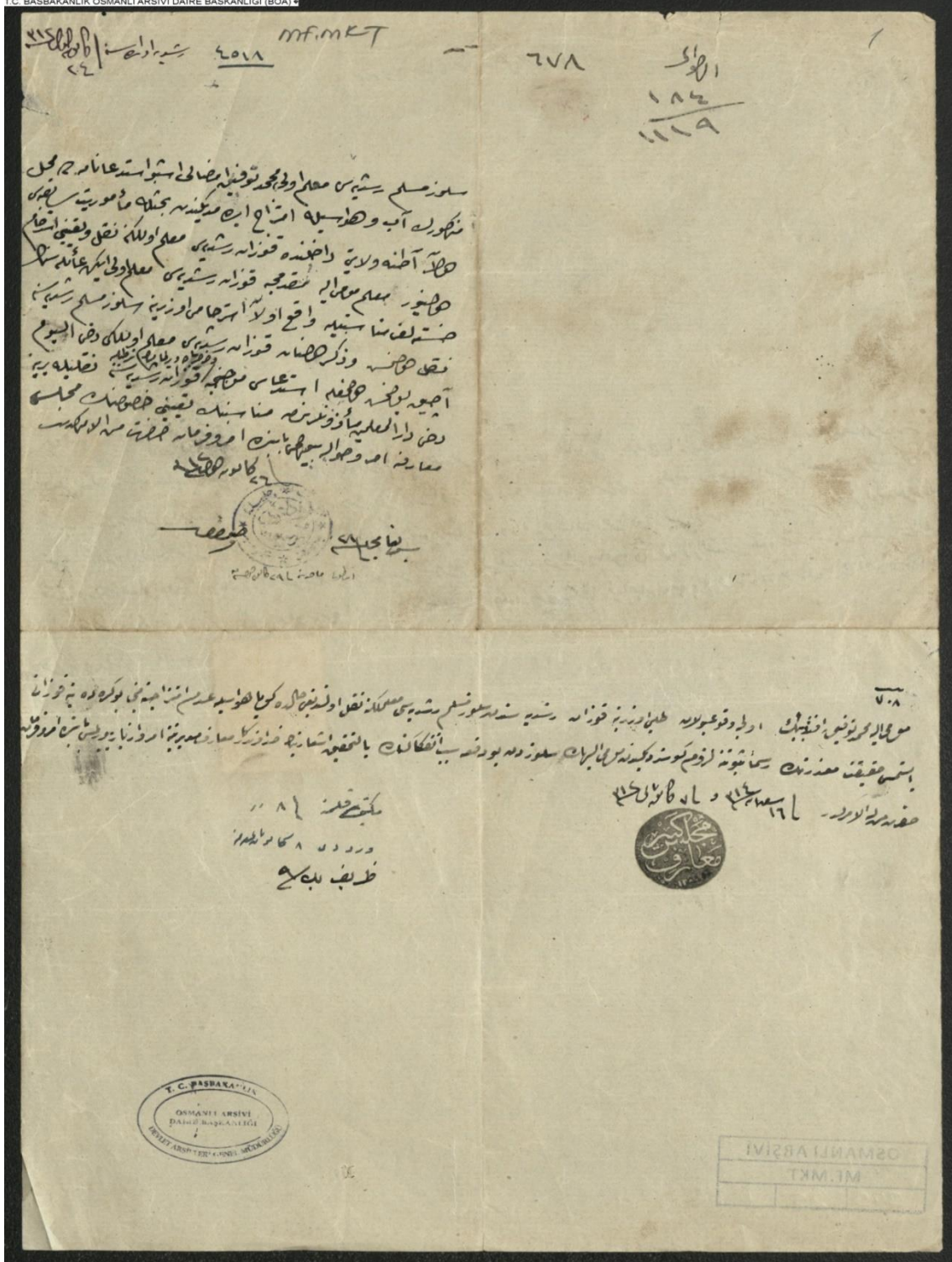
MF.MKT.00333.00031.008

EK 3.1: Kozan Mekteb-i Rüşdiye Muallim-i Evveli Mehmed Tevfik'in Hudâvendigar Vilâyeti Pazarköy Kazâsı Dâhilinde Bulunan Selöz Müslim Karyesi Rüşdiye Mektebi'ne Tayîn Talebi

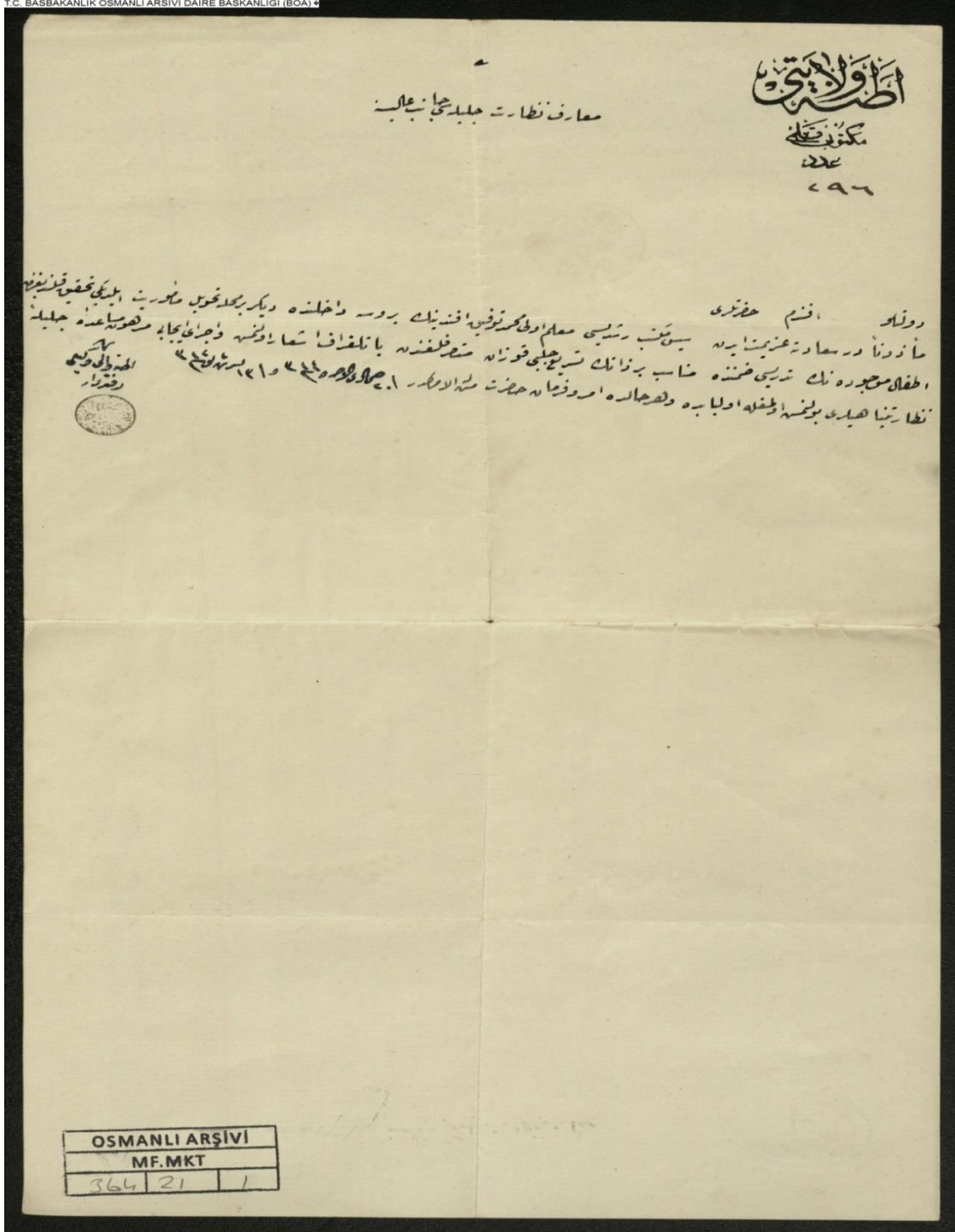
MF.MKT.00333.00031.011

EK 3.2: “Selöz Müslim Karyesi Rüşdiyesi Mu‘allimi Halil Efendi’nin yerine dört yüz seksen beş gurus ma’âşla sâbık Kozan Mu‘allim-i Evveli Mehmed Tevfik Efendi’nin ta’yini”

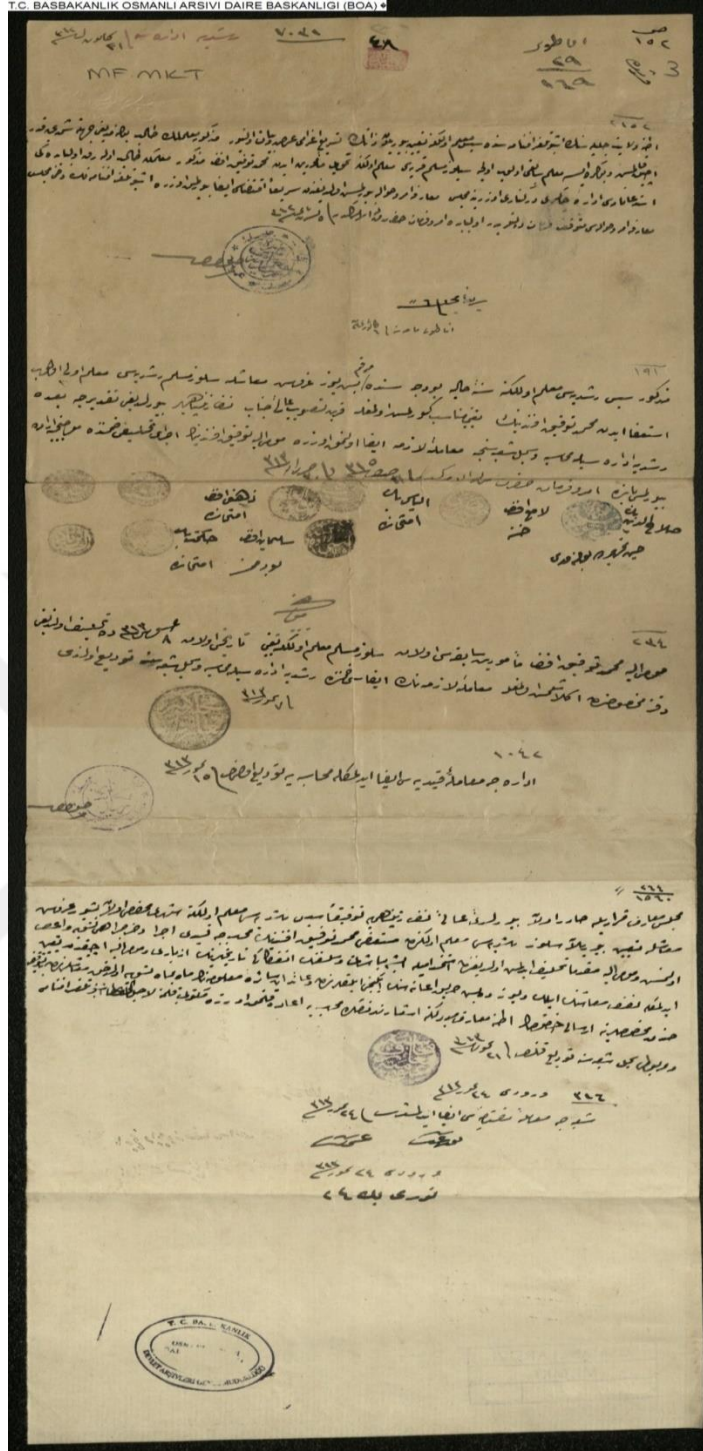
MF.MKT.00349.00025.001

EK 4.1: Mehmed Tefik'in "Kozan Rüşdiyesi"nden Selöz Müslim Rüşdiyesi mu'allimliğine nakl olunduğu hâlde gûya âb ve havâsıyla imtizâcına mebnî bu kere de yine Kozan'ı istemesi" Üzerine Konunun Tahkik Edilmesine Dâir

MF.MKT.00364.00021.001

EK 5: Adana Vilâyeti Mektûbî Kalemin'den Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'ne gönderilen evrâkta Yer Alan "Me'zûnen Dersââdet'e 'azîmet eden Sis Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli Mehmed Tevfik Efendi'nin Burusa dahilinde diger bir mahalle tahvîl-i me'mûriyet eyledigi tahkîk kılındığından etvâl-i mevcûdenin tedrisi zımında münâsib bir zâtın terbî-i celbi ..." Husûsu

MF.MKT.00364.00021.003

EK 5.1: “Mezkur Sis [Kozan] Rüşdiyesi mu‘allim-i evvelligine sene-i hâliye bûdcesinde merkûm beş yüz gurus ma’âsla Selöz Müslim Rüşdiyesi mu‘allim-i evveli olup istifâ eden Mehmed Tevfik Efendi’nin ta’yîni[nin] münâsib görülmüş...” Olduğuna Dâir

آب و هوا سید افتد ایله میکنده نای نخول مأموریت خنق سوزم خلله راپور سیند اعطاس بر حاضی حاضی اولوب مقام
مقرر اکریمه ققیم واردنده معاینه سند اهراسید دوجار اولیغی امراضی میده راپورک اعطای بانق محلی عسکری و بدیه
طبا تدبیر حواله بوردلده ۱۲۰۰ لسه اولقده تاریخی و معانی مکتبه رشید لوی خوزاده محمد توفیق مهر و امضای سید محمد
رضی اولده استدعا معیج بالمشاوره اجلا قلنامه معاینه طبعیه ده مهالیه محمد توفیق اخذیه مدت معینه دینری دوجار اولیغی
نسخ مرزفی معضامه طاهر و بوندان نیجی اولارده فقر الیم عمیده و ضعفیت عمومی و عیالده سند دخی سوء هضم معده مزوره
و هبوط قوایه بقیه درجه ده ضعفیت عمومی دوجار اولقده بنیه انیمه و لهرنه قدر بوزام سکه اولده ندری لازمه اجلا
ایله ایسه اسبابه دومی حسیله بر غره کوریم میکنده ندری الیم اعاده عاضی ایجه آب و هوا سید لطیف و
مزارعده بری بر حمله نخول مأموریت طبا لرحم قطنی کوریم بنی بنی راپور بالتظیم مقام عائدیه تقیم قطنه
لله لسه الی علی

عسکری طیبی قول اعطاس

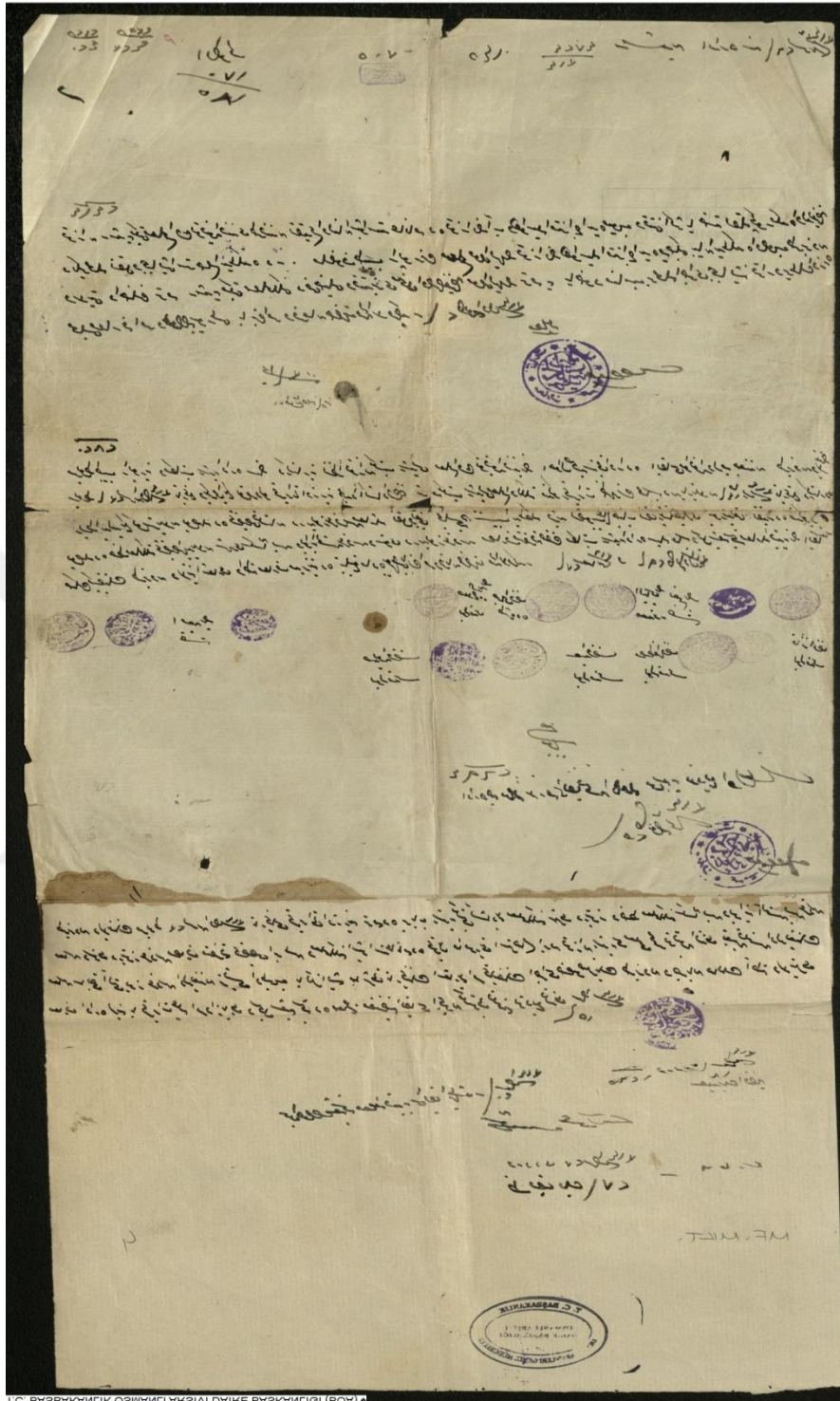
خوزاده بنی عسکری طیبی

OSMANLI ARŞIVI		
MF.MKT		
۱۱۱	۱۰	۳

MF.MKT.00441.00040.003

EK 6: "... mûmâileyhin îade-i âfiyeti için âb ve havâsı latîf ve maraz-ı gamdan berî bir mahalle tahvil memuriyetine tubben luzûm-u kat'î görûlmesine mebnî rapor ..."

EK 6.1: “Terme’de bir bâb rüşdiye mektebi küşâdıyla mu‘allimligine şehrî dörtyüz ve hat mu‘allimligine seksen beş ve dîvânîye altmış beş guruş ma’âş ve senevî dört yüz guruş mesârîf-i mütefârîki tahsîs edilmiş ve mu‘allimligine” Kozan Rüşdiyesi Muallimi Mehmed Tevfik Efendi Tayîn Kılınmış Olduğuna Dâir

رَبِّ لِيَسِّرْ وَلَا تَعْصِرْ رَبِّ تَهْتِمْ بِالْخَيْرِ وَبِئْسَ

رَبِّ لِيَسِّرْ وَلَا تَعْصِرْ رَبِّ تَهْتِمْ بِالْخَيْرِ وَبِئْسَ

علم انشا لله رسالتی مقبول اولدجه طرز اوزره يازه بيلك قاعده لرند عبارتايه در بر طقم شرطی وار در برنجی شرطی
اختراع مراد که برکس يازه چغنی اولد کونجه دوش بيلک و جلدی قبنده خاطر مقدمه بيلکده يانی ياز کره اوزود اوزاديه
لا توه بالحق
رمضان سنه معلم اول

ابو طاهر صلب - سید - معلم محمد رفیع - قدسک حضرتی اوردی قیبه اولد -

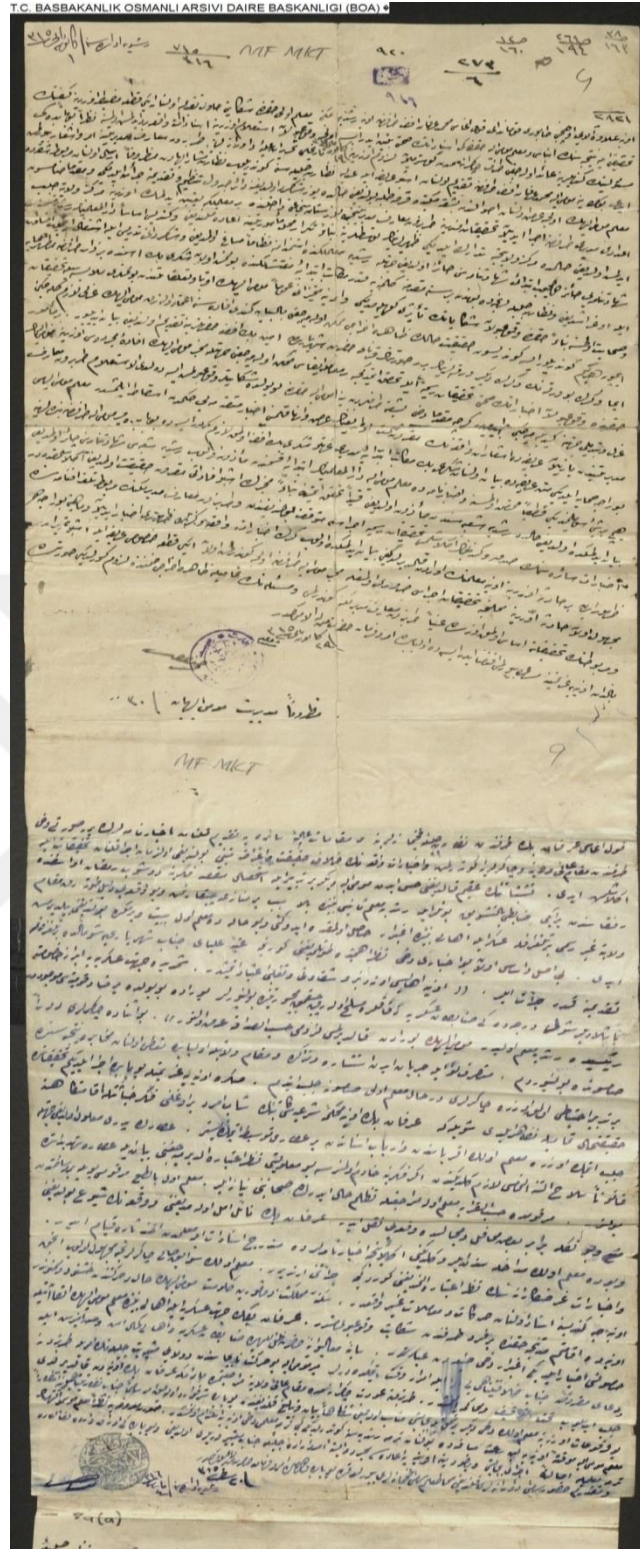

لَا

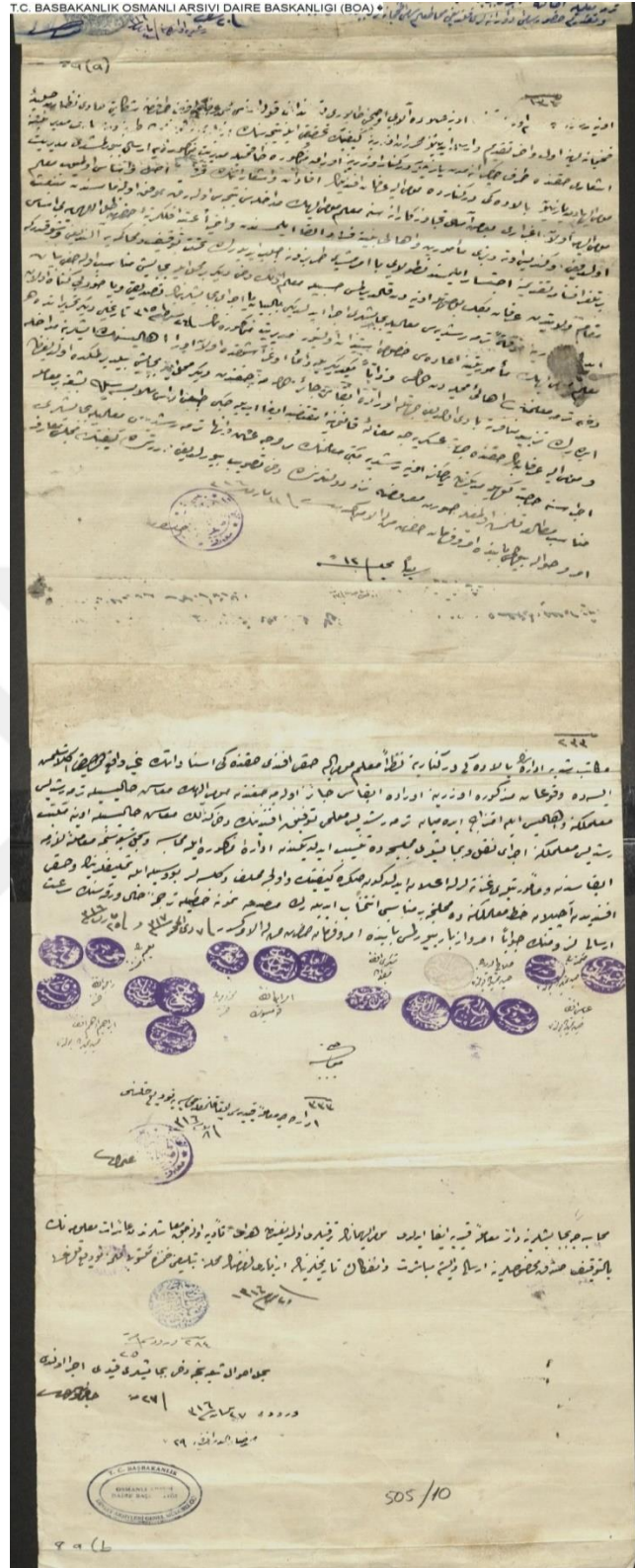
OSMANLI ARŞIVI		
MF.MKT		
478	10	3

MF.MKT.00478.00010.003

EK 7: Mehmed Teyfik Efendi'nin Hat Muallimliği Vazifesini İcrâ Edebilmesi İçin Gerekli Görülen Numûne Hat (sülûs ve rik'a) Desti Varakası

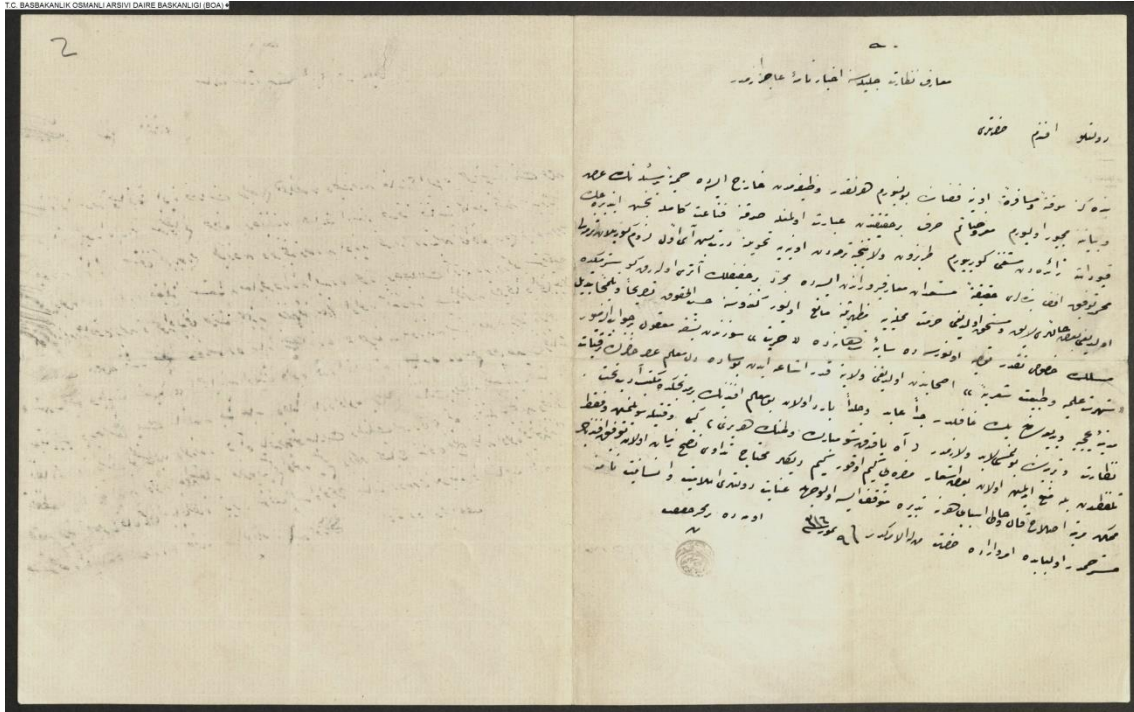
EK 8.1: “ ... mu‘allim-i mûmâileyh muvakkaten [Hakkı Efendi] Ünyeye beş saat mesâfede bulunan Terme Rüşdiyesine gönderildiği gibi Terme Mu‘allimi dahi Ünyeye istihdâm olunmuştur ... ” Kararı

EK 8.2: Ünye Rüşdiyesi Mekteb-i Muallimi Hakkı Efendi'nin Terme Rüşdiyesi Muallimi Mehmed Teyfik Efendi İle Becâyışleri Kararı

MF,MKT,00515,00041,002

244

MF.MKT.00520.00025.001

EK 10: “... muvakkaten ve misafireten Ünye Kazasında bulunduğu ...”nu İfâde Eden Bir Kimsenin İsimsiz Şikâyet Mektubu

248

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı: YILDIZ, İlknur
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	-
Lisans	Trakya Üniversitesi	2009